

Kratkotrajne kazne zatvora u suvremenom hrvatskom kaznenom pravu

Luketić, Ivica

Doctoral thesis / Disertacija

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:798304>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

PRAVNI FAKULTET

IVICA LUKETIĆ

**KRATKOTRAJNE KAZNE ZATVORA U
SUVREMENOM HRVATSKOM KAZNENOM
PRAVU**

DOKTORSKI RAD

ZAGREB, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

PRAVNI FAKULTET

IVICA LUKETIĆ

**KRATKOTRAJNE KAZNE ZATVORA U
SUVREMENOM HRVATSKOM KAZNENOM
PRAVU**

DOKTORSKI RAD

MENTORI: prof. dr. sc. DAVOR DERENČINOVIĆ

prof. dr. sc. ANNA-MARIA GETOŠ KALAC

ZAGREB, 2023.

University of Zagreb

FACULTY OF LAW

IVICA LUKETIĆ

**SHORT-TERM PRISON SENTENCES IN
CONTEMPORARY CRIMINAL LAW**

DOCTORAL THESIS

SUPERVISORS: prof. dr. sc. DAVOR DERENČINOVIĆ

prof. dr. sc. ANNA-MARIA GETOŠ KALAC

ZAGREB, 2023.

Podaci o mentorima:

Prof.dr.sc. Davor Derenčinović

Diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu 1995. godine, a magistrirao na istom Fakultetu 1998. godine. Doktorirao 2000. godine s tezom "Kaznenopravni sadržaji u suprotstavljanju korupciji". Redoviti je profesor u trajnom zvanju na Pravnom fakultetu u Zagrebu, na Katedri za kazneno pravo. Osim na Pravnom fakultetu u Zagrebu, predavao i predaje i na niz preddiplomskih, diplomskih i poslijediplomskih (specijalističkih i doktorskih) studija u zemlji i inozemstvu: Poslijediplomski specijalistički studij "Kriminalističko istraživanje" Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (2008-), Poslijediplomski specijalistički studij kazneno pravo pravnog fakulteta J. J. Strossmayera u Osijeku (2007-2015), Joint Master in European Integration and Regionalism, Bolzano, Zagreb, Graz, Barcelona (2009), Poslijediplomski studij iz krivičnih znanosti na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu (2008), Poslijediplomski doktorski studij na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Mostaru (smjer kazneno pravo, 2013-). Osnivač i direktor međunarodnog poslijediplomskog tečaja "Crime Prevention through Criminal Law and Security Studies" na Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku (2009-). Inicijator i voditelj programa stručnog usavršavanja "Kazneni zakon u praktičnoj primjeni" Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2013-). Prodekan za međunarodnu suradnju i znanost Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2015-2017). Voditelj poslijediplomskih studija iz kaznenopravnih znanosti na Pravnom Fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (2009-2018). Predsjednik Akademije pravnih znanosti Hrvatske (2018-). Od 2022. godine je sudac Europskog suda za ljudska prava.

Prof. dr. sc. Anna-Maria Getoš Kalac

Redoviti je profesor na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje obnaša funkciju predstojnice Katedre za kazneno pravo (od 2021. godine). Od 2006. godine, dr. sc. Getoš Kalac na Pravnom fakultetu provodi kriminološka istraživanja te predaje kriminologiju, viktimologiju, penologiju i kriminologiju s osnovama kaznenog prava. Gostujući je profesor na Fakultetu za kaznene znanosti Sveučilišta u Lausannei (od 2018. godine) gdje predaje viktimologiju i na Sciences Po u Parizu (od 2020. godine) gdje predaje „pravo i (ne)sigurnost u pre-crime doba“. Kao gostujući profesor, dvije godine je boravila na Max Planck Institutu za poredbeno i međunarodno kazneno pravo u Freiburgu (09/2017.10/2019. godine). Autorica je niza znanstvenih publikacija (CROSBi Profil 21885), te je vodila i sudjelovala na brojnim domaćim i međunarodnim projektima.

SAŽETAK

Empirijskom istraživanju u ovom radu prethodila je analiza građe koja je obuhvatila povijesni razvoj kazne zatvora s naglaskom na kratkotrajne kazne, teorijsku podlogu svrhe kažnjavanja, te međunarodne i nacionalne dokumente i propise o izricanju i izvršavanju kazne zatvora s naglaskom na kratkotrajne kazne. Krovni dokumenti Europske unije snažno preporučuju iznimnost izricanja kratkotrajnih kazni zatvora, a s njima su usklađena i nacionalna zakonodavstva uključujući i zakonodavstvo Republike Hrvatske. Povrh preporuka i propisa u tom smislu, u posljednje vrijeme i u literaturi se sve više ističe potreba izricanja kratkotrajnih kazni zatvora u što je moguće manjoj mjeri ili ako se izreknu da budu, kada je to moguće, zamijenjene alternativnim sankcijama za što se navode brojni argumenti. Istraživanja u svijetu uglavnom dokazuju bolju učinkovitost kad je kratkotrajna kazna zatvora zamijenjena nekom alternativnom sankcijom. Takvi rezultati imanentni su zemljama u kojima je razvijena služba za probaciju, a usluge u zajednici na koje se ta služba oslanja dostupne su svim građanima uključujući i osuđenike. Stoga je u slabije razvijenim zemljama pri snažnijem zaokretu prema zamjeni kratkotrajnih kazni zatvora alternativnim sankcijama u praksi potrebno dobro procijeniti ravnotežu između dobiti i moguće štete. Naime, ukoliko, kao što je to slučaj u Republici Hrvatskoj, probacijska služba još nije do kraja etabliрана, a usluge u zajednici nisu do kraja i jednako osigurane svim osuđenicima koji izdržavaju kaznu u zajednici, dok su istodobno prilično dobro razvijeni programi tretmana u zatvorima, tada se može propitivati načelo pravednosti kao i ravnoteža retributivnog i rehabilitacijskog aspekta unutar mješovitih teorija pod pretpostavkom da su one podloga kažnjavanja u Republici Hrvatskoj. Posebno to vrijedi kad je u pitanju cjelokupni teritorij Republike Hrvatske gdje se, poredbom teritorijalnih jedinica, programi u zatvorima, a posebno dostupnost usluga u zajednici drastično razlikuju.

U ovom radu provedeno je istraživanje u kojem su uspoređeni počinitelji kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora (do 6 mjeseci) ili rad za opće dobro (također za kazne zatvora do 6 mjeseci koje su umjesto kratkotrajne kazne zatvora zamijenjene u rad za opće dobro) s obzirom na: dostupna socijalno demografska obilježja, kriminološko pravna obilježja (kazneno djelo i recidivizam) te glavne elemente obrazloženja presude (olakotne i otegotne okolnosti). Istraživanje se pri tom ne bavi učinkovitošću jedne ili druge vrste sankcija već govori o razlikama u obilježjima počinitelja kojima sudovi izriču kratkotrajnu kaznu zatvora odnosno alternativnu sankciju- rad za opće dobro, što je i jedan od metodoloških problema u istraživanjima učinkovitosti sankcija općenito. Istraživanje je provedeno na uzorku (N=303)

ispitanika i to ($N_1=167$) zatvorenika i ($N_2=136$) osuđenika kojima je kratkotrajna kazna zatvora zamijenjena radom za opće dobro u trogodišnjem razdoblju. Rezultati sugeriraju da su se suci pri odluci o izricanju kazne zatvora ili njezine zamjene radom za opće dobro u pravilu, više rukovodili pravnim, a ne rehabilitativnim (tretmanskim potrebama) argumentima. Značajni razlikovni kriteriji za sudove bili su: vrsta kaznenog djela, ranija osuđivanost, upornost u činjenju kaznenog djela, izravnost namjere u počinjenju djela, priznanje djela, kajanje i kritičan odnos prema djelu. Iz mogućeg spektra socijalno demografskih i zdravstvenih obilježja počinitelja na odluku o vrsti sankcije utjecalo je sljedeće: mjesto stanovanja (ruralno/urbano), radni status i zdravstveni status.

U kontekstu analize cjelokupnog razvoja probacijske službe u Republici Hrvatskoj, dostupnosti rehabilitativnih programa kako u zatvorima tako i u zajednici, autor zagovara iznimnost izricanja kratkotrajnih kazni zatvora, no ističe postupnost u njezinoj primjeni i daje prijedloge za unapređenje prakse i daljnja istraživanja. Zaključno konstatira da kratkotrajna kazna zatvora treba ostati u kaznenoj politici i praksi, ali naravno postoji opravdani interes da se u što je mogućoj većoj mjeri ona zamijeni nekom alternativnom sankcijom. Osnovni preduvjet za značajniji otklon prema zamjeni kratkotrajne kazne zatvora alternativnom u praksi je daljnji razvoj probacijske službe u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: zatvor, kratkotrajna kazna zatvora, probacija, alternativne sankcije, rad za opće dobro, obilježja počinitelja

SUMMARY

Empirical research was preceded by an analysis of material that covered the historical development of prison sentences with an emphasis on short-term sentences, the theoretical basis of the purpose of punishment, and international and national documents and regulations on the imposition and execution of prison sentences with an emphasis on short-term sentences. The umbrella documents of the European Union strongly recommend the exception of the imposition of short-term prison sentences and national legislation, including the legislation of the Republic of Croatia, is harmonized with them. In addition to the recommendations and regulations in this sense, recent literature also emphasize the need to impose short-term prison sentences as little as possible or, if they are imposed, to be replaced, when possible, by alternative sanctions, for which numerous arguments are cited. Research around the world generally proves better efficiency when the short-term prison sentence is replaced by some alternative sanction. However, such results are immanent in countries where the probation service has been developed, and the services in the community that the probation service relies on are easily and equally accessible to all citizens, including convicts. Therefore, in less developed countries, with a stronger shift towards the replacement of short-term prison sentences with alternative sanctions, it is necessary to carefully assess the balance between benefits and possible harm in practice. Namely, if, as is the case in the Republic of Croatia, the probation service is not yet fully established, and services in the community are not fully and equally provided to all convicts serving their sentence in the community, while at the same time treatment programs in prisons are quite well developed, then one can question the principle of justice as well as the balance of retributive and rehabilitative aspects within mixed theories of punishment on the assumption that they are the basis of punishment in the Republic of Croatia. This is especially true when the entire territory of the Republic of Croatia is taken into consideration where, when comparing the territorial units, the programs in prisons, and especially the availability of services in the community, differ drastically.

In the research in this paper offenders who were sentenced to short-term prison sentences (up to 6 months) or community service (also short-term prison sentences up to 6 months that have been changed into community service) were compared with regard to: available socio-demographic characteristics, criminological and legal characteristics (criminal offense and recidivism) and the main elements of the explanation of the sentence (aggravating and mitigating circumstances). At the same time, the research does not deal with the effectiveness of one or another type of sanctions, but rather talks about the differences in the characteristics

of offenders to whom the courts significantly more often impose a short-term prison sentence or an alternative sanction as its substitute, which is one of the basic methodological problems in research on the effectiveness of sanctions in general. The research was conducted on a sample of (N=303) respondents, namely (N1=167) prisoners and (N2=136) convicts whose short-term prison sentence was replaced by community service over a three-year period. The results suggest that when deciding to impose a prison sentence or to replace it with an alternative sanction, judges were usually guided by legal rather than rehabilitative (treatment needs) arguments. Significant distinguishing criteria for the courts were: type of criminal offense, previous conviction, persistence in committing a criminal offense, directness of intent in committing the offense, confession, remorse and critical attitude towards the offense. From the possible spectrum of socio-demographic and health characteristics of the perpetrators, the decision on the type of sanction was influenced by the following: place of residence (rural/urban), work status and health status.

In the context of a comparative analysis of the entire development of the probation service, the availability of rehabilitation programs both in prisons and in the community, the author advocates the exceptionality of short-term prison sentences, but emphasizes the gradualness of its application and makes suggestions for improving practice and further research. In conclusion, he states that the short-term prison sentence should remain in criminal policy and practice, but of course there is a justified interest in replacing it with an alternative sanction to the greatest extent possible. The basic prerequisite for a significant shift towards the replacement of short-term imprisonment with an alternative sanction in practice is the further development of the probation service in the Republic of Croatia.

Keywords: prison, short-term prison sentence, probation, alternative sanctions, community

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Svrha rada i ciljevi	3
1.2. Hipoteze	5
1.3. Metodologija	6
2. MEĐUNARODNI INSTRUMENTI ZAŠTITE PRAVA ZATVORENIKA	7
2.1. Zaštita prava zatvorenika u okviru instrumenata Ujedinjenih naroda	8
2.1.1. Opća deklaracija UN-a o pravima čovjeka	8
2.1.2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima	8
2.1.3. Konvencija UN-a protiv mučenja i Fakultativni protokol	9
2.1.4. Standardna minimalna pravila UN-a o postupanju sa zatvorenicima	10
2.2. Zaštita prava zatvorenika u okviru instrumenata Vijeća Europe i Europske unije	10
2.2.1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Europski sud za ljudska prava	10
2.2.2. Europska zatvorska pravila	13
2.2.3. Povelja Europske unije o temeljnim pravima	14
3. KRATKOTRAJNE KAZNE ZATVORA	15
3.1. Svrha kažnjavanja i teorije o svrsi kažnjavanja	15
3.2. Povijesni razvoj kazne zatvora	19
3.2.1. Kazne	19
3.2.1.1. Sramoćenje tzv.sramotne kazne ili kazne časti.....	19
3.2.1.2. Tortura.....	20
3.2.1.3. Smrtna kazna.....	20
3.2.1.4. Prisilni rad.....	21
3.2.1.5. Kazna zatvora.....	21
3.2.2. Zatvorski sustavi	22
3.2.2.1. Čelijski ili usamljenički odnosno izolacijski sustav.....	22
3.2.2.2. Filadelfijski sustav.....	22
3.2.2.3. Auburnski sustav.....	23
3.2.2.4. Irski sustav ili Croftonov progresivni sustav.....	23
3.2.2.5. Bodovni ili Maconochijev sustav.....	23

3.2.3. <i>Utjecaj škole i pokreta Defense sociale nouvelle na razvoj kazne zatvora</i>	24
3.2.4. <i>Kazna zatvora u suvremeno doba</i>	25
3.2.5. <i>Razvoj kazne zatvora u Republici Hrvatskoj</i>	26
3.3. Pojmovno određenje kratkotrajnih kazni zatvora i usporedni prikaz u pojedinim državama	28
3.4. Kratkotrajne kazne zatvora u pozitivnom hrvatskom kaznenom pravu	31
3.4.1. <i>Izazovi i prednosti u primjeni kratkotrajnih kazni zatvora</i>	31
3.4.1.1. Izazovi.....	34
3.4.1.2. Prednosti	37
3.4.2. <i>Izvršavanje kratkotrajnih kazni zatvora u Republici Hrvatskoj</i>	42
3.4.2.1. Tijela izvršavanja kazni zatvora u Republici Hrvatskoj	42
3.4.2.1.1. <i>Uprava za zatvorski sustav i probaciju</i>	42
3.4.2.1.2. <i>Središnji ured za zatvorski sustav</i>	43
3.4.2.1.3. <i>Centar za izobrazbu</i>	43
3.4.2.1.4. <i>Centar za dijagnostiku u Zagrebu</i>	44
3.4.2.1.5. <i>Zatvorska bolnica u Zagrebu</i>	44
3.4.2.1.6. <i>Kaznionice</i>	44
3.4.2.1.7. <i>Zatvori</i>	45
3.4.2.2. Posebnosti izvršavanja kratkotrajnih kazni zatvora	46
3.4.2.2.1. <i>Upućivanje na izdržavanje kazne zatvora</i>	46
3.4.2.2.2. <i>Prijam na izdržavanje kazne zatvora</i>	47
3.4.2.2.3. <i>Smještaj zatvorenika</i>	48
3.4.2.2.4. <i>Zdravstvena zaštita</i>	49
3.4.2.2.5. <i>Osobnik i matica zatvorenika</i>	50
3.4.2.2.6. <i>Program izvršavanja kazne zatvora</i>	52
3.4.2.2.7. <i>Izvršavanje sigurnosnih mjera i posebni programi tretmana</i> ..53	
3.4.2.2.7.1. <i>Trening socijalnih vještina</i>	54
3.4.2.2.7.2. <i>Vozač- čimbenik sigurnosti u prometu</i>	54
3.4.2.2.7.3. <i>Program prevencije recidivizma i kontrola impulzivnog ponašanja (PRIKIP)</i>	54
3.4.2.2.7.4. <i>Program prevencije ovisničkog recidiva treningom i osnaživanjem (PORTOS)</i>	55

3.4.2.2.7.5. Osnovni program tretmana zatvorenika s alkoholom uzrokovanim poremećajima.....	55
3.4.2.2.7.6. Zatvorenik kao roditelj.....	55
3.4.2.2.7.7. Tretman zatvorenika počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja „ART“ (Aggression Replacement Training).....	55
3.4.2.2.8. <i>Obrazovanje zatvorenika</i>	57
3.4.2.2.9. <i>Rad zatvorenika</i>	59
3.4.2.2.10. <i>Slobodno vrijeme zatvorenika</i>	60
3.4.2.2.11. <i>Kontakti s vanjskim svijetom</i>	61
3.4.2.2.12. <i>Pogodnosti zatvorenika</i>	63
3.4.2.2.13. <i>Stegovne mjere</i>	64
3.4.2.2.14. <i>Poslijepenalni prihvrat</i>	66
3.4.2.2.15. <i>Uvjetni otpust</i>	67
3.4.2.3. Statistički pokazatelji i obilježja zatvorske populacije.....	68
3.4.2.3.1. <i>Stopa pokazatelja i karakteristike zatvorske populacije u pojedinim europskim državama</i>	69
3.4.2.3.2. <i>Statistički pokazatelji zatvorske populacije u Republici Hrvatskoj</i>	73
3.4.2.4. Utjecaj pandemije COVID-19 na zatvorski sustav	81
3.5. Modifikacija kazne zatvora – alternativne sankcije	84
3.5.1. Uvjetna osuda	87
3.5.2. Rad za opće dobro	88
4. ANALIZA I SINTEZA PODATAKA	92
4.1. Ranije provedena istraživanja (odabrana istraživanja o učinkovitosti kratkotrajnih kazni zatvora u odnosu na alternativne sankcije)	92
4.2. Istraživanje	97
4.2.1. Ciljevi	98
4.2.2. Razrada hipoteza	98
4.2.3. Metodologija	98
4.2.3.1. Uzorak	98
4.2.3.2. Instrument.....	99

4.2.3.3. Način prikupljanja podataka.....	100
4.2.3.4. Metode obrade podataka.....	100
4.2.4. Rezultati	101
4.2.4.1. Rezultati istraživanja o razlici pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na socijalno demografska i zdravstvena obilježja počinitelja	101
4.2.4.2. Rezultati istraživanja o razlici pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na vrstu kaznenog djela i recidivizam	116
4.2.4.3. Rezultati istraživanja o razlici pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na obrazloženja presuda (olakotne i otegotne okolnosti)	137
4.2.4.4. Penološka obilježja zatvorenika kod kratkotrajnih kazni zatvora.....	147
4.2.5. Usporedni prikaz presuda	161
4.2.6. Verifikacija hipoteza	165
4.2.7. Rasprava	168
5. ZAKLJUČAK	174
6. LITERATURA	180
Prilog 1: Podaci o <i>missing data</i> po varijablama	200

POPIS GRAFIKONA, SLIKA I TABLICA

GRAFIKONI

1. Stopa kretanja punoljetnih zatvorenika u pojedinim zemljama na dan 31.01.2018. te na dan 31.01.2020. godine	70
2. Zatvorenici prema spolu na dan 31. 01.2020. godine	72
3. Prijavljene punoljetne osobe u Republici Hrvatskoj i poznati počinitelji od 2000.- 2020. godine	78
4. Optužene punoljetne osobe u Republici Hrvatskoj od 2000. -2020.godine	79
5. Osuđene punoljetne osobe u Republici Hrvatskoj od 2000.-2020.godine	80
6. Pregled broja zaprimljenih predmeta u razdoblju od 2014.-2020.godine	87
7. Dob ispitanika u vrijeme počinjenja kaznenog djela.....	102
8. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na dob.....	102
9. Spol ispitanika.....	103
10. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na spol.....	103
11. Mjesto boravišta/prebivališta ispitanika.....	104
12. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na mjesto stanovanja	105
13. Bračni status ispitanika.....	105
14. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na bračni status.....	106
15. Broj djece ispitanika	107
16. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj djece	107

17. Školska sprema ispitanika	108
18. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na školsku spremu.....	109
19. Radni status ispitanika	109
20. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na radni status.....	110
21. Stambena zbrinutost ispitanika/stambeni status.....	111
22. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na stambeni status.....	111
23. Zdravstveni status ispitanika	112
24. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na zdravstveni status.....	113
25. Vrsta zdravstvenog problema kod ispitanika	114
26. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na vrstu zdravstvenih problema.....	114
27. Glava kaznenog djela	116
28. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na glave kaznenih djela.....	117
29. Vrsta počinjenog kaznenog djela	119
30. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na vrstu počinjenog kaznenog djela.....	120
31. Izrečena sigurnosna mjera	122
32. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na izrečene sigurnosne mjere.....	123
32. Ranija kriminalna aktivnost	123

34. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na raniju kriminalnu aktivnost.....	124
35. Ranije izrečena novčana kazna.....	125
36. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu novčanu kaznu	125
37. Broj ranije izrečenih novčanih kazni	126
38. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih novčanih kazni.....	126
39. Ranije izrečena uvjetna osuda.....	127
40. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu uvjetnu osudu.....	128
41. Broj ranije izrečene uvjetne osude	129
42. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih uvjetnih osuda	129
43. Ranije izrečen rad za opće dobro	130
44. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečen rad za opće dobro.....	131
45. Broj ranije izrečenog rada za opće dobro	131
46. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenog rada za opće dobro.....	132
47. Ranije izrečena kazna zatvora.....	133
48. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu kaznu zatvora.....	133
49. Broj ranije izrečenih kazni zatvora	134
50. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenih kazni zatvora.....	135

51. Najčešće olakotne okolnosti.....	139
52. Najčešće otegotne okolnosti.....	139
53. Što je uzeto kao olakotna okolnost	140
54. Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na olakotnu okolnost priznanje djela	141
55. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na olakotnu okolnost kajanje i kritičan stav prema kaznenom djelu.....	142
56. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na olakotne okolnosti obiteljske prilike.....	143
57. Što je uzeto kao otegotna okolnost.....	144
58. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na otegotnu okolnost upornost u činjenju kaznenih djela.....	145
59. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na otegotnu okolnost kazneno djelo počinjeno s izravnom namjerom.....	146
60. Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na otegotnu okolnost nešto drugo	146
61. Vrijeme provedeno u istražnom zatvoru.....	148
62. Način dolaska u zatvor.....	149
63. Vrijeme provedeno na izdržavanju kazne	150
64. Uvjeti izdržavanja kazne zatvora.....	150
65. Udio ispitanika koji su koristili izvanzatvorske pogodnosti.....	151
66. Udio ispitanika koji su koristili izlazak u grad	151

67. Udio ispitanika koji su koristili vikend u mjesto prebivališta.....	151
68. Želi li biti radno angažiran u zatvoru.....	152
69. Radna angažiranost u zatvoru	153
70. Nastavak rada kod poslodavca.....	153
71. Uključenost u obrazovanje.....	154
72. Pokrenuti stegovni postupci.....	155
73. Izrečene stegovne mjere.....	155
74. Procjena rizičnosti za kriminalni povrat.....	156
75. Posebni programi po odluci Stručnog tima	157
76. Uspješnost u programu izvršavanja kazne zatvora kod otpusta	158
77. Je li planiran poslijepenalni prihvat.....	159
78. S kim je planiran poslijepenalni prihvat	159
79. Je li odobren uvjetni otpust.....	160
80. Osnova uvjetnog otpusta.....	160

TABLICE

1. Skraćeni prikaz najvažnijih razlikovnih obilježja zatvorenika kojem je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onog kojem je izrečen rad za opće dobro	164
---	-----

SLIKE

1. Zatvorenici i maloljetnici uključeni u obrazovanje 2015.- 2020. godine	58
2. Kretanje broja zatvorenika u Republici Hrvatskoj i smještajnih kapaciteta 2015.- 2020. godine	74
3. Punoljetne osobe osuđene na bezuvjetnu kaznu zatvora u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2000. godine - 2020. godine	76

4. Zaprimljeni predmeti rada za opće dobro u razdoblju od 2011.- 2020. godine.....	90
--	----

1. UVOD

Sudeći prema izvorima suvremene literature, kratkotrajne kazne zatvora sve su manje u primjeni, a brojni autori zalažu se za njihovo ukidanje. Tome u prilog ide i formulacija u važećem Kaznenom zakonu¹ pri čemu takvu kaznu sud izriče samo ako se može očekivati da se novčana kazna ili rad za opće dobro neće moći izvršiti ili ako se novčanom kaznom ili radom za opće dobro ili uvjetnom osudom ne bi mogla postići svrha kažnjavanja, te dalje, ako sud izrekne kratkotrajnu kaznu zatvora mora dodatno obrazložiti u presudi zašto se nije odlučio za novčanu kaznu, rad za opće dobro ili uvjetnu osudu. U tom smislu je politika kažnjavanja u pogledu iznimnosti kratkotrajnih zatvorskih kazni u praksi rezultirala dvojakim ishodom: s jedne strane smanjenjem broja izrečenih kazni zatvora u trajanju do 6 mjeseci, te povećanjem onih u trajanju od 6 do 12 mjeseci što nije bila namjera hrvatskog zakonodavstva.² Navedeno predstavlja jedan od primjera temeljem kojih *Mišić i Bartolin Vojta*,³ u svom radu ističu da sudske ocjene i stavovi, iako bi trebali, u praksi ne moraju biti u skladu sa zakonskim ciljevima kažnjavanja. Pozivaju se na činjenicu postojanja uočljive razlike između zakonske i sudske linije kažnjavanja do koje dolazi, između ostalog, i zbog toga jer sam zakon ne određuje značenje same ličnosti počinitelja kaznenog djela. Naime, u zakonu, prema ovim autoricama, nisu dovoljno jasno razrađeni stavovi o ciljevima kažnjavanja i njihovoj međusobnoj povezanosti, zbog čega je teško uspostaviti zakonski standardni kriterij za izbor kazne kao i to koja kazna u dovoljnoj mjeri odgovara krivnji počinitelja, potrebnoj represiji zbog pravednosti prema počinitelju i žrtvi kaznenog djela, zahtjevima resocijalizacije osuđene osobi itd. U tom smislu, britanski Donji dom skupštine u 2017. godini, izradio je Vodič za izricanje sankcija uz diferencijaciju kriterija za izricanje (kratkotrajnih) zatvorskih kazni i alternativnih sankcija.⁴ U Republici Hrvatskoj, međutim, osim portala sudske prakse⁵ namijenjenog za korištenje u svim redovnim i specijaliziranim sudovima te u Vrhovnom sudu Republike Hrvatske pri čemu se u portal unose konačne odluke svih navedenih sudova bez elaboracije, ne postoje dokumenti koji bi mogli poslužiti kao vodič ili neka vrsta usustavljene orijentacije za izricanje (kratkotrajnih) zatvorskih kazni.

¹ Kazneni zakon (2011) čl. 45.

² Getoš Kalac, A-M.; Bezić, R. & Šprem, P. (2021) str. 99.

³ Mišić, G. & Bartolin Vojta, G. (2017) str. 337.

⁴ Beard, J. *et al.* (2019).

⁵ Više na: Vrhovni sud Republike Hrvatske (2022) Portal sudske prakse.

Izrada takvog vodiča za Republiku Hrvatsku bila bi dobar povod za odgovore na neka pitanja koja postavljaju *Mišić i Bartolin Vojta*.⁶

Svrha kažnjavanja zatvorskom kaznom ima četiri komponente. Dvije komponente se i samom kratkotrajnom zatvorskom kaznom mogu ispuniti, a to su: (1) izražavanja društvene osude zbog počinjenog kaznenog djela te (2) jačanje povjerenja građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava. Preostale dvije komponente mogu se ispuniti samo djelomično: (3) utjecati na počinitelja i sve druge da ne čine kaznena djela kroz jačanje svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenih djela, što se može ispuniti djelomično, retributivnim momentom na strani počinitelja, dok se opravdano postavlja pitanje mogu li kratkotrajne zatvorske kazne uslijed svoje percipirane 'blagosti' uopće ostvariti generalni odvraćajući učinak (tzv. *deterrence effect*), te (4) jačanje svijesti o pravednosti kažnjavanja, te omogućavanje počinitelju ponovno uključivanje u društvo, a što se u odnosu na počinitelja u praksi često pokazuje kao manjkavo zbog nedostatka vremena za uključivanje u rehabilitacijske programe, dok opća svijest o pravednosti kažnjavanja upravo kod kratkotrajnih zatvorskih kazni moguće prije slabi nego jača. Stoga, možda i sam kratkotrajni boravak u zatvoru može kod počinitelja imati ulogu tzv. šok-terapije te ga samim time odvratiti od budućih činjenja kaznenih djela. Šok-terapija vjerojatno neće imati učinka na počinitelje koji su ranije već boravili u zatvoru, pa se u radu i ta okolnost uzima u obzir. Međutim, primjena rehabilitacijskih programa bez obzira po čijoj odluci (suda ili stručnog tima kaznenog tijela) možda može utjecati i na takve počinitelje da više ne čine kaznena djela. Naime, iako sudovi u presudi mogu izreći neku od sigurnosnih mjera koje uključuju rehabilitacijske programe (npr. obvezno liječenje od ovisnosti), tijekom izrade pojedinačnog programa postupanja, a nakon dolaska na izdržavanje kazne zatvora, upravitelj kaznenog tijela, na prijedlog stručnog tima, donosi odluku o uključivanju zatvorenika u neki od posebnih rehabilitacijskih programa (npr. program odgovornog roditeljstva, vozač čimbenik sigurnosti u prometu, program prevencije recidivizma i kontrola impulzivnog ponašanja, program prevencije ovisničkog recidiva i dr.). Time se postiže utjecaj na dinamičke (promjenjive) čimbenike koji su do kažnjivog ponašanja i doveli (na stavove, na kontrolu emocija, na ovladavanje novim vještinama i slično). Osim mogućnosti uvjetnog otpusta koji skraćuje vrijeme boravka u zatvoru, nekoliko je problema vidljivo u hrvatskoj penološkoj praksi. To su primjerice, dugotrajnost boravka u istražnom zatvoru, te izdržavanje ostatka kazne zbog kršenja pravila tijekom izvršavanja rada za opće dobro. Time se i najdulja

⁶ Mišić, G. & Bartolin Vojta, G. (2017) str. 337.

kratkotrajna kazna od 6 mjeseci zapravo svodi na znatno kraći boravak u zatvoru, te se javlja problem nedostatka vremena za kompletiranje nekog od rehabilitacijskih programa. *Getoš Kalac, Bezić i Šprem*⁷ u tom smislu naglašavaju da se iz istih razloga, u kriminološkom smislu, i kazne zatvora u trajanju do jedne godine mogu smatrati kratkim kaznama te zagovaraju i njihovo izbjegavanje gdje god je to, prema okolnostima slučaja, moguće. U tom smislu svakako valja pri penološkim analizama kratkotrajnih kazni zatvora voditi računa ne samo o duljini izrečene nego i doista izdržane kazne zatvora. Stoga je jedan od ciljeva rada istražiti koliko vremena u stvarnosti počinitelji provedu na samom izdržavanju kratkotrajne zatvorske kazne, te u koje su rehabilitacijske programe uključeni.

Sukladno suvremenim nastojanjima da se kratkotrajna kazna zatvora zamijeni nekom od alternativnih sankcija u zajednici koja pruža više mogućnosti za tretman, treba napomenuti da je moguće da bi takve sankcije prema istom tipu počinitelja bile jednako učinkovite ili i učinkovitije, no o tome se može zaključivati tek nakon kvalitetnog usporednog istraživanja učinkovitosti kratkotrajnih kazni zatvora i alternativnih sankcija, vodeći računa o ujednačenoj tipologiji jednih i drugih počinitelja. U svakom slučaju na kraju valja navesti *Donnella*⁸, koji ističe kako su penološke evaluacijske studije učinkovitosti kažnjavanja suočene sa gotovo nepremostivim metodološkim izazovima čak i u uvjetima dostupnosti vrlo detaljnih empirijskih podataka.

1.1.Svrha i ciljevi rada

Predmetni rad, ima za svrhu, temeljem usporedbe međunarodnih regulativa i standarda, te iskustava i rezultata istraživanja, kao i temeljem provedenog vlastitog empirijskog istraživanja, pridonijeti diskusiji o opravdanosti izricanja kratkotrajnih kazni zatvora u Republici Hrvatskoj istodobno imajući na umu u literaturi poznate prijemore i specifičnosti izvršavanja ovakvih kazni u hrvatskoj praksi. Pretpostavka takvoj analizi je svakako prethodno komparativno određivanje pojma kratkotrajne kazne zatvora, kako u normativnom tako i u penološkom smislu. Kratkotrajna kazna zatvora uvodno će biti opisana u kontekstu međunarodnih instrumenata i organizacija za zaštitu ljudskih prava, teorija o svrsi kažnjavanja i njihova izvršavanja u hrvatskom zatvorskom sustavu. Planiran je i pregled dosadašnjih

⁷ Getoš Kalac, A-M.; Bezić, R. & Šprem, P. (2021) str. 98.

⁸ Vidi: Donnell, I. O. (2020).

istraživanja o učinkovitosti kratkotrajnih kazni zatvora u odnosu na alternativne sankcije, kakvih u Hrvatskoj uglavnom nema. Navedena istraživanja u pravilu se odnose na mjerenje učinkovitosti s obzirom na recidivizam. No, rezultati nisu usporedivi jer se prešutno polazi od pretpostavke da u svijetu postoje ujednačeni kriteriji iznimnosti izricanja kratkotrajne kazne zatvora kao i ujednačen pristup u pružanju usluga u zajednici počiniteljima kojima je takva kazna zamijenjena alternativnom sankcijom.

Ciljevi rada su:

- ispitati razlikovne kriterije za izricanje kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na socijalno demografska i zdravstvena obilježja počinitelja,
- ispitati razlikovne kriterije za izricanje kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na vrste kaznenog djela i recidivizam,
- ispitati razlikovne kriterije za izricanje kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na elemente iz obrazloženja presuda (olakotne i otegotne okolnosti).
- analizirati penološka obilježja ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i koji su u razdoblju ispitivanja izdržavali kaznu zatvora.

U ovom radu, prije svega, cilj je utvrditi kojim kriterijima se sudovi u Hrvatskoj služe nakon što izreknu kratkotrajnu kaznu zatvora u određenom trajanju (do 6 mjeseci): hoće li odlučiti da ona treba biti izvršena u zatvoru ili biti zamijenjena alternativom – radom za opće dobro. U tom kontekstu postavljena su i tri istraživačka cilja koji se odnose na ispitivanje (uz očekivanje) statistički značajnih razlika među ispitanicima kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je ona zamijenjena radom za opće dobro s obzirom na socijalno demografske, kriminološke i pravne varijable.

Četvrti cilj koji se odnosi na prikaz tijeka izdržavanja kratkotrajne kazne zatvora (penološka obilježja zatvorenika) čini dopunu mogućem boljem razumijevanju iznimnosti izricanja te kazne i nema pripadajuću hipotezu.

Glavno istraživačko pitanje je, može li se ispuniti svrha kažnjavanja za određene kategorije zatvorenika unutar boravka na izdržavanju kazne u vremenskom trajanju od šest mjeseci ili manje. Pri tome treba uzeti u obzir mogućnost uvjetnog otpusta nakon izdržane dvije trećine kazne (u doba provođenja istraživanja), odnosno po trenutno važećoj odredbi, jedne polovine izdržane kazne, čime se vrijeme boravka u zatvoru može znatno skratiti. Na sličan način to se

može reflektirati i na zatvorske kazne u trajanju do godine dana,⁹ obzirom se iste učestalo *de facto* izvršavaju u trajanju od šest mjeseci ili manje, odnosno poput kratkotrajnih kazni zatvora *de jure*.

Stoga će se u istraživanju poći od obilježja počinitelja, počinjenog kaznenog djela i recidivizma te okolnosti koje je sud uzimao u obzir prilikom odluke o izricanju kratkotrajne kazne zatvora ili njezine zamjene radom za opće dobro.

1.2. Hipoteze

Polazeći od konstatacije da zbog različitih zakonskih rješenja i različitih mogućnosti kvalitetnog pružanja tretmana u zajednici rezultati svjetskih istraživanja nisu primjenjivi na hrvatsku praksu polazi se od pretpostavki da se počinitelji kaznenih djela kojima je sud izrekao kratkotrajnu kaznu zatvora koju će i odslužiti, statistički značajno razlikuju od onih kojima je izrekao takvu kaznu, ali ju je zamijenio radom za opće dobro i to prema nizu obilježja socijalno demografskog i zdravstvenog statusa, prema kaznenom djelu i recidivizmu te prema okolnostima koje je sud uzimao u obzir prilikom izricanja kazne.

Utvrđivanjem mogućih razlika utvrdilo bi se koje informacije sudovi koriste kao argumente za iznimnost izricanja kratkotrajne kazne zatvora bez zamjene radom za opće dobro kao alternativnom sankcijom, što bi s jedne strane olakšalo raspravu i ujednačavanje stavova oko definiranja navedene iznimnosti. To bi svakako otvorilo i nova pitanja koja bi bila temelj za daljnja istraživanja.

Kako bi se vidjelo koji faktori su bili odlučni sudu pri odlučivanju vrste odnosno mjere sankcije, preciznije kratkotrajnih kazni zatvora u odnosu na modifikaciju kazne, tj. alternativu – rad za opće dobro postavljene su tri hipoteze:

H1- postoje razlike pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na sociodemografska i zdravstvena obilježja počinitelja

H2- postoje razlike pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na vrstu kaznenog djela i recidivizam

⁹ Getoš Kalac, A-M.; Bezić, R. & Šprem, P. (2021) str. 98.

H3- postoje razlike u obrazloženjima presuda (olakotne i otegotne okolnosti) pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro.

1.3. Metodologija

U radu će se početi od sustavnog pregleda znanstveno istraživačke i stručne literature. U obradi međunarodnih propisa i dosadašnjih rezultata istraživanja bit će korištene normativno-deskriptivna metoda i komparativna metoda. Za provjeru i potvrđivanje odnosno opovrgavanje hipoteza, empirijsko istraživanje temelji se na kvalitativnoj (kvalitativna analiza presuda) i kvantitativnoj (uzorkovanje, mjerenje, utvrđivanje statistički značajnih razlika) analizi i sintezi. Za primjenu testa za analizu populacija koristit će se hi-kvadrat test za opažane frekvencije ($p < 0.05$). U zaključnom dijelu rada prevladavat će metode indukcije i dedukcije te apstrakcije i konkretizacije u vidu prijedloga za poboljšanje prakse.

2. MEĐUNARODNI INSTRUMENTI ZAŠTITE PRAVA ZATVORENIKA

Kako su povijesni razvoj kazne zatvora i napredak u definiranju svrhe kažnjavanja prešli dug put, tako se razvijala i povijest prava zatvorenika. Prava zatvorenika regulirana su brojnim međunarodnim dokumentima te slijedom toga i nacionalnim propisima u mnogim državama. Opća ljudska prava, koja se, naravno, primjenjuju i na zatvorenike, regulirana su u nekima od sljedećih dokumenata; Općom deklaracijom UN-a o pravima čovjeka, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, Konvencijom UN a protiv mučenja i Fakultativnim protokolom te Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i dr.

*Šeparović*¹⁰ ističe da tijekom izvršavanja kaznenopravnih sankcija može doći do povreda temeljnih ljudskih prava. Samu zaštitu definira, kroz tri načina: kao zaštita općih ljudskih prava koja vrijede za sve, pa tako i zatvorenike; kao zaštita prava zatvorenika općenito te kao posebna zaštita pojedinih kategorija zatvorenika (žene, maloljetnici, bolesnici i dr.).

Danas su prava definirana brojnim dokumentima, a na zemljama potpisnicima ostaje da ih poštuju u što je moguće većoj mjeri. Javnost o tim pravima, bolje reći, njihovom kršenju, u pravilu saznaje iz medija koji, na žalost, uglavnom biraju senzacionalističke slučajeve.¹¹ Time odašilju poruku da su ta prava vrlo slaba. Na tom tragu proveden je i projekt Sveučilišta Sjever pod nazivom "e Radio za drugu šansu" koji je rezultirao radio emisijama, snimkama i konferencijama za medije, koji je između ostaloga, imao za cilj educirati predstavnike medija o objektivnom izvještavanju o zatvorskom sustavu i zatvorenicima.¹² Iako hvale vrijedan, i dalje je primjetan nedostatak u objektivnom izvještavanju o ovoj problematici.

Slijedi kratak opis navedenih dokumenata, u okviru Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe i Europske unije.

¹⁰ Babić, V.; Josipović, M. & Tomašević, G. (2006) str. 700.

¹¹ Vidi: Slobodna Dalmacija (2021) Tomislav Horvatinčić prvih šest dana u Remetincu ima tretman kao i svi drugi zatvorenici, te Nacional (2021) Kako se u hrvatskim zatvorima diskriminiraju zatvorenici s najblažim kaznama.

¹² Vidi: „eRadio za drugu šansu”.

2.1. Zaštita prava zatvorenika u okviru instrumenata Ujedinjenih naroda

2.1.1. Opća deklaracija UN-a o pravima čovjeka

Opća deklaracija je proglašena na Općoj Skupštini UN-a, 10. prosinca 1948. godine¹³ (rezolucija 217 A III), čijim donošenjem je otvoren put razvoju penitencijarnog prava u međunarodnopravnim dokumentima. Deklaracija je vrlo bitan instrument koji uređuje temeljna prava čovjeka. Danas rijetki pravници poriču da je deklaracija normativni instrument koji stvara, barem neke, pravne obveze za države članice UN.¹⁴ Temeljem Deklaracije¹⁵ proklamira se pravo na ljudsko dostojanstvo te se navodi da nitko ne smije biti podvrgnut mučenju, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Naravno, ovdje se misli na opću populaciju ali i na zatvorenike na izdržavanju kazne zatvora, što je u skladu sa samom svrhom izvršavanja kazne zatvora, sukladno Zakona o izvršavanju kazne zatvora.

Jedan od važnijih dokumenata proizašao iz Opće deklaracije je Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.

2.1.2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima¹⁶ isto kao i Opća deklaracija navodi opću zabranu mučenja, a npr. u čl. 10.¹⁷ izravno apostrofira na zatvorenike navodeći da se sa svima osobama lišenima slobode postupa čovječno i sa poštivanjem prirodnog dostojanstva ljudske osobe.

Pakt propisuje državama obvezu odvajanja okrivljenika od osuđenika, a u skladu s njihovim statusom neosuđenih osoba te da sustav izvršenja kazni treba sadržavati tijekom postupanja s osuđenicima.¹⁸ Također, bitna je svrha koja navodi njihov popravak i socijalnu rehabilitaciju uz obvezno odvajanje maloljetnih od punoljetnih počinitelja.¹⁹

¹³ Matković, A. (1969) str. 5.

¹⁴ Buergenthal T. (1997) str. 31.

¹⁵ Opća deklaracija o ljudskim pravima (2009) čl. 1. i 5.

¹⁶ Pakt je usvojen od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda 19. prosinca 1966. godine (rezolucija br. 2200 A7XXI) a stupio je na snagu 23. ožujka 1976. godine. To je međunarodni ugovor Ujedinjenih naroda koji posebno ističe zabranu mučenja i okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja kao i dužnost čovječnog postupanja i dostojanstva ličnosti zatvorenika.

¹⁷ Međunarodni ugovori (2005) čl. 10.

¹⁸ Pleić, M. (2010) str. 310 – 311.

¹⁹ Pleić, M. (2010) str. 311; Ivičević Karas, E. (2016) str. 17; Ivičević Karas, E. (2016) str. 18.

Republika Hrvatska stranka je Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima od 06. listopada 1991. godine prema Odluci o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je RH stranka na temelju *notum facerea* o sukcesiji, a odluku je donijela Vlada RH dana 30. rujna 1993. godine.²⁰

2.1.3. Konvencija UN-a protiv mučenja i Fakultativni protokol

Konvencija predstavlja obvezujući dokument na svjetskoj razini posvećen sprečavanju torture.²¹ Ovom Konvencijom²² je uspostavljen i mehanizam međunarodnog nadzora nad uvjetima izdržavanja kazne zatvora u državama potpisnicama Konvencije, kroz Odbor za sprječavanje mučenja (*UN Committee against torture- CAT*). Odbor čine stručnjaci iz područja ljudskih prava, koje biraju države članice UN-a. Stručnjaci djeluju u osobnom svojstvu, čime se osigurava njihova nepristranost. Odbor prima izvješća država članica o mjerama koje su poduzete radi ispunjenja svojih konvencijskih obveza, te dodatne izvještaje na zahtjev Odbora. Odbor je nadležan postupati u povodu pritužbi pojedine države da druga država ne ispunjava svoje konvencijske obveze, kao i u povodu individualnih pritužbi.²³

Fakultativni protokol uz konvenciju UN-a protiv mučenja²⁴ u odnosu na Republiku Hrvatsku stupio je na snagu dana 22. lipnja 2006. godine, a državama stranaka daje obvezu uspostavljanja nacionalnih preventivnih mehanizama za sprječavanje mučenja, tj. unutarnjeg i neovisnog nadzora nad mjestima na kojima se nalaze osobe lišene slobode.

Sukladno Zakonu o pučkom pravobranitelju, pučki pravobranitelj djeluje i kao Nacionalni preventivni mehanizam za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja i to kroz Zakon o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.²⁵ Pučki pravobranitelj stoga redovito ima obvezu obilaziti mjesta gdje se nalaze osobe lišene slobode (između ostalih zatvora, kaznonice, Centar za dijagnostiku, Zatvorsku bolnicu), može davati preporuke i smjernice radi poboljšanja postupanja prema

²⁰ Međunarodni ugovori (1993).

²¹ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1997).

²² Konvencija Ujedinjenih naroda protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, je odobrena i predložena za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 39/46 od 10. listopada 1984. godine. Stupila je na snagu dana 26. lipnja 1987.godine.

²³ Ivičević Karas, E. (2016) str. 18.

²⁴ Međunarodni ugovori (2005).

²⁵ Zakon o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (2011).

osobama lišenim slobode. Može nadzirati uvjete u kojima se oni nalaze a napose u smislu sprječavanja nezakonitog postupanja prema osobama lišenima slobode. Osim pučkog pravobranitelja u obavljanju poslova Nacionalnog preventivnog mehanizma mogu sudjelovati i različite udruge, registrirane za obavljanje djelatnosti iz područja ljudskih prava, te neovisni stručnjaci u skladu sa Zakonom o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.²⁶

2.1.4. Standardna minimalna pravila UN-a o postupanju sa zatvorenicima

Usvojena su 1955. godine na Prvom kongresu Ujedinjenih naroda o prevenciji zločina i postupanju sa prijestupnicima.²⁷ Pravilima se ističe jednakost zatvorenika, zabranjuje se diskriminacija, mučenje i nečovječno postupanje, potiče se između ostaloga individualizacija i rehabilitacija zatvorenika, a zatvorenike se razvrstava po kategorijama. Pravilima se regulira disciplinska odgovornost, sredstva prisile te kontakti sa vanjskim svijetom.²⁸ Pravila su revidirana 2015. godine i poznata su kao „Mandelina pravila“.²⁹

2.2. Zaštita prava zatvorenika u okviru instrumenata Vijeća Europe i Europske unije

2.2.1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Europski sud za ljudska prava

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda³⁰ u svom uvodnom dijelu govori o pravu na život, zabrani mučenja, zabrani ropstva i prisilnog rada, prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života a posebno se spominju prava zatvorenika,³¹ odnosno pravo na pošteno suđenje³². Konvencija predstavlja najvažniji dokument za zaštitu ljudskih prava, čije poštivanje na europskom nivou osigurava Europski sud za ljudska prava.

²⁶ Ivičević Karas, E. (2016) str. 18.

²⁷ *Ibid.* str.19.

²⁸ *Ibid.* str. 19

²⁹ Generalna skupština UN-a, Rezolucija 70/175, „Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima (Nelson Mandela pravila)”, 17. prosinca 2015.

³⁰ Smerdel, B. & Sokol, S. (2009) str. 111. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda donesena je dana 04. studenoga 1950. godine, a stupila je na snagu 1953. godine. U Republici Hrvatskoj primjena konvencije je od 05. studenog 1997.godine.

³¹ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1997) čl. 5.

³² *Ibid.* čl. 6.

Europski sud za ljudska prava je sudska institucija Vijeća Europe koji je osnovan 1959. godine i sjedište mu je u Strasbourgu. Sud pruža supsidijarnu zaštitu konvencijskih prava, ali samo ukoliko su iscrpljena sva pravna sredstva domaćeg prava. Sve države članice, obvezne su da u svojim pravnim sustavima osiguraju učinkovite mehanizme zaštite konvencijskih prava, a samim time i prava zatvorenika.³³ Zahtjev Sudu je moguće podnijeti unutar roka od četiri mjeseci (od dana donošenja odluke u domaćem pravu).³⁴ Sud odlučuje o međudržavnim zahtjevima kada se svaka država članica može obratiti Sudu radi povrede prava zajamčenih Konvencijom od strane druge države članice ali i o pojedinačnim zahtjevima, skupine pojedinaca ili nevladinih organizacija u svezi povrede konvencijskih prava.³⁵ Broj sudaca u sudu jednak je broju država članica. Zaštitu prava zatvorenika Sud pruža donošenjem presuda, a države članice obvezne su postupati sukladno presudama Suda i implementirati ih u svoje nacionalno zakonodavstvo.³⁶ Presuda osuđenoj državi, uz obvezu isplate eventualno dosuđene pravične novčane naknade, može nametnuti u području penitencijarnog prava, opće mjere (izmjena zakonodavnih okvira, provedbenih propisa i promjenu sudske prakse), dok se pojedinačne mjere mogu primjerice sastojati od smanjenja kazne ili odustajanja od izvršenja izrečene prisilne mjere.³⁷ Nadzor nad izvršenjem presuda Suda nadzire Odbor ministara, a svaka osuđena država je istome dužna dostaviti mjere koje je poduzela ili ih planira poduzeti u svrhu izvršenja pojedine presude.³⁸

Europski sud za ljudska prava svake godine bilježi iznimno velik porast broja pritužbi. Jedna od prvih presuda kojom je Republika Hrvatska osuđena za povredu čl. 3 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i to zbog neodgovarajućih uvjeta u kaznionici, donesena je u predmetu *Cenbauer* (ponižavajuće postupanje) koje se odnosi na uvjete života u zatvoru.³⁹ Smještajni kapacitet i problem prenapučenosti jedni su od značajnijih kriterija zbog kojih su zatvorenici podnosili zahtjeve za sudska zaštitu te tužbe Europskom sudu za ljudska prava.⁴⁰

³³ Ivičević Karas, E. (2016) str. 104-105

³⁴ Više na: Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

³⁵ Ivičević Karas, E. (2016) str. 104-105

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Više na: Ustavni sud Republike Hrvatske (2014), Izvješće o uvjetima života u zatvorima.

⁴⁰ Ivičević Karas, E. (2014) str. 184.

Analizirajući praksu Europskog suda za ljudska prava, vidljivo je da je postavio kriterije koje uzimaju u obzir pri odlučivanju je li bilo povrede Europske konvencije o ljudskim pravima⁴¹ u smislu nedostatka prostora. Konvencija propisuje da svaki zatvorenik u zatvorskoj sobi mora imati individualni prostor za spavanje, svaki zatvorenik mora raspolagati s najmanje tri kvadratna metra površine poda te ukupna površina zatvorske sobe mora biti takva da dopušta zatvorenicima slobodno kretanje između dijelova namještaja. Ako samo neki od navedenih kriterija ne bi bio ispunjen, vrijedila bi snažna presumpcija da su uvjeti pritvaranja doveli do ponižavajućeg postupanja i povrede Europske konvencije. Navedene kriterije Europski sud za ljudska prava primijenio je u nekoliko predmeta *Lonić protiv Hrvatske*⁴² te *Muršić protiv Hrvatske*.⁴³ Na taj način u cijelosti je odstupio od standarda minimalnog osobnog prostora od 4 m² koji je utvrdio CPT (Europski odbor), a koji je prihvaćen u našem zakonodavstvu,⁴⁴ a između ostalog, određujući životni standard po zatvoreniku u više krevetnoj sobi uz kombinaciju ostalih čimbenika za sve države članice Vijeća Europe koje su pod njegovom jurisdikcijom. Presuda *Cenbauer protiv Hrvatske* od 9. ožujka 2006. (zahtjev br. 73786/01) jedna je od prvih u kojoj je sud utvrdio ponižavajuće postupanje, a koje je proizašlo iz neodgovarajućih uvjeta u zatvoru.⁴⁵

Da posebnu pozornost treba posvetiti adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti zatvorenika dokazuju neke od presuda Europskog suda za ljudska prava i to: *Testa protiv Hrvatske* (presuda od 12. srpnja 2007. godine) u kojoj se između ostalog navodi: „pomanjkanje potrebne medicinske skrbi i pomoći u vezi s kroničnim hepatitisom od kojega podnositeljica zahtjeva boluje, povezano sa zatvorskim uvjetima koje podnositeljica zahtjeva mora trpjeti već više od dvije godine umanjili su ljudsko dostojanstvo podnositeljice zahtjeva i kod nje pobudili osjećaje tjeskobe i podčinjenosti koji su je mogli poniziti i omalovažiti, a možda i slomiti njezin tjelesni ili moralni otpor. U svjetlu navedenoga, sud smatra da se, zbog naravi, trajanja i težine nedopuštenog postupanja kojemu je podnositeljica zahtjeva bila podvrgnuta, te kumulativnih negativnih učinaka na njeno zdravlje“.⁴⁶

Nadalje, u predmetu *Pilčić protiv Hrvatske* (presuda od 17. siječnja 2008., zahtjev br. 33138/06) Europski sud za ljudska prava je osudio Republiku Hrvatsku zbog povrede

⁴¹ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1997) čl. 3.

⁴² Ivičević Karas, E. (2016) str. 65.

⁴³ Zagorec, M. (2018) str. 414.

⁴⁴ Zakon o izvršavanju kazne zatvora – pročišćeni tekst (2003) čl. 74. St.3.

⁴⁵ Više na: Ustavni sud Republike Hrvatske (2014), Izvješće o uvjetima života u zatvorima.

⁴⁶ *Ibid.*

Konvencije, procijenivši pri tome nečovječno i ponižavajuće postupanje zatvorskih vlasti u Kaznionici u Lepoglavi u odnosu na pružanje zdravstvene zaštite. Pri tome je podnositelju bilo dosuđeno i 2.000,00 eura na ime naknade štete, kako se u presudi navodi da: „zatvorske vlasti nisu izvršile svoju obvezu da podnositelju zahtjeva osiguraju potrebno liječenje budući da su podnositelja zahtjeva ostavili da trpi znatne povremene bolove tijekom produljenog vremenskog razdoblja bez predvidivih izgleda da će biti trajno izliječen, a sve zbog toga što vlasti u Kaznionici u Lepoglavi nisu pratile bolest podnositelja zahtjeva i organizirale preporučenu operaciju“.⁴⁷

2.2.2. Europska zatvorska pravila

Europska zatvorska pravila su preporuke koje nisu za pojedine države članice formalno pravno obvezujuće. No, ona predstavljaju rezultat rada u okviru Vijeća Europe za uspostavom minimalnih standarda u postupanju prema zatvorenicima.⁴⁸

Trenutno su na snazi Europska zatvorska pravila iz 2006. godine, a revidirana su 2020. godine, primjenjuju se na osobe kojima je na osnovi sudske odluke određen istražni zatvor i na osobe koje su lišene slobode na osnovi osuđujuće presude. Tako pravila navode da: djeca u dobi do 18 godina ne bi smjela biti smještena u zatvoru za odrasle, već u institucije posebno namijenjene za tu svrhu. Osobe oboljele od duševne bolesti (duševno stanje koje je nespojivo s lišenjem slobode unutar zatvora) treba smjestiti u institucije posebno namijenjene u te svrhe.⁴⁹

Zaštita ljudskih prava je posebno važna u uvjetima zatvaranja, obzirom da se samim zatvaranjem osobi oduzima temeljno ljudsko pravo - pravo na slobodu.⁵⁰

Pravilima su obuhvaćeni uvjeti izvršavanja kazne zatvora, upućivanje i smještaj, rad, premještaj zatvorenika, otpust zatvorenika, zdravlje, odredbe vezane posebno za žene, djecu, malu djecu, strane državljane, sigurnost zatvorenika, disciplina i kažnjavanje, uporaba prisile, molbe i pritužbe, upravljanje zatvorima i osoblje, a poseban dio posvećen je neosuđenim zatvorenicima (u smislu Pravila neosuđene osobe su zatvorenici kojima je sudbena vlast

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Pleić, M. (2010) str. 311.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Babić, V.; Josipović, M. & Tomašević, G. (2006) str. 702.

odredila mjeru istražnog zatvora, prije početka suđenja, donošenja odluke o krivnji ili izricanja kazne).⁵¹

2.2.3. Povelja Europske unije o temeljnim pravima

Povelja je proglašena 07. prosinca 2000. godine u organizaciji Europskog parlamenta, Europske komisije i država članica Europske unije koje zajedno čine Europsko vijeće.⁵² Nastala je kao rezultat jačanja zaštite ljudskih prava, kojom se između ostaloga, vezano za zatvorenike ističe pravo na ljudsko dostojanstvo.

Izravno za zatvorenike, odnose se sljedeće odredbe Povelje:⁵³

- nitko ne smije biti osuđen na smrtnu kaznu ili biti pogubljen,
- svatko ima pravo na poštovanje tjelesnog i duhovnog integriteta,
- nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni,
- svatko ima pravo na obrazovanje i na pristup strukovnom i trajnom osposobljavanju,
- zabranjen je prisilni rad,
- nitko ne smije biti izručen u državu u kojoj postoji ozbiljna opasnost da će biti podvrgnut smrtnoj kazni, mučenju ili drugom nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni,
- zabranjuje se diskriminacija,
- svatko ima pravo na pristup preventivnoj zdravstvenoj zaštiti i pravo na liječenje.
- nikome se ne može ponovno suditi, niti ga se može kazniti za djelo za koje je već pravomoćno osuđen ili oslobođen.

⁵¹ Babić, V.; Josipović, M. & Tomašević, G. (2006) str. 727-728.

⁵² Barić, S. & Bodiřoga-Vukobrat, N. (2002).

⁵³ Povelja Europske unije o temeljnim pravima (2016).

3. KRATKOTRAJNE KAZNE ZATVORA

S obzirom na centralnu temu rada, posebna pozornost bit će posvećena pojmovnim određenjima i prikazima kratkotrajnih kazni zatvora u Republici Hrvatskoj i u svijetu te specifičnostima njihova izvršavanja u Republici Hrvatskoj.

3.1. Svrha kažnjavanja i teorije o svrsi kažnjavanja

U fokusu svrhe ovog rada je pitanje opravdanosti izricanja kratkotrajnih kazni zatvora u kontekstu suvremenih stručnih i znanstvenih spoznaja, ali i vodeći računa o preporukama i zakonskoj odredbi o što je moguće rjeđem izricanju takvih kazni. Ove preporuke i odredbe, međutim, barem kad su u pitanju kratkotrajne kazne zatvora, reflektiraju se kako na tumačenje definicije svrhe kažnjavanja, tako i na preispitivanje dominantnosti pojedinih skupina teorija o svrsi kažnjavanja. Naime, glavna svrha kazne zatvora⁵⁴ odnosi se na osposobljavanje počinitelja za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, ali to automatski ne znači potpuno prihvaćanje relativnih teorija o svrsi kazne odnosno teorija specijalne prevencije. Ove teorije imaju neke nedostatke, primjerice, prema *Bojaniću i Mrčeli*,⁵⁵ one ne sadrže mjerilo za visinu kazne niti odgovor na pitanje koja je svrha kazne kod počinitelja kod kojih nije potrebna resocijalizacija. Isti autori⁵⁶ citiraju i *Novoseleca* koji smatra da resocijalizacija ne može biti jedina i dominantna svrha kažnjavanja. Nužna je integracija stajališta teorija o retribuciji, specijalnoj i generalnoj prevenciji.

Zakonski definirana svrha kažnjavanja sastoji se u društvenoj osudi zbog počinjenog kaznenog djela, pri čemu je bitno jačanje povjerenja građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava, te utjecanju na počinitelja i na sve ostale osobe da ubuduće ne čine kaznena djela, a sve kroz jačanje svijesti o pogibeljnosti kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja te ujedno omogućiti počinitelju da se ponovno uključi u društvo.⁵⁷

Ako se učinak kazne promatra kao zastrašujući, odnosno kao zastrašivanje, kažnjavanje je složen i višedimenzionalni problem kojemu se mora pristupiti s više različitih aspekata: filozofskog, etičkog, psihološkog, sociološkog, kriminološkog, penološkog te pravnog. Ovdje

⁵⁴ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 3.

⁵⁵ Bojanić, I. & Mrčela, M. (2006) str. 437.

⁵⁶ *Ibid.* str. 434.

⁵⁷ Kazneni zakon (2011) čl. 41.

treba istaknuti pravni aspekt unutar kojega se zastrašivanje temelji na: *de lege lata* i *de lege ferenda*, pri čemu, kako u svom radu navodi *Cirkveni*⁵⁸, potonje traži opredjeljivanje glede poželjnosti zastrašivanja kao instrumenata kaznene politike. Postavlja se pitanje kako u praksi pomiriti sve navedene učinke kažnjavanja jer se rehabilitacija može postići samo uz dragovoljni pristanak počinitelja, a oni nisu uvijek spremni na vlastite promjene. Radi potpunog i pravilnog razumijevanja spomenutih preporuka i odredbi, a u cilju što učinkovitijeg postupanja u praksi, nužno je osvrnuti se na temeljne teorije o svrsi kažnjavanja. Tijekom 19. i 20. stoljeća nastale su tri takve teorije: apsolutne, relativne i mješovite.⁵⁹ Kod apsolutnih teorija, cilj same kazne nalazi se u odmazdi za onoga tko kažnjava, a s druge strane ispaštanje za onoga tko je kažnjen.⁶⁰ Cilj je da se anulira kazneno djelo.⁶¹ Uz apsolutne teorije veže se retributivni koncept, odnosno da visina kazne ne smije prekoračiti mjeru krivnje.⁶² Relativne teorije govore o tome da se kaznom postižu određeni učinci, odnosno svrha kazne je u samoj koristi društva da se prevenira zločin, a one su usmjerene ka budućnosti, za njih je specifično da se kažnjava radi sprečavanja počinjenje djela u budućnosti.⁶³ Analizirajući stručnu literaturu ove teorije pojedini autori nazivaju i teorije obrane.⁶⁴ S druge strane, relativne teorije u osnovi su teorije prevencije i to u prvom redu specijalne (koja se sastoji u odvrćanju počinitelja od činjenja kaznenih djela, a što se može ostvariti i primjenom sigurnosnih mjera uz samu kaznu) odnosno generalne prevencija (utjecaj na društvo radi sprječavanja budućih kaznenih djela te jačanju povjerenja građana u pravni poredak).⁶⁵ Mješovite teorije neki autori nazivaju i eklektičkima.⁶⁶ One se temelje na pravednoj i zasluženju kazni. Nastale su spajanjem, odnosno miješanjem pojedinih elemenata iz apsolutnih odnosno relativnih teorija. Kod njih kazna predstavlja i sredstvo prevencije, a kazna je usmjerena prema prošlosti (*punitur qui a peccatum est*), ali i prema budućnosti (*ut ne peccetur*); kažnjava se zato što se pogriješilo, ali i zato da se ne bi griješilo.⁶⁷ Međutim, kad su u pitanju kratkotrajne kazne zatvora, trend njihova iznimnog izricanja ukazuje na pomak prema relativnim teorijama o svrsi kažnjavanja, jer je u prvom planu

⁵⁸ Cirkveni, N. (2010) str. 560.

⁵⁹ Palatinuš, S. (2018) str. 9.

⁶⁰ Bojanić, I. & Mrčela, M. (2006) str. 434.

⁶¹ Marušić, B. (2016) str. 79.

⁶² Bojanić, I. & Mrčela, M. (2006) str. 435.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Bojanić, I. & Mrčela, M. (2006) str. 434-435; Horvatić, Ž., Derenčinović, D. & Cvitanović, L. (2017) str. 219

⁶⁶ Kovčič, I. (2001) str. 119.

⁶⁷ Jovašević, D. & Stevanović, Z. (2012) str. 66-67; Horvatić, Ž., Derenčinović, D. & Cvitanović, L. (2017) str. 219.

specijalna prevencija koja se odnosi na počinitelje koji su već počinili kazneno djelo kako ga ne bi počinili ponovo. Tako se sustav kažnjavanja transformira više u smjeru pomaganja što uključuje procjenu tretmanskih potreba počinitelja i pružanje svih mogućih usluga u zajednici koje su na raspolaganju. Teško je procijeniti je li i koliko je, u takvim okolnostima ispunjen onaj aspekt iz mješovitih teorija o svrsi kažnjavanja koji je usmjeren prema prošlosti (zato što se pogriješilo) te kako se to reflektira na generalnu prevenciju. Ukoliko bi alternative izricanju kratkotrajnih kazni zatvora bile nedvojbeno utvrđene kao značajno učinkovitije od izdržavanja kratkotrajne kazne u zatvoru, postojalo bi određeno opravdanje za politiku njihova iznimnog izricanja; građani bi to vjerojatno i opravdali, ali je pitanje bi li ih takva politika odvratila da sami čine kaznena djela. Dosadašnja istraživanja o takvoj učinkovitosti alternativnih sankcija međutim imaju određene metodološke probleme (poglavlje 4.1.), a i rezultati istraživanja u ovom radu ukazuju na jedan od njih – sudovi u Hrvatskoj statistički značajno češće izriču rad za opće dobro manje rizičnim počiniteljima, pa je i za očekivati da oni češće neće ponoviti kazneno djelo. Za rizičnije počinitelje, učinkovito izvršavanje alternativne sankcije pretpostavlja izuzetno dobro organiziranu službu probacije što se od zemlje do zemlje razlikuje te stoga nije međunarodno usporedivo. S obzirom na relativno kratku povijest probacijske službe u Hrvatskoj, možda bi najuputnije bilo da se u prvom koraku za "iznimno" izricanje kratkotrajne kazne zatvora izrade kriteriji koji će reflektirati stvarne mogućnosti probacijske službe i ostalih resursa u zajednici, a u drugom (usporedno s razvojem spomenute službe) provesti sveobuhvatni projekt praćenja učinkovitosti izdržane kazne u zatvorskim uvjetima i u zajednici, ako je kazna zamijenjena radom za opće dobro. Time ulazimo u područje penoloških evaluacijskih studija, a koje osim što su i u hrvatskoj i u međunarodnom kontekstu izuzetno rijetke, često pate od nepremostivih metodoloških izazova. Svakako je značajno već na ovom mjestu naglasiti kako recentna, niže navedena istraživanja⁶⁸ ozbiljno dovode u pitanje ostvarivost svrhe kažnjavanja kad je u pitanju generalna prevencija "zastrašivanjem." U sklopu tog pristupa postoji generalno očekivanje da će opća populacija, vidjevši da su počinitelji uhićeni i kažnjeni, odustati od kriminalnog ponašanja.⁶⁹ Procjenama u tom smislu bavili su se razni autori⁷⁰ s različitih aspekata uglavnom se oslanjajući na informacije, očekivanja i percepciju građana. Tako *Apel*⁷¹ ispituje koliko je populacija upoznata s kaznenim sankcijama, kako ljudi dolaze do subjektivnih procjena o riziku da budu

⁶⁸ Nagin, D. S. (2018) str.157-185; Mendes, S. M. (2004) str. 60.

⁶⁹ Grasmick, H. G. & Bryjak, G. J. (1980). str. 471-491.

⁷⁰ Mendes, S. M. (2004) str. 60-64; Hirtenlehner, H. (2022) str. 286.

⁷¹ *Apel*, R. (2013) str. 68.

kažnjeni te kako se pojedinci ponašaju u skladu sa svojom percepcijom rizika u specifičnom kriminalnom kontekstu te zaključuje da to ovisi o vrstama djela koje imaju na umu te njihovom iskustvu s policijom i sudovima. *Bradford i dr.*⁷² na primjeru prometnih prekršaja dolaze do nalaza da neki građani manje prekršaje ne smatraju kriminalitetom, te da će moderna tehnologija kojom se detektiraju prometni prekršaji, pa time i vjerojatnost da će počinitelj biti otkriven, bitno utječu na poštivanje propisa. *Nagin*⁷³ navodi da je zastrašivanje ili odvraćanje općenito vrlo prisutno, ali da su učinci vrlo heterogeni za različite skupine ljudi. Smatra da povećanje trajanja zatvorskih kazni koje su ionako dugačke nema značajnije učinke na odvraćanje od kriminalnog ponašanja, no izvjesnost da će netko stvarno biti kažnjen ima daleko značajniji učinak. U skladu s tim ističe ulogu policije i potrebu razvoja metoda za otkrivanje počinitelja. *Mendes*⁷⁴ također naglašava kako neki autori smatraju da je težina kazne od malog značaja za odvraćanje budućih počinitelja, a da izvjesnost kažnjavanja (veća vjerojatnost da će biti uhićeni i kažnjeni) ima veću težinu, dok jedna grupa smatra da su oba elementa (izvjesnost i težina kazne) jednako važni. No ova autorica relativizira⁷⁵ te nalaze jer, po mišljenju opravdano, smatra da je procjena rizika (bilo od uhićenja ili da će u slučaju uhićenja biti izrečena teža kazna) zapravo predstavlja stav, a stavovi su vrlo individualna obilježja svakog pojedinca. Dodajmo tome da se sve ove procjene temelje na teoriji racionalnog izbora koja ne predstavlja glavno i jedino objašnjenje kriminaliteta, te da se građani pitaju samo o legalnim sankcijama, a ne i o sankcijama koje bi uslijedile od strane obitelji, prijatelja susjeda i slično. *Jackson i sur.*⁷⁶ na neki način objedinjuju navedene aspekte navodeći da prijetnja kaznom i samo kažnjavanje djeluje na građane trojako: ulogu naravno igra strah od moguće buduće kazne, dio ljudi kalkulira moguće rizike da bude uhićen i kažnjen, no fokus je na stvarnoj moći institucija da oblikuju ponašanje ljudi prijetnjom da će nepoželjno ponašanje rezultirati sankcijama.

⁷² Bradford, B., *et. al.* (2015) str. 171-191.

⁷³ Nagin, D. S. (2018) str.157-185.

⁷⁴ Mendes, S. M. (2004) str. 60.

⁷⁵ *Ibid.* str.70.

⁷⁶ Jackson, J., *et. al.* (2012) str. 1062.

3.2. Povijesni razvoj kazne zatvora

Uloga kazne zatvora je razvojem društva i demokratizacijom prošla dug put od temeljne ideje o svrsi kazne isključivo kao odmazdi pa preko preobrazbe zatvorenika do toga da zatvorenici imaju određena prava koja im jamče da život u zatvoru što više sličí životu na slobodi.⁷⁷ Nakon kratkog povijesnog pregleda razvoja kazne zatvora, razmotrit će se mogućnost primjene najnovijih dostignuća pri izricanju i iznimnosti izricanja kratkotrajnih kazni zatvora, no prije toga će se definirati osnovni pojmovi.

Riječ kazna dolazi od latinske riječi *poena*. U odnosu na različite vrste kažnjavanja, kazna zatvora jedna je od najmlađih kazni, a kao jedna od glavnih kazni pojavljuje se tek sredinom 18. stoljeća.⁷⁸ Do tada su glavne kazne bile: tjelesne kazne, smrtna kazna, imovinske kazne, izgon i deportacija, koje su za cilj imale sramoćenje osuđenika i zastrašivanje ostalih.⁷⁹ Tako je postojao različit dijapazon kazni koje su počiniteljima kaznenih djela mogle biti izrečene.⁸⁰ Neke od njih su niže navedene.

3.2.1. Kazne

3.2.1.1. Sramoćenje tzv. sramotne kazne ili kazne časti

Ove kazne bile su namijenjene za manja (lakša) kaznena djela (nedolično ponašanje ili ogovaranje).⁸¹ Postojao je stup srama (obično izložen na glavnom trgu ili centru mjesta) za koji je čovjek bio privezan i izložen javnoj osudi i sramoti.⁸² Cilj je bio psihičko zastrašivanje, odnosno poniženje počinitelja, te se očekivalo da se on pokaje za počinjeno djelo.⁸³ Neke od sprava sramote bile su bukačeva truba (kojom su se kažnjavali loši muzičari koji bi lošom glazbom vrijeđali tuđe uši, na način da bi se sprava stavila okrivljeniku oko vrata a prsti uklještili u škrip.⁸⁴ Također, počinitelja se moglo privezati uz veliki križ na groblju. Vezanog počinitelja moglo se voditi ulicama uz porugu, moglo mu se obrijati pola glave ili ga potpuno

⁷⁷ Ploeg, G. (2012).

⁷⁸ Ivičević Karas, E. (2016) str.5.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ Jovašević, D. & Stevanović, Z. (2012) str.16.

⁸¹ Jurčić, N. (2016) str.8.

⁸² *Ibid.*

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Ibid.*

očelaviti. Jedan takav primjer sramotne kazne zabilježen je još u Iločkom statutu iz 1525. godine, a primjenjivao se za kazneno djelo teške uvrede.⁸⁵

3.2.1.2. Tortura

Tortura predstavlja nanošenje tjelesne boli u svrhu priznanja počinjenog djela ili kažnjavanja za takvo djelo.⁸⁶ Za tu svrhu postojale su posebne sprave za mučenje, a tortura (ili mučenje) se odvijalo u javnosti, ljudi su mučeni na najbrutalniji način.⁸⁷ Neki od oblika su: rezanje ili samo zarezivanje uha, nosa, odsijecanje ruke ili noge, vađenje oka, izrezivanje ili urezivanje jezika, dio rebra i sl.⁸⁸ Primjerice, za krađu bi počinitelju bila odrezana jedna ili obje ruke, odnosno prsti, a ukoliko bi se radilo o davanju lažnog iskaza ili uvredi počinitelju bi bio odsječen jezik. Za seksualna kaznena djela izricala bi se kastracija, a za preljub su vađene oči.⁸⁹

3.2.1.3. Smrtna kazna

Osnovni cilj smrtne kazne je oduzimanje života počinitelju.⁹⁰ Smrtna kazna je obuhvaćala odsijecanje glave, vješanje, utapanje, smrt na lomači, smrt na kolu (raščtvorenje), zakapanje živog počinitelja u grob, kamenovanje, nabijanje na kolac.⁹¹ Uz navedeno moglo se počinitelja izložiti i dodatnim mukama deranjem kože, štipanjem kliještama, paljenjem, zalijevanjem rana olovom, sumporom i voskom, lomljenjem ekstremiteta, vučenjem o konjskom repu i sl.⁹² a što zapravo predstavlja svojevrsnu kombinaciju torture i smrtne kazne.

Smrtna kazna je ukinuta u mnogim zemljama: Portugal (1976), Danska (1978), Luksemburg i Norveška (1979), Francuska (1981), Nizozemska (1982), Austrija (1985), Hrvatska (1990), Švicarska (1992), Grčka (1993), Italija (1994), Španjolska (1995), Belgija (1996), Poljska (1997), Ukrajina (1999), Albanija (2000),⁹³ premda se i danas se prakticira u nekim državama SAD-a i Kini.⁹⁴

⁸⁵ Cvitanović, L. & Pastović, D. (2018) str. 865.

⁸⁶ Jurčić, N. (2016) str.10.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Cvitanović, L. & Pastović, D. (2018) str. 860.

⁸⁹ Jovašević, D. & Stevanović, Z. (2012) str. 21.

⁹⁰ Cvitanović, L. & Pastović, D. (2018) str. 864.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² *Ibid.*

⁹³ Jovašević, D. & Stevanović, Z. (2012) str.18.

⁹⁴ Marušić, B. (2016) str. 76.

3.2.1.4. Prisilni rad

Prisilni rad kroz povijest obuhvaća obavljanje teških fizičkih poslova u nehumanim uvjetima pod stalnom prijetnjom i stražom nadglednika.⁹⁵ Počinitelji bi bili vezani lancima ili konopima npr. za vesla na brodovima (Galija). Ova vrsta kazne se često koristila kao zamjena za smrtnu kaznu.⁹⁶ Kod prisilnog rada ključan element je obavljanje rada suprotno volji počinitelja.⁹⁷ Prisilni rad je neko vrijeme ostao sastavnim dijelom šire primjene kazne lišenja slobode nakon ukidanja tjelesnih kazni i ograničavanja primjene smrtno kazne.⁹⁸

3.2.1.5. Kazna zatvora

Što se tiče zatvora kao institucija, njihovo postojanje bilježi se još od Antike i tijekom srednjeg vijeka, no služili su ponajprije kao mjesta izvršavanja preventivnih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika do donošenja, odnosno izvršenja presude, a ne za izvršavanje kazne oduzimanja slobode.⁹⁹

S istom svrhom, (tzv. policijski zatvori) u 16. stoljeću osnovani su prvi zatvori i na području Europe, primjerice 1553. godine u Engleskoj.¹⁰⁰ Međutim, ubrzo zatvori sa sličnom svrhom preuzimaju ulogu institucija u kojima se izdržava kazna zatvora. Tako je u Nizozemskoj (u Amsterdamu) 1588. godine osnovan zatvor u kojem se započinje s prisilnim radom u svrhu stvaranja radnih navika i preodgoja.¹⁰¹ Nadalje, zatvor Rasphius u Amsterdamu započeo je s radom 1596. godine u kojem je kazna zatvora najprije bila sporadična i trebalo je proći još gotovo dva stoljeća da ona preuzme primat kao glavna kazna, koja je zamijenila do tada dominirajuću smrtnu kaznu odnosno tjelesnu kaznu.¹⁰² Većina takvih zatvora, osim nizozemskih zatvora, postala je sredstvo za iskorištavanje zatvoreničkog rada.¹⁰³ U 17. stoljeću osniva se niz zatvora u europskim zemljama, primjerice, 1667. godine u Firenci¹⁰⁴ koji je bio prva ustanova u kojoj se sustavno provodila klasifikacija zatvorenika prema spolu, dobi pa čak i prema socijalnom statusu. Godine 1670. u Beču je osnovan sličan zatvor.¹⁰⁵

⁹⁵ Jurčić, N. (2016) str. 13.

⁹⁶ Jovašević, D. & Stevanović, Z. (2012) str. 23.

⁹⁷ Herceg Pakšić, B. & Jukić, M. (2016) str. 292.

⁹⁸ Cvitanović, L. & Pastović, D. (2018) str. 864.

⁹⁹ Šeparović, Z. (2003) str. 73; Vukušić, I. (2012) str. 16-18.

¹⁰⁰ Šeparović, Z. (2003) str. 73.

¹⁰¹ *Ibid.* str. 74.

¹⁰² De Jonge, G. (1999) str. 313.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Knežević, M. (2008) str. 86.

¹⁰⁵ Šeparović, Z. (2003) str. 74.

Tako postupno zatvori postaju institucije za izvršavanje kazne lišenja slobode, a kroz povijest su se mijenjali i sustavi tog izvršavanja. Zatvor je kroz povijest bio kao osiguranje da okrivljenik neće pobjeći. Imao je svrhu današnjeg istražnog zatvora i zatvora do čekanja izvršenja kazne. Ta iskustva utjecala su i na razvoj izvršnog prava općenito.

Poznati povijesni sustavi su: ćelijski sustav, filadelfijski sustav, auburnski sustav, irski sustav te bodovni tzv. Maconochijev sustav.¹⁰⁶

3.2.2. Zatvorski sustavi

3.2.2.1. Ćelijski ili usamljenički odnosno izolacijski sustav

Pojavio se krajem 18. stoljeća u SAD-u.¹⁰⁷ Temelji se na usamljenju koje je imalo za svrhu postizanje preobrazbe zatvorenika, na način da je zatvorenik cjelokupnu kaznu zatvora izdržavao odvojeno od ostalih, tako se otklanjao tzv. fenomen kriminalne infekcije.¹⁰⁸ U ovakvim uvjetima od zatvorenika se očekivalo da izoliran od ostalih zatvorenika razmišlja o počinjenom kaznenom djelu te da na taj način doživi preobrazbu, zatvoreničke ćelije su bile arhitektonski kružno orijentirane, dok se u samom krugu nalazio ured, te bi službenici cijelo vrijeme imali pogled na svakog zatvorenika i na svaku ćeliju.¹⁰⁹

3.2.2.2. Filadelfijski sustav

Korijene vuče iz SAD-a, točnije iz Pensilvanije, odnosno Filadelfije po kojem je i dobio naziv.¹¹⁰ Prvi zatvor po ovom modelu, koji predstavlja određeni napredak u odnosu na ćelijski, osnovan je 1790. godine.¹¹¹ Zatvorenici su kaznu također izdržavali odvojeno, no, u svrhu preobrazbe, zatvorenicima je bio omogućen radni angažman.¹¹² Dio tretmana uključivao je danonoćno čitanje Biblije i razmišljanje o zločinu koji su počinili.¹¹³ Međutim, separacija u ovakvim uvjetima dovodila je do čestih suicida te raznih psihičkih oboljenja,¹¹⁴ a ne kako se očekivalo do religioznih preobraćanja.¹¹⁵

¹⁰⁶ Ivičević Karas, E. (2016) str. 5-6.

¹⁰⁷ Jovašević, Z. & Stevanović (2012) str. 29.

¹⁰⁸ Ilić, Z. & Jovanić, G. (2011) str. 51; Ivičević Karas, E. (2016) str. 7-8.

¹⁰⁹ Howard, D. L. & Methuen & Co Ltd (1960).

¹¹⁰ Ivičević Karas, E. (2016) str. 8.

¹¹¹ *Ibid.* str. 8.

¹¹² Više na: Department of Corrections (2021) A Historical Overview of Inmate Labor in Pennsylvania.

¹¹³ Ilić, Z. & Jovanić, G. (2011) str. 51-52.

¹¹⁴ Howard, D. L. & Methuen & Co Ltd (1960); Ivičević Karas, E. (2016) str. 8-9.

¹¹⁵ Palatinuš S. (2018) str. 4.

3.2.2.3. Auburnski sustav

Sustav datira iz 1823. godine, a osmišljen je također u SAD-u, a naziv je dobio po gradu u kojem je izgrađen, a naziva se još i sustav šutnje.¹¹⁶ On je predstavljao prototip Filadelfijskom sustavu.¹¹⁷ Zatvorenici su danju bili radno angažirani (uz obveznu šutnju, koja je trebala onemogućiti bilo kakav razgovor ili dogovor) a noću bi zatvorenici bili usamljeni odnosno zatvoreni u svojim ćelijama.¹¹⁸ Ovaj sustav kao i prethodnih dovodio je do štetnih psihičkih posljedica za zatvorenike.¹¹⁹

3.2.2.4. Irski sustav ili Croftonov progresivni sustav

Sustav je 1856. godine osmislio Walter Crofton, a utemeljen je na tri faze tretmana i to: fazi ćelijskog zatvora, fazi zajedničkog rada i fazi prijevremenog otpusta.¹²⁰ Nakon što bi zatvorenik prošao fazu osamljenja, bio bi uključen u radni angažman, koji bi mu omogućavao izdržavanje kazne u blažim uvjetima.¹²¹ Nakon ove faze ukoliko je bila uspješna, pristupilo se posljednjoj, odnosno prijevremenom otpustu, time, iako na slobodi, zatvorenik ne prestaje to biti već do kraja kazne živi pod nekim oblikom nadzora.¹²²

3.2.2.5. Bodovni ili Maconochijev sustav

Dobio naziv po svom osnivaču Aleksandru Maconochiu, a datira iz 1840. godine.¹²³ Sredinom 19. stoljeća se u Engleskoj razvijaju progresivni sustavi izvršavanja kazne zatvora, koji su, kako je za njih rečeno, utemeljeni na spoju osamljenja i zajedničkog rada zatvorenika.¹²⁴ Napredak čini bodovni sustav u kojem su radne aktivnosti donosile određene bodove, a bodovi su omogućavali stjecanje različitih pogodnosti primjerice, odbitak određenog broja dana od dosuđene kazne.¹²⁵ Bodovi su istovremeno činili osnovu stegovnog kažnjavanja.¹²⁶ Bodovni sustav ima tri faze: radna faza, faza zajedničkog udruživanja unutar radne skupine te individualizirana faza gdje je svaki zatvorenik dobivao svoj dio vrta te svoju nastambu o

¹¹⁶ Ivičević Karas, E. (2016) str. 9.

¹¹⁷ Palatinuš S. (2018) str. 4.

¹¹⁸ Ivičević Karas, E. (2016) str. 9.

¹¹⁹ Šeparović, Z. (2003) str. 76; Ivičević Karas, E. (2016) str. 9; Palatinuš S. (2018) str. 4.

¹²⁰ Šeparović, Z. (2003) str. 77; Ivičević Karas, E. (2016) str. 11-12.

¹²¹ Ivičević Karas, E. (2016) str. 11-12.

¹²² Knežević, M. (2008) str. 105.

¹²³ Ivičević Karas, E. (2016) str.10.

¹²⁴ *Ibid.* str. 11-12.

¹²⁵ Šeparović, Z. (2003) str. 78-79.

¹²⁶ *Ibid.*

čemu je trebao brinuti. Kad bi pojedini zatvorenik prikupio određenu količinu bodova, puštao bi se na slobodu.¹²⁷

3.2.3. Utjecaj škole i pokreta *Defense sociale nouvelle* na razvoj kazne zatvora

Razvoj društvenih znanosti primijenjenih na kriminalitet, posebice onih vezanih uz etiologiju kriminaliteta, kao i razvoj praktičnih rješenja u kažnjavanju/sankcioniranju počinitelja kaznenih djela krajem 19. i početkom 20. stoljeća, doveo je do stavljanja u prvi plan samih počinitelja.¹²⁸ Naime, jednom kad je postalo opće prihvaćeno (dokazano) da postoje determinante koje dovode do kažnjivog ponašanja, postalo je jasno da bi društvena znanost mogla naći i odgovore na pitanje kako tretirati počinitelje da više ne čine kaznena djela.¹²⁹ Principu retribucije (uključujući i neučinkovito zatvorsko kažnjavanje) postupno se suprotstavlja princip rehabilitacije i humanijeg pristupa počiniteljima.¹³⁰ Tako je još 1889. godine osnovana Međunarodna zajednica (škola) kaznenog prava čiji je cilj bio reforma kaznenog prava u gore rečenom smislu.¹³¹ Škola je pod vodstvom Prinsa van Hamela i von Listza zahtijevala primjerice, kreiranje posebnog kaznenog prava za maloljetnike, ukidanje kratkih kazni zatvora, kreiranje posebnog kaznenog prava za maloljetnike, supstitucije za zatvorske kazne poput probacije i slično, što je s vremenom i postupno dostignuto.¹³²

Na toj liniji u to doba, osobito je značajna uloga Međunarodne komisije za kazne i kaznene ustanove koja djeluje putem Ujedinjenih naroda, koja je izradila Skup pravila o postupanju sa zatvorenicima, koji je preko Lige naroda 1935. godine prosljeđen svim članicama.¹³³ Tu su pokrenuta sva bitna pitanja za reformu izvršavanja kazne zatvora, posebno pitanje klasifikacije zatvorenika, ispitivanja ličnosti delinkvenata, uvjetnog otpusta, poslijepenalne pomoći, otvorenih kaznenih ustanova, prava zatvorenika i drugo.¹³⁴

Dvadesetak godina kasnije na Europskom kontinentu djelovanjem pokreta Nove društvene obrane, (*Defense sociale nouvelle*) pod vodstvom Marcela Ancela snažno je promovirana

¹²⁷ Šeparović, Z. (2003) str. 78-79; Ivičević Karas, E. (2016) str. 10-11.

¹²⁸ Bassiouni Cherif M. (2015) str. 3.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Ibid.*

¹³³ Šeparović, Z. (2003) str. 81-82.

¹³⁴ *Ibid.*

ideja rehabilitacije osuđenika, koja je podrazumijevala daljnju humanizaciju izvršavanja kazne zatvora te otvorila mogućnost individualiziranog tretmanskog pristupa izvršavanju kazne.¹³⁵ U SAD-u je sličan pokret prepoznat kao medicinski model.¹³⁶ Već 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća zanos takvim pristupom doživio je kritike s dviju strana: glavni protagonisti, prije svega *Martinson*¹³⁷ utvrdili su da rehabilitativni napori nemaju učinka, te da se u pitanje dovode i prava zatvorenika.

Kao reakcija na to javlja se bihevioralni pokret kao glavni pristup tretmanu¹³⁸ koji, pak, doživljava svoje kritike.¹³⁹ Danas je biheviorizam većinom izgubio svoj utjecaj i prepustio kognitivizmu svoje mjesto vodeće paradigme učenja. Kritike biheviorizmu obično prigovaraju da ne objašnjava sve oblike učenja budući da ignorira unutarnje procese uma i faktore kao što su emocije i motivacija te ignorira činjenicu da učenje ovisi o učenikovoju unutarnjoj mentalnoj reprezentaciji okoline i povijesti učenja.¹⁴⁰ Već 70-ih godina na popularnosti dobivaju terapijske zajednice izvan i unutar zatvora kao načina rada koji ublažava kritike medicinskog modela.¹⁴¹

3.2.4. Kazna zatvora u suvremeno doba

U suvremeno doba svaka zemlja pokušava pomiriti i uravnotežiti ispunjavanje svih elemenata svrhe kazne zatvora, a ovisno o političkoj volji, a mnoge zemlje naglasak daju rehabilitativnom pristupu unutar kazne zatvora ili unutar alternative toj kazni.¹⁴² Rehabilitacija (reintegracija) se ogleda u tome da se počinitelje kaznenih djela promijeni kroz dragovoljno uključivanje u strukturirane i ciljane rehabilitativne programe, primjerice kroz radne angažmane, obrazovne programe, programe kontrole emocija, programe za ovisnike kao i kroz individualno i grupno savjetovanje. Kazna tak mora biti usmjerena na uključivanje počinitelja kaznenog djela u zajednicu kroz jačanje pozitivnih veza.¹⁴³ Očekivani rezultat rehabilitativnih napora je da

¹³⁵ Ivičević Karas, E. (2016) str. 12-13.

¹³⁶ Van Voorhis, P. *et al.* (2000) str. 4.

¹³⁷ Vidi: Cullen, F. T. *et al.* Nothing Works Revisited: Deconstructing Farabee's Rethinking Rehabilitation.

¹³⁸ Van Voorhis, P.; Braswell, M.; Lester, D. (2000) str. 4.

¹³⁹ Više na: O biheviorizmu – kritike (2022).

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ Wexler, H. K. & Love, C. T. (1994) str. 181-209; Bubić, J. (2006) str. 35.

¹⁴² Abramović, Đ. (2017) str. 66.

¹⁴³ *Ibid.*

počinitelji nauče zadovoljavati svoje potrebe kroz društveno prihvatljive načine ponašanja.¹⁴⁴ Naravno, kao i svaki prethodni i ovaj pristup ima svoje kritike, primjerice, uzroci i objašnjenja kriminala traže se samo u okviru osobnih manjkavosti, a zanemaruje se socijalna nepravda, utječe se samo na počinitelje koji su počinili kazneno djelo, ali ne i na njihovo okruženje niti na smanjenje kriminaliteta općenito. Rehabilitacija ima svoja ograničenja i ne može se očekivati da se sve osuđenike može rehabilitirati.¹⁴⁵

Kazna zatvora danas se smatra ključnom kaznom u svim državama i ima ulogu kazneno-pravne sankcije koju izriče sud prema kazneno odgovornom počinitelju kaznenog djela, radi zaštite određene društvene vrijednosti u nekoj zajednici.¹⁴⁶ Ona je najvažniji odgovor na teška kaznena djela, naročito na delikte nasilja, terorizam i organizirani kriminalitet, a smatra se i najdjelotvornijim sredstvom za suzbijanje povrata.¹⁴⁷

3.2.5. Razvoj kazne zatvora u Republici Hrvatskoj

Hrvatska je pratila trendove u razvoju i osuvremenjivanju izvršavanja kazne zatvora kako u zakonskom smislu tako i u penalnoj praksi. Tijekom 18. stoljeća u Hrvatskoj i Slavoniji, kazna zatvora se izricala uz kaznu prisilnog rada te uz povremeno batinanje.¹⁴⁸ Dana 01. rujna 1852. godine u Hrvatskoj i Slavoniji stupio je na snagu Kazneni zakon o zločinima, prijestupima i prekršajima, kojim je broj kazni koje su se kažnjavale smrću bio smanjen. U zakonu je postojala podjela na zločine, prekršaje i prijestupe.¹⁴⁹ Donošenjem ovog zakona nastojalo se smanjiti samo tjelesno kažnjavanje. Tako je kazna batinanja ostala dok je tortura bila zabranjena.¹⁵⁰

Temelji Irskog odnosno Croftonovog sustava su se od 1877. godine primjenjivali u Kaznionici u Lepoglavi a zatim su postepeno uvođeni i u druga kaznena tijela.¹⁵¹ Međutim, od početka su uvedene neke modifikacije u odnosu na izvornu filozofiju tog sustava. Naime, dok je u zatvorima naglasak bio na samom kažnjavanju (nisu bili zaposleni liječnici niti učitelji), u

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ Abramović, Đ. (2017) str. 66.

¹⁴⁶ Knežević, M. (2008) str. 53.

¹⁴⁷ Novoselac, P. & Bojanić, I. (2003) str. 382.

¹⁴⁸ Cvitanović, L. & Pastović, D. (2018) str. 863.

¹⁴⁹ Josipović, I. (2018) str. 92.

¹⁵⁰ *Ibid.* str. 93.

¹⁵¹ Ivičević Karas, E. (2016) str. 12.

kaznionicama je on bio i na rehabilitiranju zatvorenika i popravljanju njihova ponašanja.¹⁵² U zatvorima su se uglavnom nalazili sitni prijestupnici s kraćim kaznama, dok su oni sa duljim kaznama služili kaznu u kaznionicama.¹⁵³

Donošenje prvih međunarodnih dokumenata koji reguliraju ljudska prava, uključujući i prava zatvorenika te preporuke za postupanje sa zatvorenicima Hrvatska je pratila i dalje prati te postupno reformira zatvorski sustav s naglaskom na rehabilitativni pristup. Sredinom 20. stoljeća u kaznionicama i zatvorima počinju se uvoditi terapijske zajednice, a 80-ih godina u kaznionici u Lepoglavi započinje organizirani rad s ovisnicima temeljen na principima terapijske zajednice.¹⁵⁴ Grupni rad na temeljnim i modificiranim principima terapijske zajednice (primjerice za probleme ovisnosti o alkoholu) kao i individualni savjetodavni rad s vremenom su se razvijali, poglavito u hrvatskim kaznionicama. Praksa se dalje razvijala u smjeru uglazbljivanja općih metoda tretmana (organizacija života u zatvoru, rad, obrazovanje i slobodno vrijeme) te individualnog savjetodavnog i grupnog rada u smjeru postizanja ciljeva rehabilitacije, a nakon postavljanja standarda o posebnim programima¹⁵⁵ koji su od strane Središnjeg ureda za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa prihvaćeni, započinje razdoblje primjene strukturiranog provođenja posebnih programa tretmana. Prvi takav strukturirani posebni program tretmana, u ovom slučaju za ovisnike o ilegalnim drogama, kao model za ostale programe s različitim zatvoreničkim populacijama uveden je 2000. godine u Zatvoru u Zagrebu¹⁵⁶ dakle za počinitelje kojima je izrečena kratka kazna zatvora, a koji je i evaluiran.¹⁵⁷ Prema tim standardima razvijaju se i drugi posebni programi opisani u poglavlju 3.4.2.2.7.

U Republici Hrvatskoj se, koliko god je to moguće poštuju prava zatvorenika, no uvodno spomenut princip normalizacije većim je dijelom dosegnut u kaznenim tijelima poluotvorenog i otvorenog tipa, ali uglavnom ne i zatvorenog jer zatvori i kaznionice zatvorenog tipa uglavnom nisu dizajnirani za ispunjavanje takvih uvjeta. Što se tiče kratkotrajnih kazni

¹⁵² Josipović, I. (2018) str. 62.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ Videc, Z. (2005) str. 115.

¹⁵⁵ Mikšaj Todorović, Lj. & Buđanovac, A. (1999) str. 59-60.

¹⁵⁶ Evaluacija modela intervencije u institucionalnom i poslijepenalnom tretmanu osuđenih ovisnika (projekt Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, financiran od strane Ministarstva znanosti, tehnologije i sporta, 2000.-2004. (voditeljica projekta prof. dr. sc. Ljiljana Mikšaj - Todorović).

¹⁵⁷ Izvješće o provedenom projektu i rezultatima projekta Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod nazivom Evaluacija modela intervencije u institucionalnom i poslijepenalnom tretmanu osuđenih ovisnika, za potrebe Središnjeg ureda za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa i Ministarstva znanosti, tehnologije i sporta (2005), neobjavljeni materijal.

zatvora, zanimljiva je odredba zakonodavca da se one mogu izvršavati isključivo u zatvorima koji predstavljaju ustanove zatvorenog tipa koje po svojoj prirodi leže na najstrožem režimu izvršavanja, dok s druge strane, počinitelji osuđeni na kratkotrajne kazne zatvora u pravilu nisu toliko rizični da bi bili smješteni u zatvorenim uvjetima, a, što je najvidljivije u politici njihovog iznimnog izricanja. U tom smislu bilo bi uputno prilagoditi trenutno zakonsko rješenje (prema kojemu se preispitivanje pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora vezano za premještaj u blaže uvjete u svim slučajevima, dakle i kod kratkotrajnih kazni zatvora može vršiti nakon isteka polovice kazne), na način da se kod kratkotrajnih kazni zatvora premještaj u blaže uvjete može vršiti već kod samog donošenja pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora, dakle na samom početku izdržavanja kazne.

3.3. Pojmovno određenje kratkotrajnih kazni zatvora i usporedni prikaz u pojedinim državama

Kratkotrajne kazne zatvora u Republici Hrvatskoj se mogu definirati sa dva aspekta: - kazneno pravnog te kriminološkog/penološkog. U kazneno pravnom pogledu, kratkotrajne kazne zatvora su one do šest mjeseci.¹⁵⁸ U kriminološkom i penološkom pogledu, moglo bi se reći da su to kazne dulje i od šest mjeseci. Naime, ukoliko je maksimalna kazna zatvora 20 godina¹⁵⁹ možda se kratkom kaznom može smatrati kazna do godine dana. No, ako se u obzir uzme i mogućnost izricanja dugotrajne kazne zatvora čiji je maksimum 40, odnosno iznimno 50 godina¹⁶⁰ ta bi perspektiva mogla voditi i do mogućnosti da se kazne zatvora do dvije godine mogu smatrati kratkima. Međutim ako promatramo praksu kažnjavanja te vrstu izrečenih kazni, po učestalosti su najčešće one do godinu dana te čine oko 70 % izrečenih kazni zatvora,¹⁶¹ stoga bi se mogli prikloniti kriminološkoj/penološkoj definiciji kratke kazne, koja bi bila ona do godine dana zatvora.

Kazneni Zakon Republike Hrvatske izrijekom ne navodi samu definiciju kratkotrajne kazne zatvora, no u čl. 45.¹⁶² naglašava se iznimnost izricanja kratkotrajne kazne zatvora, odnosno kaznu zatvora u trajanju do najviše šest mjeseci sud može izreći samo ako se može očekivati da se novčana kazna ili rad za opće dobro neće moći izvršiti ili ako se novčanom kaznom,

¹⁵⁸ Kazneni zakon (2011) čl. 46.

¹⁵⁹ *Ibid.* čl. 44.

¹⁶⁰ *Ibid.* čl. 46 st. 1 i 2.

¹⁶¹ Getoš Kalac, A-M.; Bezić, R. & Šprem, P. (2021) str. 98.

¹⁶² Kazneni zakon (2011)

radom za opće dobro ili uvjetnom osudom ne bi mogla postići svrha kažnjavanja, što znači da se alternativnim sankcijama daje prednost u odnosu na kaznu oduzimanja slobode.

Približno ovom, slična tumačenja imaju i pojedini autori. Tako, prema Lazarević¹⁶³ najčešće se pod kratkim kaznama, podrazumijevaju vremenske kazne do šest mjeseci. Prema Horvatiću, Derenčinoviću i Cvitanoviću¹⁶⁴ kratkotrajnim kaznama zatvora smatraju sve one koje su u trajanju između tri i šest mjeseci. Sličnog stava su i Novoselec i Bojanić¹⁶⁵ te Mlinarić¹⁶⁶ koji također navodi da su to kazne zatvora u kraćem trajanju, odnosno u trajanju do šest mjeseci. Analizirajući rad *DeLisi i Conis*¹⁶⁷ vidljivo je da oni kazne dijele na kratke, kazne srednjeg intenziteta i duge kazne; gdje se pod kratkim kaznama podrazumijevaju kazne do dvije godine, u kazne srednjeg intenziteta pripadaju one do deset godina, a pod duge kazne one koje su duže od deset godina.

Kad je u pitanju pojmovno određenje kratkih kazni zatvora u Sloveniji, neki autori navode da su to kazne do tri mjeseca, većina autora smatra da su to kazne do šest mjeseci, a manjina čak da se pod pojam kratkih kazni računaju one do jedne godine.¹⁶⁸

U Republici Makedoniji kratkotrajnim kaznama zatvora smatraju se one do šest mjeseci, a izriču se počiniteljima koji su prvi puta počinili kazneno djelo.¹⁶⁹

U Austriji kratkotrajna kazna zatvora je ona do godinu dana, premda je ranije bila do šest mjeseci.¹⁷⁰

U Njemačkom kaznenom zakonu (*Strfgesetzbuch StGB*)¹⁷¹ u § 47 kratkotrajna kazna zatvora je ona do šest mjeseci, ali se može izreći samo u iznimnim slučajevima. Kratkotrajnu kaznu zatvora sud može izreći samo ako posebne okolnosti djela ili osobnost počinitelja pokazuju da je radi utjecaja na počinitelja ona neophodna.¹⁷²

¹⁶³ Lazarević, D. (1974), str. 20.

¹⁶⁴ Horvatić, Ž.; Derenčinović, D. & Cvitanović, L. (2017), str. 213-214.

¹⁶⁵ Novoselec, P. & Bojanić, I. (2013) str. 389.

¹⁶⁶ Mlinarić, R. (1996) str. 13.

¹⁶⁷ Vidi: *DeLisi, M. & Conis, P.J.* (2018).

¹⁶⁸ Brinc, F. (1989) str. 29.

¹⁶⁹ Mujoska, E. (2014) str. 3.

¹⁷⁰ Janković, R. (2020) str. 219.

¹⁷¹ Više na: Bundesministerium der Justize (2023).

¹⁷² *Ibid.*

U švicarskom Kaznenom zakonu (Schweizerisches Strafgesetzbuch) ¹⁷³ u čl. 41. navode se propisani uvjeti pod kojima se kazna zatvora do šest mjeseci može izreći umjesto alternativne.¹⁷⁴ Kazna zatvora se može izreći tek onda ako je potrebno da se počinitelja spriječi u daljnjem činjenju kaznenih djela.¹⁷⁵

Analizirajući Završnu studiju istraživanja, Instituta za kriminologiju i socijalnu prevenciju,¹⁷⁶ kratkoročna kazna zatvora nije točno određena i definira se u rasponu do tri mjeseca, šest mjeseci a u nekim slučajevima čak i godinu dana zatvora, no u ovoj studiji smatra se da u Češkoj kratkotrajna kazna zatvora je ona do godine dana. Po istoj studiji u Nizozemskoj se kratkotrajne kazne zatvora smatraju one do šest mjeseci, a u Švicarskoj kratkotrajna kazna zatvora se smatra ona u rasponu od jednog dana do tri mjeseca, u Njemačkoj, kratkotrajnim kaznama se smatraju one do šest mjeseci, dok Rezolucija vijeća Europe (73) 17 od 13. travnja 1973. godine smatra da su kratkotrajne kazne zatvora do šest mjeseci.¹⁷⁷ Analizom dostupne literature, vidljivo je da nema jedinstvenog stava oko pojmovnog određenja kratkih kazni zatvora, već ono zavisi od pojedinih država.

Kako je vidljivo iz navedenih izvora, kazneni zakoni u pojedinim zemljama, jasno propisuju koliko je maksimalno trajanje takve kazne, penološka stajališta u pravilu to vrijeme produljuju te se kriminološki i penološki gledano i kod kazni zatvora od 12-24 mjeseca opravdano govori o kratkotrajnim kaznama, uz napomenu da, naravno, definicija onoga što je kratko stoji u relaciji s poimanjem što se smatra dugo kao na primjeru SAD gdje je duga kazna doista znatno duža nego u europskim državama, pa ni to ne treba izgubiti iz vida. Svakako pri kvalifikaciji zatvorskih kazni kratkotrajnima valja voditi računa i o općem rasponu kazni zatvora koje je moguće propisati, kako u domaćem kontekstu, tako i u slučaju komparacije s drugim državama. Pri tome autor naglašava kako Hrvatska s propisanom maksimalnom kaznom zatvora u trajanju do 40 godina (odnosno 50 godina) spada u sam vrh najpunitivnijih europskih država. Svakako bi bilo opravdano u penološkom smislu označiti kratkotrajnim zatvorskim kaznama i one u trajanju do 1 godine, dok su u normativnom smislu određene kao one u trajanju do 6 mjeseci, a kojom se normativnom definicijom vodio i predmetni rad pri odabiru uzorka istraživanja.

¹⁷³ Više na: Schweizerisches Strafgesetzbuch.

¹⁷⁴ Janković, R. (2020) str. 219.

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ Karabec, Z.; Diblikova, S. & Machačkova, R. (2000) str. 28-39.

¹⁷⁷ *Ibid.*

3.4. Kratkotrajne kazne zatvora u pozitivnom hrvatskom kaznenom pravu

Kratkotrajne kazne zatvora često su izložene kritikama i stječe se dojam da za njima nema potrebe, već da ih što češće treba zamijeniti alternativnim sankcijama. Spočitava im se da imaju loš učinak,¹⁷⁸ da često ne ostvaruju željene ciljeve kažnjavanja.¹⁷⁹ No, iznimno je bitno da kazna ne izgubi karakteristiku društvene osude, a samim time i mogućnost da djeluje u smislu generalne i specijalne prevencije, odnosno da javnost to ne doživi kao neodgovarajuću društvenu reakciju.¹⁸⁰ Tumačenje Vrhovnog suda RH je da uvijek treba staviti težište na generalnu prevenciju, pa u jednoj od odluka zaključuje da zamjena kazne zatvora radom za opće dobro nije opravdana „ako se takvom sankcijom ne može prvenstveno utjecati na građane da poštuju pravni sustav i na potencijalne počinitelje da ih ne čine“.¹⁸¹ Navedeno tumačenje naravno počiva na uvjerenju kako doista postoji generalno preventivni učinak kažnjavanja koji primarno proizlazi iz izrečene vrste i mjere kazne.

3.4.1. Izazovi i prednosti u primjeni kratkotrajnih kazni zatvora

Iako brojni dokumenti i prakse u razvijenim zemljama teže prema iznimnosti izricanja kratkotrajnih kazni zatvora ne može se zanemariti činjenica da i takve kazne imaju svoje mjesto u sustavu kažnjavanja pa se različiti prijevori oko ovog pitanja obrađuju u tekstu koji slijedi, a prije svega temeljem rezultata provedenih istraživanja.

Kazna zatvora može kod zatvorenika dovesti do pozitivnih učinaka, ali i negativnih posljedica.¹⁸² Isto vrijedi i za počinitelje osuđene na kratkotrajnu kaznu zatvora uz napomenu da se oni pod utjecajem takvih učinaka i posljedica nalaze u kraćem vremenu. Ostaje otvoreno pitanje kod kojih će počinitelja biti opravdanije izreći takvu kaznu, a kod kojih bi bilo opravdanije zamijeniti ju nekom od alternativnih sankcija. Najočitiiji kriterij za odabir u tom smislu trebao bi se odnositi na procjenu vjerojatnosti da počinitelj, nakon izdržane kazne ili sankcije više neće činiti kaznena djela. Po tom kriteriju u centru pozornosti je smanjenje

¹⁷⁸ Vidi: No winners The reality of short term prison sentences, str. 37; Schinkel, M. & Lives Sentenced Participants (2021) str.14.

¹⁷⁹ Turković, K. & Maršavelski, A. (2012) str. 816.; Mills, H. (2019) str. 2.; Vidi: Short prison sentencing.; Vidi: Short prison sentence leads to more repeat crime (2022).; Vidi: The Guardian (2021) Short jail terms fail to prevent reoffending, says former England and Wales magistrate.

¹⁸⁰ Janković, R. (2020) str. 214.

¹⁸¹ Novoselec, P. & Bojanić, I. (2013) str. 392.

¹⁸² Griffiths, C.T.; Dandurand, Y. & Murdoch, D. (2007) str. 16.; Mejovšek, M. *et al.* (2007) str. 1-12.

njihove opasnosti po društvo u budućnosti. Pitanje je, međutim, kako donijeti procjenu koji način izdržavanja kazne, u zatvoru ili u zajednici je primjereniji za pojedinog osuđenika.

Većina autora na temu kratkih kazni zalaže se za njihovo iznimno izricanje u korist alternativnih sankcija pozivajući se na izazove koji su opisani u poglavlju 3.4.1.1. ovog rada. U tom smislu govori i Rezolucija Europskog parlamenta od 5. listopada 2017. godine o Zatvorskim sustavima i uvjetima u zatvorima (2015/2062 (INI)) (2018/C 346/14)¹⁸³ u poglavljima 15 – 19 te u poglavlju M, kao i izvješća CTP-a za 2012. godinu¹⁸⁴ a zatim i za 2017. godinu.¹⁸⁵

Pitanje primjene kratkotrajne kazne zatvora je vrlo staro, još od 1872. godine kada je održan kongres Međunarodnog udruženja za kazne i njihovo izvršenje.¹⁸⁶

*Turković i Maršavelski*¹⁸⁷ sistematiziraju razloge za to: a) smanjenje prenapučenosti zatvora/kaznionica, b) praćenje trendova razvijenih zemalja u propisivanju novih kaznenih sankcija koje se pokazuju učinkovitijima od "klasične" kazne zatvora pozivajući se na načelo razmjernosti oduzimanju slobode ili prava s jedne strane i naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinim slučaju s druge strane i c) ekonomski razlozi. Smanjenje prenapučenosti zatvora i kaznionica povezano je s ekonomskim razlozima jer se ono može postići i gradnjom novih zatvorskih kapaciteta. Preostaje diskusija o načelu razmjernosti i činjenici da za sad, kako je analiza nekih istraživanja (navedenih u poglavlju 4.1.) pokazala, nema čvrstih dokaza da su nove sankcije učinkovitije od "klasične" kazne zatvora. U najmanju ruku, može se reći da su rezultati poredbе učinkovitosti kratkih kazni zatvora i alternativnih sankcija – nekonzistentni. To potvrđuju i *Ajduković i Ajduković*¹⁸⁸ koji, prateći istraživanja učinkovitosti alternativnih sankcija u usporedbi s odgovarajućim zatvorskim kaznama zaključuju da su podaci od jednog do drugog istraživanja vrlo različiti što je dijelom odraz i njihove metodološke neujednačenosti.

Kako dobro ističe *Mujoska*¹⁸⁹ pitanje kratkotrajnih kazni zatvora kao dijela lepeze različitih mogućnosti kažnjavanja neupitno je važno kako za teoriju tako i za praksu, te se čini da nije

¹⁸³ Više na: Rezolucija Europskog parlamenta od 5. listopada 2017. godine o Zatvorskim sustavima i uvjetima u zatvorima.

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ Janković, R. (2020) str.210.

¹⁸⁷ Turković, K. & Maršavelski, A. (2012) str. 803.

¹⁸⁸ Ajduković, D. & Ajduković, M. (1991) str. 52.

¹⁸⁹ Mujoska, E. (2014) str. 2.

prostudirano sa svih aspekata. Posebno je to važno za praktičare koji se svakodnevno bave počiniteljima koji čine lakša, ali ipak društveno štetna djela. To se, između ostaloga, vidi iz zaključka *Getoš-Kalac, Bezić i Šprem*¹⁹⁰ gdje suci, izbjegavajući odredbe o iznimnosti izricanja kratkotrajnih kazni zatvora prema čl. 45. KZ te radije izriču kazne zatvora dulje od 6 mjeseci. Drugim riječima, oni u dobrom broju slučajeva, vjerojatno iz različitih razloga, ne vjeruju u uspješnost alternativnih sankcija. Ono što nedostaje u korpusu općih spoznaja o opravdanosti izricanja alternativnih sankcija kao alternativni kratkotrajnih kazni zatvora je potreba odgovora na ključna pitanja: koji su zatvorenici podobni za izricanje kratkotrajne kazne zatvora, za koju vrstu kaznenih djela, jesu li ciljevi ranije izrečenih sankcija prema njima bili ispunjeni, je li se smanjio recidivizam, do koje točke je razumno izreći kratkotrajnu kaznu zatvora te je li ta kazna ispunila temeljni cilj penalnog sustava – uspješan tretman počinitelja i preveniranje činjenja novih kaznenih djela.¹⁹¹

Specijalna prevencija ovdje jest najbitnija, ali individualni odgovori pojedinaca na tretman su različiti. Nekome sami tretmanski postupci prilikom izdržavanja kazne zatvora neće biti ključni u mjeri u kojoj će to biti iskustvo neugode koje ne žele ponoviti. Uostalom i refleksije samih zatvorenika¹⁹² na izdržavanje kratke kazne zatvora, iako uglavnom negativne, pokazuju da je za neke od njih zatvor bio koristan: mnogo je prilike da se razmisli o vlastitom životu, neki su tu doživjeli prekretnicu i donijeli dobre životne odluke, u zatvoru su stekli nove kvalifikacije koje su dodali životopisu, zatvor je prilika za detoksikaciju i slično.

Ovo samo podcrtava potrebu da se jasnije razgraniče kriteriji koji bi sucima olakšali odluku i pomogli im da obrazlože zbog čega (izuzetno) nekome radije izriču kaznu kratkotrajnog zatvora nego alternativnu sankciju. Osim empirijskih spoznaja o tome kojem tipu počinitelja odgovara koja sankcija radi procjene vjerojatnosti da neće ponoviti djelo, suci bi morali raspolagati većom količinom podataka o karakteru počinitelja uključujući i rezultate ispitivanja rizika i potreba za svakog počinitelja prije donošenja konačne odluke. S druge strane, suci bi trebali biti detaljno upoznati sa stvarnim programima rada u zatvorskom sustavu i u okviru alternativnih sankcija kako bi procijenili pogađa li određena mjera baš tretmanske potrebe počinitelja.

¹⁹⁰ Getoš Kalac, A-M.; Bezić, R. & Šprem, P. (2021) str. 99.

¹⁹¹ Mujoska, E. (2014) str. 4.

¹⁹² Armstrong, S. & Weaver, B. (2013) str. 292, 294.

Tada "izuzetnost" izricanja za njih možda ne bi bila nametnuti imperativ, već odluka koju bi lakše obrazložili bez obzira koju sankciju izriču.

3.4.1.1. Izazovi

Brojni autori stoje na stajalištu da je izricanje kratkotrajnih kazni zatvora u pravilu lošije rješenje od alternativnog izvršavanja tih kazni.¹⁹³ Prema njima, glavni stresori kod zatvorenika, pa i onih koji služe kaznu zatvora su: nedostatak obitelji, prijatelja, slobode, osobnih stvari i aktivnosti, sukobi s drugim zatvorenicima, žaljenje ili uznemiravajuće misli u vezi s prošlošću, zabrinutost za budućnost nakon otpusta, dosada, neadekvatnost smještaja, nezadovoljavajuća razina medicinske usluge, zabrinutost za osobnu sigurnost i nedostatak željenih programa i opreme, a zatvaranje značajnije može utjecati i na djecu te članove obitelji.¹⁹⁴ Povrh toga navode se i prekid radnog odnosa, neugodnost u odnosu na društvenu sredinu te etiketiranje, odnosno stigmatizacija.¹⁹⁵

Doista, osobni odnosi, posebno obiteljski ukoliko postoje i djeca, trpe ukoliko se član obitelji nalazi ili se nalazio na izdržavanju kazne zatvora što se negativno odražava i na njega samoga.¹⁹⁶ Obitelj je često izvrgnuta kritikama i „osudom“ javnosti. Sličnog su stava i *Peto Kujundžić i Vukota*¹⁹⁷ koje naglašavaju da duži period zatvaranja posebno loše utječe na funkcioniranje u bračnim odnosima, a često dovodi i do raspada braka i obitelji.¹⁹⁸ Kod kratkotrajnih kazni zatvora ove posljedice su, međutim, kraćeg trajanja i time manje pogubne u odnosu na boravak u zatvoru u duljem razdoblju.

Nadalje, kratkotrajnim kaznama se zamjera da su neprikladne za tretman.¹⁹⁹ S aspekta individualizacije kazne u penalnim institucionalnim uvjetima, kratko trajanje kazni ograničava mnoge penološke postupke i programe te onemogućava individualizaciju tretmana.²⁰⁰ Slično navode *Karabec, Diblikova i Machačkova*²⁰¹ te *Mujoska*²⁰² ističući kritike prema kojima kratkotrajne kazne zatvora ne daju dovoljno vremena za bilo kakve programe

¹⁹³ Ilijić, Lj. (2014) str. 84.; Nugent, B. & Pitts, S. (2009) str. 41.; Brkić, L. (2013) str. 11.

¹⁹⁴ *Ibidem.*

¹⁹⁵ Pavčnik, M. (1971) str. 194.

¹⁹⁶ Ilijić, Lj. (2014) str. 84.; Haney, C. (2003) str. 79.; Knjižek, D.; Mihalj, M. & Mirčeta Mikulić, M. (2017) str. 40.

¹⁹⁷ Peto- Kujundžić, L. & Vukota, Lj. (2009) str. 325.

¹⁹⁸ Janković, R. (2020) str.212.

¹⁹⁹ Škorić, M. & Kokić-Puce, Z. (2009) str. 688.

²⁰⁰ Mlinarić, R. (1996) str. 20-21.

²⁰¹ Karabec, Z.; Diblikova, S. & Machačkova, R. (2000) str.7-8.

²⁰² Mujoska, E. (2014) str.7.

edukacije u zatvorskom sustavu.²⁰³ Tot²⁰⁴ na ovu temu ističe niz problema neuspješnog provođenja tretmana u zatvorskim, institucionalnim uvjetima: tretman nije dovoljno standardizirani postupak u smislu predviđanja njegovog utjecaja na osuđenika, programi tretmana nedovoljno su izdiferencirani prema bio-psiho-socijalnim karakteristikama osuđenika, nedovoljan je broj instrumenata za praćenje promjena tijekom tretmana i dr.

Tu valja napomenuti da u zatvorima postoje i prilagođeni kratkoročni programi tretmana, za hrvatski zatvorski sustav opisani u poglavlju 3.4.2.2.7. ovog rada. Ukoliko, kako kaže Tot²⁰⁵ ne treba prikloniti vjeru nestandardiziranim postupcima tretmana u zatvorskom sustavu, onda je to pitanje loše organizacije zatvorskog sustava, a ne argument da izricanje zatvorske kazne treba svakako izbjegavati. Može se postaviti identično pitanje vezano za standardizaciju postupaka tretmana i tijekom izvršavanja alternativne sankcije.

Američki autori opisuju programe koji su primjerice vrlo strukturirani i odvijaju se prema striktnim pravilima i pod nadzorom²⁰⁶ te ističu da je za zatvorenike koji kratko borave u zatvoru naglasak na sadržajima koji osiguravaju dobru pripremu za nastavak života na slobodi u suradnji s institucijama u zajednici po modelu APIC (*Assess, Plan, Identify, Coordinate*).

S obzirom na to da su zatvorski uvjeti, skućeni i često neodgovarajući (pa se u tom okviru propituje i spomenuto provođenje raznih tretmanskih programa), neki autori ističu da iz tih razloga u zatvorima gotovo nije moguće odvojiti zatvorenike, te oni često služe kao „rasadnik“ za buduće počinitelje zločina. Naime, novi zatvorenici često su izloženi utjecaju „iskusnijih“ zatvorenika.²⁰⁷ Ovaj argument zapravo adresira ekonomsku osnovu kaznene politike jer osiguranje dodatnih zatvorskih prostora anulira navedeni problem.

Isto tako, kratkotrajne kazne zatvora (kao i one dugotrajnije) stigmatiziraju osuđenu osobu i samim time štetno djeluju na njezin društveni status,²⁰⁸ a prati ih i „žig“ kriminalca.²⁰⁹

Osim navedenog, mnogi autori govore o tome kako boravak u zatvoru utječe na same zatvorenike, izolira ih iz njihove društvene sredine, te se gube „normalni“ društveni odnosi.²¹⁰

²⁰³ Karabec, Z.; Diblikova, S. & Machačkova, R. (2000) str. 7-8.

²⁰⁴ Tot, B. (2007) str. 24.

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ Osher, R. C. (2007) str. 9-18.

²⁰⁷ Friday, P. C. & Peterson, D. M. (1973) str. 282.

²⁰⁸ Škorić, M. & Kokić-Puce, Z. (2009) str. 688.; Jadrešin, A. & Mustapić, J. (2014) str. 131; Turković, K. (2009) str. 814-815

²⁰⁹ Šućur, Z. (2001) str. 163-181.

²¹⁰ Ilijić, Lj. (2014) str. 85.

Jedno ranije istraživanje u Indiji²¹¹ provedeno na početku i na kraju izdržavanja kazne, na 200 zatvorenika koji su kaznu izdržavali u Okružnom zatvoru Faridkot (67% prvoosuđenih) pokazalo je da im se pogoršalo zdravstveno stanje, da su se osjećali loše, smatrali su da im kratkotrajna kazna zatvora nije učinila ništa dobro te da je zatvorski utjecaj na njih bio štetan. Zajednička im je bila i žudnja za obitelji i svojim domom. Međutim, kada su u obzir uzeti i oni zatvorenici koji su bili uključeni u tretmanski program (terapijsku zajednicu), kod njih se pokazalo da njihova delinkventna aktivnost nije porasla, te da se njihov neprijateljski stav nije s vremenom povećao, a njihovi pogledi na budućnost su bili optimističniji. Drugim riječima, programi tretmana bez obzira na kratkoću kazne mogu donekle prevenirati loše osjećaje. *Karabec*²¹² i *Mujoska*²¹³ tvrde da i kratak boravak u zatvoru može značajnije štetno djelovati na samu osobu. Može se, međutim reći da se dobrim, za kratke kazne prilagođenim programima tretmana, takvo štetno djelovanje može i ublažiti. Naime, iako ispitanici u istraživanju *Armstronga i Weavera*²¹⁴ nisu imali mnogo pozitivnih riječi za svoj kratkotrajni boravak u zatvoru (pri čemu je velika većina višestrukih recidivista), bilo je i onih koji su smatrali da im je taj boravak donio i nešto dobro, primjerice, priliku za detoks, priliku za promišljanje o svom kaznenom djelu, priliku za donošenje važnih životnih odluka i slično.

Pojedini zatvorenici tzv. penalni recidivisti posebno višestruki recidivisti se vrlo lako adaptiraju pa samim time i *Mlinarić*²¹⁵ citirajući *Cornila* naglašava da kratka kazna suprotno očekivanjima, „ubija moć zastrašivanja delinkvenata“, jer se stvara navika i adaptacija na zatvorske uvjete. *Nagin, Cullen i Jonson*²¹⁶ u svom radu navode da zatvorski uvjeti stvaraju recidiviste. Navedeno u svom istraživanju potkrepljuje i *Šućur*²¹⁷ koji ističe da u zatvorskoj populaciji ima dosta problema sa zatvorenicima povratnicima koji predstavljaju rizik u odnosu na zatvorenike koji prvi puta ulaze u zatvorski sustav. Postoji mogućnost socijalizacije na zatvorske uvjete npr. kod češćih upućivanja na izdržavanje kratke kazne i u kraćim vremenskim intervalima. *Armstrong i Weaver*²¹⁸ su intervjuiranjem skupine zatvorenika osuđenih na kratku kaznu zatvora, najvećim dijelom višestrukih recidivista, dobili podatak da je učestalo kažnjavanje kratkom zatvorskom kaznom postalo dio ukomponiranog životnog

²¹¹ Sandhu, H. S. (1964) str. 461-474.

²¹² Karabec, Z.; Diblikova, S. & Machačkova, R. (2000) str. 7-8.

²¹³ Mujoska, E. (2014) str. 9.

²¹⁴ Armstrong, S. & Weaver, B. (2013) str. 292.

²¹⁵ Mlinarić, R. (1996) str. 20-21.

²¹⁶ Nagin, D.; Cullen, F.T. & Jonson, C.L. (2009) str. 115-200.

²¹⁷ Šućur, Z. (2001) str. 163-181.

²¹⁸ Armstrong, S. & Weaver, B. (2013) str. 285-305.

stila za mnoge od njih. Nadalje, istraživanje u Michiganu SAD²¹⁹ pokazuje da smještaj u zatvor stvara sve više zatvorenika, odnosno recidivizam je veći.

U financijskom smislu troškovi za same zatvorenike su puno veći nego kada su u pitanju alternativne sankcije.²²⁰ Samim dolaskom na izdržavanje kazne zatvora zatvorenici često gube posao pa i stambeni prostor u kojem su do tada živjeli, što je kasnije teško ponovno ostvariti. No, zatvaranje počinitelja u smislu troškova smještaja zatvorenika i zaposlenih u administraciji, te na poslovima tretmana, zdravstva i sigurnosti predstavlja velik problem za državu.²²¹ *Mlinarić*²²² ističe da postoji nerazmjer troškova uz istodobno malo pozitivnih učinaka. Činjenica je, međutim, da samo pitanje troškova ne može biti presudan čimbenik politike „iznimnog“ izricanja kratkotrajnih kazni zatvora, već je potrebno podsjetiti se svrhe kažnjavanja. Prenapučenost zatvora se, uostalom, dugoročno može smanjivati prevencijom - organizacijom života građana i kvalitetnim programima ciljanim na čimbenike koji do kriminaliteta dovode.

3.4.1.2. Prednosti

Zbog raznovrsnih prethodno u radu opisanih izazova prilikom primjene kratkotrajne kazne zatvora, preporuke međunarodnih tijela, a slijedom tome i regulacija hrvatskog zakonodavstva²²³ idu u smjeru iznimnosti izricanja kratkotrajnih kazni zatvora. Ta „iznimnost“ očituje se u: a) potencijalnoj mogućnosti da se neka od alternativnih sankcija neće moći izvršiti (iako bi u konkretnom slučaju vjerojatno bilo opravdano izreći ju) i b) ako se alternativnom kaznom ili sankcijom (novčanom kaznom, radom za opće dobro ili uvjetnom osudom) ne bi mogla postići svrha kažnjavanja. Ovaj posljednji uvjet čini suštinu prednosti izricanja kratkotrajne kazne zatvora i nije posve jasno zbog čega bi njega ispunjavali samo „iznimni“ slučajevi. No, time se otvara već ranije spomenuto pitanje procjene suda koji prema nekim kriterijima treba zaključiti da u konkretnom slučaju alternativna sankcija ne bi mogla ispuniti svrhu kažnjavanja. Sud će uzeti u obzir mogućnost rehabilitacije koju neki autori naglašavaju kao najvažniji element sankcioniranja počinitelja kaznenih djela.²²⁴ Međutim, sud i dalje mora voditi računa o ostalim elementima kažnjavanja, prvenstveno

²¹⁹ Nellis A. (2016) str. 3-16.

²²⁰ Karabec, Z.; Diblikova, S. & Machačkova, R. (2000) str. 7-8.; Mujoska, E. (2014) str. 7.; Ilijić, Lj. (2014) str. 89.; Vidi: Henrichson, C. & Delaney, R.; Maculan, A.; Ronco, D. & Vianello, F. (2013) str. 52-55.

²²¹ Stephan, J. J. (1999) str. 1.; Aos, S. & Drake, E. (2013) str. 1-24.

²²² Mlinarić, R. (1996) str. 20-21.

²²³ Kazneni zakon (2011) Narodne novine 125/11, čl. 45. st. 1.

²²⁴ Mujoska, E. (2014) str. 4. „suštinu čine rehabilitativni, a ne punitivni elementi zatvaranja“.

onima koji štite društvo. Tako zatvaranje štiti društvo: ²²⁵ a) izoliranjem počinitelja čime on više nije u mogućnosti ponoviti djelo, b) ovisno o pravnim stajalištima i društvenoj reakciji koju djelo izaziva, osim rehabilitacijskog, ostvaruju se i punitivni (iskupljujući) i preventivni ciljevi te c) utjecanjem na druge da ne čine kaznena djela.

Vezano uz ranije spomenuto stajalište Vrhovnog suda RH²²⁶ ovo nije i ne mora biti u koliziji s Ustavnim načelom razmjernosti²²⁷ koje se na ovoj temi reflektira kao princip izricanja sankcija blažih od kazne zatvora ako se njima ostvaruje svrha kažnjavanja.²²⁸ No, dok se longitudinalnim studijama donekle i mogu analizirati dosezi i uspoređivati učinci kratkotrajnih kazni zatvora i alternativnih sankcija (u smislu specijalne prevencije), ostaje otvoreno pitanje kako izmjeriti doseg generalne prevencije u slučaju većeg nagnuća prema izricanju alternativnih sankcija.

Autori ranijih radova nisu za olako napuštanje izricanja kratkotrajnih kazni zatvora u korist alternativnih sankcija. Kako ističe *Bačić* kojeg je u svom radu citirao *Mlinarić*²²⁹, potpuno ukidanje kratkih kazni je neprovedivo u praksi, te *Mlinarić*²³⁰ nadalje argumentira da bi potpuno ukidanje kratkih kazni u praksi značilo potpuno razoružanje pravde, jer kod određenih osobnosti upravo kratkotrajne kazne zatvora mogu postići pozitivni učinak, ali uz uvjet dobro organiziranog penološkog tretmana. Kratke kazne ne bi trebalo zanemariti, već bi postupanje s osuđenima trebalo biti koliko god je moguće konstruktivno i individualizirano za vrijeme njezinog trajanja, uz angažiranje djelatnika i potrebitost razrade raznovrsnih i kvalitetnih tretmanskih programa.²³¹

Zatvori štite društvo izoliranjem počinitelja; samim fizičkim odvajanjem počinitelja te on više nije u mogućnosti ponovno počiniti kazneno djelo, ako u zatvorskom sustavu može biti uključen u terapijske ili rehabilitacijske programe, te se obrazovati, jer je pitanje bi li se tome podvrgnuo da se nalazi na slobodi.²³²

²²⁵ Friday, P. C., & Peterson, D. M. (1973) str. 281.; Eaton, G. & Mews, A. (2019) str.1-21.

²²⁶ Novoselec, P. & Bojanić, I. (2013) str. 392.

²²⁷ Ustav Republike Hrvatske (1990) čl.16. st. 2.

²²⁸ Turković, K. & Maršavelski, A. (2012) str.803.

²²⁹ Mlinarić, R. (1996) str. 41.

²³⁰ *Ibid.* str. 188.

²³¹ Zlatarić, B. (1960) str. 596.

²³² Johnson, E. H. (1968) str. 281.

Janković navodi, za većinu građana strah od zatvora, makar i kratkotrajnog predstavlja veliku branu protiv kriminalnog ponašanja.²³³

Postoje određena razmišljanja o tome kada je i kojim počiniteljima uputnije izreći kratkotrajnu kaznu zatvora nego alternativnu sankciju, te ako je ona izrečena, kako ju organizirati.²³⁴ Pri tome treba imati na umu da postoje počinitelji kojima nije niti potreban neki poseban tretman, kao i oni koji se jednostavno nisu u mogućnosti resocijalizirati bez obzira na vrstu sankcije i tipu tretmana. Ostali počinitelji nalaze se između ove dvije skupine.²³⁵

U literaturi²³⁶ se najčešće spominje učinak zatvaranja u svrhu tzv. šok terapije koja kod počinitelja izaziva šok, zbog trenutnog zatvaranja odnosno oduzimanja slobode, a istodobno daje snažnu poruku ostalima što se može dogoditi ukoliko budu činili kaznena djela. Prednost izricanja kratkotrajne kazne zatvora je „šokirati“ i „nagaziti“ počinitelja te ga natjerati da spozna zatvorski život kroz iskustvo boravka u zatvoru. Kao takve, kazne su učinkovite kod prometnih delinkvenata,²³⁷ te kod nehajnih delikata uz izmijenjene sadržaje, dok bi način izvršenja trebalo prilagoditi vikend-kaznama ili zatvorom u slobodno vrijeme.²³⁸ Na tom tragu nalazi se i jedno specifično rješenje u Nizozemskoj gdje zatvorenici svoje kratkotrajne kazne zatvora (one do tri mjeseca) djelomice mogu izdržavati izvan zatvora kroz tzv. *Penitentiary programs* kako bi se spriječilo narušavanje obiteljskih odnosa, zadržalo radna mjesta, ali oni ipak moraju sudjelovati u određenim aktivnostima unutar zatvorskog sustava. Nadalje, zatvorenici koji su osuđeni kaznom od minimalno šest mjeseci (koji nisu rizični) posljednju fazu mogu izdržati na slobodi, kod kuće ili u centru za rehabilitaciju, no sve to zavisno je o odluci upravitelja zatvora.²³⁹

Iako svjesni izazova koje nose kratkotrajne kazne zatvora, britanske su vlasti 1999. godine pokrenule šest *Pathfinder* projekata,²⁴⁰ koji čine zaokret u novom pristupu izvršavanja kratkotrajne kazne zatvora s ciljem da se maksimalno umanje štetne posljedice izdržavanja

²³³ Janković, R. (2020) str. 213.

²³⁴ Mujoska, E. (2014) str. 5.

²³⁵ *Ibid.*

²³⁶ Friday, P. C. & Peterson, D. M. (1973) str. 285.

²³⁷ Turković, K. & Maršavelski, A. (2012) str. 813.

²³⁸ prema Mlinarić (1996) str.42.

²³⁹ Tomičić, Z. & Horvat, V. (2018) str. 140.

²⁴⁰ Teague, M. (2000), str.282.

kazne, ali da se vrijeme iskoristi za dobru, organiziranu i strukturiranu pripremu za kasniji život na slobodi u uskoj suradnji s uredom za probaciju i nevladinim organizacijama.

Ministarstvo pravosuđa u Velikoj Britaniji²⁴¹ je 2012. godine konstatiralo da se preko polovice zatvorski kazni odnosi na kratke kazne do 6 mjeseci od čega većina otpada na kazne od nekoliko tjedana ili mjeseci. Unutar godine dana nakon izdržavanja kratke kazne zatvora, preko polovice počinitelja ponovo čini kazneno djelo, a s godinama broj ponovljenih kaznenih djela stabilno raste. Osim ovih činjenica, navode se i svi ostali, gore spomenuti, izazovi koji ne idu u prilog izricanju kratkotrajnih kazni zatvora, kao i čvrsta odluka Ministarstva pravosuđa o pokretanju reforme koja bi uključila zamjenu kratkotrajne kazne zatvora zakonom propisanim nadzorom u zajednici.²⁴² Međutim, *Johnston i Godfrey*²⁴³ ističu da ta nova politika izricanja alternativnih sankcija neće biti direktna zamjena za kratkotrajnu kaznu zatvora, već će isti resursi biti na raspolaganju i zatvorenicima koji izlaze iz zatvora i trebaju podršku.

*Mujoska*²⁴⁴ smatra da kratkotrajna kazna zatvora može biti odgovarajuća u određenim slučajevima sukladno principu individualizacije tretmana uz uvjet postojanja modernih metoda tretmana pri čemu je zadatak zatvora da ublaži sve loše učinke zatvaranja. Po njemu bi se tu radilo o počiniteljima ozbiljnih kaznenih djela s duljom kriminalnom karijerom (dok naprotiv, oni stabilnog karaktera i bez dubokih antisocijalnih stavova kojima je kazneno djelo tek epizoda u životu, nikako ne bi smjeli biti kažnjeni zatvorskom kaznom). U tom smislu, autor se poziva na britansko istraživanje koje je uspoređivalo zatvorenike osuđene na kratkotrajnu kaznu zatvora s obzirom na to jesu li prvi put osuđeni ili su višestruki povratnici. Očekivano, te dvije skupine imale su različite potrebe, različite rizike za ponovo činjenje kaznenih djela i različita iskustva u doživljaju zatvora. Prvoosuđeni su izgubili posao ili mjesto stanovanja zbog boravka u zatvoru, a zatvor su doživjeli težim, ali je vjerojatnost recidivizma procijenjena niskom. Višestruki povratnici imali su prethodno brojne životne probleme i često su život u zatvoru procjenjivali lakšim od onoga na slobodi.

Jedna ranija analiza u Danskoj²⁴⁵, provedena 1947.godine na 414 zatvorenika koji su izdržavali kratkotrajnu kaznu zatvora dovela je do zaključka da je među njima bilo 35 %

²⁴¹ Johnston, H. & Godfrey, B. (2013) str. 433.

²⁴² *Ibid.* str. 433-437.

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ Mujoska, E. (2014) str. 4-5.

²⁴⁵ Bernsten, K. & Christiansen, K. O. (1954) str. 25-41.

recidivista. Počinitelji su bili starije dobi u usporedbi s onima koji su izdržavali kaznu zatvora, i uglavnom su činili imovinska djela, a većina je i ranije osuđivana na kaznu zatvora. Uvjeti odrastanja za većinu su bili prilično otežani, a i život u odrasloj dobi bio je povezan s bolestima, slabom kvalificiranošću za bolje poslove, nemogućnošću zadržavanja posla i slično. Kaznena djela nakon izlaska na slobodu uglavnom su ponovo bila imovinska (49 %), potom ostala (25 %), te ona vezana uz crno tržište (20 %). Autori naglašavaju da njihov tretman treba biti povezan s njihovim potrebama s ciljem resocijalizacije, a da osnovu za procjenu recidivizma čine: priroda kaznenog djela, kriminalna povijest, dob, i što je najvažnije, kumulacija ovih i drugih nepovoljnih okolnosti. U tom smislu potrebno je klasificirati zatvorenike, od kojih samo neki neće biti u mogućnosti dobiti dobar tretman jer je tretman nemoguće provesti. *Armstrong i Weaver*²⁴⁶ navode da je u Škotskoj prije dvadesetak godina izricanje kratkotrajnih kazni zatvora bilo učestalo, ali se nisu pratili učinci. Godinu dana prije reformi kaznenog zakona (2010) konstatirano je da su zatvorenici osuđeni na kratkotrajne kazne zatvora do šest mjeseci činili čak tri četvrtine zatvorske populacije. Stoga je škotska vlada organizirala istraživanje koje je pokazalo da je unutar dvije godine nakon izlaska iz zatvora čak tri četvrtine njih bilo ponovo osuđeno. To, naravno, ne ide u korist izricanja kazni zatvora iako je u nekim slučajevima od strane samih zatvorenika takva kazna percipirana korisnom: dobiveno vrijeme za detoksifikaciju, refleksiju i nove odluke, stjecanje kraćih edukacija i kvalifikacija i tako dalje. Rezultati istraživanja u zatvoru u Osijeku²⁴⁷ pokazuju da ispitanici imaju pozitivne stavove o zatvorskom tretmanu i provođenju posebnih programa, da uviđaju njegovu važnost i potrebitost te da se općenito kod mlađih ispitanika uviđa nešto pozitivniji stav prema zatvorskom tretmanu. *Klein i suradnici*²⁴⁸ istraživali su utjecaj težine kažnjavanja za kaznena djela i prekršaje iz domene obiteljskog nasilja u odnosu na ostala djela kod istih počinitelja. Od 2002. godine kad su među počiniteljima kaznenih djela obiteljskog nasilja koji su se nalazili na probaciji formirali uzorak sa subuzorcima, pratili su njihovu kriminalnu prošlost dokle god je sezala te kriminalnu budućnost do 2012. godine. Promatrali su težinu kažnjavanja za kaznena djela obiteljskog nasilja i za druga djela u uzajamnom odnosu i zaključili da je za obiteljsko nasilje moguće smanjiti recidivizam, barem kod većine kroničnih zlostavljača koji uz ta djela čine i druga kaznena djela. Po rezultatima, sankcije nametnute počiniteljima obiteljskog nasilja moraju biti teže nego sankcije za druga djela koja su isti počinitelji počinili i tada dolazi do smanjenja recidivizma.

²⁴⁶ Armstrong, S. & Weaver, B. (2013) str. 285-305.

²⁴⁷ Kranjčević, V. (2014) str. 52-67.

²⁴⁸ Vidi: Klein, A. *et al.* (2013).

Pri tome težina kazne sama po sebi nije toliko bitna (ukupno je bilo 69,9 % slučajeva povrata vezanog uz obiteljsko nasilje), koliko činjenica da minimalne obavezne sankcije poput probacije nisu dovoljno učinkovite kad je u pitanju specijalni povrat. Čak i kad su takve minimalne kazne do kraja izdržane, one nisu rezultirale željenim učinkom, a u gotovo polovini slučajeva (45,3 %) probacija je bila opozvana zbog kršenja odredbi izdržavanja sankcije od strane osuđenika i oni su morali u zatvor. No, autori ovdje upućuju i određenu kritiku pravosudnom sustavu, barem na teritoriju na kojem su proveli istraživanje (Rhode Island), da je preblag prilikom progona i sankcioniranja počinitelja obiteljskog nasilja, a rezultate istraživanja koriste kako bi upozorili na korist strožih kazni u samom početku pojave obiteljskog nasilja, koje sukladno pokazateljima idu prema zatvorskoj kazni. Što se tiče učinkovitosti programa tretmana, *Perry*²⁴⁹ je provela dvostruku meta analizu različitih meta analiza vezanih uz izricanje sankcija od strane sudova. Pronašla je 16 takvih meta analiza (pregleda) intervencija pri čemu je samo u 6 bilo podataka o tome koliko su sankcije bile učinkovite. Iz njezine analize proizašlo je da su intervencije (programi tretmana) bilo u zajednici ili u zatvorima (kratke kazne), bez razlike ukazale na smanjenje kriminalnog ponašanja. No, taj rezultat dobiven je pod uvjetom obaveznog uključenja počinitelja u programe rada na mentalnom zdravlju počinitelja i uvjetom primjene sprava koje sprečavaju paljenje automobila ukoliko je vozač intoksiciran.

3.4.2. Izvršavanje kratkotrajnih kazni zatvora u Republici Hrvatskoj

3.4.2.1. Tijela izvršavanja kazni zatvora u Republici Hrvatskoj

Radi šire slike ukratko su niže spomenuta sva tijela u kojima se izvršava kazna zatvora po svim kategorijama zatvorenika, pri čemu se kratkotrajna kazna zatvora izvršava u zatvorima, iznimno u zatvorskoj bolnici.

3.4.2.1.1. Uprava za zatvorski sustav i probaciju

Uprava je sastavni dio Ministarstva pravosuđa i uprave i nadležna je za zatvorski sustav i probaciju. Podijeljena je na dva središnja ureda (Središnji ured za zatvorski sustav i Središnji ured za probaciju). Središnji ured za zatvorski sustav u svom sastavu ima jedan poseban

²⁴⁹ Perry, A. E. (2016) str.18.

zajednički odjel za psihološku potporu službenicima zatvorskog sustava i probacije.²⁵⁰ Osim toga središnji ured za zatvorski sustav sastoji se s jedne strane od službe za unutarnju kontrolu te s druge strane od četiri sektora: sektor tretmana, sektor osiguranja, sektor za opće i pravne poslove te sektor za financije, gospodarske aktivnosti i rad zatvorenika.²⁵¹

3.4.2.1.2. Središnji ured za zatvorski sustav

Središnji ured je upravna organizacija za zatvorski sustav, na čijem čelu se nalazi ravnatelj Uprave. Temeljni posao Središnjeg ureda za zatvorski sustav je osiguravanje uvjeta potrebnih za izvršavanje kazne zatvora, mjere pritvora i istražnog zatvora te odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod. Središnji ured postupa po predstavkama, pritužbama i žalbama zatvorenika, maloljetnika i državnih službenika i namještenika, obavlja postupanje po podnescima tijela državne vlasti, sudaca izvršenja te neovisnih tijela i međunarodnih organizacija ovlaštenih za nadzor i zaštitu ljudskih prava zatvorenika. U normativnom dijelu, izrađuje nacрте propisa iz djelokruga Uprave za zatvorski sustav i probaciju.²⁵² Obavljaju se i poslovi nadziranja zakonitosti rada i postupanja sa zatvorenicima i maloljetnicima te ujednačavanje rada i postupanja. Ured osigurava provođenje pojedinih programa tretmana u suradnji s kaznenim tijelima. Jednom kad je kratkotrajna kazna zatvora izrečena, najveći izazov predstavljaju dva elementa: provedivost pojedinačnog programa postupanja u kratkom vremenu i metode motiviranja zatvorenika da neke oblike započetog programa nastavi na slobodi (primjerice, uključenje u klub liječenih alkoholičara).

3.4.2.1.3. Centar za izobrazbu

Službenici zatvorskog sustava posebno se trebaju kontinuirano educirati, a stručna izobrazbu uglavnom se odvija posredstvom Centra za izobrazbu.

Zahvaljujući radu Centra za izobrazbu²⁵³ utemeljeni su brojni programi koji su namijenjeni edukaciji zatvorskih službenika. Različite edukacije primjenjuju službenici i u radu sa zatvorenicima koji izdržavaju kratkotrajnu kaznu zatvora što potvrđuju i podaci u ovom istraživanju. U odnosu na kratkotrajne kazne zatvora, upravo je Centar za izobrazbu mjesto

²⁵⁰ Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave (2020) čl.145.

²⁵¹ *Ibid.*

²⁵² Izvor podataka: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022) Izvješće o stanju i radu kaznionica zatvora i odgojnih zavoda.

²⁵³ Izvor podataka. Ministarstvo pravosuđa i uprave (2021) Aktivnosti u tijeku.

gdje bi trebalo razvijati specifične strukturirane kratkotrajne programe po uzoru na slične u svijetu²⁵⁴ jer su se pokazali učinkovitima.

3.4.2.1.4. Centar za dijagnostiku u Zagrebu

U Centar za dijagnostiku se ne upućuju zatvorenici osuđeni na kratkotrajne kazne zatvora već samo kazne duže od šest mjeseci. Izuzetak čine oni koji su osuđeni na kratkotrajnu kaznu zatvora ili imaju izrečenu sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja. Prema njima se provodi standardizirani dijagnostički postupak što uključuje i izradu prijedloga pojedinačnog programa izvršavanja kazne iako oni u konačnici svoju kaznu izdržavaju u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu.

3.4.2.1.5. Zatvorska bolnica u Zagrebu

Zatvorska bolnica provodi zdravstvenu zaštitu zatvorenika u zatvorskom sustavu. Samim time ima status kaznionice sa statusom zdravstvene ustanove koja može obavljati specijalističko konzilijarnu zdravstvenu zaštitu, ljekarničku djelatnost, bolničko liječenje i njegu osoba lišenih slobode.²⁵⁵ U Zatvorskoj bolnici se među ostalim izvršava sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja (neovisno radi li se o kratkotrajnoj kazni zatvora ili kazni zatvora u dužem trajanju) izrečena uz kaznu zatvora. Ova sigurnosna mjera provodi se na Odjelu forenzičke psihijatrije, koji odjel funkcionira na principu terapijske zajednice.²⁵⁶

3.4.2.1.6. Kaznionice

Kaznionice čine posebne ustrojstvene jedinice Uprave za zatvorski sustav i probaciju izvan sjedišta Ministarstva pravosuđa i uprave. Ustrojavaju se radi izvršavanja kazne zatvora izrečene u kaznenom postupku prema osuđenim punoljetnim muškarcima i ženama te osuđenim mlađim punoljetnim muškarcima i ženama na kaznu.²⁵⁷ U kaznionice se u pravilu upućuju zatvorenici osuđeni na kaznu zatvora dulju od 6 mjeseci, no iznimno je to moguće i za one kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora ukoliko to, iz određenih razloga zatraži upravitelj temeljem zahtjeva za premještaj iz zatvora, o čemu odlučuje Središnji ured. Primjer takvog zahtjeva su trudnice pred porodom koje izdržavaju kratkotrajnu kaznu zatvora, ali trebaju posebnu skrb koja se pruža u ženskoj kaznionici.

²⁵⁴ Osher, R. C. (2007) str. 9-18

²⁵⁵ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 23.

²⁵⁶ Gruber, E. *et al.* (2013) str. 144.

²⁵⁷ Izvor podataka: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022) Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda.

3.4.2.1.7. Zatvori

Zatvori su također posebne jedinice Uprave za zatvorski sustav i probaciju. Namijenjeni su za izvršavanja mjere istražnog zatvora, kazne zatvora izrečene u kaznenom, prekršajnom i drugom sudskom postupku (npr. postupak izručenja).²⁵⁸ U zatvorima se uglavnom izdržava kazna zatvora do šest mjeseci (kratkotrajne kazne), no kako je prethodno spomenuto, nije isključeno da u istima budu zatvorenici sa kaznama zatvora u duljem trajanju (zbog sigurnosnih npr. eventualni sukobi, tretmanskih npr. provođenje pojedinog programa) ili organizacijskih razloga npr. odlazak na sudske rasprave).

Zatvori su kaznena tijela samo zatvorenog tipa,²⁵⁹ no u svom sastavu mogu imati odjele poluotvorenog i otvorenog tipa. Tako, primjerice, Zatvor u Zagrebu u svom sastavu ima i poluotvoreni odjel, koji je na izdvojenoj lokaciji - Vukomerec, dok su u sastavu Zatvora u Gospiću poluotvoreni i otvoreni odjel. Takvi odjeli mogli bi biti dobar izbor za izdržavanje kratkotrajne kazne zatvora jer je pretpostavka da nije riječ o društveno opasnim počiniteljima.

Opseg poslova pojedinog odjela u zatvoru čine: *poslovi osiguranja*²⁶⁰, *opći i pravni poslovi*²⁶¹, *poslovi zdravstvene zaštite*²⁶², *poslovi rada i strukovnog obrazovanja*²⁶³ te *financijsko knjigovodstveni poslovi*²⁶⁴. Za temu rada, međutim, od interesa su *poslovi tretmana* koji se dijele na opće i stručne (posebne), a obuhvaćaju sudjelovanje u provođenju posebnih programa, organizaciju i provođenje općih programa koji podržavaju proces rehabilitacije i socijalne reintegracije zatvorenika, nadzor nad sadržajem dopisivanja zatvorenika i dr. Stručni poslovi tretmana obuhvaćaju procjenu kriminogenih rizika i tretmanskih potreba zatvorenika, izrada, provedba, preispitivanje i procjena uspješnosti programa izvršavanja, provedbu psihosocijalnih intervencija i posebnih programa,²⁶⁵ prilikom čega se posebno ističu i poslovi provođenja sigurnosnih mjera te izrada stručnih mišljenja u vezi s izvršavanjem kazne zatvora.

²⁵⁸ Izvor podataka: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022) Izvješće o stanju i radu kaznionica zatvora i odgojnih zavoda.

²⁵⁹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 26 st. 2.

²⁶⁰ *Ibid.* čl. 27.

²⁶¹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 27.

²⁶² *Ibid.*

²⁶³ *Ibid.*

²⁶⁴ *Ibid.*

²⁶⁵ *Ibid.*

Postupci općeg tretmana zajednički su za sve zatvorenike, dok su posebni programi namijenjeni zatvorenicima s određenim karakteristikama, tj. specifičnim skupinama zatvorenika s ciljem smanjenja rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela.²⁶⁶ Kod kratkotrajnih kazni zatvora jedno od temeljnih pitanja je kratkoća vremena koje zatvorenici provode u zatvoru i koliko ta činjenica ometa planirani tretman. Ovdje međutim treba istaknuti da i opće metode tretmana imaju svoj smisao čak i ako je za neki posebni program vrijeme prekratko. Zatvorenik može započeti s novim navikama (čitanje, vježbanje) ili usvajanjem novih znanja, a tretmansko osoblje koristi svoje kompetencije za njihovo motiviranje da s takvim aktivnostima nastavi na slobodi. Također, posebni programi tretmana, kad god je to moguće, prilagođavaju se toj kratkoći vremena, a tretman je moguće nastaviti i na slobodi. Kako je već rečeno, razvoj strukturiranih programa ciljanih na kratko vrijeme (odnosno na kratke kazne), u svijetu već postoji i vrijedilo bi provjeriti bi li oni bili primjenjivi i u hrvatskom zatvorskom sustavu.

3.4.2.2. Posebnosti izvršavanja kratkotrajnih kazni zatvora

U daljnjem tekstu prikazano je izvršavanje kazni zatvora koje je u osnovi identično za sve zatvorenike, no istaknuto je ono što je specifično upravo za izvršavanje kratkotrajne kazne zatvora.

3.4.2.2.1. Upućivanje na izdržavanje kazne zatvora

Kada se govori o upućivanju, prvostupanjski sud koji je izrekao pravomoćno izrečenu kaznu zatvora, bez odgode je dostavlja sucu izvršenja nadležnom za upućivanje osuđenika na izdržavanje kazne.²⁶⁷ Ukoliko je izrečena zatvorska kazna dulja od 6 mjeseci, osuđenik se upućuje u Centar za dijagnostiku radi opservacije i donošenja prijedloga pojedinačnog programa postupanja te prijedloga kaznionice ili zatvora u kojem će nastaviti s izdržavanjem kazne zatvora.

Specifičnost kod upućivanja na izdržavanje kratkotrajne kazne zatvora je u tome što se osuđenika kojem je izrečena kazna zatvora do šest mjeseci upućuje na izdržavanje prema

²⁶⁶ Đurin, I. (2017) str. 3.

²⁶⁷ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 55.

mjestu prebivališta u najbliži zatvor,²⁶⁸ odnosno onaj koji je određen u samom rješenju²⁶⁹ (kaznu izdržava u zatvorenim uvjetima).

3.4.2.2.2. Prijam na izdržavanje kazne zatvora

Prilikom prijama na izdržavanje kazne zatvora, ovlaštena službena osoba (službenik pravosudne policije) najprije utvrđuje identitet zatvorenika, a potom obavlja pregled zatvorenika te pregled njegovih osobnih stvari.

Specifičnost prijama kod kratkotrajne kazne zatvora je u tome što izdržavanje kazne započinje direktno na prijemnom odjelu zatvora, gdje se donosi program izvršenja kazne za svakog zatvorenika. U prijamnom odjelu zatvora, zatvorenik kojem je izrečena kratkotrajna kazna zatvora, nalazi se do petnaest dana, te službenik tretmana uz liječnika provodi kraću obradu zatvorenika temeljem koje upravitelj donosi program izvršavanja kazne zatvora. Nažalost, ovakva procjena je često manjkava i ne obuhvaća kompletnu dijagnostičku procjenu kao kod kazni u trajanju duljem od šest mjeseci gdje se u Centru za dijagnostiku radi temeljita interdisciplinarna procjena. Ukoliko se radi o zatvoru manjeg kapaciteta kojemu nedostaje stručno tretmansko osoblje, postoji mogućnost da je i sama procjena suboptimalne kvalitete, te se to odražava i na kvalitetu pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora.

Kućnim redom za izvršavanje kazne zatvora²⁷⁰ koji je gotovo identičan za sve zatvore, propisano je da zatvorenik po prijemu smije zadržati osnovne higijenske i osobne stvari,²⁷¹ a sve ostale zatvorenikove stvari koje ne može zadržati, u njegovoj nazočnosti se popisuju i pohranjuju na Polog stvari. Također poželjno je da zatvorenik nedopuštene stvari pošalje ili preda osobi koju on odredi. Ukoliko se radi o lako pokvarljivim stvarima kao što je npr. hrana ili sl. one se mogu popisati u Zapisniku o uništenju stvari, te se nakon potpisa zatvorenika uništavaju. Zatvoreniku se predaju upute o pravima zatvorenika, te se sačinjava i potpisuje prijamni zapisnik.²⁷² U prijamni zapisnik se unosi dan, sat prijama, eventualno vidljive ozljede, pritužbe na prijem ukoliko ih je bilo, podatke o članu obitelji koga treba izvijestiti da

²⁶⁸ *Ibid.* čl. 56. st. 1.

²⁶⁹ Špehar, I. (2007) str.153.

²⁷⁰ Kućni red Zatvora u Zagrebu (2013) čl.7.

²⁷¹ donje rublje i odjeću, do dva kompleta posteljine, obuću (jedan par cipela, jedan par papuča, jedan par sportske obuće, novčanik, notes, baterijski radio uređaj, slušalice, četkicu za zube, pribor za brijanje koji ne ugrožava sigurnost, češalj, remen za hlače, vjenčani prsten, sat, olovku, lulu, upaljač, do tri knjige mekog uveza i tri obiteljske fotografije, dioptrijske naočale odnosno leće i pribor za njihovo održavanje (tekućina i posudica za čuvanje), ortopedska i druga nužna medicinska pomagala, nužne lijekove po odobrenju liječnika, do pet kutija cigareta ili 250 grama duhana sa pripadajućom duhanskom markom Ministarstva financija.

²⁷² Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 70.

je zaprimljen i slično. Također po prijemu zatvorenik potpisuje pisanu izjavu želi li da se u slučaju težeg oboljenja ili smještaja u zdravstvenu ustanovu obavijesti članove obitelji, odnosno određuje osobu, ukoliko bude u stanju da to sam neće moći obaviti.²⁷³

Zatvorenika se fotografira, uzima se osobni opis koji sadržava podatke o tjelesnoj težini, visini, popisuju se razne osobitosti: tetovaže ili ožiljci, također uzimaju se i otisci papilarnih crta.²⁷⁴

3.4.2.2.3. Smještaj zatvorenika

Procedura smještaja zatvorenika u osnovi je ista kako za one osuđene na kratkotrajnu kaznu zatvora tako i za one osuđene na kaznu zatvora u duljem trajanju. Naime, zatvorenik se smješta u zatvoreničku sobu. Pri tome se, naravno vodi računa o brojnom stanju zatvorenika i drugim, u nastavku spomenutim, čimbenicima. Zatvoreničke sobe u kojima su zatvorenici smješteni moraju biti čiste, uredne, suhe i dovoljno prostrane. Zatvorenici za održavanje urednosti i higijene zatvoreničke sobe dobivaju sredstva za higijenu, a urednost prostorije svakodnevno nadziru službenici kaznenih tijela. Trenutno zakonsko uređenje ne propisuje minimalni prostor smještaja, već propisuje samo „odgovarajuće prostorne zahtjeve“²⁷⁵, što zapravo znači da se izravno primjenjuje standard koji je ustanovio Europski sud za ljudska prava, od načelno minimalno tri metra kvadratna.²⁷⁶ Prijašnje zakonsko uređenje propisivalo je konkretnu minimalnu kvadraturu i kubikažu smještajnog prostora za svakog zatvorenika 4 m² i 10 m³.²⁷⁷ Prilikom smještaja zatvorenika u zajedničku spavaonicu, vodi se računa posebno o osobinama ličnosti pojedinog zatvorenika, kaznenom djelu, specifičnim potrebama zatvorenika (zdravstvena skrb, pušači - nepušači). Posebna pozornost se posvećuje zatvorenicima s invaliditetom, i to na način da se smještavaju u posebno uređenu zatvoreničku sobu prilagođenu takvim osobama te se vodi računa o nesmetanom kretanju zatvorenika u invalidskim kolicima. Svakom zatvoreniku je omogućen i stalni pristup pitkoj vodi kao i sanitarnom čvoru, koji je u sklopu zatvoreničke sobe (sanitarnog prostora).

U zatvorima, za razliku od kaznionica, u pravilu nema blagovaonice, te se hrana zatvorenicima poslužuje u zatvoreničke sobe. Zatvorenici imaju pravo na tri obroka dnevno (doručak, ručak i večeru), dok oni koji su radno angažirani imaju i četvrti obrok (užinu).

²⁷³ *Ibid.* čl. 121.

²⁷⁴ *Ibid.* čl. 65. st. 2.

²⁷⁵ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 81. st.1.

²⁷⁶ Zagorec, M. (2018) str. 428.

²⁷⁷ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (1999) čl. 74. st. 3.

Ostali zatvorenici koji nisu radno angažirani prema osobnim zahtjevima, kao i mišljenju liječnika, mogu dobiti taj četvrti obrok. Kalorijska vrijednost obroka u tom slučaju je do 3500 kalorija, a obroci se prilagođavaju dobi, zdravstvenim potrebama te vjerskim uvjerenjima. Kvalitetu hrane nadzire svakodnevno liječnik ili drugi ovlašteni službenik kaznenog tijela. Obroci se pripremaju prema unaprijed utvrđenom jelovniku, a u njegovoj izradi osim liječnika, sudjeluje i predstavnici zatvorenika.

3.4.2.2.4. Zdravstvena zaštita

Često se u zatvorskom sustavu nalaze osobe iz najrizičnijih društvenih kategorija, primjerice: ovisnici o alkoholu ili drogama, duševno bolesne osobe, osobe zaražene prenosivim bolestima, primjerice, hepatitisom i AIDS-om, osobe lošeg socio-ekonomskog statusa, starije osobe i osobe s neliječenim somatskim oboljenjima. Većina njih na slobodi nisu imali odgovarajuću zdravstvenu skrb te je zbog toga morbiditet u penalnim uvjetima raznovrstan i težak²⁷⁸ pa je stoga zdravstvena zaštita zatvorenika iznimno važna.

Specifičnost zatvorenika osuđenih na kratkotrajnu kaznu zatvora može se vidjeti eventualno kod plana liječenja (ukoliko zatvorenik ima veće zdravstvene probleme), a s obzirom na kraći boravak na izdržavanju kazne. U ovakvim slučajevima liječenje često započne u zatvoru, a nastavlja se tijekom izlaska na slobodu. Druga specifičnost je kod zatvorenica trudnica koje se mogu premjestiti iz zatvora (rješenjem Središnjeg ureda) u Kaznionicu u Požegi gdje postoji poseban odjel za roditelje, izoliran od ostalih odjela, pa se u tom slučaju, dakle, kod žena i kratkotrajna kazna zatvora može izdržavati u kaznionici.

Zdravstvenoj zaštiti zatvorenika u penalnom sustavu pridaje se posebna briga u skladu s odredbama Zakona o izvršavanju kazne zatvora.²⁷⁹ Nakon što je zatvorenik po prijemu, zdravstveno pregledan od strane liječnika, utvrđuje se njegovo zdravstveno stanje i otvara se njegov zdravstveni karton, koji ga prati tijekom cjelokupnog izdržavanja kazne zatvora. Zdravstveni karton je dio osobnika zatvorenika no vodi se fizički odvojeno od ostale dokumentacije (u Odjelu zdravstvene zaštite, odnosno kod službenika medicinske struke u zatvorima u kojima nije ustrojen poseban odjel). U slučaju da se prilikom prijama utvrdi teže zdravstveno stanje i potreba za dodatnim liječenjem, zatvorenika se može uputiti u Zatvorsku bolnicu, a ukoliko je potrebno jednokratno liječenje ili povremeno liječenje, i bilo u koju

²⁷⁸ Sušić, E. (2009) str. 100.

²⁷⁹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 110 – 123.

zdravstvenu ustanovu u sastavu javnog zdravstva. Zatvorenika se tijekom izdržavanja kazne može, prema mišljenju liječnika i potrebama zatvorenika, upućivati na razne specijalističke preglede, a zatvorenik može o svom trošku zatražiti dodatne liječničke preglede. Zatvorenik također ima pravo i na stomatološku zaštitu. Samo Zatvor u Zagrebu ima zaposlena dva stomatologa, dok se u drugim kaznenim tijelima uglavnom sklapa Ugovor o radu sa određenim stomatologom. U pravilu stomatološka protetika ide na trošak zatvorenika. Za one zatvorenike koji nemaju financijskih sredstava, a liječenje je neophodno troškovi se podmiruju iz državnog proračuna.²⁸⁰

U slučaju da se prilikom liječničkog pregleda zatvorenika utvrdi da njegovo zdravstveno stanje upućuje na izuzetno teško oboljenje o istome se odmah mora izvijestiti upravitelja.²⁸¹ Ukoliko bi zatvorenik tijekom izdržavanja kazne počeo iskazivati određene teže duševne poremećaje, na prijedlog upravitelja kaznenog tijela, nadležni sudac izvršenja može pokrenuti postupak sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.²⁸² Radi transparentnosti kod liječenja, svaki zatvorenik ima pravo uvida u sve nalaze i specijalistička mišljenja.

3.4.2.2.5. *Osobnik i matica zatvorenika*

Za svakog zatvorenika vodi se osobnik zatvorenika. Specifičnost osobnika kod izvršavanja kratkotrajne kazne zatvora je u tome što se za zatvorenika on formira u zatvoru, te je manjeg opsega, odnosno u njemu nema stručne dokumentacije Centra za dijagnostiku. Matice zatvorenika (matične knjige) vode se ručno, a također i u elektronskom obliku dok se središnja matica vodi u Ministarstvu pravosuđa i uprave, Upravi za zatvorski sustav i probaciju, Središnjem uredu. Podaci koje sadržava matica zatvorenika opisani su u Pravilniku o matici, osobniku i drugim evidencijama koji se vode u kaznionicama i zatvorima.²⁸³

Ulošci matice zatvorenika različiti su za zatvorenike,²⁸⁴ pritvorenike/istražne zatvorenike²⁸⁵ te kažnjenike.²⁸⁶

Obzirom na temu rada, detaljnije je opisana matica kao i osobnik za zatvorenike. Osobnik se sastoji od uložaka i pripadajućih mapa.²⁸⁷

²⁸⁰ *Ibid.* čl. 115.

²⁸¹ *Ibid.* čl. 111.

²⁸² *Ibid.* čl. 120.

²⁸³ Pravilnik o matici, osobniku i drugim evidencijama koji se vode u kaznionicama i zatvorima (2006) čl.1.

²⁸⁴ *Ibid.* čl.11.

²⁸⁵ *Ibid.* čl.12.

²⁸⁶ *Ibid.* čl.13.

Zaštitom osobnih podataka zatvorenika osigurava se zaštita privatnosti samog zatvorenika u zatvoreničkoj populaciji. Zatvorenicima se u potpunosti mora osigurati zaštita osobitosti i tajnosti podataka. Službenicima kaznenih tijela je omogućen pristup u gotovo sve informacije i podatke o pojedinom zatvoreniku (premda pojedini službenici imaju ograničeni pristup pojedinim podacima) no ta saznanja su dužni štititi i čuvati kao profesionalnu tajnu. Zatvoreniku je dopušten pristup podacima, no on može biti ograničen na podatke sadržane u stručnim zapažanjima i mišljenjima ovlaštenih stručnih osoba.²⁸⁸

²⁸⁷ Sadržaj Mape je definiran Pravilnikom o matici, osobniku i drugim evidencijama koji se vode u kaznionicama i zatvorima, te isti nije usklađen sa Zakonom o izvršavanju kazne zatvora, Narodne Novine 14/21 i odnosi se na sve zatvorenike i one koji prolaze Centar za dijagnostiku i one koji izdržavaju kratkotrajne kazne zatvora- bez upućivanja u Centar za dijagnostiku.

U uložak (Mapa I) za svakog zatvorenika upisuje se: redni broj i godina upisa, datum i sat dolaska u zatvor, datum i sat uhićenja, način dolaska, odjel- prezime, ime, djevojačko prezime, ime roditelja, datum rođenja, spol, maloljetnost, matični broj građana, mjesto, općina te država rođenja, mjesto, općina te država prebivališta, nacionalnost, državljanstvo, vjeroispovijest (uz privolu), vrsta obrazovanja, zanimanje, ovisnosti, ranija kažnjavanost i osuđivanost, bračno stanje i broj djece, imovina, služenje vojnog roka, radno mjesto u vrijeme izvršenja kazne zatvora, presuda/rješenje, kazneno djelo, vrsta i visina kazne, sigurnosna mjera, podatci o pritvoru, istek kazne, sud izvršenja, eventualni prekid kazne, upućivanje u drugo kazneno tijelo, rješenje o uvjetnom otpustu, izmjene kazne, otpust i osnova otpusta te eventualno neke druge napomene.

Mapa II. sadrži presude koje se izvršavaju i izvadak iz kaznene evidencije.

Mapa III. se ne popunjava u zatvorima, već samo za zatvorenike koji su prošli dijagnostičku obradu u Centru za dijagnostiku u Zagrebu.

Mapa IV. sadrži: Program izvršavanja kazne zatvora, koji se donosi za svakog zatvorenika i obuhvaća smještaj na odjel, korištenje slobodnog vremena, potrebu uključivanja u posebne postupke tretmana (sigurnosne mjere ili posebne programe), strukovno usavršavanje i izobrazbu, dodir sa vanjskim svijetom, pogodnosti, posebne mjere sigurnosti i program pripreme za otpust te pomoć nakon otpusta.

U Mapu IV odlaže se: mišljenje liječnika, izvješće o prijemu i prijedlog pojedinačnog programa, evidenciju pogodnosti izlazaka i godišnjih odmora, razgovore sa zatvorenikom, procjenu uspješnosti provođenja pojedinačnog programa, evidenciju aktivnosti i procjenu uspješnosti provođenja posebnih programa, podatke o obrazovanju, rješavanje po molbama zatvorenika, evidenciju stegovnih postupaka i posebnih mjera održavanja reda i sigurnosti, evidenciju o podnescima i rješavanju istih (pomilovanje, izvanredno ublažavanje kazne, prekid kazne, uvjetni otpust), radna angažiranost (radno mjesto i ocjena), podaci o zapažanjima Odjela osiguranja. Mapa V. sadrži socijalnu anketu, psihijatrijsko vještačenje, mišljenja i izvješća drugih tijela (državnog odvjetništva, centra za socijalnu skrb, policije), npr. izvješće Centra za socijalnu skrb vezano uz kontakte sa eventualnom žrtvom kaznenog djela, mišljenje o poslijepenalnom prihvatu, mišljenje policije o korištenju pogodnosti ili kontakata sa trećim osobama, mišljenje državnog odvjetništva vezano za eventualne nove kaznene postupke te eventualne zapreke za korištenje pogodnosti i sl.

Mapa VI. sadrži: dokumentaciju u svezi s prijemom zatvorenika u Odjel za dijagnostiku i programiranje i u kaznionicu, odnosno zatvor, rješenja, odluke i drugi akti izdani zatvoreniku tijekom izdržavanja kazne, izvješća Središnjem uredu, sucu izvršenja, obrade za pomilovanja, izvanredna ublažavanja kazne, prekide, uvjetne otpuste, ujedinjenja kazni i dr., molbe, žalbe i drugi podnesci upravi kaznionice ili zatvora, pisma, izjave, službene bilješke Odjela osiguranja, dokumentacija u svezi s postupcima u tijeku (dostavnice, nalozi za sprovođenje, izvješća nakon obavljenog sprovođenja, presude koje se ne izvršavaju, evidencija postupaka u tijeku).

Mapa VII. sadrži: odluke o stegovnoj odgovornosti zatvorenika, dokumentaciju o posebnim mjerama održavanja reda i sigurnosti.

²⁸⁸ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl.79.st.2.

3.4.2.2.6. Program izvršavanja kazne zatvora

Kako bi se ostvarila sama svrha kazne, izvršavanje kazne zatvora u Republici Hrvatskoj se temelji na načelu individualizacije, a samim time se za svakog zatvorenika donosi program izvršavanja kazne zatvora.²⁸⁹ U ranijem zakonskom uređenju koristio se termin „pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora“, no bit je da je program za svakog pojedinog zatvorenika individualiziran. Program se sastoji od istih komponenti neovisno o duljini trajanja kazne, no kod kratkotrajnih kazni njegova specifičnost je u tome što se prilagođava kraćem trajanju kazne, s obzirom na manje vremena i mogućnosti da se ostvare ciljevi. Ciljevi se postavljaju prema procjeni tretmanskim potreba i mogu, primjerice, obuhvaćati obrazovanje, liječenje, sigurnosne mjere, posebne programe i drugo. Kako je već spomenuto, kod kratkotrajnih kazni doneseni program ne može se osloniti na multidisciplinarnu obradu iz Centra za dijagnostiku.

Program sadrži slijedeće komponente (pedagoške, radne, zdravstvene, socijalne, psihološke i sigurnosne). U njemu se navodi potreba za sudjelovanjem u određenim posebnim programima, utvrđuje se na koji odjel se zatvorenik raspoređuje, te sukladno njegovim željama i potrebama i na koje radno mjesto će se rasporediti. Izrađuje ga stručni tim, a donosi ga upravitelj zatvora. Nakon toga, službenik tretmana koji je zadužen za pojedinog zatvorenika, upoznaje zatvorenika s programom i načinom njegova provođenja.²⁹⁰ Svaki program podložan je promjenama, odnosno upravitelj na prijedlog stručnog tima redovno, a potom i izvanredno ga može preispitivati.²⁹¹ Ovisno o uspješnosti u programu te ispunjavanja zakonskih uvjeta, zatvorenika se može iz zatvorenih uvjeta premjestiti u blaže, poluotvorene uvjete izdržavanja kazne zatvora.²⁹² Ukoliko u sklopu zatvora gdje zatvorenik izdržava kaznu postoji poluotvoreni ili otvoreni odjel, u isti se zatvorenika može premjestiti odlukom upravitelja, a ukoliko se zatvorenika premješta u poluotvorenu ili otvorenu kaznionicu na prijedlog upravitelja o premještaju odlučuje Središnji ured (što je iznimno rijetko kod kratkotrajnih kazni zatvora). Premještaj se može predložiti iz tretmanskim, organizacijskih ili sigurnosnih razloga.²⁹³

²⁸⁹ *Ibid.* čl.75.

²⁹⁰ *Ibid.* čl.75. st. 6.

²⁹¹ *Ibid.* čl. 75. st. 3.

²⁹² *Ibid.* čl.161.

²⁹³ *Ibid.* čl. 159. st. 1 i 2.

3.4.2.2.7. Izvršavanje sigurnosnih mjera i posebni programi tretmana

Osuđenicima se uz kaznu zatvora mogu izreći i sigurnosne mjere, koje nisu utemeljene na krivnji, nego na opasnosti počinitelja, a cilj im je postizanje društvene sigurnosti.²⁹⁴ Zatvorenici se mogu uključiti u izvršavanje izrečenih sigurnosnih mjera ili u izvršavanje posebnih programa, na dva načina; ukoliko je sigurnosna mjera izrečena u sudskom postupku te ukoliko je potreba za nekim od posebnih programa utvrđena tijekom dijagnostičkog postupka odnosno ukoliko je isto određeno pojedinačnim programom na prijedlog stručnog tima a odlukom upravitelja.

Gledano u širem smislu, tretman obuhvaća sve postupke usmjerene prema zatvorenicima u svrhu njihove resocijalizacije, oni mogu biti tzv. opći programi tretmana koji se odnose se na općenito izdržavanje kazne, režim života, rad, obrazovanje i organizaciju slobodnog vremena zatvorenika. Opći programi tretmana provode se u suradnji odjela tretmana s odjelima za rad i strukovnu izobrazbu, odjelima osiguranja te odjelima zdravstvene zaštite. Sami po sebi, ako su dobro vođeni, mogu imati visoku vrijednost za pozitivan utjecaj na zatvorenike. S druge strane posebni programi tretmana podrazumijevaju grupni i individualni psihosocijalni tretman zatvorenika te predstavljaju osnovu za rehabilitaciju i resocijalizaciju zatvorenika, pri tome djelujući izravno na dinamičke kriminogene čimbenike. Posebni programi stvaraju pretpostavke za promjene u ponašanju, stavovima i vrijednostima te na taj način izravno utječu na ostvarivanje svrhe izvršavanja kazne zatvora.²⁹⁵ Posebni programi ne moraju uvijek trajati dugo niti će se oni koji dugo traju primjenjivati prema zatvorenicima s kratkotrajnim kaznama zatvora. No, uz opće programe koji su barem dijelom sigurno primjenjivi postoji i individualni rad (savjetovanje) koje može izvršiti snažan utjecaj na zatvorenika. Ipak, unutar cjelokupnog zatvorskog sustava provode se određeni (za kratkotrajne kazne zatvora prilagođeni) posebni programi.²⁹⁶ Neki od posebnih programa koji se provode u zatvorima su: trening socijalnih vještina, vozač čimbenik sigurnosti u prometu, program PRIKIP - prevencija recidivizma i kontrola impulzivnog ponašanja, PORTOS – prevencija ovisničkog recidivizma treningom i osnaživanjem, osnovni program tretmana zatvorenika s alkoholom uzrokovanim poremećajem, zatvorenik kao roditelj, te ART-tretman zatvorenika počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja.

²⁹⁴ Sušić, E. & Pleše, S. (2006) str. 917.

²⁹⁵ Više na: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022) Najčešća pitanja i odgovori.

²⁹⁶ Više na: Interna uputa Ministarstva pravosuđa i uprave, Uprave za zatvorski sustav i probaciju, Središnjeg ureda za zatvorski sustav, travanj 2021.godina.

3.4.2.2.7.1. Trening socijalnih vještina

Radi se o psihoedukativnom grupnom programu, koji se sastoji od tri dijela; socijalne percepcije, socijalne kognicije i socijalnog ponašanja.²⁹⁷ Program se provodi u radionicama prilikom kojih se nastoji da zatvorenik usvoji pojedinu socijalnu vještinu, a konačni cilj je samostalna uporaba vještina. Zatvorenici kojima se određuje ovaj program moraju biti emocionalno sposobni pratiti program, koji su bez težih oblika psihopatologije te između ostaloga i oni zatvorenici koji poznaju određene socijalne vještine. Bitna je motiviranost zatvorenika da se uključi u radionicu. Sukladno istraživanju koje je autor rada proveo proizlazi da je ovaj program najzastupljeniji u koji se zatvorenici uključuju, i to čak 67,19% ispitanika.

3.4.2.2.7.2. Vozač-čimbenik sigurnosti u prometu

Ovaj program namijenjen je počiniteljima kaznenih djela protiv sigurnosti u prometu. Cilj programa je prevencija recidivizma kaznenih djela iz djelokruga prometnih delikata. Program²⁹⁸ uključuje devet tematskih radionica podijeljenih u četiri područja; učenje prometnih propisa, učenje o posljedicama nesreća, učenje o prometnoj kulturi te učenje o posljedicama nesreća, uzročnosti i pojavnim oblicima nesreća.²⁹⁹ Sukladno istraživanju koje je autor rada proveo proizlazi da je ovaj program vrlo malo zastupljen i to kod svega 2,34 % ispitanika.

3.4.2.2.7.3. Program Prevencija recidivizma i kontrola impulzivnog ponašanja (PRIKIP)³⁰⁰

Program je namijenjen za počinitelje kaznenih djela protiv spolne slobode, spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, i sl. Namijenjen je smanjenju impulzivnosti odnosno kontroli seksualnog nagona. Temelji se na kognitivno-bihevioralnoj terapiji kroz slijedeća područja: promjena stava prema počinjenom kaznenom djelu, razvijanje empatije prema žrtvi, učenje prihvatljivog seksualnog ponašanja i kontrola impulzivnog ili agresivnog ponašanja. Program u pravilu traje deset mjeseci. Obzirom na duljinu trajanja programa, on je temeljem provedenog istraživanja, bio zastupljen kod svega 2,34 % ispitanika i to samo u njegovoj prilagođenoj i skraćenoj formi.

²⁹⁷ Kranželić, V. & Jeđud Borić, I. (2016).

²⁹⁸ Franjić, Ž.; Frljak, A. & Baranček, S. (2015)

²⁹⁹ Mikuš, Lj. & Franjić, Ž. (2010) str. 663.

³⁰⁰ Morić, M. (2017) str. 29-30.

3.4.2.2.7.4. Program prevencije ovisničkog recidiva treningom i osnaživanjem (PORTOS)³⁰¹

U ovaj program uključuju se zatvorenici ovisnici o drogama. Cilj programa je smanjenje ovisničkog recidiva i kriminalnog recidiva vezano uz ovisnost te nastavak liječenja izvan penalnog sustava.³⁰²

Program PORTOS je početni, u njega se obvezno uključuju zatvorenici sa izrečenom sigurnosnom mjerom te ostali kojima je to pojedinačnim programom utvrđeno, a da bi postigao svoju uspješnost, potrebno je da se zatvorenici nakon njih uključe u vanjske klubove liječenih alkoholičara, odnosno klubove za ovisnike o drogi.³⁰³ Sukladno istraživanju koje je autor proveo proizlazi da je ovaj program zastupljen kod svega 4,69 % ispitanika.

3.4.2.2.7.5. Osnovni program tretmana zatvorenika s alkoholom uzrokovanim poremećajima

Osnovni cilj ovog programa je prevencija poremećaja uzrokovanih alkoholom, provodi se kroz sedamnaest tjedana, a aktivnosti obuhvaćaju edukaciju o alkoholu i problemima koje prouzrokuje, analizu uloge alkohola u životu osobe te krug promjene.³⁰⁴ Sukladno istraživanju koje je autor proveo proizlazi da je ovaj program je bio zastupljen kod svega 7,81 % ispitanika.

3.4.2.2.7.6. Zatvorenik kao roditelj

Program je organiziran kao tzv. odgovorno roditeljstvo (odgovornost za dobrobit i razvoj djeteta te razvijanje i jačanje kvalitetnijih odnosa sa djecom). Ključni cilj ovog Programa je promicanje roditeljske odgovornosti sukladno Konvenciji o pravima djeteta.³⁰⁵ Provodi se kroz četrnaest radionica. Sukladno istraživanju koje je autor proveo proizlazi da je u ovaj program bilo uključeno 13,28 % ispitanika.

3.4.2.2.7.7. Tretman zatvorenika počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja „ART“- (Aggression Replacement Training)

Ovaj program uključuje područja ljutnje, treninga asertivnosti te plan prevencije recidiva nasilničkog ponašanja. U njega se uključuju zatvorenici sa srednjim i visokim rizikom od ponovnog počinjenja nasilnog kaznenog djela te oni sa izrečenom sigurnosnom mjerom

³⁰¹ Vidi: Barić, M. & Jandrić Nišević, A.

³⁰² Videc, Z. (2005) str. 120.

³⁰³ Pavešić, Herkov, Đ. & Baranček, S. (2015).

³⁰⁴ Morić, M. (2017) str. 37.

³⁰⁵ Frljak, A.; Pavešić- Herkov, Đ. & Baranček, S. (2013).

obvezni psihosocijalni tretman. Program traje pet mjeseci. Cilj je procijeniti odgovara li zatvorenik utvrđenim kriterijima te je li u dostatnoj mjeri motiviran za uključenje u tretman.³⁰⁶ Sukladno istraživanju koje je autor proveo proizlazi da je u ovaj program bilo uključeno 2,34 % ispitanika.

Posebne programe osim specijaliziranih stručnjaka zaposlenika zatvorskog sustava mogu provoditi i vanjski suradnici stručnjaci iz područja javnog zdravstva, udruga ili sl. Ako promatramo uspješnost te bolju suradnju zatvorenika u provedbi posebnih programa ili izvršavanju sigurnosnih mjera, vanjski suradnici, stručnjaci, terapeuti mogu imati više uspjeha u provođenju istoga jer se zatvorenici „više otvaraju“, pričaju o svojim iskustvima i znanjima te interesima bez straha od zatvorske administracije, odnosno činjenice da bi mu to „otvaranje“ u daljnjem tretmanskom funkcioniranju moglo „štetiti“ kod eventualnih pogodnosti. Da bi se govorilo o kvalitetnom provođenju posebnih programa, službenici bi trebali i biti kvalitetno educirani, što često zbog nedostatka financijskih sredstava nije moguće provesti.

U Republici Hrvatskoj posebni programi u pravilu se provode u penalnim ustanovama. Poredbe radi, promatrajući zatvorski sustav u Nizozemskoj³⁰⁷ može se vidjeti da tamo postoje tzv. *Penitentiary programs* koji su namijenjeni zatvorenicima osuđenim na kratkotrajne kazne zatvora koji na takve programe mogu, uz odobrenje upravitelja, pohađati izvan penalne ustanove. Zatvorenici uključeni u ovaj program moraju sudjelovati i u pojedinim aktivnostima same kaznionice ili zatvora. Nadzor takvih zatvorenika obavljaju probacijski službenici, a može se ostvariti i uz elektroničko praćenje. Unutar Pravilnika o pogodnostima³⁰⁸ i u Hrvatskoj je regulirana slična mogućnost, ali samo kao "izlazak zbog potrebe izvršavanja posebnog programa u zajednici u trajanju do dvanaest sati", no ta mogućnost se rijetko prakticira.

Zatvorenici koji izdržavaju kratkotrajne kazne zatvora, uključuju se u posebne programe ukoliko ih službenici tretmana to dobro pripreme i motiviraju. U prilog ovoj tvrdnji idu i rezultati istraživanja na uzorku od 96 zatvorenika koji su tijekom 2013. godine boravili u Zatvoru u Osijeku, a koji pokazuju da ispitanici pokazuju pozitivne stavove o zatvorskom

³⁰⁶ Vidi: Baranček, S. (2017).

³⁰⁷ Tomičić, Z. & Horvat, V. (2018) str. 139.

³⁰⁸ Pravilnik o pogodnostima zatvorenika (2010) čl. 4. st. 8.

tretmanu i provođenju posebnih programa, da uviđaju njegovu važnost i potrebitost te da se općenito kod mlađih ispitanika uviđa nešto pozitivniji stav prema zatvorskom tretmanu.³⁰⁹

3.4.2.2.8. Obrazovanje zatvorenika

Obrazovanje zatvorenika je vrlo značajno u smislu provedbe individualizacije kazne.

Stupanj obrazovanja je jedan od značajnijih faktora recidivizma.³¹⁰ s obzirom na to da razna istraživanja u svijetu pokazuju da je obrazovna razina zatvorenika relativno niska.³¹¹

Obrazovanjem zatvorenici kompenziraju ostvarivanje nekih svojih ranijih ideja ili želja, koje do sada nisu uspjeli ostvariti, te im se pruža lakša prilagodba u samom zatvorskom okruženju, odnosno pruža se mogućnosti da zatvorenik razvije i svoje kreativne sposobnosti.³¹²

Sukladno Europskim zatvorskim pravilima zatvori trebaju osigurati zatvorenicima pristup obrazovnim programima, koji bi trebali biti prilagođeni odnosno u skladu s individualiziranim potrebama svakog zatvorenika, a posebna pozornost se treba posvetiti opismenjavanju, zatim osnovnom i stručnom obrazovanju. Bilo kakvo obrazovanje je dobro, kako bi zatvorenicima dalo nadu za „normalan“ život bez povratka kriminalnim aktivnostima.³¹³

O potrebi uključivanja u obrazovanje govori istraživanje³¹⁴ provedeno na uzorku od 96 zatvorenika koji su tijekom 2013. godine boravili u Zatvoru u Osijeku iz kojeg proizlazi da:

- postoji povezanost između dobi ispitanika i stavova o obrazovnim potrebama zatvorenika, na način da mlađi ispitanici višima vrednuju obrazovne potrebe, a
- s porastom stupnja obrazovanja, raste i svijest ispitanika o obrazovnim potrebama zatvorenika.

Važnost faktora obrazovanja proizlazi i iz istraživanja koja su proveli *Steuer & Smith*³¹⁵ te *MacKenzi*³¹⁶ koja pokazuju da su zatvorenici koji su bili uključeni u obrazovanje tijekom izdržavanja kazne u samom zatvorskom sustavu bili manje anksiozni a poslije da je recidivizam bio manji, u odnosu na one koji nisu bili uključeni u obrazovanje.

³⁰⁹ Kranjčević, V. (2014) str. 53-55.

³¹⁰ Makarios, M.; Steiner, B. & Travis, L. (2010) str. 1382; Millie, A. & Erol, R. (2006) str. 702.

³¹¹ Lochner, L. (1999) str. 23-33.

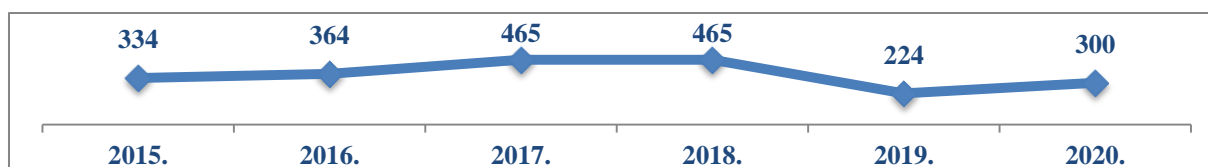
³¹² Jukić, R. & Sabljo, M (2017) str. 29.

³¹³ Knežić, B. (2017) str. 131-132.

³¹⁴ Kranjčević, V. (2014) str. 52.

³¹⁵ Vidi: Steurer, S. J. & Smith, L. G. (2003).

³¹⁶ Vidi: MacKenzie, D. L. (2006).

Slika 1 Zatvorenici i maloljetnici uključeni u obrazovanje (2015-2020)³¹⁷

Slika 1 prikazuje zatvorenike i maloljetnike unutar zatvorskog sustava koji su bili uključeni u različite oblike izobrazbe (opismenjavanje, završetak osnovne škole, stjecanje srednjoškolske izobrazbe, više i visokoškolske izobrazbe, osposobljavanje, te uključenih u razne tečajevе). Dio programa se provodio unutar kaznenih tijela, a dio izvan njih, u vanjskim obrazovnim institucijama. Zamjetan je pad onih koji su uključeni u bilo koji oblik izobrazbe, nakon 2018. godine, te onda opet u 2020. godini blagi porast onih koji su uključeni u programe obrazovanja. Nažalost, izvješća o radu kaznionica i zatvora u vezi obrazovanja zatvorenika ne odvajaju vrste kaznenih tijela, te je nemoguće dobiti podatak bilo o kakvim programima (ili barem pripremnim programima motiviranja na obrazovanje po otpustu) za zatvorenike osuđene na kratkotrajne kazne zatvora.

Obrazovanje zatvorenika nije jednoobrazno u svim kaznenim tijelima već se organizira prema mogućnostima pojedinog kaznenog tijela. U svim kaznenim tijelima trebalo bi se organizirati osnovno školovanje za zatvorenike koji nemaju završenu osnovnu školu, dok se opismenjavanje nepismenih zatvorenika organizira neovisno o životnoj dobi. Obrazovanje zatvorenika se može organizirati kako u samom kaznenom tijelu tako i izvan kaznenog tijela (kroz polaganje ispita). U pojedinim kaznenim tijelima zatvorenicima se omogućuje osposobljavanje npr. za varioca, pomoćnog krojača, pomoćnog kuhara, informatičara, osposobljavanje za radnika u obradi drveta, metala i sl. Nakon završene izobrazbe, odnosno dijela izobrazbe zatvoreniku se izdaje svjedodžba iz koje ne smije biti vidljivo da je školovanje bilo u kaznenom tijelu. Također u skladu s pojedinačnim programom izvršavanja kazne zatvora kao i sigurnosnom procjenom zatvoreniku se može omogućiti stjecanje višeg i visokog stupnja izobrazbe, ali na njegov vlastiti trošak.³¹⁸

Specifičnost kod kratkotrajnih kazni zatvora je u kratkom vremenu za kompletirano višegodišnje obrazovanje, no i ovdje kao i kod posebnih programa naglasak bi trebao biti na poticanju motivacije zatvorenika za uključivanjem u obrazovanje koje bi započeo ili nastavio

³¹⁷ Izvor podataka: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022), Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2020. str. 26.

³¹⁸ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 100. st. 2. i 3.

po otpustu ukoliko je u njega prethodno bio uključen. Osim toga, u kraćem vremenu, ako je to potrebno, moguće je organizirati opismenjavanje te različite tečajeve koji zatvorenika osposobljavaju za određene temeljne poslove. U konačnici, pri motiviranju za uključivanje, u ili nastavkom obrazovanja moguće je organizirati i edukaciju o tome kako učiti, a u sklopu motivacije da se uključi u neki od programa na slobodi. Iz zatvora je moguće uključiti se (upisati) u neku školu izvan zatvora bilo da je ona dopisnog karaktera ili u sklopu izvanrednog studija pri čemu je najvažnije da se osoblje angažira, a zatvorenik pristaje na to.

3.4.2.2.9. Rad zatvorenika

Rad zatvorenika također predstavlja vrlo bitan dio tretmana zatvorenika. Kod kratkotrajnih kazni uključivanje u radni angažman nije toliko uobičajen, prvenstveno iz razloga kratkoće boravka u penalnoj instituciji, a potom i zbog samih troškova koji prethode uključivanju zatvorenika u radni angažman (ispit zaštite na radu, a za specifična radna mjesta i laboratorijske pretrage). Prema Europskim zatvorskim pravilima,³¹⁹ rad u zatvoru smatra se pozitivnim elementom u organiziranju izvršavanja kazne i nikada se ne koristi u svrhu dodatnog kažnjavanja. Sve preporuke o radu koje sadržavaju Europska zatvorska pravila inkorporirane su u Zakon o izvršavanju kazne zatvora.³²⁰

Rad zatvorenika određen je u skladu je sa zdravstvenim sposobnostima.³²¹ Zatvorski liječnik točno određuje na koje poslove se pojedini zatvorenik ne može rasporediti (u slučaju određenih zdravstvenih problema). Rad je dragovoljan, no radno sposobne zatvorenike se potiče u njegovo uključivanje kad god je to moguće prvenstveno radi stjecanja dodatnog stručnog znanja i vještina.³²² Rad je značajan i u smislu rehabilitacije zatvorenika,³²³ oni zadržavaju radne navike koje su posebno važne i u daljnjem poslijepenalnom pristupu. Za rad zatvorenici dobivaju naknadu te i na taj način sebi mogu osigurati određena financijska sredstva.

Zatvorenicima koji su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju do godine dana (što je od značaja za temu ovog rada) može se odobriti i nastavak rada u vlastitoj djelatnosti, odnosno nastavak rada kod poslodavca, ukoliko im je to odobreno odlukom upravitelja kaznenog tijela, a uz

³¹⁹ Vidi: Europska zatvorska pravila (2006).

³²⁰ Babić, V.; Josipović, M. & Tomašević, G. (2006) str. 705.

³²¹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 87. st. 1.

³²² Damjanović, I.; Jandrić, A. & Doležal, D. (2002) str. 50.

³²³ Uzelac, S.; Žakman Ban, V. & Farkaš, R. (2008) str. 80.

prethodnu suglasnost ministarstva.³²⁴ Pravo na rad reguliran je Pravilnikom o radu i strukovnoj izobrazbi, popisu i opisu ranih mjesta zatvorenika, te naknadi zarad i nagradi. Što se tiče osnovnih prava iz radnog odnosa (radno vrijeme, odmor, godišnji odmor i sl.) oni su i za zatvorenike, kao i za sve ostale radnike regulirani općim propisima.³²⁵

O potrebi radnog angažmana zatvorenika sa zatvorenikom se razgovara prilikom izrade pojedinačnog programa, a raspored na rad je dio samog pojedinačnog programa. Rad nije obvezan, no ukoliko zatvorenik izrazi želju za radnim angažmanom, potpisuje izjavu da želi raditi. Ovisno o zdravstvenim mogućnostima kao i specifičnostima stečenih znanja i vještina pojedinih zatvorenika, uspješnosti pojedinačnog programa, a posebno uvažavajući sigurnosnu procjenu nastoji se što više zatvorenika rasporediti na određena radna mjesta. Uglavnom zbog prostornih kao i financijskih sredstava postoji vrlo mali broj radnih mjesta raspoloživih za rad zatvorenika. Za zatvorenike koji su radno angažirani uz službenika tretmana i pravosudne policije prvenstveno je nadležan strukovni učitelj³²⁶.

Koliko je važan radni angažman, dokazuju i rezultati istraživanja³²⁷ koje je pratilo uspješnost PIECP-a (*Prison Industry enhancement certification program*), a provedeno je na preko 6000 zatvorenika. Sudionici radnog programa rjeđe su se vraćali kriminalu, te su po izlasku na slobodu puno brže pronalazili zaposlenje od onih koji nisu sudjelovali u tom programu.

3.4.2.2.10. Slobodno vrijeme zatvorenika

Kako bi se zatvorenicima omogućilo zadovoljavanje tjelesnih, duhovnih ili kulturnih potreba, zatvori organiziraju različite vrste aktivnosti. Zatvori prema svojim organizacijskim i prostornim mogućnostima slobodno vrijeme organiziraju u nekim od navedenih aktivnosti; dramskim, novinarskim, likovnim, informatičkim, debatnim i dr. U koju će pojedinu slobodnu aktivnost zatvorenik biti uključen utvrđuje se pojedinačnim programom izvršavanja kazne zatvora. Zatvorenicima se također omogućuje i igranje društvenih igara, uglavnom unutar zatvoreničkih soba kao što su šah, jamb, čovječe ne ljuti se i sl.

³²⁴ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl.90.

³²⁵ *Ibid.* čl. 91.

³²⁶ autor rada je kao dugogodišnji službenik Ministarstva pravosuđa i uprave, Uprave za zatvorski sustav i probaciju direktno upoznat s navedenim

³²⁷ Jukić, R. & Sabljo, M. (2017) str. 30.

Osim kad su u pitanju prostorni uvjeti i objektivne mogućnosti (ponuda) pojedinih zatvora i kaznionica, nema posebnih specifičnosti u odnosu na provođenje i organizaciju slobodnog vremena u zatvorima u poredbi s kaznionicama.

Također organizira se i razgovor sa dušobrižnicima, zavisno od interesa i vjerskih potreba pojedinog zatvorenika. Zatvori uglavnom imaju manji broj knjiga, no knjižnica Zatvora u Zagrebu na raspolaganju ima veliku knjišku građu koja je zatvorenicima na raspolaganju. Nemali napor stručnog osoblja se mora uložiti kako bi se zatvorenike što više potaklo na čitalački režim koji se pokazuje kao dobar u daljnjem resocijalizacijskom smislu.³²⁸ U Zatvoru u Zagrebu, zatvorenicima je jednom tjedno na raspolaganju i velika sportska dvorana u kojoj mogu vježbati ili se baviti sportskim aktivnostima. Tijekom prigodnih manifestacija ili državnih blagdana zatvorenicima su organizirane razne priredbe te predavanja. Praćenje radijskog i televizijskog prijarnika je omogućeno svim zatvorenicima, a upravitelj ga može uskratiti ukoliko je to potrebno u svrhu održavanja reda i sigurnosti.

Prema istraživanju u Osijeku³²⁹ proizlazi da:

- ispitanici većinom sudjeluju u aktivnostima slobodnog vremena i procjenjuju ih korisnima te
- stavovi o slobodnom vremenu unutar kaznene ustanove te način provođenja slobodnog vremena uglavnom nije povezan s dobi ispitanika osim na području sporta i korištenja knjižnice.

Nadalje u SAD, rezultati istraživanja na uzorku od 1770 zatvorenika³³⁰ pokazuju da sportske aktivnosti u zatvoru pomažu pri kontroli temperamenta i smanjenju tenzija između zatvorenika te da općenito doprinose boljim odnosima i zdravijem životnom ambijentu u penalnoj ustanovi.

3.4.2.2.11. Kontakti s vanjskim svijetom

Dodir s vanjskim svijetom za zatvorenika predstavlja kontakt s društvenom zajednicom, a sam čin zatvaranja ne znači da se zatvoreniku u potpunosti smije uskratiti dodir s vanjskim

³²⁸ Bagarić, Ž. & Mikšaj-Todorović, Lj. (2014) str. 70-84; Bagarić, Ž.; Mikšaj Todorović, Lj. & Butorac, K. (2015) str. 85-104.

³²⁹ Kranjčević, V. (2014) str. 52-67.

³³⁰ Jukić, R. & Sabljo, M. (2017) str. 31.

svijetom, koji je i važan dio daljnje reintegracije zatvorenika. Poseban značaj u tretmanskome smislu treba pridati kvalitetnom odnosu s članovima obitelji, posebno ako su zatvorenici roditelji maloljetne djece. U tom smislu i sam stručni rad usmjeren je na podržavajući odnos, te je cilj tretmana da kod zatvorenika stvara osjećaj da je i dalje pripadnik društvene zajednice, da nije izoliran te da ima podršku drugih, posebno njemu važnih ljudi.

Kada se govori o dodiru s vanjskim svijetom ovdje se prvenstveno misli na prava zatvorenika,³³¹ kada se zatvorenicima omogućuju kontakti (telefonski ili posjete) sa članovima obitelji, odvjetnika te drugih osoba po odobrenju upravitelja. Dopisivati se zatvorenik ima pravo na vlastiti trošak i neograničeno, no u zatvorenim uvjetima (što uključuje i kratkotrajne kazne zatvora) izdržavanja kazne sadržaj pismena se nadzire od strane službenika tretmana. Pismena komunikacija s odvjetnicima, tijelima za zaštitu ljudskih prava te ostalim tijelima državne vlasti je bez ograničenja i nadzora sadržaja. Inače, odredbe Zakona o provedbi opće uredbe o zaštiti podataka³³² ne odnose se na obradu osobnih podataka tijela izvršavanja kaznenih sankcija.

Upućivanje ili primanje pismena zatvorenicima se može i uskratiti iz sigurnosnih razloga, u tom slučaju zatvorenik o tome dobiva obavijest, pismeno se odlaže u osobnik, a zatvorenik na takvu odluku upravitelja ima pravo pritužbe nadležnom sudu izvršenja.

Posebna pozornost posvećuje se posjetima maloljetne djece zatvorenicima, na način da im se s djecom omogućava dodatna posjeta svaki tjedan i to u posebno odvojenoj i uređenoj prostoriji za posjete.

S druge strane zatvorenici tijekom izvršavanja kazne stječu i pogodnosti, tako da im se mogu odobravati i kontakti s tzv. trećim osobama, ili izlasci u mjesto u kojem se nalazi kazneno tijelo uz pratnju ili samostalno, te izlasci u mjesto prebivališta ili boravišta, no to je vezano uz utvrđenu mjesečnu razinu pogodnosti, o čemu također odlučuje upravitelj kaznenog tijela.

Ukoliko se radi o zatvorenicima strancima, konzularni i diplomatski predstavnici mogu posjećivati zatvorenika, pod uvjetom da to zatvorenik želi³³³ tzv. načelo uzajamnosti.

Kontakti s vanjskim svijetom mogu se ostvariti i kroz izvanredne izlaske³³⁴. Ukoliko se radi o nepredvidivim situacijama kao npr. pokop člana obitelji, posjeta teško bolesnom članu

³³¹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl.16.

³³² Zakon o provedbi opće uredbe o zaštiti podataka (2018) čl.1.st.2.

³³³ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 130.

obitelji, rođenja, krštenja i vjenčanja u obitelji, i sl. upravitelj može zatvoreniku odobriti izvanredni izlazak. Ovakav se izlazak može odobriti samostalno, ili uz nadzor i pratnju službenika pravosudne policije i to u pravilu na trošak zatvorenika.

S obzirom na situaciju uzrokovanu infekcijom COVID-19 u svim kaznenim tijelima po izbijanju infekcije Ministarstvo pravosuđa i uprave (temeljem preporuka Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske) donijelo je odluku o privremenom ograničavanju prava na posjete izuzev iznimnih situacija te zabranu korištenja izvanzatvorskih pogodnosti. Kako bi se ipak umanjile štetne posljedice navedenih mjera zatvorenicima je omogućen telefonski kontakt (dodatnih 20 minuta tjedno) te video posjete roditelja zatvorenika sa djecom a potom je ta mogućnost proširena i na ostale zatvorenike, o čemu je pobliže navedeno u ranijem dijelu ovog rada.

3.4.2.2.12. Pogodnosti zatvorenika

Pogodnosti predstavljaju skup poticajnih mjera za zatvorenike, a određene su Pravilnikom o tretmanu zatvorenika.³³⁵ Pri odlučivanju o pogodnostima upravitelj primjenjuje opća načela individualizacije, a također prilikom utvrđivanja pogodnosti u pravilu se vodi načelom postupnosti. Kada se zatvoreniku utvrđuju pogodnosti, opseg istih se procjenjuje na prijedlog stručnog tima, a sukladno razini uspješnosti.

Kada se utvrde pogodnosti zatvoreniku se dostavlja Odluka o opsegu istih. Same pogodnosti se mogu podijeliti na dvije vrste,³³⁶ i to kao pogodnosti ublažavanja uvjeta unutar kaznenog tijela te pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom.

U pogodnosti ublažavanja uvjeta unutar kaznenog tijela ubrajaju se npr. samostalna priprava hrane ili pića, uređenje zatvoreničkih soba osobnim stvarima, primanje paketa više puta tijekom mjeseca te u većoj težini od dopuštenog, boravak zatvorenika češće i dulje u zajedničkim prostorijama te prostorijama za smještaj, koje nisu zaključane, raspored u odjel s blažim uvjetima unutar kaznenog tijela ili korištenje godišnjeg odmora u blažim uvjetima.

Pogodnosti dodira s vanjskim svijetom, vrlo su važne zatvorenicima jer se njima omogućuju češći kontakti u duljem trajanju te su oni motivirani da te pogodnosti i "zasluže". Ovdje se, primjerice, radi o češćim i duljim posjetima, telefoniranju bez nadzora, boravak s bračnim

³³⁴ *Ibid.* čl. 136.

³³⁵ Pravilnik o tretmanu zatvorenika (2021).

³³⁶ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 137. st. 2.

partnerom u posebnoj prostoriji, izlazak u mjesto kaznenog tijela s posjetiteljem, izlazak u mjesto boravišta/prebivališta, izvršavanje posebnih programa u zajednici, korištenje godišnjeg odmora izvan kaznenog tijela.

Prije odobravanja pogodnosti izlaska, može se zatražiti mišljenje nadležnih tijela primjerice Državnog odvjetništva, Ministarstva unutarnjih poslova, Centra za socijalnu skrb, a kod određenih kaznenih djela i mišljenje Posebnog ureda za suzbijanje korupcija i organiziranog kriminaliteta.³³⁷

Pogodnost izlaska omogućena je zatvorenicima iz poluotvorenog i otvorenog dijela neovisno o izdržanom dijelu kazne, a sve sukladno stručnoj procjeni službenika kao i uspješnosti u provedbi programa izvršavanja.³³⁸ Pogodnosti izlaska se moraju koristiti samo na području Republike Hrvatske.³³⁹

Ukoliko se zatvoreniku odobravaju neke od navedenih pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom, zatvorenika se može obvezati i na posebne obveze: javljanje policijskoj postaji, Centru za socijalnu skrb, probacijskom uredu ili nekom od čimbenika u lokalnoj zajednici gdje se izvršavaju posebne mjere te sl.

Specifičnost kod kratkotrajnih kazni zatvora vidljiva je posebice u odnosu na vanjske pogodnosti, odnosno izlaske. Naime, kao što je vidljivo, ovu vrstu pogodnosti stječu zatvorenici nakon određenog vremena odnosno nakon određene razine uspješnosti, tako da je malo vjerojatno da će zatvorenik osuđen na kratku kaznu zatvora moći koristiti ove pogodnosti ili, ako hoće, biti će to u manjem broju takvih pogodnosti.

3.4.2.2.13. Stegovne mjere

S obzirom na činjenicu da se u penalnim ustanovama istovremeno nalazi veći broj zatvorenika različitih struktura i osobina ličnosti, zbog deprivacija koje su posljedica oduzimanja slobode, među samim zatvorenicima, kao i prilikom njihovog ponašanja prema službenim osobama, ponekad dolazi do sukoba u obliku narušavanja reda i sigurnosti, pokušaja unošenja ili

³³⁷ *Ibid.* čl. 139. st. 3. i 4.

³³⁸ *Ibid.* čl. 139. st. 2.

³³⁹ *Ibid.* čl. 139. st. 7.

zadržavanja nedopuštenih stvari i stvari i slično. U skladu sa nerečenim zatvorenicima se mogu izreći stegovne mjere za počinjene lakše³⁴⁰ odnosno teže³⁴¹ stegovne prijestupe.

Teži stegovni prijestup je i svako ponašanje koje predstavlja kazneno djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora do jedne godine ili blaža kazna.³⁴²

Ukoliko zatvorenik počini neki od navedenih stegovnih prijestupa, u stegovnom postupku mogu mu se izreći određene stegovne mjere:³⁴³

- ukor,
- ograničenje ili privremena uskrata raspolaganja novcem do tri mjeseca,
- uskrata pojedinih ili svih pogodnosti do tri mjeseca,
- te kao najteža mjera upućivanje u samicu do dvadeset jedan dan u slobodno vrijeme ili tijekom cijelog dana ili noći,³⁴⁴ a stupanjem na snagu novog Zakona o izvršavanju kazne zatvora stegovna mjera upućivanje u samicu može trajati do 14 dana u slobodno vrijeme ili tijekom cijelog dana i noći.³⁴⁵

Kod stegovnih postupaka nema nekakvih važnijih posebnosti kad su u pitanju kratkotrajne kazne zatvora u odnosu na ostale zatvorske kazne. Kod kratkotrajnih kazni, međutim, pojedina mjera može se izreći u kraćem trajanju, jer bi u suprotnom, u pojedinim slučajevima, zatvorenci cijelu ili gotovo cijelu kaznu mogli provesti uz određenu mjeru. Primjer za to je

³⁴⁰ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 153.st. 2. Prema dugogodišnjem iskustvu autora rada u zatvorskom sustavu, najčešći lakši stegovni prijestupi su: posjedovanje ili korištenje nedopuštene stvari, uključujući i novac, davanje drugom na korištenje stvari za koju samo on ima dopuštenje, korištenje tuđe stvari bez odobrenja, boravak u prostoru u kojem se prema dnevnom rasporedu ne bi trebao nalaziti, narušavanje mira (vikanje, preglasno slušanje radijskog i televizijskog prijanima, lupanje, bacanje stvari i sl.) vrijeđanje ili nepristojno ponašanje prema drugim zatvorenicima.

³⁴¹ *Ibid.* čl. 153. st. 3. Prema dugogodišnjem iskustvu autora rada u zatvorskom sustavu, najčešći teži stegovni prijestupi su: prijetnja, vrijeđanje ili nepristojno ponašanje prema državnom službeniku ili namješteniku, otuđenje tuđe stvari, sudjelovanje u pobuni, bijeg ili pokušaj bijega iz zatvora ili tijekom sprovođenja, nasilničko ponašanje, posjedovanje ili korištenje opasne stvari ili prijenosnog uređaja za snimanje i komuniciranje bez prethodnog odobrenja, tjelesni napad na bilo koju osobu, namjerno ili grubom nepažnjom ugrožavanje tuđeg zdravlja, sprječavanje ovlaštene službene osobe ili bilo koje druge osobe koja je uključena u provedbu programa izvršavanja u obavljanju zadaća, posjedovanje ili uzimanje alkohola ili bilo kojeg opojnog ili psihoaktivnog sredstva, uključujući lijekove bez posebnog odobrenja, odbijanje testiranja na alkohol, odbijanje izvršavanja zakonite naredbe ovlaštene službene osobe, neopravdano kašnjenje s pogodnosti izlaska.

³⁴² Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 153. st. 4.

³⁴³ *Ibid.* čl. 154.

³⁴⁴ Zakon o izvršavanju kazne zatvora- pročišćeni tekst (2003) čl. 146.

³⁴⁵ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 154.

zabrana raspolaganja novcem ili pogodnosti do tri mjeseca, a ostatak kazne može biti tri mjeseca ili manje.

3.4.2.2.14. Poslijepenalni prihvrat

Poslijepenalni prihvrat, odnosno program pripreme i pomoći nakon otpuštanja zatvorenika sa izdržavanja kazne zatvora, planira se i donosi već pri izradi pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora. On se donosi radi toga da se na vrijeme mogu poduzeti određene radnje, s obzirom na to da je otpust iz zatvora neizbježan čimbenik povratka zatvorenika u zajednicu.³⁴⁶

Poslijepenalni prihvrat se može organizirati u suradnji s obitelji, s nadležnim centrom za socijalnu skrb,³⁴⁷ probacijskim uredom,³⁴⁸ centrom za prevenciju ovisnosti ili sl. U smislu suradnje s obitelji zatvoreniku se pomaže u održavanju postojećih odnosa sa članovima obitelji, prvenstveno kroz redovne posjete u zatvoru te redovne telefonske kontakte, a posebna pozornost prilikom otpusta posvećuje se zatvorenicima roditeljima. Također, zatvorenicima se pomaže u normaliziranju odnosa s članovima obitelji, ukoliko je to potrebno ili ih se potiče na uspostavljanje takvih odnosa, ako su prekinuti. Ukoliko je po izlasku zatvorenika sa izdržavanja kazne zatvora za njega potrebno osigurati odgovarajući smještaj, potrebnu novčanu pomoć radi osiguravanja dodatnih financijskih sredstava i slično, uspostavlja se suradnja s centrom za socijalnu skrb. Rezultati istraživanja *Grimshawa i Fräsera*³⁴⁹ pokazuje da zatvorenici ponekad ne žele po otpustu prihvatiti ponuđeni smještaj.

Ukoliko zatvorenik ima potrebu za dodatnim liječenjem ili uključivanjem u razne oblike tretmana (primjerice ovisnosti), odnosno ukoliko je potreban nadzor i pomoć prilikom eventualnog uvjetnog otpusta uspostavlja se suradnja s probacijskim uredom ili centrom za prevenciju ovisnosti.

S obzirom na činjenicu da se poslijepenalni prihvrat planira od samog dolaska zatvorenika u kazneno tijelo, specifičnost kod kratkih kazni zatvora ponovo se ogleda u kratkom vremenu za planiranje i organizaciju poslijepenalnog prihvata. Ponekad treba organizirati pripremu za

³⁴⁶ Petersilia, J. (2004) str. 4-8.

³⁴⁷ Brozić, Perić, T.; Zelić, R. & Tepšić, M. (2017) str. 43.

³⁴⁸ Maloić, S.; Rajić, S. & Mažar, A. (2015) str. 136.

³⁴⁹ Grimshaw, R. & Fraser, P. (2008) str. 18-43.

otпуст, a da zatvorenik nije imao priliku koristiti pogodnosti što pridonosi neizvjesnosti njegova ponašanja nakon otpusta.

3.4.2.2.15. Uvjetni otpust

Institut uvjetnog otpusta poznat je u svim modernim liberalnim zakonodavstvima³⁵⁰ i predstavlja otpuštanje zatvorenika s izdržavanja kazne zatvora prije redovnog isteka kazne, a samim time predstavlja vrhunac uspješnosti u pojedinačnom programu izvršavanja kazne zatvora. Uvjetni otpust pokreće se prijedlogom pred sucem izvršenja nadležnog Županijskog suda (prema sjedištu zatvora). Prijedlog za uvjetni otpust mogu podnijeti zatvorenik, njegov opunomoćenik, članovi obitelji zatvorenika (uz njegovu privolu) te državni odvjetnik.³⁵¹ Prijedlog za uvjetni otpust se podnosi županijskom suda prema mjestu gdje zatvorenik izdržava kaznu zatvora.³⁵² Odluku o uvjetnom otpustu donosi vijeće sastavljeno od tri suca (predsjednik vijeća je sudac izvršenja), no ukoliko je preostali neizdržani dio kazne do tri mjeseca odluku o uvjetnom otpustu donosi samostalno sudac izvršenja.³⁵³

Zatvorenika se na uvjetni otpust može otpustiti najranije nakon izdržane jedne polovine kazne.³⁵⁴

Obzirom da je tijekom pisanja rada usvojen novi Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021), a istraživanje u ovom radu je uključivalo podatke prema Zakonu iz 1999. godine, ukratko će biti navedeno kako je dosadašnji Zakon o izvršavanju kazne zatvora (1999) regulirao institut uvjetnog otpusta. Uvjetni otpust je po službenoj dužnosti dužan podnijeti upravitelj mjesec dana prije izdržanih tri četvrtine kazne prema Zakonu o izvršavanju kazne zatvora.³⁵⁵ O uvjetnom otpustu odlučuje sudac izvršenja, odnosno sudsko vijeće ukoliko se radi o uvjetnom otpustu duljem od tri mjeseca. Stupanjem na snagu novog Zakona o izvršavanju kazne zatvora.³⁵⁶ No, međutim od 20. veljače 2021. godine više ne postoji obveza pokretanja postupka uvjetnog otpusta po službenoj dužnosti.

³⁵⁰ Šeparović, Z. (2003) str. 193; Damjanović, I.; Kokić Puce, Z. & Klarić Baranović, S. (2004) str. 868.

³⁵¹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021). čl. 166

³⁵² Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021). čl. 166. st.2.

³⁵³ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021). čl. 165.

³⁵⁴ Kazneni zakon (2011) čl.59, st.1.

³⁵⁵ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (1999) čl.158.a.

³⁵⁶ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021).

Novina je i mogućnost da sud otpusti zatvorenika na uvjetni otpust uz elektronički nadzor,³⁵⁷ ova mogućnost još nije u potpunosti zaživjela na području Republike Hrvatske, no u nekoliko slučajeva je određen elektronski nadzor.³⁵⁸

Uvjetni otpust se može i opozvati i to rješenjem suca izvršenja prema mjestu prebivališta, odnosno boravišta osuđenika i to ukoliko bi bio pravomoćno osuđen te mu bude izrečena kazna zatvora ili ako ne bi izvršavao koju od određenih obveza.³⁵⁹

Istraživanje vezano uz pripremu za život nakon izdržavanja kazne zatvora, koje su proveli 2007. godine *Mahmutović i Hasanbegović*, a potom u svom radu spominje i *Maloić*³⁶⁰ određeni broj zatvorenica nije imalo pozitivan stav o postpenalnoj pomoći i nisu očekivale nikakvu pomoć od zatvorskih službenika.

Uvjetni otpust, međutim, pod pretpostavkom da su ispunjeni uvjeti za njega, daleko skraćuje vrijeme za provođenje specifičnih programa unutar ionako kratke kazne. U tim slučajevima potrebno je načiniti procjenu mogućnosti bilo kakvog tretmana nakon što je već na samom početku planiran i organiziran poslijepenalni prihvati. Problem je što je vrijeme praćenja napredovanja zatvorenika prema kriteriju razine uspješnosti sudjelovanja u pojedinačnom programu postupanja znatno skraćeno da bi se uopće mogli steći preduvjeti za uvjetni otpust (pola kazne, uspješno sudjelovanje u programu i organiziran poslijepenalni prihvati). Uostalom, podaci iz istraživanja u ovom radu pokazuju da je vrlo mali broj takvih zatvorenika dobio uvjetni otpust, posebno kad se uzme u obzir da su dio vremena proveli u istražnom zatvoru.

3.4.2.3. Statistički pokazatelji i obilježja zatvorske populacije

Na stanje zatvorske populacije u svakoj zemlji utječe stanje stvarnog kriminaliteta, ali s njim u vezi i kvaliteta detekcije kaznenih djela i počinitelja. Otkriveni počinitelji čine osnovni bazen za daljnje procesuiranje (čija je kvaliteta također od velikog utjecaja) koje završava politikom kažnjavanja. Politika kažnjavanja nije u svim zemljama ista; dok će u nekima (gdje primjerice, probacijska služba egzistira dulje vrijeme, razvijena je, a i sudovi imaju u nju

³⁵⁷ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 169.

³⁵⁸ Više na: *Danas.hr*. (2023).

³⁵⁹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) čl. 175; Kazneni zakon (2011) čl.61.

³⁶⁰ Maloić, S. (2020) str. 25.

povjerenja) sudovi biti skloniji izricanju alternativnih sankcija, u drugima će za ista djela češće biti izricane kazne zatvora. Stoga međunarodni statistički pokazatelji stanja zatvorske populacije trebaju biti razmatrani s oprezom. Ovdje su oni prikazani kako bi se okvirno vidjela pozicija Hrvatske u poredbi s ostalim zemljama. S obzirom na navedeno, za prikaz stope kretanja zatvorske populacije (za 2018. i 2020. godinu) u Europi kao izvori korištena su izdanja European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics (ESB)³⁶¹ te Council of Europe, Annual Penal Statistics (SPACE I).³⁶²

Nakon ovih pokazatelja, slijedi prikaz stanja i kretanja zatvorske populacije u Hrvatskoj koje je obrađeno detaljnije i to s obzirom na broj prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba u razdoblju od 2000. do 2020. godine. Kao izvori korišteni su podaci Državnog zavoda za statistiku,³⁶³ godišnja izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda koja objavljuje Ministarstvo pravosuđa i uprave, Uprava za zatvorski sustav i probaciju, Središnji ured³⁶⁴ te službene statistike Ministarstva unutarnjih poslova.³⁶⁵

3.4.2.3.1. Stopa pokazatelja i karakteristike zatvorske populacije u pojedinim europskim državama

Kretanja zatvorske populacije u dvogodišnjem razdoblju po stopama, te relativni odnos zatvorenika po spolu u pojedinim europskim zemljama (27) uključujući i Hrvatsku, prikazani su u grafikonima 1 i 2. U grafikonu 1 dat je pregled broja zatvorenika po stopama (*stock* podaci).

³⁶¹ European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics (2022) About the European Sourcebook (ESB).

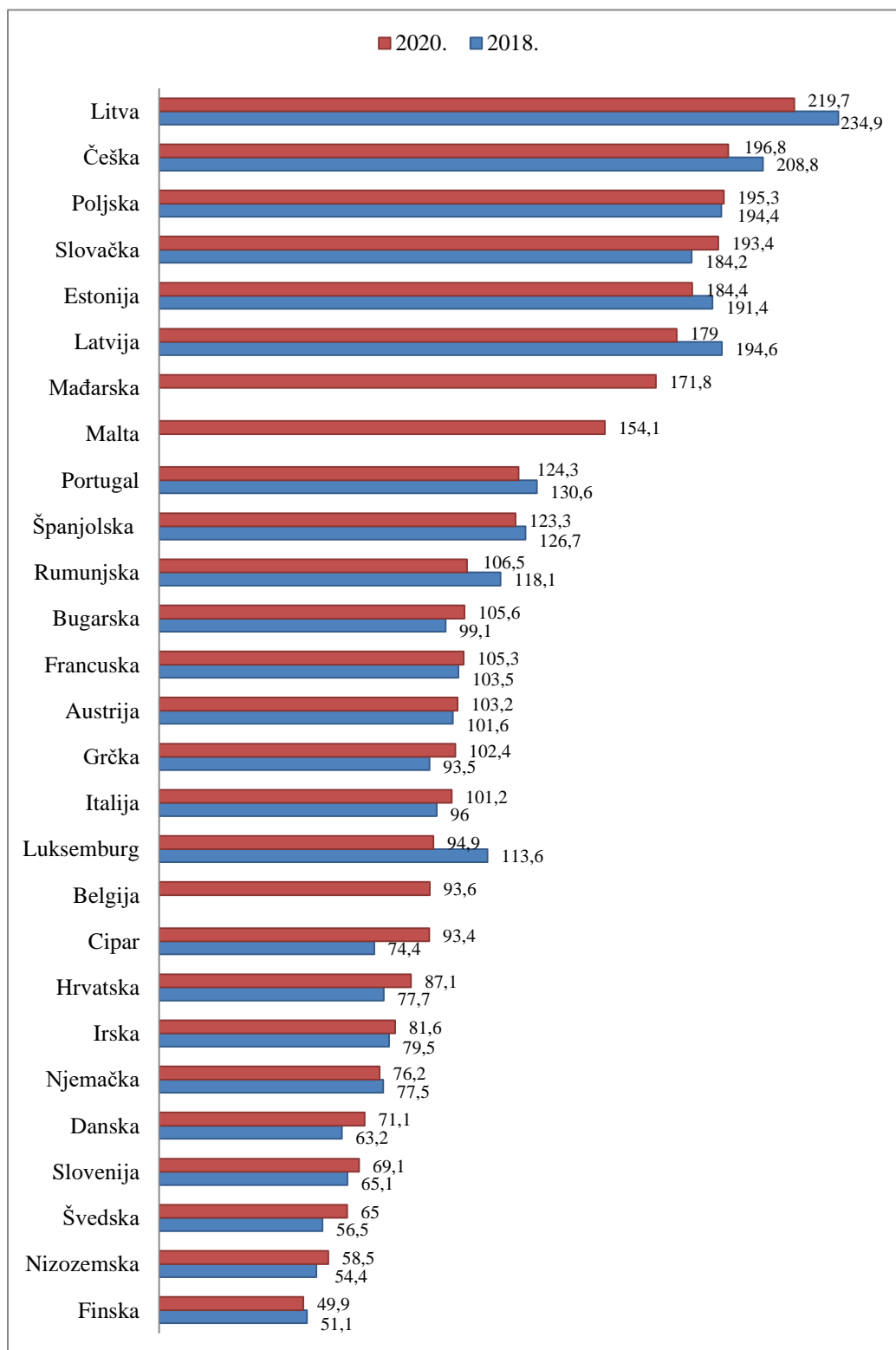
³⁶² SPACE - Council of Europe Annual Penal Statistics (2022).

³⁶³ Državni zavod za statistiku (2022).

³⁶⁴ Ministarstvo pravosuđa i uprave; Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda (2022)

³⁶⁵ Ministarstvo unutarnjih poslova (2022) Službene statistike.

Grafikon 1 Stopa kretanja punoljetnih zatvorenika u pojedinim zemljama (27) na dan 31.01.2018. te na dan 31.01.2020.)³⁶⁶

³⁶⁶ Izvor podataka: SPACE - Council of Europe Annual Penal Statistics (2022).

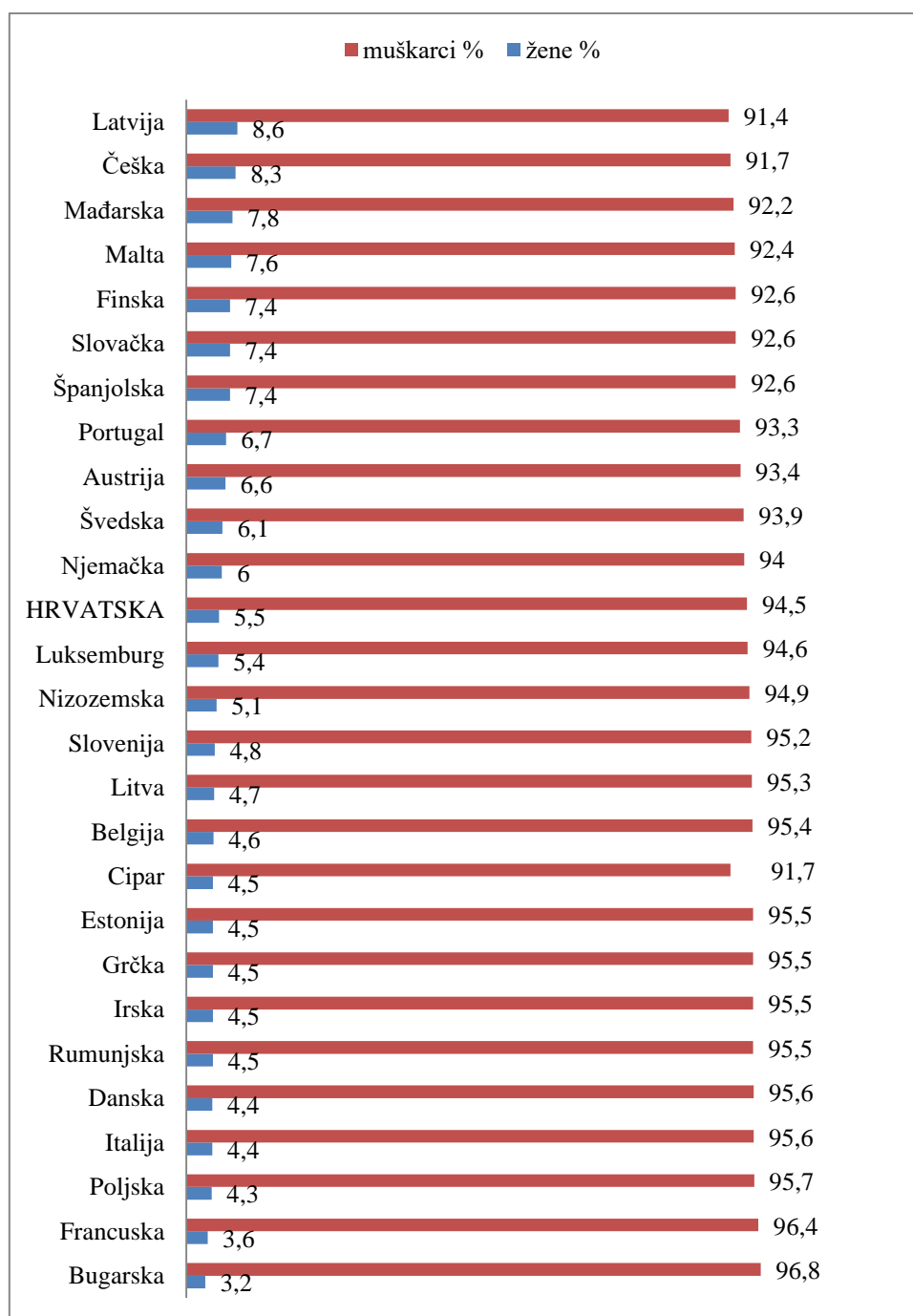
Najvišu stopu zatvorenika imaju Litva, Češka, Latvija, Poljska, Estonija i Slovačka i to između 184,2 i 234,9 zatvorenika u 2018 godini. Riječ je o zemljama istoka Europe koje su u procesu tranzicije, a razlog visokih stopa zatvorenika najvjerojatnije leži u politikama kažnjavanja čiji je sastavni dio i nedovoljno razvijen sustav alternativnih sankcija. Već dvije godine kasnije u jednom dijelu tih zemalja zamjećuje se manji pad stope zatvorenika, no u Poljskoj stopa ostaje gotovo ista, dok se u Slovačkoj primjećuje njezin određeni porast.

Sljedeću skupinu čine zemlje čija se stopa zatvorenika u 2018. godini kreće između 93,5 (Grčka) i 154,1 (Malta). U ovu skupinu pripadaju neke zemlje u tranziciji, ali uglavnom ju čine tradicionalno razvijene zemlje poput Francuske, Belgije, Austrije, Španjolske, Luksemburga i Italije. Za jedan dio njih karakteristično je da su posljednjih godina izložene velikim imigracijama, te da njihov sustav kažnjavanja još nije našao način smanjenja stope zatvorenika. U Bugarskoj, Francuskoj, Grčkoj, Italiji i Austriji zamjećuje se određeni porast stope zatvorenika nakon dvije godine.

Treću skupinu čija se stopa zatvorenika u 2018. godini kreće između 63,2 (Danska) i 79,5 (Irska). Ovdje još pripadaju Hrvatska (77,7), Cipar, Njemačka i Slovenija. I ovdje se radi o mješavini visoko razvijenih zemalja i onih u tranziciji, od kojih svaka ima svoje društvene razloge za stope zatvaranja u navedenom rasponu. Danska, Irska i Njemačka također su dulje vrijeme izložene snažnim imigracijama i to je jedan od mogućih razloga pripadanja ovoj skupini. Još zanimljiviji je podatak da dvije godine kasnije u svim ovim zemljama stopa raste (naročito na Cipru, sa 74,4 na 93,4), no u Njemačkoj je ona gotovo ista.

Najniže stope zatvorenika u 2018. godini imaju Švedska (56,5), Nizozemska (54,4) i Finska (51,1). Ove zemlje vjerojatno i stopu samog kriminaliteta najbolje drže pod kontrolom, pa su najniže stope zatvaranja moguće i odraz toga. Međutim, dvije godine kasnije ta je stopa u porastu, nešto znatnije u Švedskoj i neznatno Nizozemskoj, dok u Finskoj neznatno pada. Iako nam prikazani osnovni penološki statistički pokazatelji pomažu u lociranju Hrvatske u europskom zatvorskom kontekstu, nemoguće je samo temeljem ovih (ali i znatno detaljnijih) penoloških podataka govoriti o uzrocima viših/nizih stopa zatvorenika ili pak njihovog porasta/pada, a bez sveobuhvatne analize kriminološkog konteksta u navedenim državama, a koja bi u najmanju ruku uključivala komparativnu normativnu analizu kaznenog zakonodavstva, statistika o registriranom kriminalu kao i normativne te praktične politike kažnjavanja. Navedeno jasno prelazi zadane okvire predmetnog istraživanja, no o netom navedenome svakako valja voditi računa pri analizi i interpretaciji podataka.

Grafikon 2 Zatvorenici prema spolu na dan 31.siječnja 2020. godine³⁶⁷

Iz grafikona 2 za 2020. godinu, može se vidjeti kakva je spolna struktura zatvorenika u europskim zemljama. Muški zatvorenici uglavnom čine preko 90 % zatvorske populacije. Manji izuzetak su dvije države i to Latvija (8,6 % žena) i Češka (8,3 % žena). U navedena dva slučaja, apsolutni broj zatvorenika je vrlo mali pa je moguće da je riječ o neuobičajenoj

³⁶⁷ Izvor podataka: SPACE - Council of Europe Annual Penal Statistics (2022).

distribuciji u promatranoj godini. Ovakvi podaci vezani za niske udjele žena su očekivani s obzirom na dosadašnje spoznaje koje se temelje na sociološkim analizama žena u društvu te bihevioralnih znanosti i evolucijske psihologije.³⁶⁸ Sa sociološkog stajališta, žena povijesno nema jednako važnu ulogu u društvu, povijesno je njezina uloga "smještena u skučen prostor obitelji".³⁶⁹ Time se objašnjava tradicionalno slabija zastupljenost žena u kriminalnoj populaciji, a slijedom toga i u zatvorskoj populaciji.

U današnje vrijeme, iako postoje određeni pomaci, rodne uloge još uvijek nisu izjednačene, što u obzir uzima i *Kanduč*³⁷⁰ koji kaže da kriminalitet žena kako po vrsti tako i po obimu ukazuje na uspješnost društvenog nadzora žena koji uključuje i neformalne mehanizme stvaranja i održavanja njihovog konformističkog ponašanja. Bihevioralni i evolucijski aspekt objašnjenja kriminaliteta žena (koji općenito govori o razlikama između muškaraca i žena), prema Martinoviću³⁷¹ stoji u podlozi modela ponašanja žena i kad je u pitanju kriminalitet. Prema njemu, žene su, poput muškaraca, sklone verbalnoj agresiji, ali daleko manje fizičkoj.

Stanje zatvorske populacije po spolu prilično je ujednačeno, u korist je muškaraca u svim promatranim zemljama i kreće se između 91,4 % (Latvija) i 96,8 % (Bugarska), dok je u Hrvatskoj taj udio oko sredine (94,5%). Ti su brojevi u različitim točkama promatranja nešto drugačiji, ali osnovni trend je zadržan.

3.4.2.3.2. Statistički pokazatelji zatvorske populacije u Republici Hrvatskoj

Kako je iz grafikona 1 vidljivo, Hrvatska u poredbi sa zemljama Europske unije, pripada u donji (povoljniji) dio kontinuuma prema kriteriju stope zatvorenika. No riječ je o *stock* podacima koji ne daju pravu sliku protoka broja zatvorenika tijekom godine (*flow* podaci). Naime, kroz *stock* podatke bolje se mogu pratiti i prikazivati uglavnom kazne zatvora koje su u trajanju duljem od jedne godine, dok se kroz *flow* podatke prikazuju i oni kojima je izrečena kazna u kraćem trajanju, te oni na uvjetnom otpustu.³⁷² Primjerenije bi, dakle, bilo da se za sve analize koriste *flow* podaci.

Analizom strukture zatvoreničkih statistika u Hrvatskoj, ali i drugim zemljama, vidljivo je da se u njima uglavnom ne odvajaju pokazatelji za zatvorenike kojima je izrečena kratkotrajna

³⁶⁸ Grozdanić, V. & Rittosa, D. (2011) str. 16.

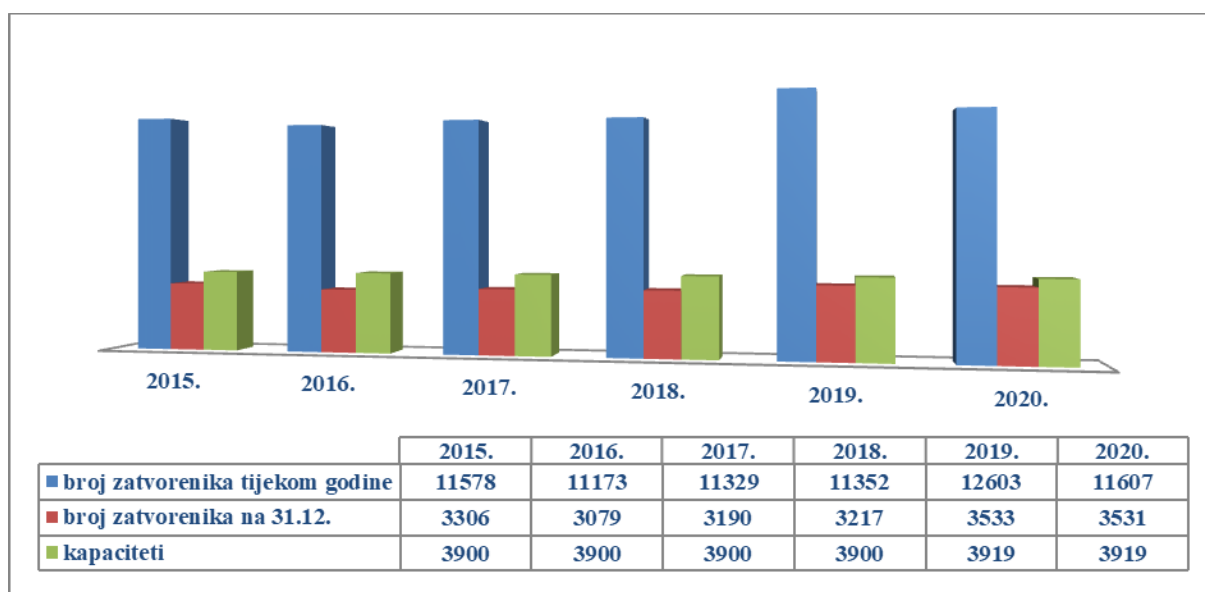
³⁶⁹ *Ibid.*

³⁷⁰ Kanduč, Z. (2001) str. 158.

³⁷¹ Martinović, I. (2011) str. 105.

³⁷² Getoš Kalac, A-M.; Bezić, R. & Šprem, P. (2021) str. 87.

kazna zatvora, te da u njih ulaze i oni počinitelji koji se nalaze u istražnom zatvoru³⁷³. To, u svakom slučaju ne daje istinski prikaz broja onih koji izdržavaju kaznu zatvora, a posebno ne onih koji su osuđeni na kratkotrajnu kaznu zatvora, a posebno je zanimljiva (i složena) situacija ukoliko u obzir uzmemo i one zatvorenike koji su se nalazili u istražnom zatvoru, a koji u Hrvatskoj prema nekim procjenama čine većinu zatvorske populacije,³⁷⁴ te prije pravomoćnosti presude optirali za odsluženje (prvostupanjske kazne zatvora).

Slika 2 Kretanje broja zatvorenika u Republici Hrvatskoj i smještajnih kapaciteta 2015-2020 godine³⁷⁵

Slika 2 pokazuje ukupan broj zatvorenika (*stock* i *flow* podaci) tijekom pojedine godine u koji su uključene sve kategorije: punoljetne osobe kojima je izrečena kazna zatvora u kaznenom postupku, punoljetne osobe kojima je izrečena kazna zatvora u prekršajnom ili drugom sudskom postupku, oni kojima je zamijenjena izrečena novčana kazna i izrečena kazna zatvora, oni kojima je određeno prekršajno zadržavanje, osuđeni na kaznu maloljetničkog zatvora te odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod izrečena maloljetnim počiniteljima kaznenih djela te naposljetku oni kojima je određena mjera istražnog zatvora. Protok zatvorenika tijekom godine od prilike je trostruko veći od kapaciteta.

³⁷³ Izvor podataka: SPACE - Council of Europe Annual Penal Statistics (2022).

³⁷⁴ Getoš Kalac, A-M.; Bezić, R. & Šprem, P. (2021).

³⁷⁵ Izvor podataka: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022), Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2020. godinu str. 11.

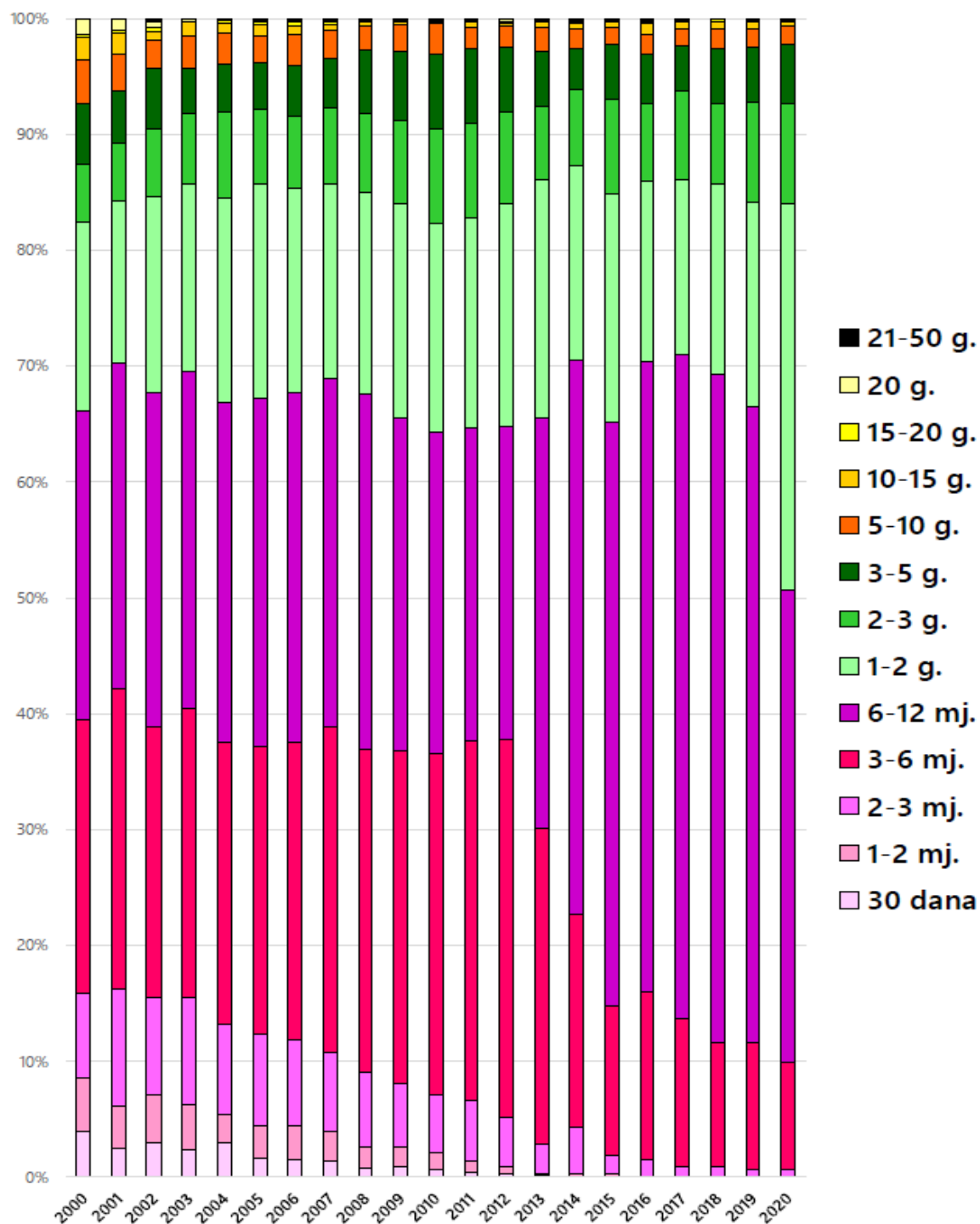
Zanimljivo je da se tijekom 2019. godine bilježi neuobičajeno veći broj zatvorenika (*stock i flow*) od do tada uobičajenog, a da godinu kasnije (2020. godine) dolazi do smanjenja protoka zatvorenika, (za 7,9 %) no njihov broj se na dan 31.12. ne smanjuje u odnosu na prethodnu godinu. Spomenuto smanjenje djelomično se može pripisati i epidemiološkoj situaciji uzrokovanoj COVID-19 pandemijom jer je postojala intencija prema nešto manjem broju novoprimljenih zatvorenika, a suci izvršenja su, sukladno nalogima i epidemiološkim mjerama vjerojatno češće nego inače, donosili rješenja o odgodi početka izdržavanja kazne.

Niže navedena slika 3 omogućuje uvid u strukturu izrečenih kazni zatvora u razdoblju od 2000. do 2020. godine. Na prvi pogled može se utvrditi da su u promatranom razdoblju u cjelini najčešće izricane kazne zatvora u trajanju do 12 mjeseci. Od 2013. godine udio kratkotrajne kazne zatvora (do 6 mjeseci) iz godine u godinu drastično se smanjuje. Ovo je u izravnoj vezi s novim odredbama o iznimnosti izricanja kratkotrajnih kazni zatvora³⁷⁶ koje datiraju iz 2011. godine i sve snažnije dolaze u primjenu od 2013. godine (Kazneni zakon stupio je na snagu dana 01.siječnja 2013. godine³⁷⁷), što je utjecalo i na jačanje sustava probacije.

³⁷⁶ Kazneni zakon (2011) čl. 45.

³⁷⁷ Kazneni zakon (2011) čl. 387.

PUNOLJETNE OSOBE OSUĐENE NA BEZUVJETNU KAZNU ZATVORA (DZS)

Slika 3 Punoletnje osobe osuđene na bezuvjetnu kaznu zatvora u RH 2000. – 2020. godine³⁷⁸

³⁷⁸ Getoš Kalac, A-M. (2022) Materijali uz Okrugli stol Pritvorski sustav: ružno pače hrvatskog kaznenog pravosuđa? Organiziran u sklopu projekta „Istraživanje percepcije kaznenopravnih znanosti u praksi i medijima“ u suradnji s Ministarstvom pravosuđa i uprave 11. studenoga 2022. str. 8.

Iz slike 2 je vidljiv je još jedan zanimljiv trend. Naime, upravo u godinama kad se bilježi pad izricanja kratkotrajnih kazni zatvora, dolazi do postupnog porasta udjela kazni u trajanju od 6 do 12 mjeseci, što *Getoš Kalac, Bezić i Šprem*³⁷⁹ objašnjavaju prvotnim otporom sudaca prema iznimnosti izricanja kratkotrajnih kazni zatvora i/ili pisanju posebnih obrazloženja u slučajevima kad ih izriču. Iako su navedene autorice stajališta da bi se i kazne zatvora od 6 do 12 mjeseci mogle smatrati kratkotrajnima u kriminološkom smislu jer objektivno često traju i znatno kraće od 12 mjeseci, one su, usprkos tome izricane češće nego što su bile u vrijeme kad su kratkotrajne kazne prednjačile po učestalosti izricanja.

Kratkotrajne kazne zatvora u pravilu se izriču počiniteljima kaznenih djela protiv imovine, javnog reda i mira, protiv osobnih sloboda, zdravlja ljudi te braka obitelji i djece, dok su u ostalim glavama kaznenih djela kratkotrajne kazne zatvora značajno manje zastupljene.³⁸⁰ U sklopu istraživačkog dijela ovog rada, koji je proveden na uzorku od 303 ispitanika osuđenih na kratkotrajnu kaznu zatvora, odnosno na rad za opće dobro za trogodišnje razdoblje od 01. siječnja 2017. godine do 31. prosinca 2019. godine (ali za ograničeni teritorij RH), gdje su analizirane vrste kaznenih djela (vidi grafikon 29) proizlazi da je struktura kaznenih djela vrlo slična.

Kako bi se podaci o broju zatvorenika u višegodišnjem razdoblju bolje razumjeli, bit će stavljani u kontekst poznatog kriminaliteta u smislu broja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba u istom razdoblju. Kako se temeljem slike 1 može vidjeti, kretanje zatvorenika u zatvorskom sustavu (2015.-2020. godine) je relativno konstantan (između 11 173 zatvorenika 2016. godine i 11 607 zatvorenika 2020. godine, s iznimkom u 2019. godini kad je protok iznosio 12.603 zatvorenika). Broj zatvorenika na dan 31.12. svake od promatranih godina također je relativno konstantan do 2018. godine (oko 3 200 zatvorenika u prosjeku), a onda malo raste u 2019. i 2020. godini (oko 3 530 zatvorenika po godini).

Kako je vidljivo iz slike 1 ukupan broj prijavljenih punoljetnih osoba u istom razdoblju nije konstantan već u početku raste da bi u posljednjoj godini (2020.) bio značajno manji od početne promatrane (2015). Tamna brojka kriminaliteta je, naravno, znatno viša i da je poznata, i zatvorske statistike bile bi drugačije. Dodatnu teškoću čine prijavljena kaznena djela s nepoznatim počiniteljem jer se niti prema takvim počiniteljima ne može postupati u

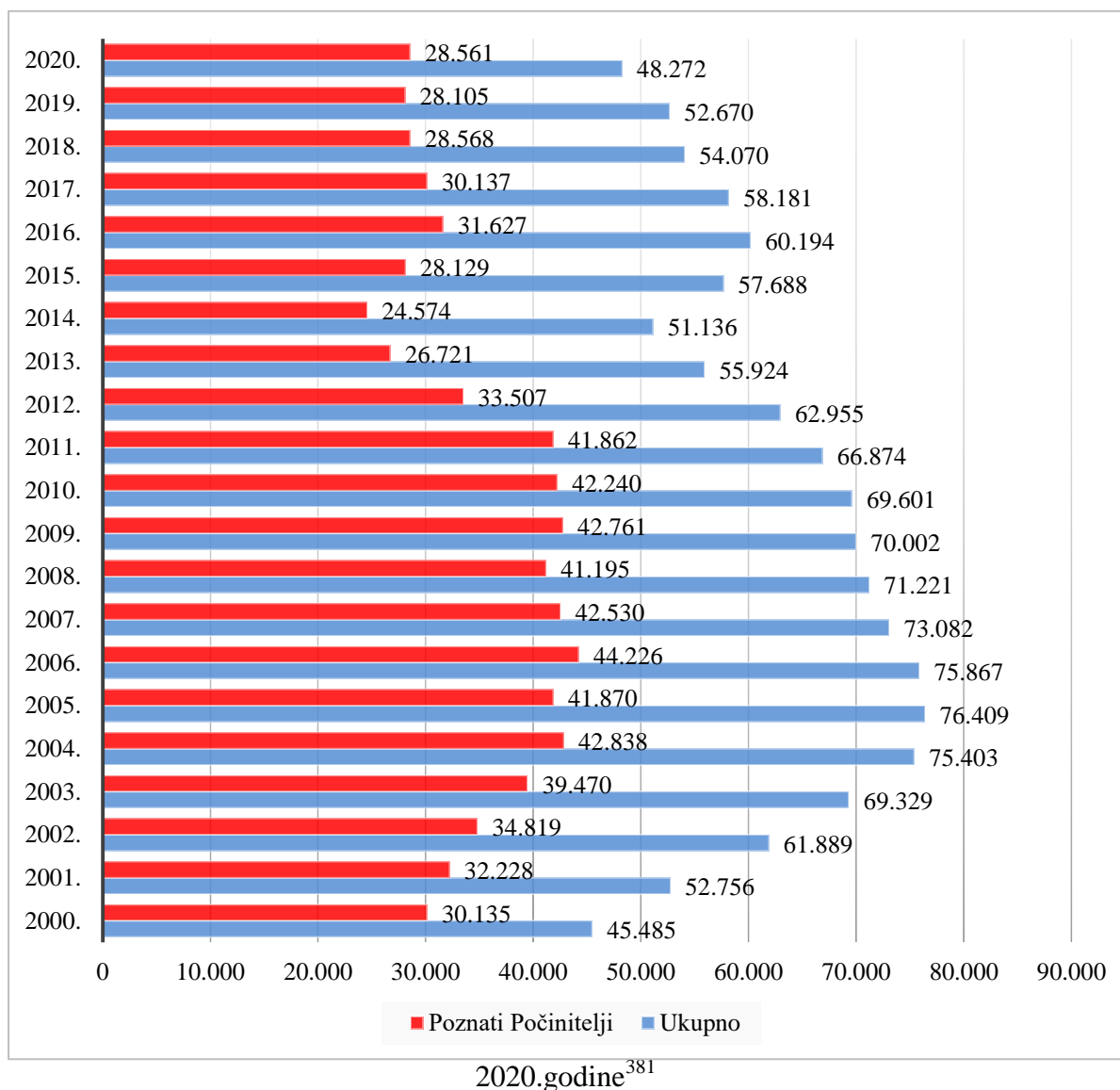
³⁷⁹ Getoš Kalac, A-M.; Bezić, R. & Šprem, P. (2021) str. 98.

³⁸⁰ Izvor podataka: Državi zavod za statistiku (2021) Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude.

smislu kaznenog progona. Stoga su zatvorske statistike izravno povezane s otkrivačkom djelatnošću policije (direktnom ili indirektnom preko prijava građana ili žrtva).

Kad su u pitanju poznati počinitelji u istom razdoblju, upadljiva je relativna konstantnost njihovog broja (između 28 105 - 2019. godine i 31 627 - 2016. godine).

Grafikon 3 Prijavljene punoljetne osobe u Republici Hrvatskoj i poznati počinitelji 2000. -

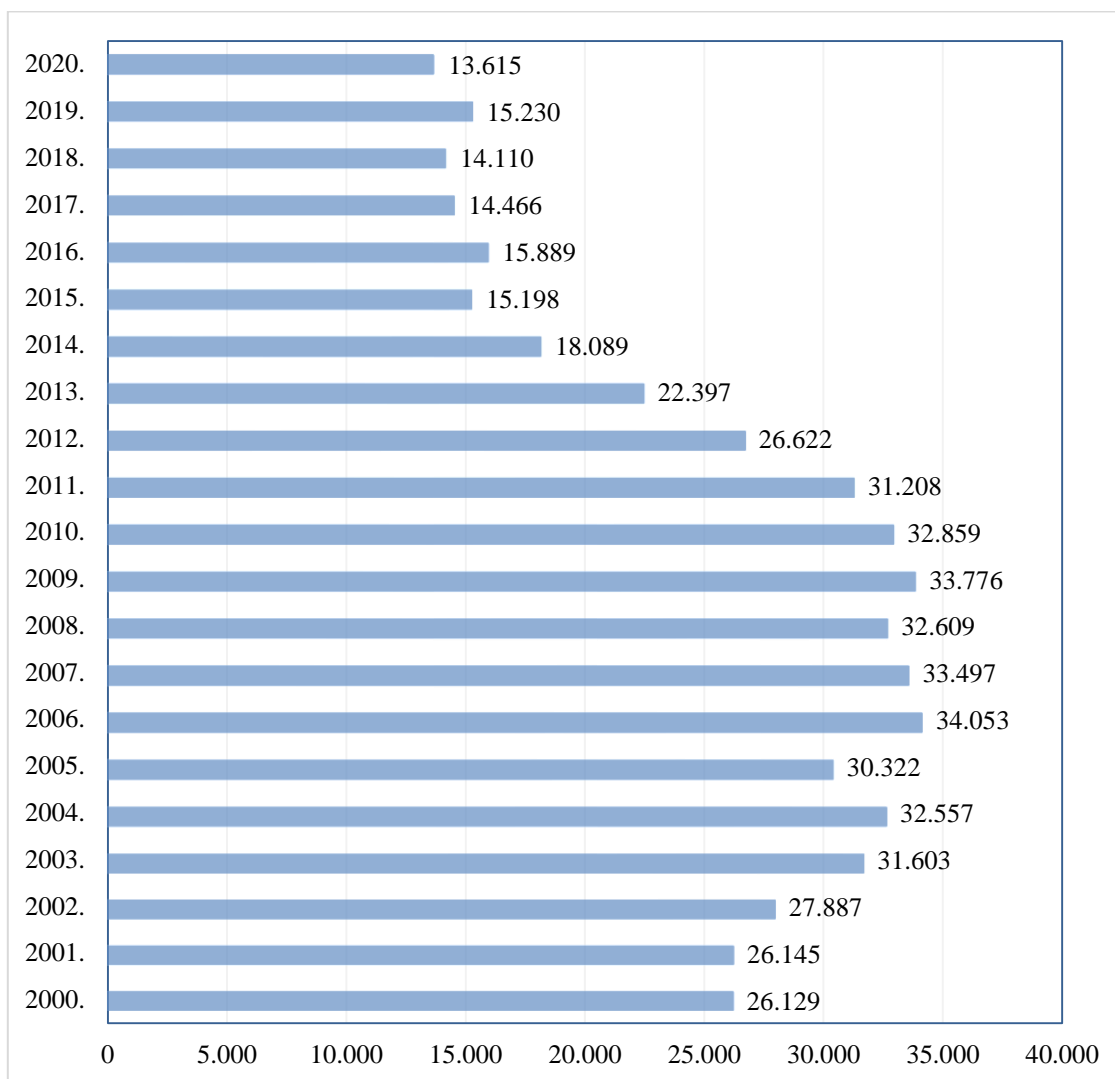

Izvješća Ministarstva unutarnjih poslova također ukazuju na relativnu konstantnost strukture otkrivenog kriminaliteta (po službenoj dužnosti) pri čemu najveći dio otpada na imovinska

³⁸¹ Izvor podataka: Državni zavod za statistiku (2021) Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude.

kaznena djela (oko 50%), a preko 3% udjela (pojedinačno) čine kaznena djela iz sedam glava Kaznenog zakona: kaznena djela protiv osobne slobode, protiv braka obitelji i djece, krivotvorenja, zdravlja ljudi (vezana uz ilegalne droge), gospodarstva, života i tijela te javnog reda.³⁸²

Grafikon 4 Optužene punoljetne osobe u Republici Hrvatskoj od 2000. - 2020. godine³⁸³

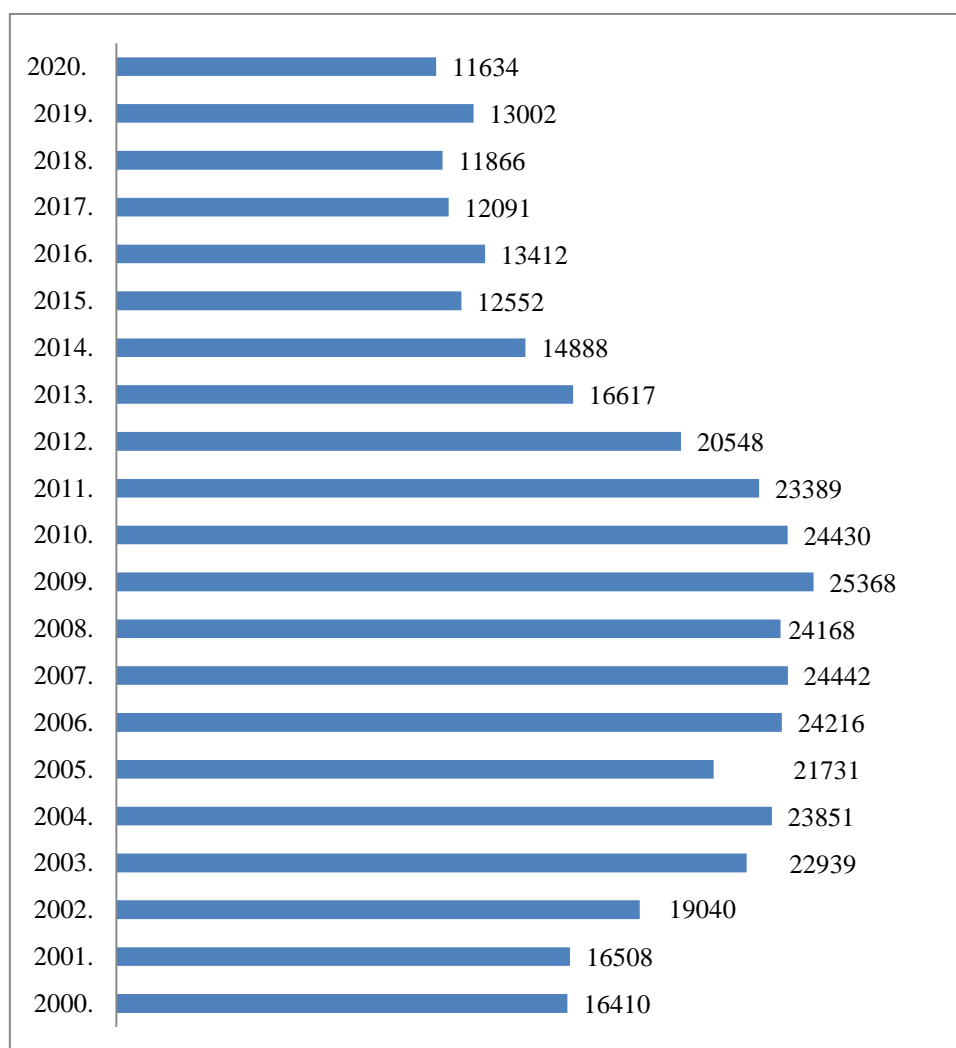
Tako je, prema grafikonu 4, u 2020. godini broj optuženih osoba za 10,4 % manji u odnosu na 2015. godinu za razliku od oscilacija kod zatvorenika i prijavljenih policiji u svega nekoliko stotina slučajeva, što se na ovako velikim brojevima ne može smatrati ozbiljnijim padom.

Broj osuđenih punoljetnih osoba uz spolnu strukturu prikazan je grafikonom 5.

³⁸² Izvor podataka: Ministarstvo unutarnjih poslova, Statistički pregled (2021). str. 77.

³⁸³ Izvor podataka: Državni zavod za statistiku (2021) Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude.

Grafikon 5 Osuđene punoljetne osobe u Republici Hrvatskoj od 2000.-2020. godine³⁸⁴

U promatranom razdoblju vidljivo je da je broj osuđenih punoljetnih osoba između 2003. do 2014. godine bio znatno viši u usporedbi s prethodnim i kasnijim razdobljima, no da od 2015. na dalje taj broj oscilira između 12 i 13 tisuća osoba, što se može smatrati svojevrsnom konstantom.

Kad se uzmu u obzir svi pokazatelji, čini se da je relativno dobra politika otkrivanja kriminaliteta koji posljednjih godina ima relativno stabilnu strukturu (s ne tako značajnim iznimkama u pojedinim godinama, posebno u 2019. godini), na neki način utječe na relativno ujednačene (i očekivane) zatvorske statistike, unutar kojih se vidi da kratkotrajna kazna zatvora ide u smjeru sve nižeg izricanja kako je već spomenuto.

³⁸⁴ Izvor podataka: Državni zavod za statistiku (2021) Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude.

3.4.2.4. Utjecaj pandemije COVID-19 na zatvorski sustav

Osim naprijed navedenih penoloških posebnosti hrvatskog zatvorskog sustava potrebno je spomenuti i jednu koja se odnosi na krizno razdoblje uzrokovano COVID-19 pandemijom. Pandemija je pogodila veliki dio svjetske populacije uključujući i zatvorsku.

U nastavku slijedi prikaz mjera i aktivnosti u hrvatskom zatvorskom sustavu poduzetih u skladu s novonastalom situacijom tijekom trajanja pandemije.

Pandemijom se, općenito, označava širenje neke bolesti na velika prostranstva, tj. na više država, cijeli kontinent ili cijeli svijet, a među najpoznatijima su pandemija kuge, kolere te gripe. U 21. st. Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je pandemije tzv. svinjske gripe (2009), te COVID-19 (2020).³⁸⁵ Zatvorenici (kojih je u svijetu oko 11 milijuna) su kategorija na koju mjere prilikom raznih pandemija utječu na specifičan način, a posebice je to slučaj kod aktualne infekcije COVID-19.³⁸⁶ Prije svega, riječ je, u pravilu, o većem broju ljudi smještenih na relativno malom prostoru koji su u stalnoj komunikaciji što zahtijeva pojačan rad zdravstvene službe kako zbog provođenja preventivnih mjera tako i izolacije i liječenja zaraženih. Posebno to dolazi do izražaja u zatvorima i kaznionicama kod kojih je izražena prenapučenost. Uz njih, u istom prostoru kreće se i velik broj zatvorskih službenika koji su po prirodi posla u stalnom fizičkom kontaktu međusobno sa zatvorenicima. I dok za zatvorenike mjere prevencije dopuštaju minimaliziranje kontakata s vanjskim svijetom, zaposlenici svakodnevno napuštaju svoja radna mjesta i kontaktiraju s lokalnom zajednicom, te se tako povećava ukupan rizik od infekcije. Prilagođavajući se uvjetima pandemije, Ministarstvo pravosuđa i uprave, u skladu sa preporukama Nacionalnog stožera civilne zaštite te Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, 16. ožujka 2020. godine donijelo je mjere radi zaštite zdravlja svih osoba lišenih slobode i zatvorskog osoblja. S obzirom na ovakvo stanje, zatvorenicima su se počela ograničavati pojedina prava: npr. pravo zatvorenika na posjete (posjetu je mogao odobriti upravitelj samo iznimno i to: radi zaštite prava zatvorenika u sudskom postupku ili u drugim nepredvidivim slučajevima kao što je smrt člana obitelji, elementarna nepogoda i sl.). Također, zatvorenicima su bile uskraćene pogodnosti izlaska. Unutar samih penalnih tijela,

³⁸⁵ Više na: Hrvatska enciklopedija (2021);

SARS-CoV-2 (Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus-2) je novi koronavirus koji je otkriven u Kini krajem 2019. godine. Radi se o novom soju koronavirusa koji prije nije bio otkriven kod ljudi. COVID-19 je naziv bolesti uzrokovane virusom SARS-CoV-2. Svjetska zdravstvena organizacija je 30. siječnja 2020. godine proglasila pandemiju bolesti COVID-19, a u skladu sa tim, Vlada Republike Hrvatske je 11. ožujka 2020. godine donijela odluku o proglašenju epidemije bolesti COVID-19.

³⁸⁶ Više na: UN News.

zabranjene su i razne aktivnosti, primjerice vjerske i sportske. Tijekom pandemije, zatvorenicima je bilo obustavljeno i upućivanje zatvorenika na rad izvan kaznenog tijela. Uobičajena praksa i protokol zaprimanja paketa su bili prilagođeni situaciji, paketi bi stajali nekoliko dana u kaznenom tijelu te bi se nakon toga uručivali zatvorenicima.³⁸⁷

S obzirom da su mjere direktno utjecale na zatvorenike u smislu kontakata sa vanjskim svijetom, a sve u cilju ublažavanja psiholoških posljedica koje bi donesene mjere mogle izazvati, zatvorenicima, posebice roditeljima maloljetne djece omogućeno je duže telefoniranje, a uz dosadašnju dobru suradnju zatvorskog sustava sa UNICEF-om proširena je i mogućnost video posjeta. S druge strane, zatvorenicima je omogućen češći i dulji boravak na svježem zraku, omogućeno im je da na strukturirani način koriste slobodno vrijeme kroz razne društvene igre u zatvoreničkim sobama. Svim kaznenim tijelima izdana je preporuka za provođenje dezinfekcijskih mjera, te je utvrđen protokol o postupanju u slučaju da zatvorenik ima tegobe dišnih putova i/ili druge simptome koji mogu ukazivati na nastanak bolesti.³⁸⁸ S obzirom da su ograničene i mogućnosti izlaska na sudska ročišta intenzivirano je korištenje video-linka u dogovoru i suradnji s nadležnim sudovima,³⁸⁹ a sve radi smanjenja osobnih kontakata.

Tijekom realizacije posjeta nije bilo dozvoljeno ostvarivanje tjelesnih kontakata između zatvorenika i njegovih posjetitelja, a dezinfekcija prostorija za posjete obavezno se treba provoditi između dviju grupa posjetitelja.³⁹⁰ Na ulazu u prostor kaznenog tijela svim posjetiteljima se obvezno mjerila tjelesna temperatura beskontaktnim toplomjerima, a osobama kojima bi bila izmjerena povišena tjelesna temperatura iz preventivnih razloga nije bio odobren posjet, svi posjetitelji bili su dužni u svrhu realizacije posjeta potpisati izjavu o postojanju zdravstvenih rizika vezano uz bolest COVID-19 koju bi im predali službenici Odjela osiguranja i predočiti negativan PCR-test na koronavirus ne stariji od 72 sata, neovisno o posjedovanju „COVID-potvrde“.³⁹¹

³⁸⁷ Više na: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2020) Vijesti; Preporuke za prevenciju prenošenja i suzbijanje epidemije novim koronavirusom (SARS-CoV-2) bolesti (COVID-19).

³⁸⁸ Više na: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2020) Vijesti; Mjere i aktivnosti u zatvorskom sustavu usmjerene prevenciji širenja korona virusa.

³⁸⁹ *Ibid.*

³⁹⁰ Više na: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2021) Vijesti; Prva faza ublažavanja mjera u zatvorskom sustavu.

³⁹¹ Više na: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2021) Ostale informacije; Tijela zatvorskog sustava.

Iz opisa ovakvih mjera, što nije samo slučaj u hrvatskom zatvorskom sustavu, jasno je da je bilo kakav ozbiljniji tretman onemogućen bez obzira na donesene individualne programe postupanja i zacrtane tretmanske ciljeve za svakog zatvorenika.

U pogledu smanjenja medicinske skrbi, tijekom 2020. godine aktivnosti vezane uz prevenciju, testiranje i liječenje virusnih hepatitisa znatno su ograničene zbog primjene mjera prevencije širenja bolesti COVID-19, zbog čega nije bio moguć ulazak vanjskih suradnika u kaznena tijela.³⁹²

Smanjena je i edukacija, odnosno razni programi koji su se uobičajeno provodili u zatvorskom sustavu: tijekom 2020. godine u posebne i/ili edukativno-razvojne programe bilo je uključeno 708 zatvorenika, što je 17% manje nego 2019. godine, 31,6% manje nego 2018. godine te 40,4% manje nego 2017. godine. Postupno smanjenje broja zatvorenika uključenih u posebne i edukativno-razvojne programe veže se primarno uz okolnost da je većina zatvorenika koji izdržavaju višegodišnje kazne zatvora u ovakve programe bila uključena u prethodnim godinama. Međutim, u 2020. godini ovaj je broj dodatno smanjen jer je zbog mjera prevencije širenja bolesti COVID-19 bila ograničena grupna primjena programa.³⁹³

Nadalje, tijekom razdoblja pandemije smanjio se udio stranih državljana i to za 20,79 % u odnosu na njihov broj na dan 31. prosinca 2019. godine kada se u zatvorskom sustavu nalazilo ukupno 481 zatvorenika (svih statusa) dakle, koje nisu hrvatski državljani,³⁹⁴ što je zasigurno i odraz općenito smanjenog i ograničenog kretanja stanovništva.

³⁹² Više na: Ministarstvo uprave i pravosuđa (2022) Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda.

³⁹³ *Ibid.*

³⁹⁴ *Ibid.*

3.5. Modifikacija kazne zatvora - alternativne sankcije

Kako je uvodno rečeno, u stručnoj literaturi, međunarodnim dokumentima, praksi razvijenih zemalja te zakonskoj regulativi Republike Hrvatske intencija je kratkotrajne kazne zatvora što je moguće češće zamijeniti ju alternativnim sankcijama. Kako *Rajić*³⁹⁵ u svom radu navodi da ukoliko se alternativne sankcije promatraju u širem smislu, onda su to sankcije kod kojih se počinitelja ne upućuje na izdržavanje kazne zatvora.

Alternativnim sankcijama žele se izbjeći negativne posljedice zatvaranja, s ciljem da se u društvu, lokalnoj zajednici, provede prevencija i rehabilitacija. Tako i u svom radu *Kurtović-Mišić te Krstulović-Dragičević*³⁹⁶ navode da se riječ alternativno u pogledu kaznenopravnih sankcija može promatrati sa dva aspekta i to: da se uz pomoć alternativnih sankcija delinkventa ne upućuje u penalnu ustanovu te s druge strane da se prema delinkventu ne primjenjuje preventivno-rehabilitacijski-retributivni način kažnjavanja, već restorativni pristup. Alternativne sankcije su najprikladnije za povremene počinitelje, počinitelje koji su prvi put počinili kazneno djelo i mlade.³⁹⁷ Pojedini autori primjenu alternativnih sankcija vidje u prevladavanju krize zbog prenapučenosti zatvora,³⁹⁸ dok drugi vide alternativne sankcije kao one što se mogu izvršavati u vlastitom domu, uz obavljanje svojih uobičajenih aktivnosti.³⁹⁹ Alternativnim sankcijama kako ističu *Derenčinović, Dragičević Prtenjača i Gracin* se nastoji ostvariti restorativna pravda prema društvu ali i oštećeniku (kroz namirenje štete).⁴⁰⁰

Odbor ministara Vijeća Europe usvojio je u listopadu 1992. godine Europska pravila o sankcijama i mjerama koje se provode u zajednici (Preporuka No. R (92) 16), a nakon toga u studenom 2000. godine, Odbor ministara usvojio je nove Preporuke o unapređenju implementacije Europskih pravila o sankcijama i mjerama koje se provode u zajednici.⁴⁰¹ Samim time, u Republici Hrvatskoj reforma hrvatskog kaznenopravnog sustava započela je novim Kaznenim zakonom od 1. siječnja 1998. godine. Predviđena je tada mogućnost izricanja i izvršavanja alternativnih kaznenopravnih sankcija prema punoljetnim počiniteljima

³⁹⁵ Rajić, S. (2005) str. 119.

³⁹⁶ Kurtović-Mišić, A. & Krstulović-Dragičević, A. (2014) str. 861

³⁹⁷ Friday, P. C. & Peterson, D. M. (1973) str. 282.

³⁹⁸ Turković, K. & Maršavelski, A. (2012) str. 803.; Ajduković, D. & Ajduković, M. (1991) str. 47.; Horvatić, Ž.; Derenčinović, D. & Cvitanović, L. (2017) str. 231.

³⁹⁹ Conklin, J. E. (1991) str. 421.

⁴⁰⁰ Derenčinović, D.; Dragičević Prtenjača, M. & Gracin, D. (2018) str. 113-114.

⁴⁰¹ Kokić Puce, Z. & Kovčo Vukadin, I. (2006) str. 748.

kaznenih djela, posebno zamjena kazne zatvora do šest mjeseci radom za opće dobro na slobodi, a koje istraživanje je i autor proveo. Ove sankcije su u početku provodili povjerenici; državni i javni službenici, a sve je bilo stavljeno u nadležnost Ministarstva pravosuđa, Uprave za zatvorski sustav, u sklopu kojeg je bio ustrojen Odjel za izvršavanje alternativnih sankcija. Nakon stupanja na snagu Kaznenog zakona, donosi se Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi te podzakonski akti: Pravilnik o načinu rada i odgovornosti, izobrazbi i evidenciji povjerenika i pomoćnika povjerenika, izboru pomoćnika povjerenika, matici i osobniku osuđenika, Pravilnik o mjerilima za utvrđivanje naknade određenim povjerenicima i pomoćnicima povjerenika na izvršavanju kaznenopravnih sankcija uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi te Pravilnik o vrsti i uvjetima rada za opće dobro na slobodi.

Probacijske mjere i sankcije temelje se na dokumentima važnim za kreiranje i promociju probacijskih mjera i sankcija.⁴⁰² Riječ probacija dolazi iz latinske riječi *probatio*, a u slobodnijem prijevodu značila bi stavljanje osoba na kušnju.⁴⁰³ Prema *Milivojević, Tomašković*⁴⁰⁴ koji u svom radu citiraju definiciju iz Kriminološkog rječnika, navodeći da je probacija supervizija počinitelja u uvjetima slobode. Slično u svom radu navode *Koceić i Šimpraga*⁴⁰⁵ da je probacija uvjetovana i nadzirana sloboda kojoj je osnovni cilj i zadatak da smanji rizik kod počinitelja kaznenih djela. Probacijski sustav se od zatvorskog sustava počeo odvajati 2009. godine,⁴⁰⁶ a prvi probacijski poslovi regulirani su već 2009. godine kroz Zakon o probaciji,⁴⁰⁷ da bi već sredinom 2011. godine bili ustrojeni prvi probacijski uredi.

Probacijska služba u Republici Hrvatskoj usmjerena je i na suradnju s nevladinim sektorom i drugim institucijama jer probacijska služba nema dovoljno mehanizama da pruži potpunu skrb u sklopu svoje djelatnosti.⁴⁰⁸

Od 2001. godine započelo se s izvršavanjem zaštitnog nadzora izrečenog uz uvjetnu osudu, a godinu dana kasnije i s izvršavanjem rada za opće dobro na slobodi. Stupanjem na snagu Zakona o probaciji, 2009. godine u sastavu Ministarstva pravosuđa ustrojena je probacijska

⁴⁰² Kovčo Vukadin, I. & Špero J. (2015) str. 672.

⁴⁰³ Stevens, D. J. (2006) str. 91.

⁴⁰⁴ Milivojević, L. & Tomašković, R. (2010) str. 48

⁴⁰⁵ Koceić, V. & Šimpraga, D. (2013) str. 197

⁴⁰⁶ Maloić, S. & Brkić, G. (2019) str.101.

⁴⁰⁷ Zakon o probaciji (2009).

⁴⁰⁸ Maloić, S. & Nišević, Jandrić, A. (2020) str.56.

služba, te su zaposleni službenici po probacijskim uredima koji su u potpunosti preuzeli izvršavanje alternativnih sankcija.

Središnji ured za probaciju čini Sektor za probaciju koji se sastoji od: služba za koordinaciju i razvoj probacijskog sustava te službe za elektronički nadzor. Služba za koordinaciju i razvoj probacijskog sustava ima četiri odjela: Odjel za probacijske poslove, Odjel za probacijske poslove tijekom i nakon izvršavanja kazne zatvora i uvjetnog otpusta, Odjel za pravnu podršku probacijskom sustavu i Odjel za strateško planiranje, razvoj i analitiku. Središnji ured za probaciju prati, unapređuje i nadzire zakonitost rada i postupanja u probacijskim uredima te provodi nadzor nad radom probacijskih ureda, prati i proučava primjenu propisa o izvršavanju probacijskih poslova, neposredno poduzima ili nadležnim tijelima predlaže mjere za poboljšanje probacijskog sustava, prikuplja i obrađuje statističke podatke te obavlja poslove vezane uz elektronički nadzor.⁴⁰⁹

Probacijski uredi nadziru izvršavanje obveza prema rješenju državnog odvjetnika; organiziraju i nadziru izvršavanje rada za opće dobro i rada za opće dobro sa zaštitnim nadzorom i/ili sigurnosnim mjerama; vrše nadzor nad osobama kojima je izrečena uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i/ili posebnim obvezama i/ili sigurnosnim mjerama te nadziru uvjetno otpuštene osuđenike. Izrađuju izvješća za sud, državno odvjetništvo i zatvor/kaznionicu. Neposredno rade s osobama uključenima u probaciju. Suraduju s tijelima lokalne zajednice, državnim tijelima, institucijama i organizacijama civilnog društva s ciljem izvršavanja probacijskih poslova. Obavljaju poslove procjene kriminogenih rizika i tretmanskih potreba počinitelja kaznenih djela uključenih u probaciju i izrađuju pojedinačne programe postupanja za osobe uključene u probaciju, te prate njegovu realizaciju.⁴¹⁰

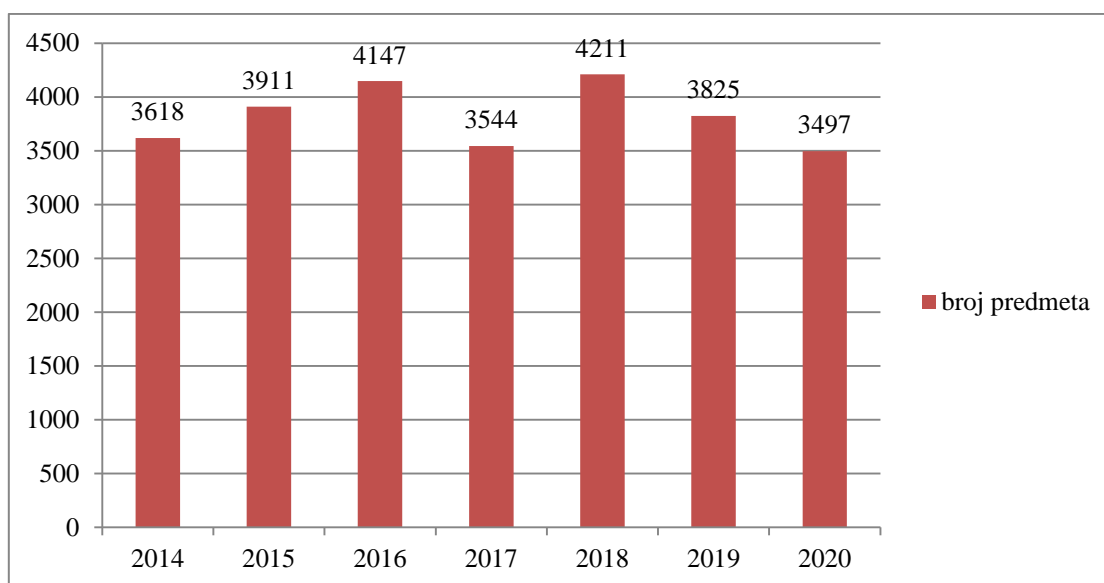
Probacijski uredi su: Zagreb I i II, Bjelovar, Dubrovnik, Gospić, Osijek, Požega, Pula, Rijeka, Sisak, Split, Varaždin, Vukovar i Zadar.⁴¹¹

⁴⁰⁹ Izvor podataka: Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022) Izvješće o radu probacijske službe.

⁴¹⁰ *Ibid.*

⁴¹¹ Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave (2020) čl.145.

Grafikon 6 Pregled broja zaprimljenih predmeta u razdoblju od 2014. do 2020. godine⁴¹²

Iz grafikona 6 može se vidjeti da opada ukupan broj predmeta nakon 2018. godine koji su u nadležnosti probacijske službe, da bi u 2020. godine bilo ukupno 3497 predmeta. Analizirajući godišnje izvješće probacijske službe u 2020. godini najveći postotak predmeta zaprimljen je u Probacijskim uredima: Zagreb I (19,82 %), Varaždin (11,18 %) te Split (9,29 %).

3.5.1. Uvjetna osuda

Uvjetna osuda se u ukupnosti kaznenopravnih sankcija najviše primjenjuje.⁴¹³ Uvjetnom osudom se određuje da se kazna neće izvršiti ukoliko u vremenu provjeravanja počinitelj ne počini novo kazneno djelo ili ispunjava obveze koje su mu presudom utvrđene. Sud može počinitelju uz uvjetnu osudu izreći i posebne obveze:⁴¹⁴ neke od posebnih obveza su: uključivanje u započeto školovanje ili osposobljavanje, potreba za pomoći prilikom pronalaženja adekvatnog zaposlenja, pomoć u raspolaganju novčanim sredstvima, pomoć u uključivanju u liječenje i slično.

Također sud može odrediti da se počinitelj kojem je izrečena uvjetna osuda stavi pod zaštitni nadzor, na određeno vrijeme, a da u to vrijeme bude nadziran. Uvjetna osuda je pri tome s

⁴¹² Izvor podataka: Hrvatski Sabor (2022) Izvješće o radu probacijske službe za 2020. str.9.

⁴¹³ Cvitanović, L. & Glavić, I. (2011) str. 84., Krstulović, A. & Šćepanović, M. (2006) str.619.

⁴¹⁴ Više Kazneni zakon (2011) čl. 62. st.2.

jedne strane garancija da počinitelj ne počini novo kazneno djelo, a s druge strane da mora ispunjavati određene obveze. Zaštitni nadzor se određuje, ukoliko sud zaključi da će uz nadzor počinitelja doći do potpunije svrhe uvjetne osude. Uvjetna osuda uz zaštitni nadzor je sankcija koja počinitelju ne oduzima slobodu, ali mu s druge strane pruža kvalitetnu, stručnu tretmansku podršku na slobodi, uz pomoć probacijskog službenika.⁴¹⁵

Uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom može se izreći počinitelju, ukoliko sud utvrdi da je potrebno tj. da se počinitelj ne isključuje iz društvene zajednice, ali s druge strane da bude pod nadzorom probacijskog službenika, kako bi i na taj način razvio svijest o štetnost svoga ponašanja.⁴¹⁶ Sukladno Kaznenom zakonu⁴¹⁷ zaštitni nadzor se može izreći osuđeniku kada mu izrekne kaznu zatvora veću od šest mjeseci. Analizirajući mogućnosti koje sud ima na raspolaganju kada se odlučuje za uvjetnu osudu sa zaštitnim nadzorom, vidi se da je i ovdje intencija, da se osuđenika zadrži u primarnoj sredini, da nastavi sa uobičajenim aktivnostima, te ga se uz poticaj i podršku može usmjeriti i na rješavanje problema sa kojima se možda ranije nije mogao nositi, dakle uz stručnu podršku i pomoć. Iz izvješća probacijske službe u Republici Hrvatskoj⁴¹⁸ može se vidjeti da su probacijski uredi tijekom 2020. godine zaprimili 506 predmeta uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i/ili sigurnosnom mjerom i/ili posebnim obvezama.

Zaštitni nadzor se može ukinuti i prije isteka roka provjeravanja, ukoliko je postignuta svrha.

3.5.2. Rad za opće dobro

U Republici Hrvatskoj rad za opće dobro može se izreći kao zamjena kazni zatvora počinitelju koji je osuđen na kaznu zatvora u trajanju do jedne godine, osim ako sud smatra da se svrha kažnjavanja može postići samo izricanjem kazne zatvora te ukoliko je osoba osuđena novčanom kaznom do 360 dnevnih iznosa.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Žakman Ban, V. & Mikšaj Todorović, Lj. (1994) str.84, Doležal, D. (2006) str. 38.

⁴¹⁶ Kokić Puce, Z. & Kovčo Vukadin, I. (2006). str. 752.

⁴¹⁷ Kazneni zakon (2011) čl. 64.st.2.

⁴¹⁸ Više na Ministarstvo pravosuđa i uprave, Izvješće o radu probacijske službe za 2020. godinu str. 21.

⁴¹⁹ Kazneni zakon (2011) čl.43; čl.45.

Rad za opće dobro ne može se izreći onim osuđenim osobama koje su već bile osuđene na kaznu zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci.⁴²⁰

Uspoređujući rad u zajednici sa zatvorom, rad u zajednici je humanija sankcija, manje je stigmatizirajući u odnosu na zatvorsku kaznu.⁴²¹

Rad za opće dobro zasniva se na kombinaciji ciljeva kažnjavanja, reparacije, rehabilitacije i reintegracije.⁴²²

Mogućnost izricanja posebnih obveza, uz rad za opće dobro, ostvarena je donošenjem kaznenog zakona 2011. godine.

Prema Zorici:⁴²³

- gotovo da ne postoji kazneno djelo za koje se ne može odrediti zamjena kazne zatvora radom, jedino ograničenje je to da izrečena kazna ne bude određena u trajanju dužem od šest mjeseci.
- sud je dužan istodobno, kada izrekne zatvorsku kaznu, odlučiti da se ta kazna zamjenjuje radom za opće dobro
- nužan je pristanak osuđenika da se kazna zatvora zamijeni radom za opće dobro

Prema Totu⁴²⁴ rad za opće dobro je neplaćeni korisni rad i obavlja se u ustanovama i drugim pravnim osobama koje obavljaju djelatnost u okviru koje se može ostvariti opća svrha izvršavanja kazneno-pravnih sankcija i posebna svrha izvršavanja rada za opće dobro na slobodi.

U Nizozemskom kaznenopravnom sustavu, rad za opće dobro mora biti koristan za zajednicu, te se obavlja u slobodno vrijeme osuđenika.⁴²⁵ U Škotskoj rad za opće dobro zamjenjuje kratkotrajne kazne zatvora kod svih kaznenih djela, osim onih za koje je propisana fixna kazna. U Finskoj je zamjena za izrečenu kratkotrajnu kaznu zatvora (do osam mjeseci). U Španjolskoj zamjena nije dopuštena ako je počinitelj u razdoblju unatrag pet godina bio osuđen za tri ili više kaznenih djela iz iste glave Kaznenog zakona.⁴²⁶ Kazenski zakonik

⁴²⁰ Kazneni zakon (2011) čl.55.

⁴²¹ Harris, R. J., & Lo, T. W. (2002) str. 427–444.

⁴²² Kurtović Mišić, A. & Krstulović Dragičević, A. (2014) str. 866.

⁴²³ Zorica, B. (2001) str. 180.

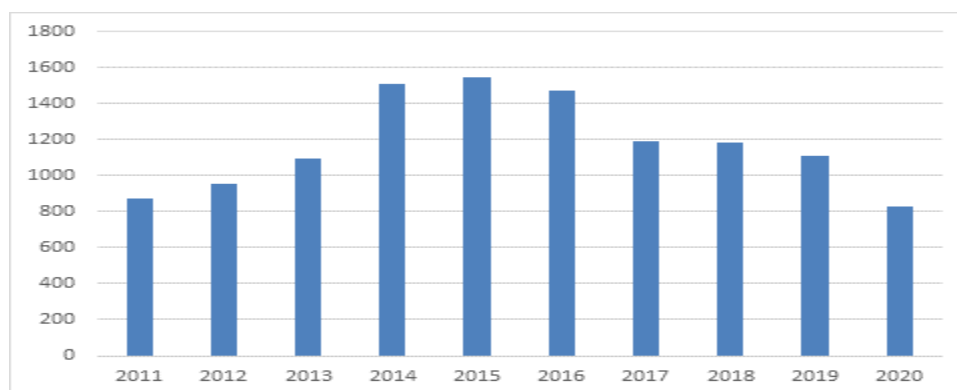
⁴²⁴ Tot, B. (2007) str. 24.

⁴²⁵ Tonry, M. & Bijleveld, C. (2007) str. 8-9.

⁴²⁶ Kurtović Mišić, A. & Krstulović Dragičević, A. (2014) str. 867-868.

Slovenije⁴²⁷ u čl. 86. navodi da se kazna do dvije godine, (osim za kazneno djelo protiv spolne slobode), može zamijeniti radom za opće dobro.

Gledajući i analizirajući početke rada za opće dobro u suvremenom hrvatskom kaznenopravnom sustavu, tijekom 2002. godine počelo se s izvršavanjem prvog rada za opće dobro. Godine 2004. zaprimljeno je 59 presuda rada za opće dobro na slobodi, da bi 2010. godine bile zaprimljene 892 presude, no do danas je taj broj znatno narastao.⁴²⁸ Rad se mora izvršiti u roku od jednog mjeseca do dvije godine od početka izvršavanja, a početak rada određuje probacijski ured, a sve u skladu sa Zakonom o probaciji⁴²⁹ te Pravilnikom o načinu obavljanja probacijskih poslova⁴³⁰. U slučaju neizvršavanja rada za opće dobro isti se može zamijeniti kaznom zatvora i to ukoliko je osuđenik nedostupan probacijskom službeniku, ukoliko u cijelosti ne izvrši rad ili ne poštuje eventualne posebne obveze.

Slika 4 Zaprimljeni predmeti rada za opće dobro u razdoblju od 2011. do 2020. godine⁴³¹

U slici 4 navedeni su ukupno zaprimljeni predmeti rada za opće dobro, iz kojeg je vidljivo da od 2016.godine opada broj predmeta rada za opće dobro. Najveći broj predmeta rada za opće dobro zaprimili su Probacijski ured Zagreb I – 175 predmeta, odnosno 15,7%, Probacijski ured Varaždin - 100 predmeta, odnosno 9% i Probacijski ured Sisak -77 predmeta, odnosno 6,9% svih predmeta rada za opće dobro. Ukoliko analiziramo godišnje izvješće probacijske službe za npr. 2020. godinu, rad za opće dobro kao zamjena za kaznu zatvora do 6 mjeseci izrečen je u 21,3 % presuda.⁴³²

⁴²⁷ Više na: Kazenski zakonik (2012). <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050>

⁴²⁸ Kovčo Vukadin, I.; Rajić, S. & Maloić, S. (2011) str. 726.

⁴²⁹ Zakon o probaciji (2018).

⁴³⁰ Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova (2019).

⁴³¹ Izvor podataka: Hrvatski Sabor (2022) Izvješće o radu probacijske službe za 2020. str.11.

⁴³² *Ibid.*

Tijekom 2020. godine, osuđenici su izvršavali rad za opće dobro u bolnicama, ustanovama za psihički bolesne osobe, domovima za starije i nemoćne, centrima za odgoj i obrazovanje, centrima za rehabilitaciju, gradskim i općinskim društvima Hrvatskog crvenog križa, Caritasu, školama, vrtićima, muzejima, knjižnicama, društvima i udrugama koje se bave zaštitom životinja, raznim humanitarnim udrugama, dobrovoljnim vatrogasnim društvima i javnim vatrogasnim postrojbama, sportskim klubovima, poduzećima koja se bave komunalnim djelatnostima, tijelima javne vlasti i dr. Pri planiranju izvršavanja rada za opće dobro i upućivanja osoba uključenih u probaciju na izvršavanje rada za opće dobro uzima se u obzir više relevantnih okolnosti kao što su vrsta kaznenog djela, rizik koje počinitelj može predstavljati za druge, radne vještine i sposobnosti počinitelja i druge relevantne okolnosti koje mogu utjecati na samo izvršavanje rada za opće dobro.⁴³³

⁴³³ *Ibid.*

4. ANALIZA I SINTEZA PODATAKA

4.1. Ranije provedena istraživanja (odabrana istraživanja o učinkovitosti kratkotrajnih kazni zatvora u odnosu na alternativne sankcije)

U skladu s međunarodnim preporukama te nacionalnim preporukama i zakonskim rješenjima u različitim zemljama trend izricanja alternativnih sankcija na štetu kratkih kazni zatvora vrlo je vidljiv. Kad se sagledaju rezultati istraživanja u svijetu, čiji opis slijedi niže u tekstu, oni navode na zaključak da su alternativne sankcije učinkovitije od izdržavanja kratkotrajne kazne zatvora, barem prema kriteriju kasnijeg recidivizma. Međutim, ovdje su prisutni brojni metodološki problemi koji onemogućuju generaliziranje, a mnogih su svjesni i sami autori takvih istraživanja. Prije svega, zbog tamne brojke kriminaliteta, koja zakrivljuje cjelokupnu sliku onih kojima bi sankcije trebale biti izrečene te selekcijskih mehanizama koji prethode odlukama sudova do faze kad bi se trebali odlučiti između kratkotrajne zatvorske kazne ili alternativne sankcije, ne postoji objektivna podloga za analizu. U fazi kad je sud u prilici procjenjivati hoće li izreći kratkotrajnu kaznu zatvora ili alternativnu sankciju, sami analitičari, kako je kasnije vidljivo, svjesni su da sudovi radije izriču kratkotrajnu kaznu zatvora počiniteljima ozbiljnijih djela i evidentiranim recidivistima.⁴³⁴ Tako se pri usporedbi učinkovitosti sankcija uspoređuju uzorci ispitanika (zatvorenici i oni koji su služili alternativnu sankciju) iako te skupine nisu usporedive. Nadalje, čak i kad istraživači načine ujednačavanje subuzroaka u svakoj skupini (najčešće po dobi, spolu, vrsti kaznenog djela prethodnom činjenju kaznenih djela), rezultati nisu konzistentni. Svega nekolicina istraživanja, spomenuta i niže u tekstu, imala je mogućnost analizirati subuzorke koji su do neke mjere randomizirani (jer zakoni u njihovim zemljama to omogućuju), ali autori i dalje upozoravaju na brojne metodološke probleme zbog izostavljanja brojnih drugih važnih varijabli. Nadalje, problem nastaje i stoga što u uzorke često ulaze i oni koji su dio svoje sankcije izdržali u zatvoru, a nakon nekog vremena nastavili u zajednici i nije jasno kojem uzorku bi pripadali. I napokon, mnogi su autori, bez obzira na statističke pokazatelje istakli najveću važnost dobro planiranih i do kraja provedenih kvalitetnih rehabilitacijskih programa bez obzira jesu li oni prevedeni u zatvoru ili u zajednici. Naime, kad se promatra učinkovitost prema kriteriju recidivizma, većina autora nema uvid (u smislu varijabli) u vrste i kvalitetu

⁴³⁴ Važno je makar sporedno ukazati i na metodološki, ali i praktični problem za odmjeravanje vrste i mjere kazne, u slučaju poznatog odnosno evidentiranog recidivizma koji se temelji na prethodno pravomoćnoj presudi, a za razliku od realnog, no ne registriranog/neotkrivenog recidivizma.

programa tretmana (posebno, je li on dovršen) već se zadovoljava konstatacijom da je ispitanik boravio u zatvoru ili sankciju izdržavao u zajednici.

Stoga su niže opisana istraživanja vrijedan prvi korak za uspostavu istraživačke metodologije koja bi jasnije definirala uzorke, pozadinske varijable i kvalitetu programa tretmana što bi moglo biti usporedivo za sve zemlje. Istraživanje u Engleskoj⁴³⁵ općenito je pokazalo da su zatvorske kazne povezane s višim stupnjem recidivizma od onih koje se služe u zajednici (izrečene kao alternativne sankcije ili uz uvjetnu osudu). Međutim, ispitane podskupine unutar dva velika uzorka izjednačene su po dobi, spolu, etničkoj pripadnosti i mentalnom zdravlju. Rezultati su slijedeći: (1) smanjenje recidivizma bilo je veće kod alternativnih sankcija kod počinitelja koji su ranije činili kaznena djela (2) kod prvoosuđenih počinitelja nije bilo statistički značajnih razlika u recidivizmu s obzirom na vrstu sankcije (3) smanjenje recidivizma (uz izjednačenost prethodnih kaznenih djela) bilo je veće kod alternativnih sankcija za počinitelje mlađe od 20 godina i starije od 50 godina, no za one između 20 godina i 50 godina starosti boljom se pokazala kratka zatvorska kazna (4) alternativne sankcije (uz izjednačavanje prethodnih kaznenih djela) pokazale su se učinkovitijima za počinitelje s ozbiljnim psihijatrijskim problemima i onima koji su trenutno (ili su uskoro trebali biti) uključeni u psihijatrijski tretman, pod uvjetom da je on doista i proveden (5) nema razlike u smanjenju recidivizma po kriteriju etničke pripadnosti i spola (nakon izjednačavanja po broju prethodnih kaznenih djela). Istraživanje u Švicarskoj⁴³⁶ zanimljivo je po tome što je omogućilo (uglavnom) slučajan raspored sudskih odluka o tome hoće li počinitelji biti upućeni na izdržavanje zatvorske kazne ili služiti kaznu u zajednici. Riječ je o kaznama do 14 dana zatvora koje su mogle biti zamijenjene radom za opće dobro u omjeru 1 dan naprema 8 sati rada u zajednici. Praćenjem jedne i druge grupe pokazalo se da ne postoje razlike između onih koji su kaznu izdržavali u zatvorskim uvjetima kao i oni koji su kaznu izdržavali u zajednici obzirom na kasnije zaposlenje i socijalne okolnosti. Međutim recidivizam je nešto češće zabilježen kod onih koji su bili u zatvoru nego kod onih koji su kaznu služili na slobodi. U tom istraživanju nije uzet u obzir kriterij prvoosuđenosti odnosno kriterij recidivizma. Autori su došli do zaključka da je u obje skupine zapravo najvažnije da počinitelji shvate da je sankcija rezultat njihove vlastite „krivnje“, a ne procjene suda ili neke treće strane. U izvješću o općoj debati o troškovima i učincima kratkotrajnih kazni zatvora, britanski autori⁴³⁷ su se

⁴³⁵ Hillier, J. & Mews, A. (2018) str. 1-22.

⁴³⁶ Killias, M.; Aebi, F.M. & Ribeaud, D. (2000) str. 40-57.

⁴³⁷ Vidi: Beard, J. *et al.* (2019).

kao i prethodni autori, poslužili analizama Analitičkog odjela Ministarstva pravosuđa koje dakako idu u prilog tome da je recidivizam prisutniji kod počinitelja koji su izdržavali kaznu zatvora u trajanju do 12 mjeseci, nego kod onih kojima su izrečene alternativne sankcije. Međutim, analitičari su svjesni da ovakvi rezultati mogu ovisiti o vrsti i duljini sankcija u pojedinim slučajevima, odnosno da (1) duljina kazne može utjecati na stopu ponavljanja kaznenog djela, u smislu da bi duža kazna mogla biti učinkovitije sredstvo odvratanja, te (2) da je duljina kazne povezana s određenom vrstom kaznenih djela kao ponašanja koja će, vjerojatno, sama po sebi utjecati na ponavljanje kaznenih djela. Drugim riječima, prijestupnici koji počine manje ozbiljna kaznena djela, ali su od ranije višestruki počinitelji vjerojatnije će pripadati skupini kojoj je izrečena kazna zatvora. Kako bi se ispravno procijenio utjecaj duljine kazne na ponovno činj enje kaznenih djela i prijestupa, potrebno je, naglašavaju autori, usporediti počinitelje u odnosu na vrste kazni i na ranije činj enje kaznenih djela. U Nizozemskoj se uvjetne kazne sve više izriču kao alternative za kratkotrajne kazne zatvora. U istraživanju⁴³⁸ iz 2014. godine provedenom u sudskom području gradova Amsterdama i Haaga na uzorku od 2115 prijestupnika osuđenih na uvjetne kazne ili na kratkotrajne kazne zatvora nisu pronađene značajnije razlike u recidivizmu. Gledano s osnova kriminalne povijesti prvo počinitelji kojima je izrečena potpuna uvjetna zatvorska kazna imali su veći rizik od ponovne osude od prvo počinitelja koji su osuđeni na kratkotrajnu kaznu zatvora. Obratno, recidivisti osuđeni na kratkotrajnu zatvorsku kaznu imali su veći rizik od ponovnog činj enja kaznenih djela i ponovnih osuda. Drugim riječima, počiniteljima koji prvi put čine kazneno djelo uputnije je izreći kratkotrajnu zatvorsku kaznu, a recidivistima alternativnu sankciju. U Nizozemskoj, u kojoj se uvjetne kazne sve više izriču kao alternative kratkotrajnoj kazni zatvora u pokušaju smanjenja recidivizma, provedeno je istraživanje na punoljetnim počiniteljima kaznenih djela kojima su izrečena (čiste) uvjetne kazne i kratkotrajne kazne zatvora. Usporedbom ove dvije skupine prema kriteriju recidivizma kao indikatora učinkovitosti kazne, dobiveni rezultati su sljedeći: (a) nisu pronađene značajne razlike kod ovih skupina u odnosu na rizik za ponovno kažnjavanje, (b) kad se u obzir uzme kriminalna povijest počinitelja iz obje skupine, rezultati pokazuju da su osuđenici kojima je izrečena „čista“ uvjetna kazna u većem riziku da recidiviraju nego oni kojima je odmah izrečena kratkotrajna kazna zatvora i (c) obratno, recidivisti osuđeni na kaznu kratkotrajnog zatvora rizičniji su u odnosu na recidivizam nego recidivisti osuđeni na čistu uvjetnu kaznu. Sljedeće

⁴³⁸ Aarten, P. G. *et al.* (2014) str. 702-722.

istraživanje⁴³⁹ također provedeno u Nizozemskoj u kojem se procjenjivao učinak kazne zatvora kod prvoosuđenih u odnosu na rad za opće dobro te se došlo do zaključka da je manje recidivizma kod onih kojima je odmah izrečena kazna zatvora, odnosno da je recidivizam veći kod onih kojima je kao prva sankcija izrečen rad u zajednici. Kako je vidljivo iz istraživanja *Muuluvuoria*,⁴⁴⁰ u kojem su uspoređivani počinitelji obzirom na spol, dob, duljinu izrečene kazne i raniju osuđivanost osuđenika kojima je bila izrečena kazna zatvora, odnosno alternativna sankcija (rad za opće dobro u zajednici), rezultat istraživanja pokazao je da nema značajnije razlike u recidivizmu. *Bol i Overwater*,⁴⁴¹ izjednačili su počinitelje kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i alternativna sankcija prema dobi, spolu, vrsti kaznenog djela, okruga u kojem počinitelji žive, prethodnom činjenju kaznenih djela i zlouporabi droga. U uzorak su najvećim dijelom bili uključeni počinitelji prometnih prekršaja, a osim služenja u zajednici, uz alternativne sankcije uključena je i novčana kazna. Hipoteza kojom se pretpostavlja da u recidivizmu obiju skupina neće biti razlika, djelomično se odbacuje jer kod prvo počinitelja se alternativna sankcija pokazala učinkovitijom, ali kod višestrukih počinitelja nije. Nisu dobiveni niti konzistentno podatci o povratu unutar obje skupine kada su u pitanju vrste kaznenih djela. Uz navođenje brojnih metodoloških problema autori zaključuju da kako se čini da priroda postupaka prema počiniteljima ne utječe na opseg recidivizma, niti onog generalnog niti specijalnog. Smatraju da je najvažnije je li sam rad s počiniteljem doista obavljen do kraja prema programima, pri čemu je važno (ali također nije kontrolirano) i to jesu li i kakve usluge u zajednici pružane zatvorenicima tijekom uvjetnog otpusta. *Spaans*⁴⁴² opisuje istraživanje recidivizma između počinitelja kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečena alternativna sankcija (preko 900 ispitanika u svakom uzorku). Najvažniji nalaz je da su alternativne sankcije dominantno izricane počiniteljima „ozbiljnijih“ kaznenih djela koje nisu ili su ranije rijetko činili „lakša“ kaznena djela. Kada su se prema različitim kriterijima izjednačavali subuzorci u obje skupine, jedini važan rezultat je da se kod onih malobrojnih počinitelja „ozbiljnijih“ kaznenih djela, alternativna sankcija pokazala učinkovitijom u relativnom odnosu s izjednačenima koji su boravili u zatvoru. Međuprostor čini onaj dio svih počinitelja kojima je izrečena zatvorska kazna, ali su dio vremena proveli na uvjetnom otpustu gdje im je također pružana neka usluga u zajednici.

⁴³⁹ Wermink, H. *et al.* (2013) str. 579–600.

⁴⁴⁰ Muuluvuori, M. L. (2001) str. 72-82.

⁴⁴¹ Bol, M. S. & Overwater, J. J. (1986) str. 1-21.

⁴⁴² Vidi: Spaans, E. C. (1994).

*Nirel i sur.*⁴⁴³ su usporedili velike uzorke počinitelja kaznenih djela osuđenih na kratku kaznu zatvora i na alternativne sankcije izjednačavajući subuzorke po više socijalno- demografskih i kriminoloških varijabli uključujući i kazneno djelo. Općenito su dobili da je kasniji recidivizam znatno niži kod onih kojima su izrečene alternativne sankcije, ali naglašavaju oprez kod generalizacije zbog oslonca samo na službene podatke, odnosno izostanka brojnih drugih varijabli koje bi mogle ležati u pozadini takvih rezultata, posebno onih koje su djelovale prije sudskog donošenja odluke o sankciji. Prema *Abramoviću*⁴⁴⁴ koji je uspoređivao učinkovitost alternativnih sankcija u odnosu na kazne zatvora prema istraživanjima više autora, alternativne sankcije su učinkovitije, ali samo u slučajevima kad se radi o "lakšim prijestupnicima" čime je generalizacija onemogućena. Prema nalazima autora⁴⁴⁵ koji su analize učinkovitosti radili za škotsku vladu, alternativne sankcije učinkovitije su u smanjenju ponavljanja kaznenog djela od kratkoročnih zatvorskih kazni (manje od 12 mjeseci). U Škotskoj nisu kontrolirane razlike u karakteristikama počinitelja, ali autori smatraju da su stope ponovne osude niže za one kojima su izrečene kazne u zajednici u usporedbi s onima koji su pušteni s izdržavanja kratkih zatvorskih kazni. 62 % onih koji su pušteni iz istražnog zatvora 2006/2007.godine ponovno je osuđeno u slijedeće dvije godine, a stopa ponovnih osuda za one kojima su izrečene kratke zatvorske kazne (od šest mjeseci ili manje) iznosi čak 72 %. Znatno je niži udio recidivista među onima koji su kaznu izdržavali u zajednici. Tako je 42 % onih koji su dobili nalog za rad za opće dobro u 2006/2007 godini i 58 % onih koji su dobili uvjetnu kaznu u istom razdoblju, ponovno osuđeno u slijedeće dvije godine. Kad se izdvoje samo žene, vidljivo je da one recidiviraju nešto rjeđe. Tako je među njima 55% onih koji su puštene iz pritvora, 27 % onih kojima je izrečen rad za opće dobro te 55% onih kojima je izrečena uvjetna kazna onih, ponovo osuđenih u roku od dvije godine.

U Engleskoj je stopa ponovnog prijestupa počinitelja koji su započeli probni nadzor ili (*Community Order ili Suspended Sentence Order*) 2007.godine bila 7 % niža nego za one koji su izdržali kratkotrajne zatvorske kazne nakon kontrole individualnih razlika.⁴⁴⁶ Škotski i međunarodni izvori upućuju na to da bi to moglo biti posljedica činjenice da počinitelji kaznenih djela u zajednici imaju više mogućnosti za pristup uslugama rehabilitacije u usporedbi s počiniteljima na kratkotrajnim zatvorskim kaznama koji imaju ograničen pristup

⁴⁴³ Nirel, R. *et al.* (1997) str. 73 –92.

⁴⁴⁴ Abramović, Đ. (2017) str. 40.

⁴⁴⁵ Sapouna, M. *et al.* (2015) str. 26-27.

⁴⁴⁶ *Ibid.*

rehabilitacijskim programima u kratkom razdoblju dok su u zatvoru.⁴⁴⁷ Postoje dokazi iz metaanaliza da je kvaliteta usluge koja se pruža unutar sankcije znatno važnija nego činjenica o kakvoj se sankciji radi.⁴⁴⁸

Zaključno se može konstatirati da istraživanja u svijetu uglavnom podupiru temeljne argumente u smislu zamjene kratkotrajne kazne zatvora alternativnim sankcijama i na filozofskoj razini nema razloga zagovarati te kazne. Međutim, veliku razliku čine praktična rješenja u pojedinim zemljama. U onima koje nemaju dobro razvijenu probacijsku službu, a posebno koje nemaju na raspolaganju potrebne resurse u zajednici na koje se ta služba može osloniti i dalje izricanje i izvršavanje kratkotrajne kazne zatvora ostaje dijelom rješenja unutar cjelokupne politike kažnjavanja. U takvim uvjetima zamjena kratkotrajne kazne zatvora alternativnom sankcijom, može doduše smanjiti prenapučenost u zatvorima kao i ekonomske uštede, ali je upitno koliko rehabilitativnih programa je u zajednici moguće osigurati, posebno u uvjetima kad oni postoje u zatvorskom sustavu.

4.2. ISTRAŽIVANJE

Temeljno istraživačko pitanje u ovom radu odnosi se na utvrđivanje razlikovnih kriterija prema kojima su sudovi izricali kratkotrajne kazne zatvora do 6 mjeseci i zamijenili ih (ili ih nisu zamijenili) radom za opće dobro. Dosadašnja istraživanja⁴⁴⁹ uglavnom obraćaju pozornost na recidivizam kao kriterij uspješnosti kratkotrajne kazne zatvora ili njezine alternative, ali ne i kriterijima prema kojima su sudovi izricali takvu kaznu ili ju zamijenili alternativnom. Izuzetak čini tek nekolicina istraživanja⁴⁵⁰ koji ispituju spol, dob, duljinu izrečene kazne i raniju osuđivanost počinitelja. U ovom istraživanju, osim navedenih ispituju se i druga sociodemografska obilježja ispitanika, vrsta kaznenog djela, te elementi iz obrazloženja presuda u svrhu odgovora na temeljno istraživačko pitanje. Također, ispituju se i penološka obilježja ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora.

⁴⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁴⁹ Wermink, H. et al. (2013) str. 579–600.; Aarten, P. G. et al. (2014) str. 702-722.

⁴⁵⁰ Bol, M. S. & Overwater, J. J. (1986) str. 1-21.; Muiluvuori, M. L. (2001) str. 72-82.

4.2.1. Ciljevi

Istraživački ciljevi su:

- ispitati razlikovne kriterije za izricanje kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na socijalno demografska i zdravstvena obilježja počinitelja.
- ispitati razlikovne kriterije za izricanje kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na vrste kaznenog djela i recidivizam
- ispitati razlikovne kriterije za izricanje kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na elemente iz obrazloženja presuda (olakotne i otegotne okolnosti)
- analizirati penološka obilježja ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i koji su u razdoblju ispitivanja izdržavali kaznu zatvora; ovaj cilj nema pripadajuću hipotezu

4.2.2. Razrada hipoteza

Hipoteze su postavljene u odnosu na prva tri istraživačka cilja.

H1- postoje razlike pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na sociodemografska i zdravstvena obilježja počinitelja

H2- postoje razlike pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na vrstu kaznenog djela i recidivizam

H3- postoje razlike u obrazloženjima presuda (olakotne i otegotne okolnosti) pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro.

4.2.3. Metodologija

4.2.3.1. Uzorak

Istraživanje je provedeno na uzorku (N=303) ispitanika i to (N₁=167) svih zatvorenika koji su u razdoblju od 01. siječnja 2017. godine do 31. prosinca 2019. godine izdržavali kratkotrajne kazne zatvora (do šest mjeseci) u Zatvoru u Zagrebu i (N₂=136) svih počinitelja kaznenih djela koji su u istom razdoblju izdržavali alternativnu sankciju (rad za opće dobro - do šest

mjeseci) na području nadležnosti sudova koji su osuđeni upućivali u Probacijski ured Zagreb I te Probacijski ured Zagreb II. Ova kaznena tijela uzeta su kao ogledna jer njima gravitira najviše osuđenika u Republici Hrvatskoj s obzirom na mjesnu nadležnost sudova: Grad Zagreb, Zagrebačka županija i Krapinsko zagorska županija pa se u tom smislu može smatrati reprezentativnim za teritorij Republike Hrvatske.

Ovdje treba napomenuti da u uzorku N_1 u obzir nisu uzeti oni zatvorenici kojima je uz kaznu zatvora izrečena mjera psihijatrijskog liječenja, a osuđeni su na kaznu zatvora do šest mjeseci, jer se oni po nalogu suca izvršenja upućuju u Centar za dijagnostiku te kaznu (neovisno o duljini) izdržavaju u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu.

Dodatna napomena odnosi se na nedostatak podataka na pojedinim varijablama te su u pojedinim obradama takvi predmeti isključeni iz analize. Odatle proizlazi da uzorak u nekim obradama ima manji broj ispitanika što je označeno u odgovarajućim grafikonima u radu i sustavno u prilogu 1 ovog rada (tzv. *missing data*).

4.2.3.2. Instrument

Za ovo istraživanje konstruiran je upitnik koji se sastoji od 93 varijable, koliko je bilo moguće uređen na način da prikupljeni podaci budu pogodni za primjenu multivarijantnih analiza podataka. Glavni kriterij odabira varijabli bio je traženje podataka kojima se služe autori u sličnim istraživanjima kako bi se mogle načiniti poredbes. No, kako je dokumentacija koja je bila izvor podataka, sadržavala i više varijabli, u obzir su uzete i neke koje drugi autori nisu uzimali, a možda bi mogle pridonijeti novim uvidima.

Upitnik je sačinjen za dvije skupine ispitanika (izrečena kratkotrajna kazna zatvora ili rad za opće dobro), ali sadrži i zajednički dio primjenjiv na cjelokupni uzorak. Podijeljen je u tri cjeline, koje obuhvaćaju sljedeće skupine varijabli: sociodemografske i zdravstvene, kriminološke i penološke.

Sociodemografska i zdravstvena obilježja prikazana su kroz sljedeće varijable: dob u vrijeme počinjenja kaznenog djela, spol, mjesto prebivališta/boravišta, bračni status, broj djece, školska sprema, radni status, stambena zbrinutost, zdravstveni status te vrsta zdravstvenog problema. Ove varijable primjenjive su za obje skupine ispitanika.

Kriminološka obilježja prikazana su kroz sljedeće varijable: glava kaznenog djela, vrsta kaznenog djela, izrečena sigurnosna mjera, ranija kriminalna aktivnost, ranije izrečena

novčana kazna te broj takvih kazni, ranije izrečena uvjetna osuda te broj takvih osuda, ranije izrečen rad za opće dobro te broj takvih kazni, ranije izrečena kazna zatvora te broj takvih kazni, olakotne okolnosti prilikom izricanja sankcije (dosadašnja neosuđivanost, životna dob, priznanje počinjenja kaznenog djela, kajanje i kritičan stav prema kaznenom djelu, sudioništvo u domovinskom ratu, obiteljske prilike, smanjena ubrojivost, teška financijska situacija ili dr.), otegotne okolnosti prilikom izricanja sankcije (dosadašnja osuđivanost, kazneno djelo počinjeno u roku kušnje, upornost u činjenju kaznenog djela, ovisnost, kazneno djelo počinjeno s izravnom namjerom ili dr.).

Što se tiče penoloških varijabli, s obzirom na temu rada i cilj istraživanja, promatrane su samo one koje se odnose na izdržavanje kratke kazne zatvora i to: vrijeme provedeno u istražnom zatvoru, način dolaska u zatvor, vrijeme provedeno na izdržavanju kazne, uvjeti izdržavanja kazne, izvanzatvorske pogodnosti, radna angažiranost tijekom izdržavanja kazne, nastavak rada kod poslodavca, uključenost u obrazovanje, stegovni postupci, procjena sigurnosnog rizika tijekom boravka u zatvoru, procjena rizičnosti za kriminalni povrat, uključenost u posebne programe, uspješnost u pojedinačnom programu izvršavanja kazne zatvora te preispitivanje programa, poslijepenalni prihvat i uvjetni otpust.

4.2.3.3. Način prikupljanja podataka

Nakon što je konstruiran, Upitnik je umnožen. Za svakog ispitanika izdvojen je njegov osobnik iz zatvorske ili probacijske arhive koji je bio izvor podataka za unos u Upitnik. Osobnici za zatvorenike bili su u tiskanoj formi dok su osobnici za ispitanike kojima je izrečena alternativna sankcija, u ovom slučaju rad za opće dobro, pohranjeni u elektroničkom obliku (ZPIS – jedinstveni sustav za zatvorsku administraciju). Za prikupljanje podataka u Zatvoru u Zagrebu te Probacijskim uredima I i II dobivena je suglasnost Ministarstva pravosuđa Klasa: 053-01/19-01/100706 od 11. kolovoza 2020. godine. Također je i pribavljena suglasnost za provedbu istraživanja od Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta u Zagrebu od 26. listopada 2020. godine.

4.2.3.4. Metode obrade podataka

Podaci iz upitnika uneseni su u tablicu u programu MS Excel, a kategorije su kodirane za statističku analizu. Deskriptivna i diskriminativna analiza varijabli načinjene su u programu R Studio - software za programski jezik R. Korišteni su R-paketi za grafički prikaz podataka,

ispis frekvencijskih matrica, a za primjenu testa za analizu populacija korišten je hi-kvadrat test za opažane frekvencije ($p < 0.05$).

Radi boljeg pojašnjavanja statistički dobivenih rezultata uporabiti će se i kvalitativna metoda koja će uključivati studije slučaja.

4.2.4. Rezultati

Rezultati su prikazani redoslijedom istraživačkih pitanja i hipoteza. Najprije su dana obilježja cjelokupnog uzorka bez obzira je li u pitanju kratkotrajna kazna zatvora ili rad za opće dobro zbog dobivanja cjelokupne slike o socijalno demografskom i kriminološkom statusu počinitelja koji su izvorno osuđeni na kaznu zatvora do 6 mjeseci. Nakon toga ispitano je koja su od tih obilježja povezana s odlukama sudova o tome hoće li izreći kratkotrajnu kaznu zatvora ili rad za opće dobro kao njezinu alternativu.

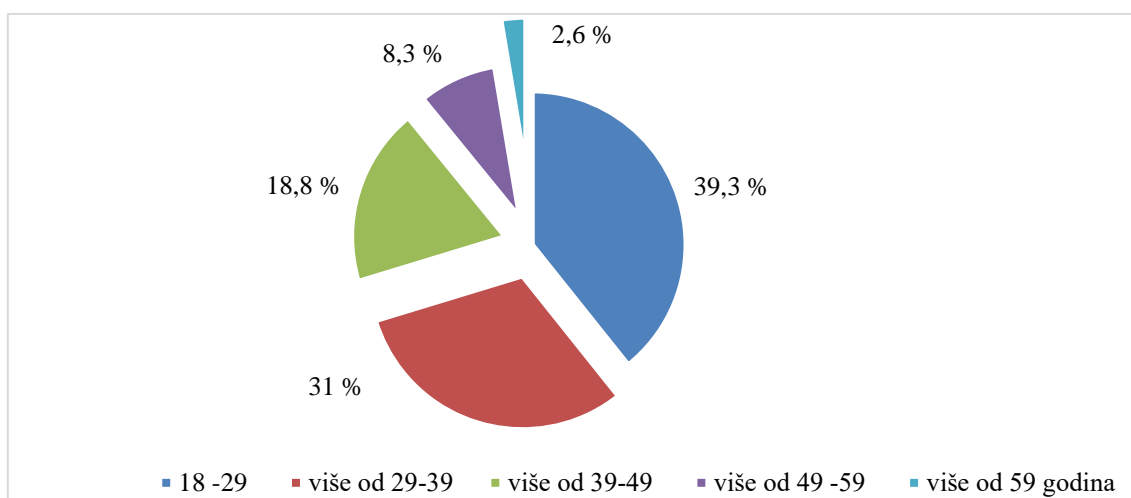
Za provjeru hipoteza (H1, H2 i H3) biti će prikazani rezultati istraživanja, te će se vidjeti postoje li razlike.

4.2.4.1. Rezultati istraživanja o razlici pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na socijalno demografska i zdravstvena obilježja počinitelja

Slijedi prikaz rezultata u odnosu na obilježja počinitelja koji su razvrstani na način da su najprije prikazana obilježja (po svakoj varijabli) svih počinitelja kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora ($N=303$), bez obzira je li ona zamijenjena radom za opće dobro ili nije (uključene i kategorije "nepoznato"- *missing data*), a potom i razlike s obzirom na izrečenu zatvorsku kaznu ($N1=167$) i rad za opće dobro ($N2=136$) pri čemu su isključene kategorije "nepoznato".

Obilježja počinitelja opisuju sljedećih 10 varijabli: dob u vrijeme počinjenja djela, spol, mjesto boravišta/prebivališta, bračni status, broj djece, školska sprema, radni status, stambena zbrinutost, zdravstveni status i vrsta zdravstvenog problema.

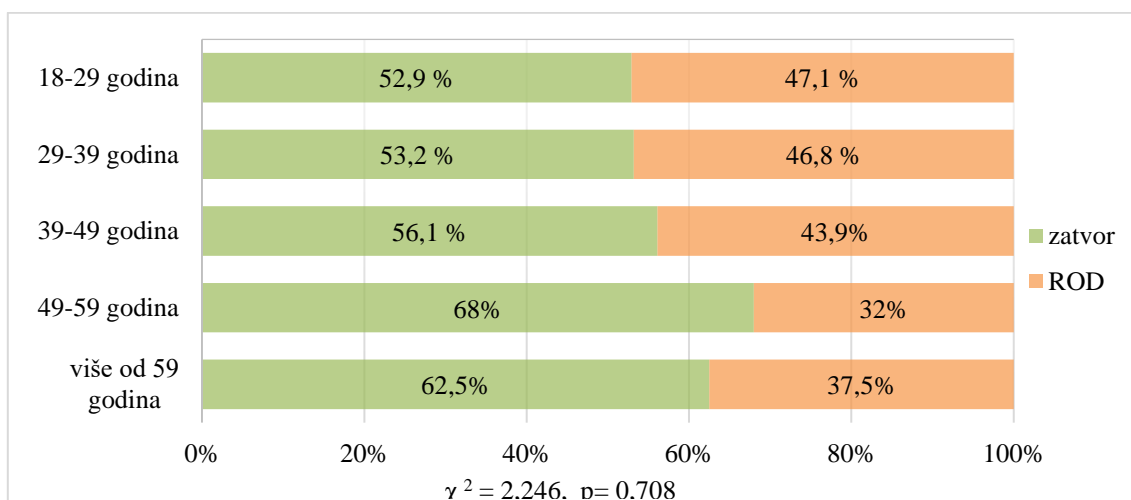
Grafikon 7 Dob ispitanika u vrijeme počinjenja kaznenog djela (N=303)

Analiza dobne strukture ispitanika kojima su izrečene kratkotrajne kazne zatvora bez obzira je li nekima ta kazna zamijenjena radom za opće dobro, pokazuje da u vrijeme počinjenja preko dvije trećine njih čine osobe starosti do 40 godina, dakle one u najproduktivnijoj životnoj dobi. S porastom dobi znatno se smanjuje udio ispitanika po svim dobnim skupinama, te je tako ispitanika starijih od 50 godina tek oko 11 %. S obzirom na mlađu i vitalnu dob počinitelja kaznenih djela ima osnove za razmišljanje o zamjeni kazne zatvora radom za opće dobro jer je riječ o radno sposobnim ljudima u dobi osnivanja ili brige za obitelj. Naravno, dob nije jedini kriterij pri takvoj odluci pa su u radu uzeta u obzir i ostala obilježja.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na dob.

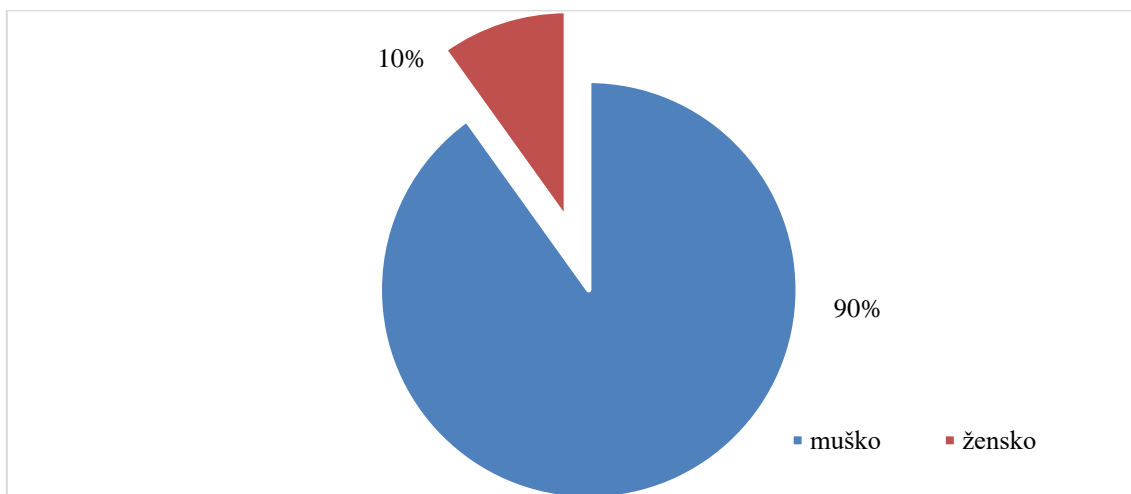
Grafikon 8 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro (ROD) s obzirom na dob (N=303)

U grafikonu 8 analizirani su rezultati s obzirom na dobne skupine. Iako je vidljivo da s porastom dobi donekle raste udio izrečene zatvorske kazne na štetu rada za opće dobro, razlike u izrečenim sankcijama s obzirom na dob, nisu statistički značajne.

U grafikonu 9 dat je prikaz spola svih počinitelja osuđenih na kratkotrajnu kaznu zatvora bez obzira je li ona zamijenjena radom za opće dobro ili nije.

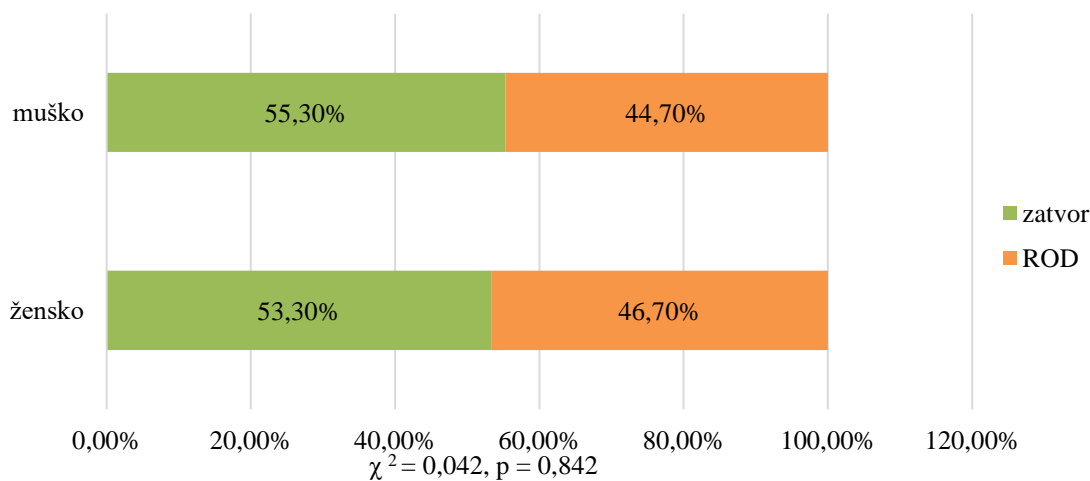
Grafikon 9 Spol ispitanika (N=303)

Iz analize spolne strukture svih ispitanika, vidljivo je da desetinu čine žene. Ovo je donekle očekivano jer žene čine oko desetine ukupno osuđene populacije u Republici Hrvatskoj.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na spol.

Grafikon 10 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na spol (N=303)

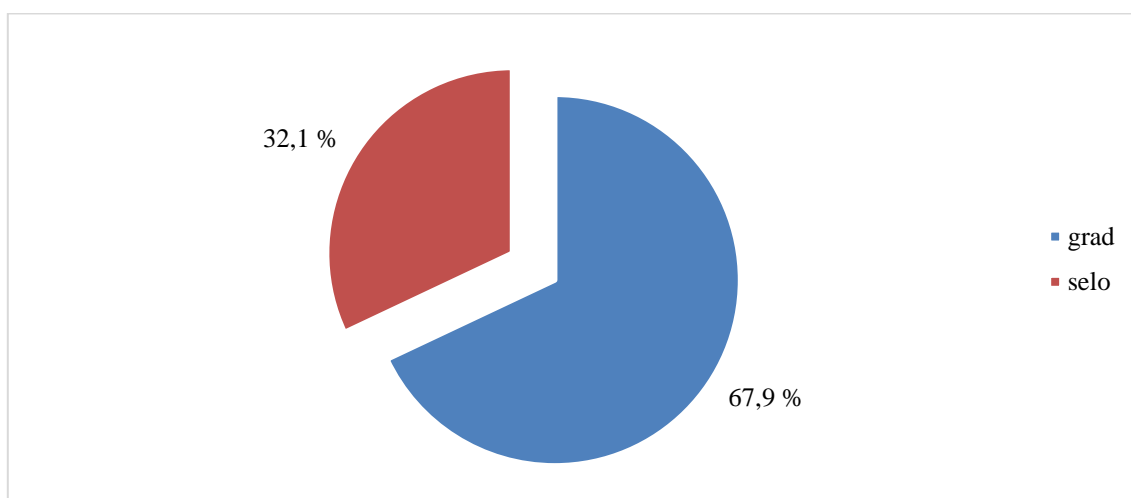

Iz grafikona 10 vidljivo je da ne postoji statistički značajna razlika u izricanju kazne zatvora i rada za opće dobro s obzirom na spol. U obje skupine definirane po spolu, neznatno pretežu izrečene kazne zatvora u odnosu na rad za opće dobro. Spol očevidno nije sam po sebi bio ključni kriterij za odluku suda već su u obzir uzimana i druga obilježja.

Sljedeće obilježje počinitelja je mjesto njegovog boravišta/prebivališta.

Iz pripadajućeg grafikona (grafikon 11) proizlazi da oko dvije trećine ispitanika boravi u gradskim sredinama.

Grafikon 11 Mjesto boravišta/prebivališta ispitanika (N=303)

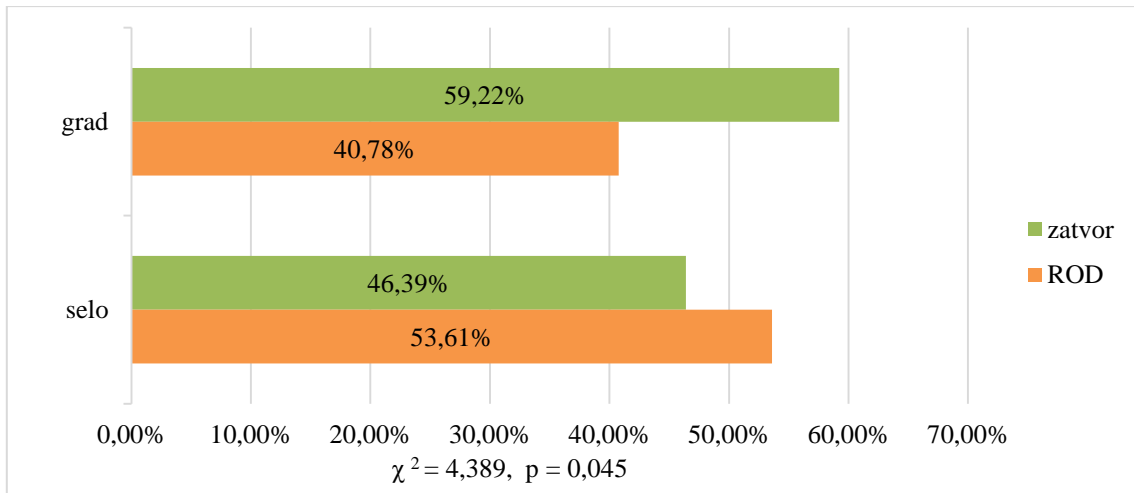

Dobiveni podatak je razumljiv jer su ispitanici (cjelokupni uzorak) odabrani s obzirom na mjesnu nadležnost sudova koji upućuju na izvršavanje kazne u Zatvor u Zagrebu (za zatvorenike), te mjesnu nadležnost sudova koji upućuju na izvršavanje rada za opće dobro u Probacijski ured I i Probacijski ured II. Ovaj teritorij, cjelokupno gledano, uključuje velike i veće urbane sredine (Grad Zagreb, Velika Gorica, Zabok, Krapina i drugi) koje brojem stanovnika nadilaze broj stanovnika u ruralnim sredinama, te je vjerojatnije da će i ispitanici svoje mjesto boravišta /prebivališta imati u gradskim sredinama.

Kako je mjesto boravišta/prebivališta povezano s izricanjem kazne zatvora ili rada za opće dobro, vidljivo je iz grafikona 12.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na mjesto prebivališta/boravišta.

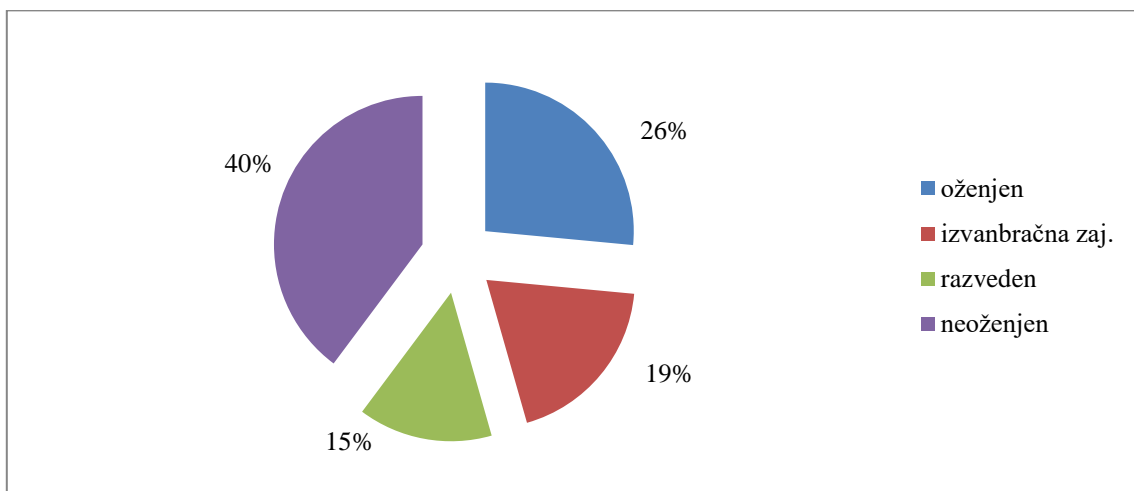
Grafikon 12 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na mjesto stanovanja (N=303)

Razlika po mjestu boravišta/prebivališta između počinitelja kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora odnosno rad za opće dobro statistički je značajna. To znači da će, s obzirom na raspodjelu ispitanika u tablici, sudovi relativno češće kratkotrajnu kaznu zatvora zamijeniti radom za opće dobro počiniteljima koji dolaze iz ruralnih sredina. To još uvijek ne znači da se počiniteljima iz tih sredina baš iz toga razloga češće izriče rad za opće dobro, već oni moguće čine drugačija kaznena djela ili imaju neka obilježja koja ih za to čine podobnijima.

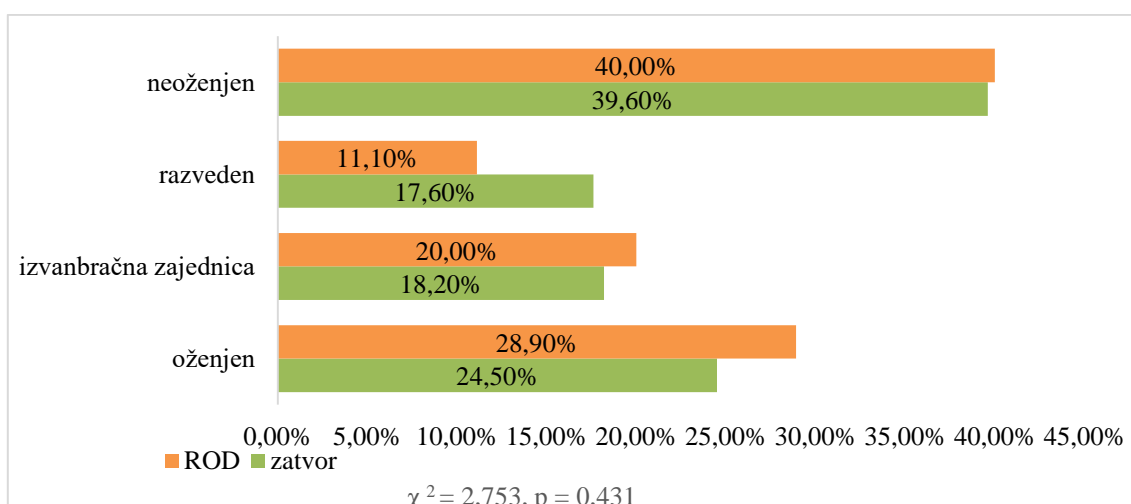
Bračni status počinitelja spominje se kao jedan od razloga preferiranja rada za opće dobro u smislu prekidanja obiteljskih veza.

Grafikon 13 Bračni status ispitanika (N=294, n.p.=3%)

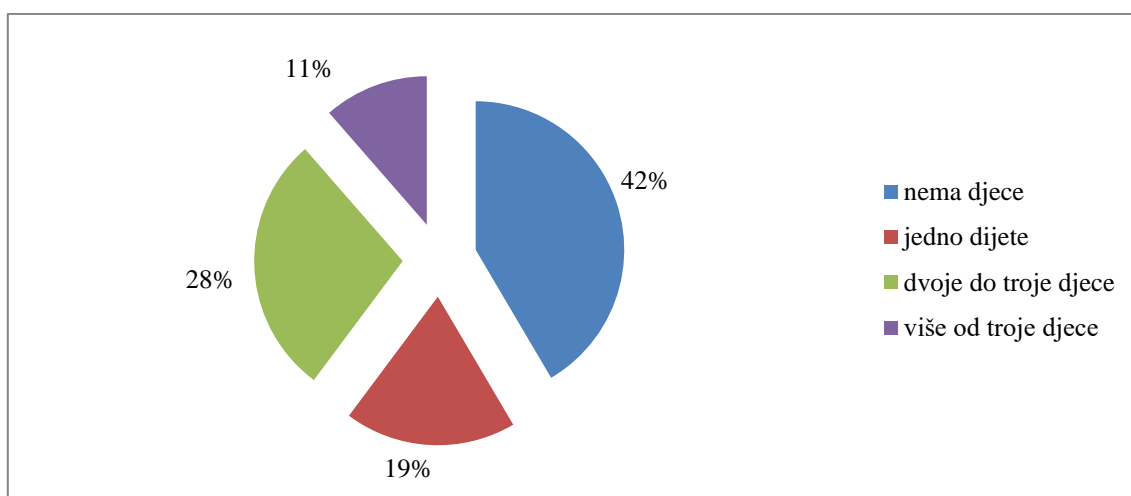
Iz grafikona 13 vidljivo je da je oko polovice svih ispitanika u bračnoj ili izvanbračnoj vezi. Ova tablica ne pruža informaciju o broju djece koja također čine obitelj bez obzira na bračni status pa se podaci iz ove tablice gledaju u kontekstu podataka iz grafikona 15 i 16. Koliko su bračnost ili život u izvanbračnoj zajednici povezani s izricanjem zatvorske odnosno alternativne sankcije, vidljivo je iz grafikona 14.

Grafikon 14 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na bračni status (N=294, n.p.=3%)

Iz podataka u grafikonu 14 može se vidjeti da nema statistički značajnih razlika u izricanju kazne zatvora i rada za opće dobro s obzirom na bračni status. Ukoliko se podaci sažmu na dvije skupine, od kojih prva uključuje život u sekundarnoj zajednici (zajednica koju je sam osnovao - oženjen i izvanbračna zajednica), a druga život izvan sekundarne zajednice (neoženjen i razveden), vidljivo je da je distribucija ispitanika koji žive u nekoj vrsti sekundarne zajednice koji su osuđeni na kratkotrajnu kaznu zatvora i na rad za opće dobro relativno podjednaka (42,7 % i 48,9 %). Distribucija ispitanika koji ne žive u sekundarnoj zajednici (razvedeni) s obzirom na izrečenu kratkotrajnu kaznu zatvora odnosno rad za opće dobro neznatno je viša prema onima kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora.

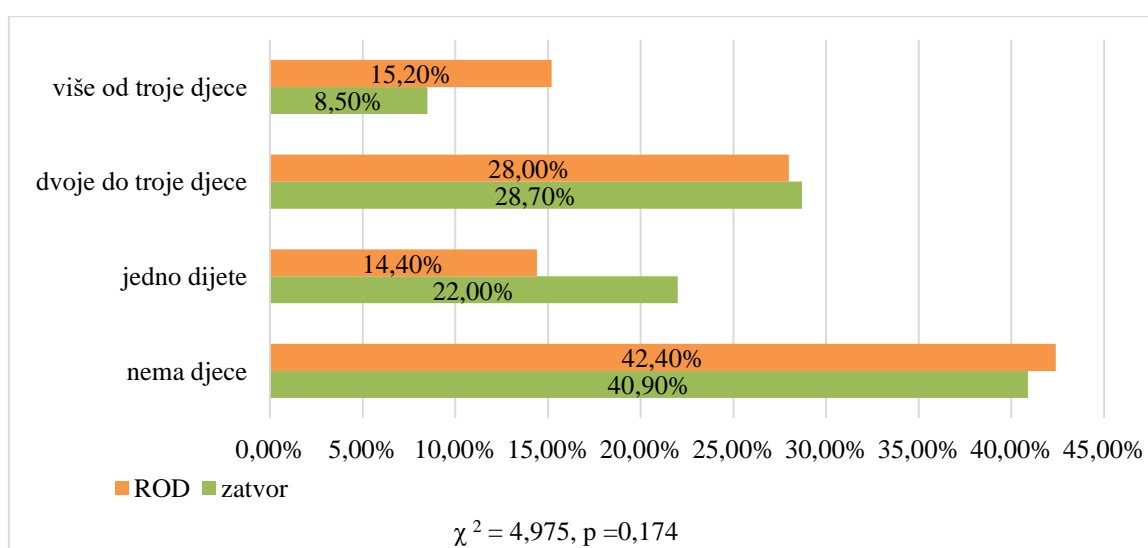
Grafikon 15 Broj djece ispitanika (N=289, n.p.=4,6%)

Analiziranjem rezultata grafikona 15 dolazi se do podatka da nešto više od polovine (58 %) svih ispitanika imaju djecu. Najviše je ispitanika sa dvoje djece, nešto je manje sa jednim djetetom, odnosno s više od troje djece. Ovdje također postoji 14 ispitanika za koje nije poznato imaju li djece i koliki je njihov broj. Naime, u osobnicima za njih nije naveden podatak o broju djece (4,6 %).

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na broj djece.

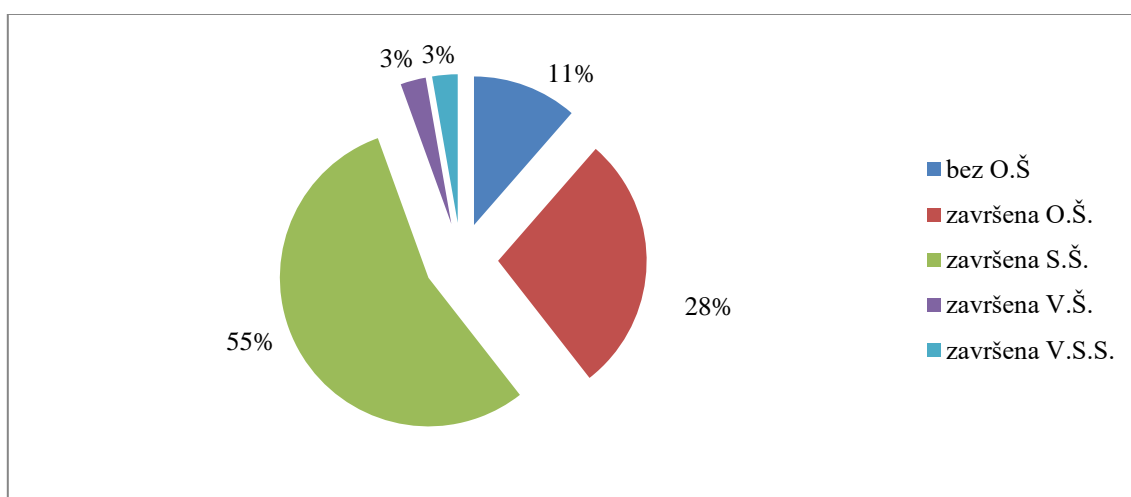
Grafikon 16 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj djece (N= 289, n.p.= 4,6%)

Grafikon 16 pokazuje da razlike po broju djece između počinitelja kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora odnosno rad za opće dobro nisu statistički značajne.

Iz ovih podataka može se zaključiti da struktura obitelji (bračni status i broj djece) nije bila kriterij koji bi sudove rukovodio prilikom odluke hoće li kratkotrajnu kaznu zatvora zamijeniti radom za opće dobro ili neće. Treba napomenuti da su preliminarne obrade za bračni status i broj djece uključivale i kategorije "nepoznato" pri čemu bračni status niti tada nije statistički značajno razlikovao izricanje kazne i izricanje alternativne sankcije, no broj djece jest. U daljnjim analizama ovaj kriterij valjalo bi detaljnije istražiti.

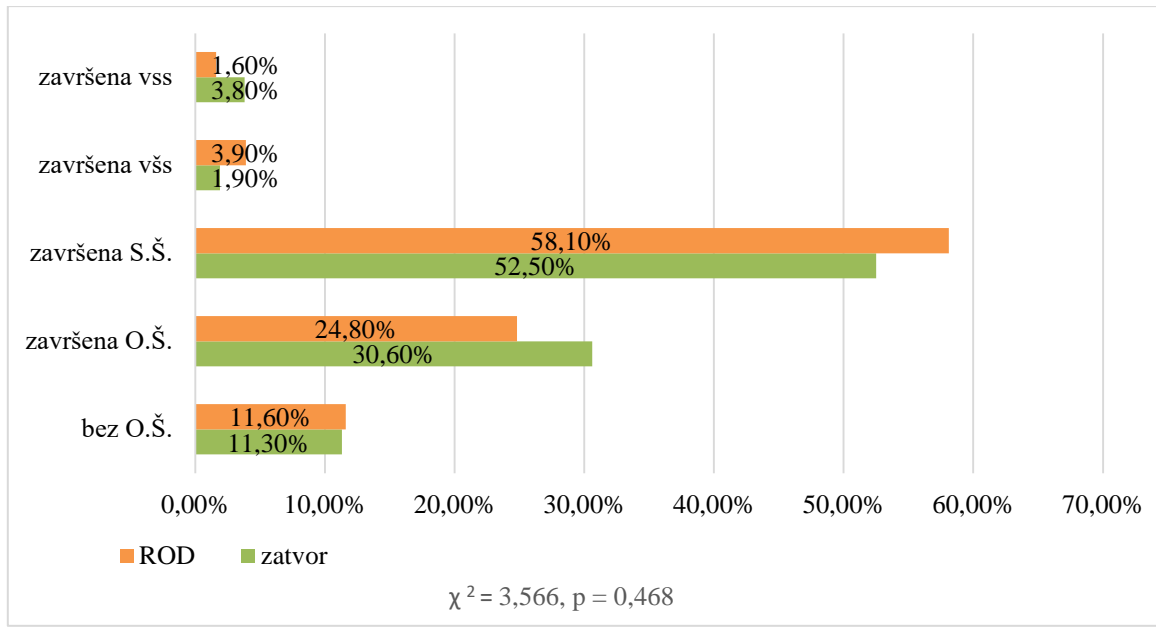
Grafikon 17 Školska sprema ispitanika (N=289, n.p.=4,6%)

Relativno najveći je dio svih ispitanika sa završenom srednjom školom, a kada se njima pribroje i oni sa završenom višom ili visokom stručnom spremom, dobije se podatak da se radi o nešto više od 60 % ispitanika. S druge strane, nemali je broj onih koji nemaju završenu osnovnu školu, te bi tome u prilog išlo da ih se u samom zatvorskom sustavu uključi u nastavak obrazovanja. Ovdje međutim dolazi u pitanje vrijeme potrebno za obrazovanje, a slično vrijedi i za ispitanike koji su završili samo osnovnu školu, a koji zbog kratkog boravka neće biti u mogućnosti završiti bilo kakav tečaj. U ukupnom uzorku jako je malo onih koji su završili više ili visoko obrazovanje.

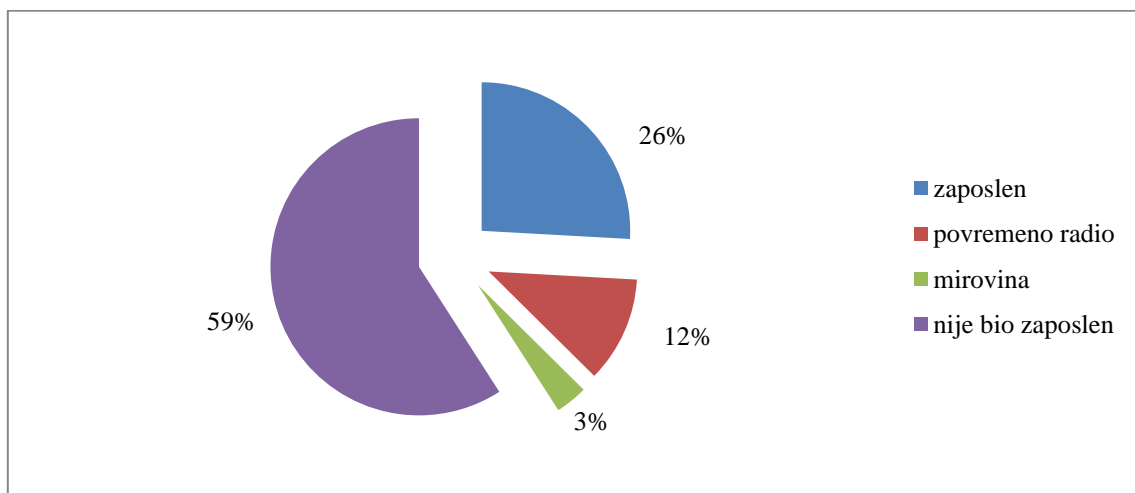
Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na školsku spremu.

Grafikon 18 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na školsku spremu (N= 289, n.p.= 4,6%)

Analizirajući grafikon 18 vidljivo je da nema statistički značajnih razlika između ispitanika kojima je izrečen zatvor odnosno rad za opće dobro s obzirom na njihovo obrazovanje. Dakle, sud obrazovanje nije posebno vrednovao odnosno nije se rukovodio time hoće li biti vremena i mogućnosti da se neki od oblika izobrazbe i završi tijekom izdržavanja kazne, već se očito rukovodio nekim drugim obilježjima. Usprkos tome zamjetna je tendencija da je zatvor relativno nešto češće izrečen onim ispitanicima koji su završili osnovnu školu i visoku školu, dok je rad za opće dobro relativno češće izrečen onima sa završenom srednjom i višom školom. No, na to su, očividno, utjecali drugi razlozi koji su reducirali utjecaj obrazovanja.

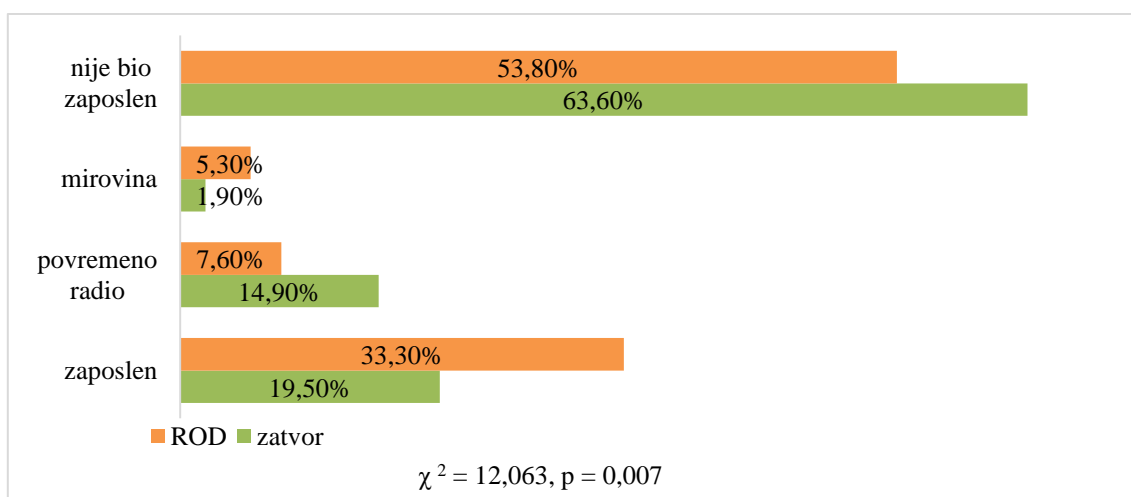
Grafikon 19 Radni status ispitanika (N=286, n.p.=5,6 %)

Iz grafikona 19 može se vidjeti da je relativno mali broj svih ispitanika koji su bili u radnom odnosu, ili su povremeno radili (38 %). Kada se usporede rezultati iz grafikona 7 iz koje proizlazi da je jako mali broj ispitanika bio iznad 65 godina, za očekivati je da bi svi ostali trebali biti zaposleni, jer su u radno produktivnoj fazi života. No, to nije bio slučaj, što može dovesti do zaključka da nisu imali razvijene radne navike odnosno razvijene stavove o radu. Ovdje se u daljnjem tretmanskome radu može govoriti o motiviranju za radnim aktivnostima prvenstveno kod onih ispitanika koji nisu bili radno angažirani ili su samo povremeno radili, a takvih je 71 %.

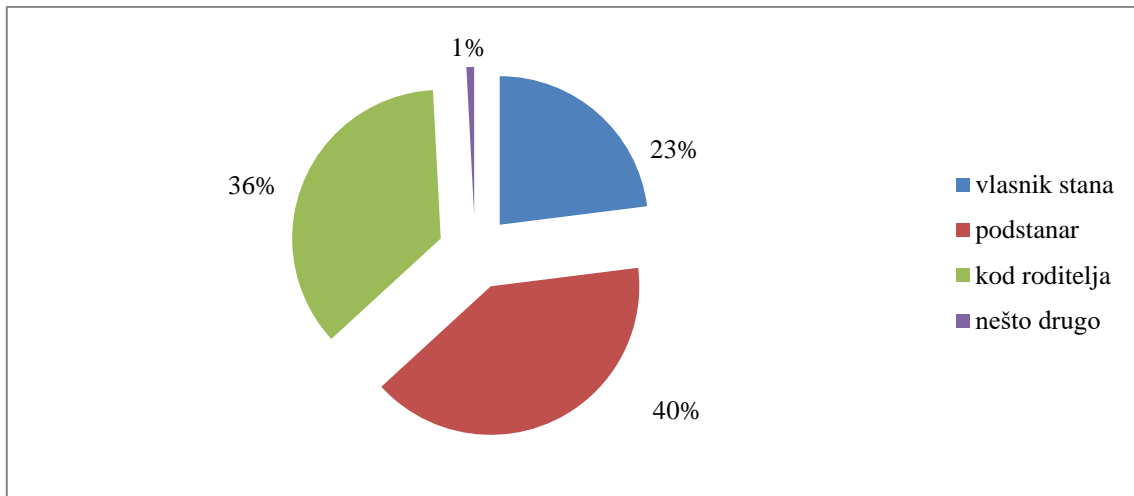
Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na radni status ispitanika.

Grafikon 20 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na radni status (N= 286, n.p. = 5,6 %)

Grafikon 20 prikazuje da su razlike po radnom statusu između počinitelja kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora odnosno rad za opće dobro statistički značajne. To znači da će sudovi relativno češće počiniteljima kaznenih djela koji su u radnom odnosu te umirovljenicima izricati rad za opće dobro, nego onima koji nisu zaposleni ili su povremeno radili. Ovi rezultati idu u prilog razmišljanju da radno angažirani počinitelji kaznenih djela, u određenim situacijama trebaju ostati u zajednici te kroz rad za opće dobro odslužiti svoju kaznu, prvenstveno kako bi zadržali posao te radne navike, a potom i zbog same egzistencijalne potrebe pojedinog ispitanika. U konačnici dobiveni rezultati ipak idu u prilog da sudovi na neki način imaju povoljniju prognozu za one koji su u stalnom radnom odnosu ili imaju stalne prihode (mirovina).

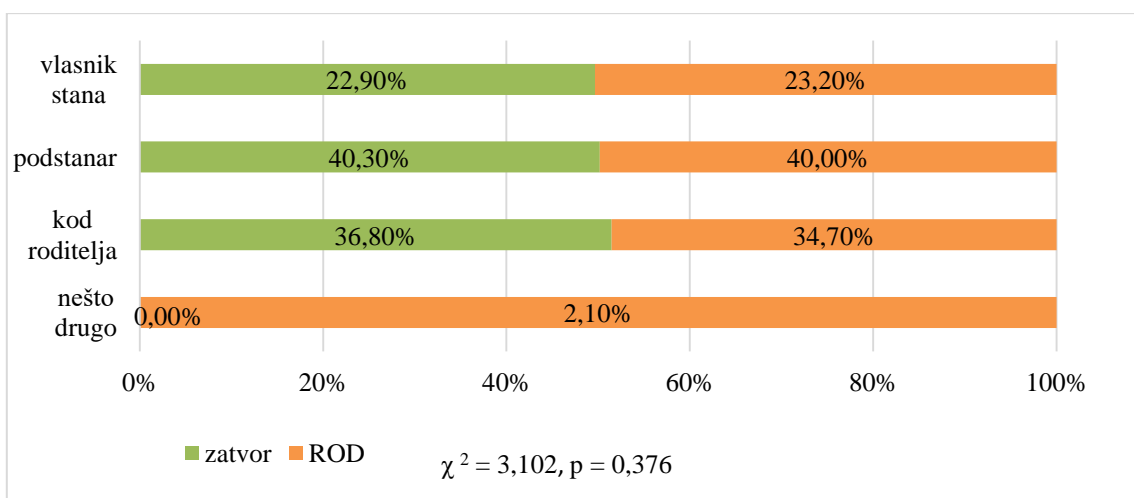
Grafikon 21 Stambena zbrinutost ispitanika/stambeni status (N=239, n. p=21,1%)

S obzirom na slabu zaposlenost svih (grafikon 19) ne čudi podatak da je samostalno stambeno zbrinuto tek manje od jedne četvrtine ispitanika, dok se ostali snalaze na druge načine (ili su još uvijek kod roditelja, ili podstanari). Ovdje opet zabrinjava podatak u kategoriji „nepoznato“ jer za njih više od jedne petine nije upisan u Osobniku podatak o stambenoj zbrinutosti.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na stambeni status ispitanika.

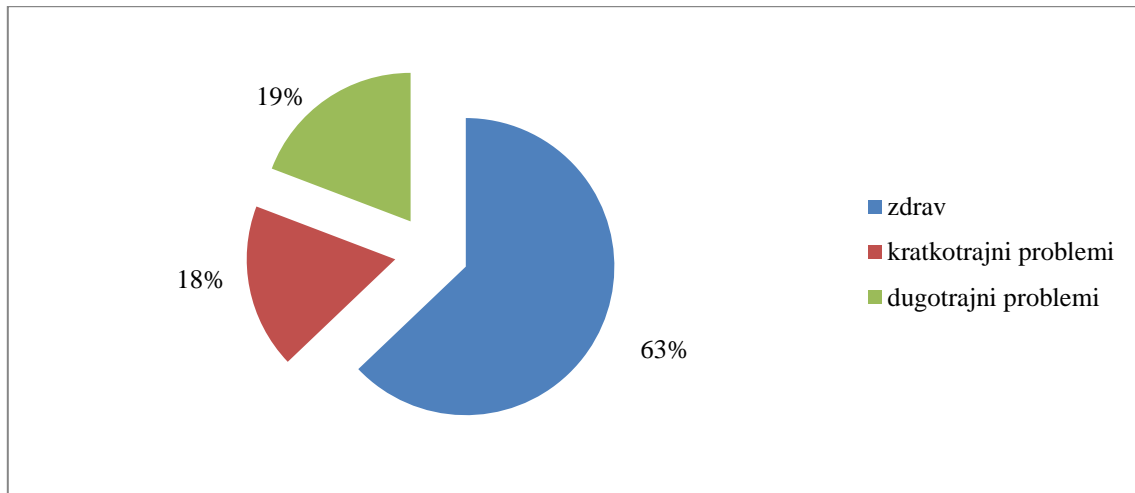
Grafikon 22 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na stambeni status (N=239, n. p. = 21,1 %)

Iz grafikona 22 vidljivo je da nema statistički značajnih razlika po stambenom statusu ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora odnosno rad za opće dobro. Međutim,

ovdje je cjelokupni uzorak reduciran na 78,9 % jer u obradu nisu uzeti ispitanici kod kojih stambeni status nije poznat. Manjkavi podaci u osobnicima ispitanika utječu na nepotpunu sliku što znači da je u daljnjim analizama ovo područje potrebno detaljnije istražiti.

Grafikon 23 Zdravstveni status ispitanika (N=229, n. p=24,4 %)

Iz grafikona 23 proizlazi da je gotovo polovina svih ispitanika bez evidentiranih zdravstvenih problema. Nešto više od trećine ispitanika imaju neke zdravstvene probleme, pa će se u narednoj tablici vidjeti je li taj podatak utjecao na odluku suda. Ovdje se može postaviti pitanje na koji način je procijenjeno zdravstveno stanje te na koji način dokazuju zdravstveni status probacijskom uredu. Moguće je da oni kojima činjenica „zdrav“/„bolestan“ ide u prilog dostavljaju potvrde o zdravstvenom statusu ili se sve svodi na to kako ispitanik iskaže svoj zdravstveni status. Ovdje je problem kategorija „nepoznato“, jer kod relativno velikog broja ispitanika nema podataka o zdravstvenom statusu. U svakom slučaju podatci o zdravstvenom statusu vjerojatno nisu bili poznati sudu u vrijeme odlučivanja o samoj sankciji.

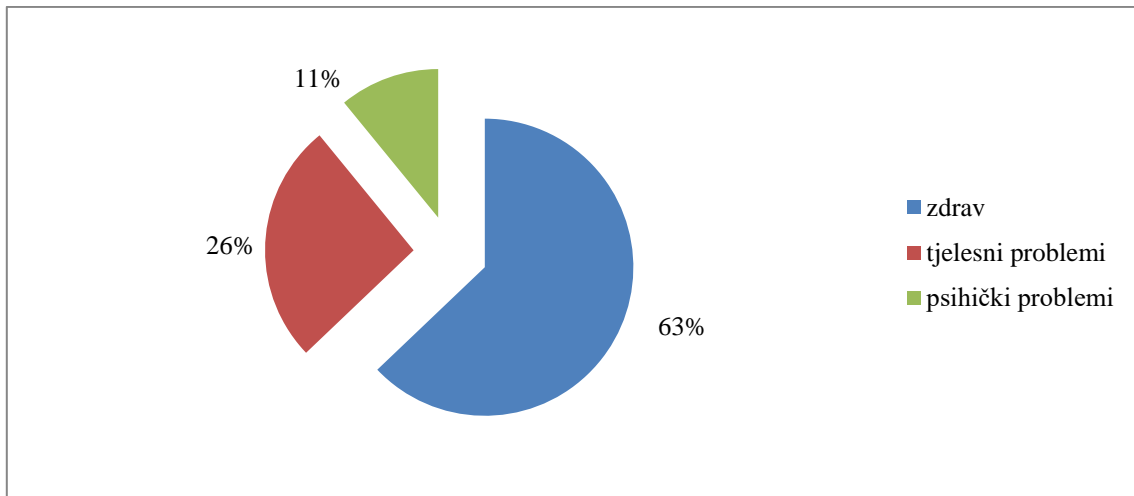
Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na zdravstveni status ispitanika.

Grafikon 24 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na zdravstveni status (N=229, n.p.=24,4 %)

Razlike među ispitanicima kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora ili rad za opće dobro s obzirom na njihov zdravstveni status je statistički značajna. Analizirajući grafikon 24 vidljivo je da je sud relativno češće izrekao kaznu zatvora bez obzira na zdravlje, a posebno onima s kratkotrajnim zdravstvenim problemima. Međutim, ove podatke treba uzeti s velikim oprezom. Naime, postoji velik broj ispitanika, uglavnom onih kojima je izrečen rad za opće dobro, za koje navedeni status nije poznat (pa su ti podaci izuzeti iz obrade), a to svakako pozadinski utječe na konačne pokazatelje. Potrebno je, također, napomenuti da su podatci o zdravstvenom statusu dobiveni tek po započinjanju same sankcije. Po dolasku u zatvor, zatvorenika pregleda liječnik te upisuje zdravstvenu procjenu u zdravstveni karton, a potom službenik tretmana i u osobnik, dok oni kojima je izrečen rad za opće dobro svoje zdravstveno stanje sami iskazuju probacijskom službeniku. Probacijski službenik u pravilu nema izvješće liječnika obiteljske medicine ili nalaz liječnika specijaliste ukoliko osuđenik ne traži odgodu ili prekid rada za opće dobro.

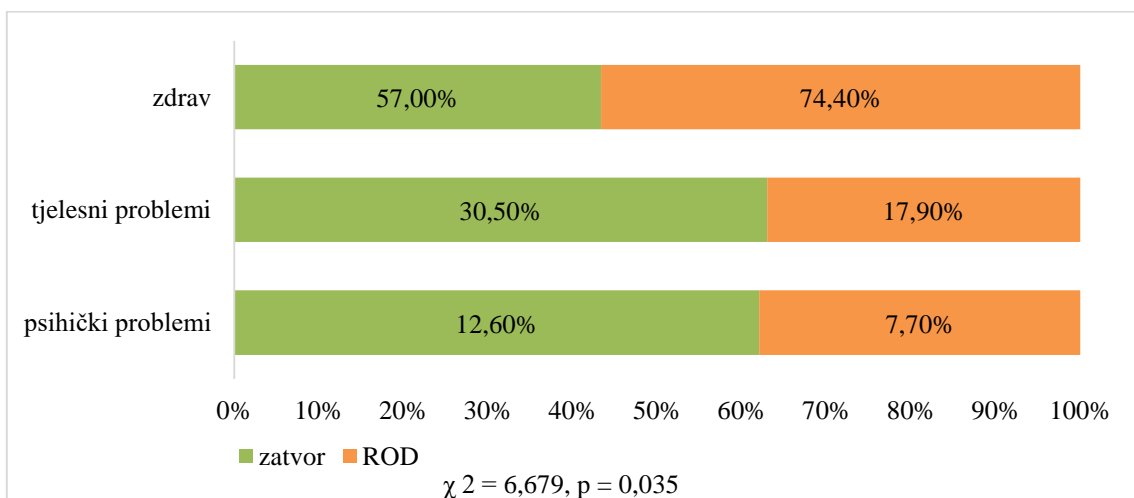
Grafikon 25 Vrsta zdravstvenog problema kod ispitanika (N=229, n. p=24,4%)

Rezultati grafikona 25 pokazuju da više od jedne trećine svih ispitanika ima pojedinih zdravstvenih problema pretežito tjelesnih i psihičkih, a da onih koji su procijenjeni kao zdravi ima dosta više od polovine (63 %). S obzirom na ovakvu sliku zdravstvenog stanja ispitanika javljaju se dva problema: 1) kako će raditi u zatvoru te 2) kako će odraditi rad za opće dobro. U svakom slučaju podatci o zdravstvenom statusu vjerojatno nisu bili poznati sudu u vrijeme odlučivanja o samoj sankciji.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na vrstu zdravstvenog stanja ispitanika.

Grafikon 26 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na vrstu zdravstvenih problema (N=229, n.p.=24,4%)

Razlike po vrsti zdravstvenog problema između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora odnosno rada za opće dobro su statistički značajne.

Kad se promatraju rezultati iz grafikona 26 vidi se da je kazna zatvora relativno češće zamijenjena radom za opće dobro kad su u pitanju zdravi ispitanici i obratno, češće nije zamijenjena kod ispitanika s tjelesnim i psihičkim problemima.

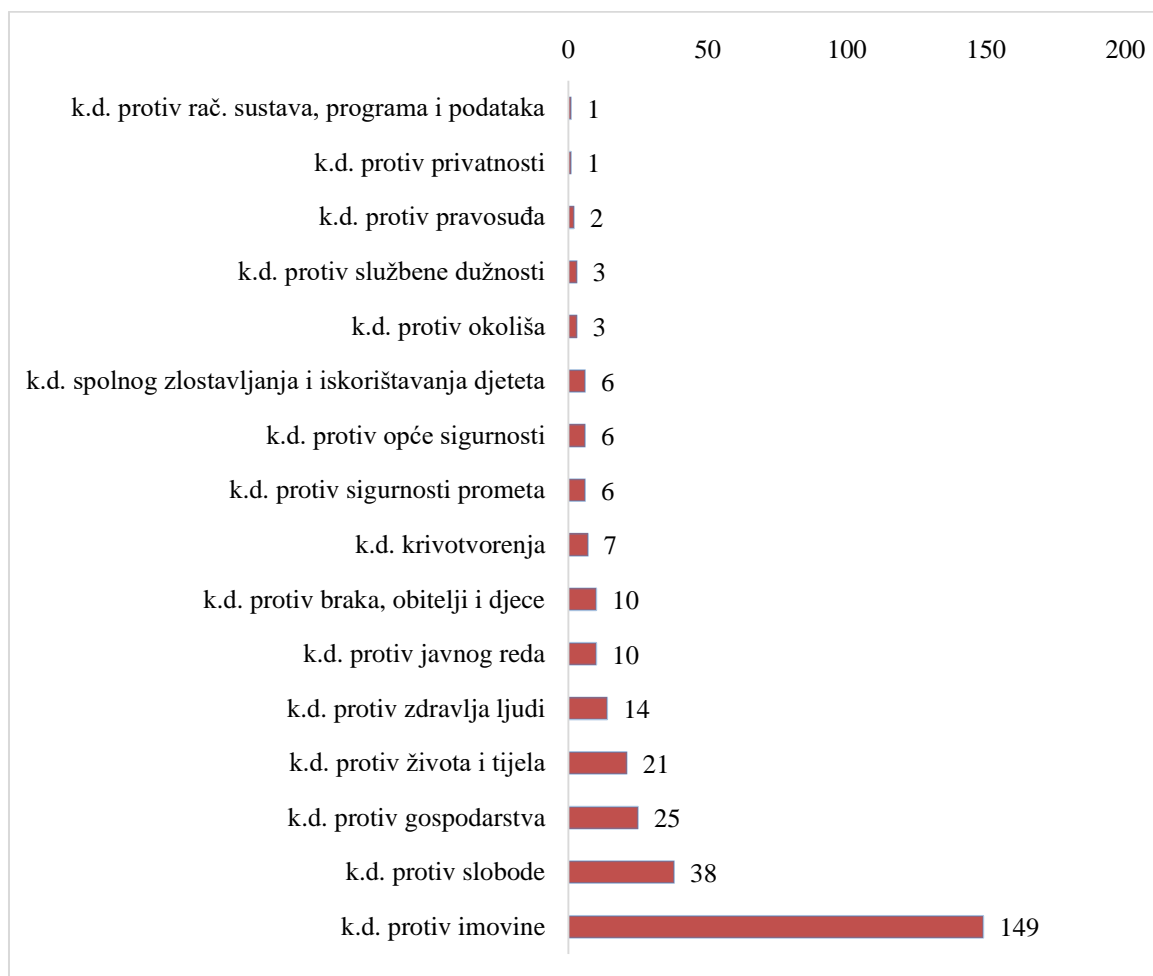
Napomene oko problematične procjene zdravstvenog statusa navedene pri interpretaciji grafikona 23 i ovdje se primjenjuju.

Zaključno, vezano za rezultate ispitivanja razlike pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na socijalno demografska obilježja počinitelja te zdravstveno stanje, može se konstatirati sljedeće: ispitanici kojima su u promatranom razdoblju izrečene kratkotrajne kazne zatvora, bez obzira jesu li one zamijenjene radom za opće dobro ili nisu, po socijalno demografskim i zdravstvenim obilježjima uglavnom su muškarci s boravištem u gradskim sredinama, neznatno češće u braku ili nekom obliku izvanbračne zajednice (i s djecom) nego izvan takve zajednice, najčešće sa završenom srednjom školom, ali dosta često i samo sa završenom osnovnom školom ili bez nje, pretežito nezaposleni ili tek povremeno rade, pretežito bez riješenog stambenog statusa i zdravih. Problem kod prikupljanja podataka bio je što osobnici ispitanika nisu uvijek bilježili sve podatke pa je zbog nekih varijabli socijalno demografskog statusa broj nepoznatih podataka reducirao uzorak za 3% do 21% ispitanika, a na varijablama zdravstvenog statusa za čak 24% ispitanika što, naravno utječe na daljnje obrade u smislu traženja razlika po vrsti sankcije. Na tako reduciranim uzorcima konstatirano je da statistički značajne razlike u izricanju kratkotrajne kazne zatvora i rada za opće dobro ne postoje na varijablama: dob, spol, bračni status, broj djece, školska sprema i stambena zbrinutost. Takve razlike utvrđene su samo na četiri varijable i to mjesto prebivališta/boravišta, radni status, zdravstveni status i vrsta zdravstvenog statusa. Tako se kazna zatvora, za razliku od rada za opće dobro relativno češće izriče ispitanicima koji žive u gradu, nezaposlenima ili bez redovitih primanja, te onima sa zdravstvenim problemima.

4.2.4.2. Rezultati istraživanja o razlici pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na vrstu kaznenog djela i recidivizam

Slijedi prikaz rezultata s obzirom na vrstu kaznenog djela i recidivizam koji su razvrstani na način da su najprije prikazane vrste kaznenih djela i recidivizam (po svakoj varijabli) svih počinitelja kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora (N=303), bez obzira je li ona zamijenjena radom za opće dobro ili nije, a potom i razlike s obzirom na izrečenu zatvorsku kaznu (N1=167) i rad za opće dobro (N2=136). Vrstu kaznenog djela i recidivizam opisuje sljedećih 12 varijabli: glava kaznenog djela, vrsta počinjenog kaznenog djela, izrečena sigurnosna mjera, ranija kriminalna aktivnost (da ili ne), ranije izricana novčana kazna, broj ranije izrečenih novčanih kazni, ranije izricana uvjetna osuda, broj ranije izrečenih uvjetnih osuda, ranije izrečen rad za opće dobro, broj ranije izrečenog rada za opće dobro, ranije izrečena kazna zatvora te broj ranije izrečenih kazni zatvora.

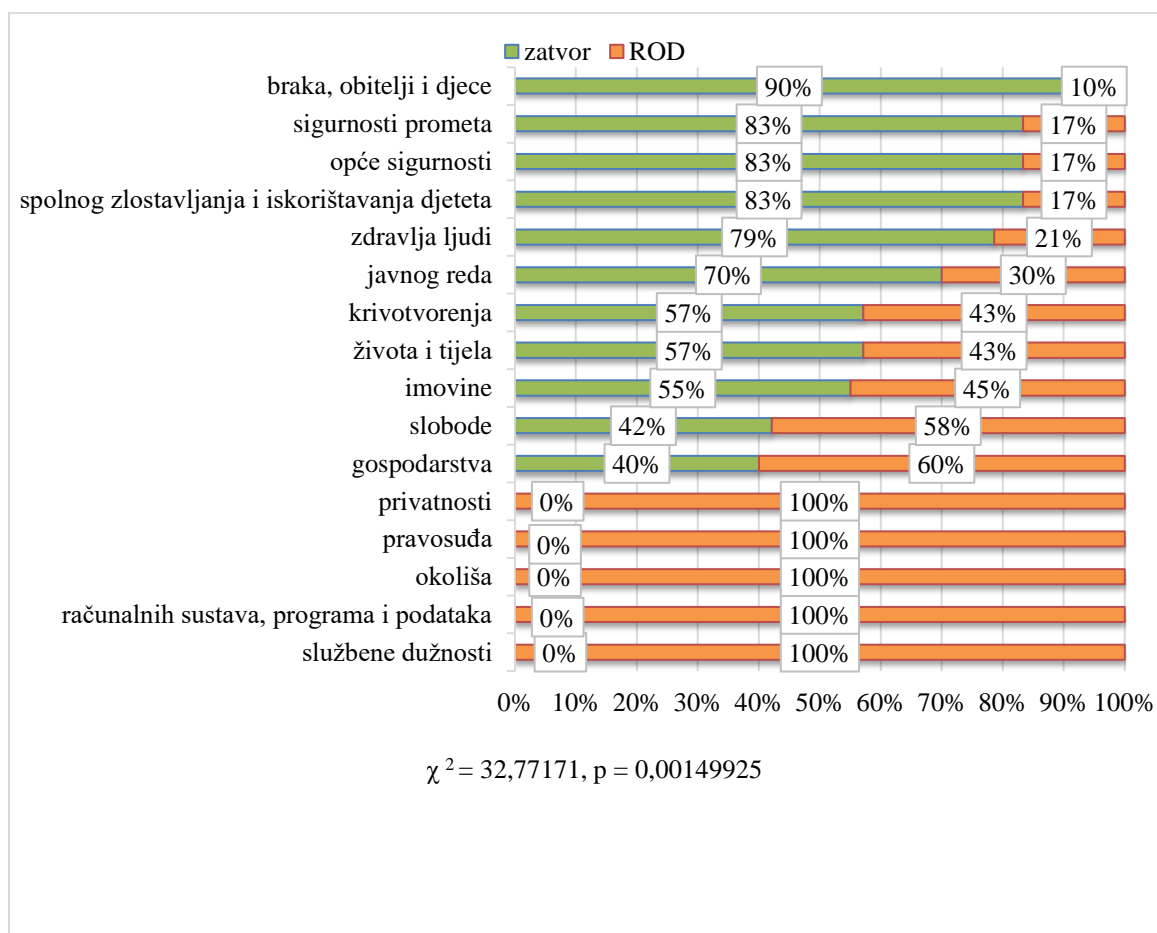
Grafikon 27 Glava kaznenog djela (N=303)

Analizirajući grafikon 27 može se konstatirati da je gotovo polovina ispitanika počinila kaznena djela iz glave XXIII (protiv imovine) zatim slijede kaznena djela iz glave XIII (protiv slobode), kaznena djela iz glave XXIV (protiv gospodarstva) te kaznena djela iz glave X (protiv života i tijela). Sve ostale glave kaznenih djela su manjim dijelom zastupljene sa znatno nižim frekvencijama.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na glave kaznenog djela.

Grafikon 28 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na glave kaznenih djela (N=303)

Prema rezultatima obrade podataka navedenih u grafikonu 28 proizlazi da postoje statistički značajne razlike po glavama kaznenih djela između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora odnosno rad za opće dobro. Generalno gledano od šesnaest glava kaznenih djela vidi se da je kod njih devet (protiv imovine, protiv života i tijela, protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, protiv braka, obitelji i djece, protiv zdravlja ljudi, protiv

opće sigurnosti, protiv sigurnosti prometa, protiv krivotvorenja i protiv javnog reda) relativno češće izrečen zatvor nego rad za opće dobro. Rad za opće dobro je isključivo izrečen kod glava: privatnosti, pravosuđa, okoliša, računalnih sustava programa i podataka te službene dužnosti, dok je relativno češće izrečen kod dvije glave (protiv slobode, protiv gospodarstva). Međutim, s obzirom da su frekvencije na većini kategorija izrazito niske, dobivenu statističku značajnost treba promatrati sa oprezom.

Nadalje, treba spomenuti da postoje kaznena djela, u uzorku prisutna u nešto manjem obimu.

Ovakva tendencija suda je i razumljiva i logična, jer se i očekuje da će suci prilikom izricanja sankcije voditi računa o težini počinjenog kaznenog djela.

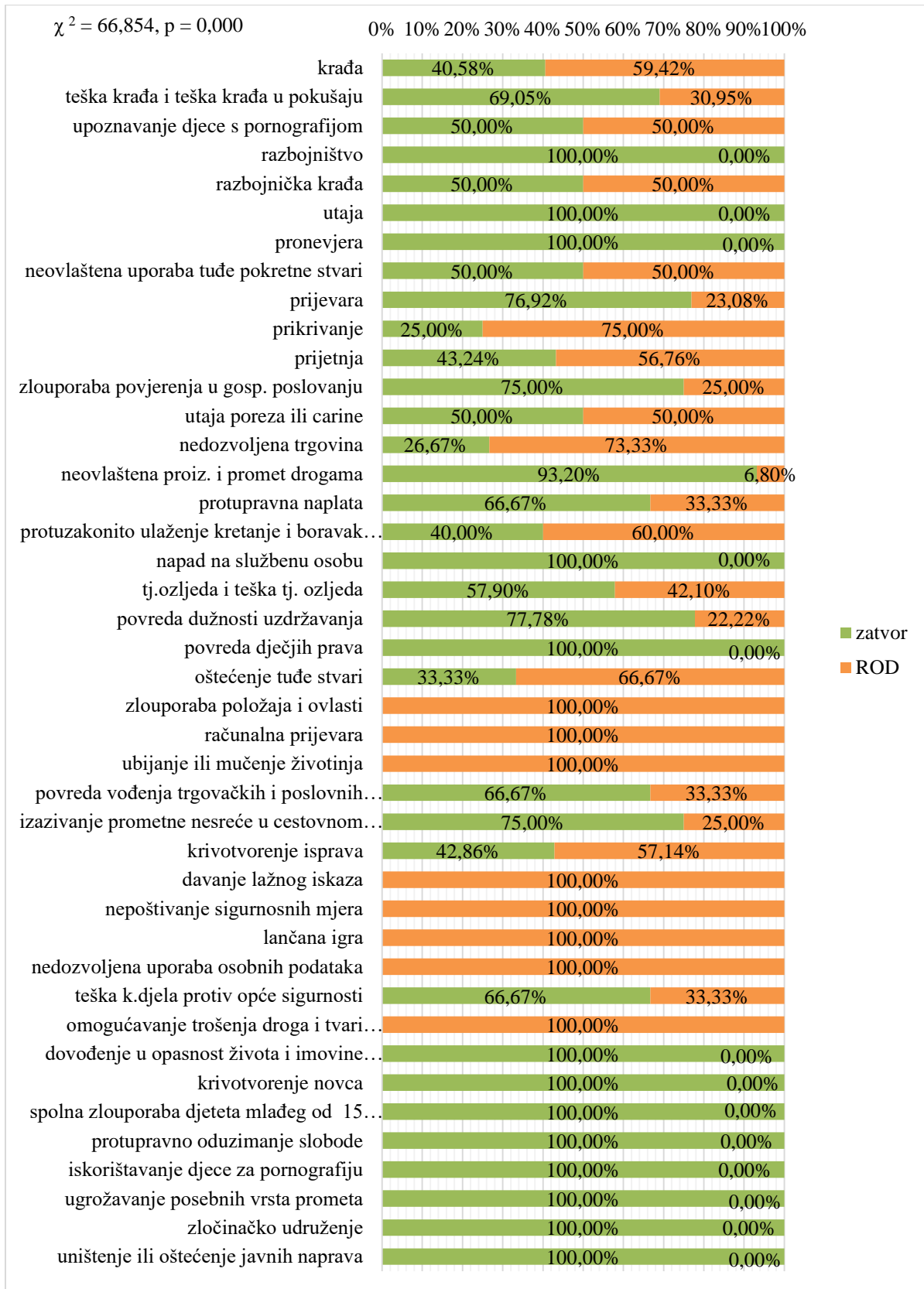
Analizirajući rezultate grafikona 29 koji prikazuju vrste kaznenih djela vidljivo je da najveći broj čine kaznena djela krađe, teške krađe i teške krađe u pokušaju i to njih nešto više od 36 %. Nešto manje je onih (12 %) koji su počinili kazneno djelo prijetnje, potom slijede oni koji su počinili kazneno djelo tjelesne ozljede te teške tjelesne ozljede. Sva ostala kaznena djela zastupljena su ispod 5 %.

Grafikon 29 Vrsta počinjenog kaznenog djela (N=303)

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na vrstu kaznenog djela.

Grafikon 30 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na vrstu počinjenog kaznenog djela (N=303)

Prema podacima iz grafikona 30 vidljivo je da su razlike po vrsti kaznenih djela između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora odnosno rad za opće dobro statistički značajne. Od ukupno 42 različitih kaznenih djela vidi se da je kod njih trinaest (razbojništvo, utaja, pronevjera, napad na službenu osobu, povreda dječjih prava, dovođenje u opasnost života i imovine opće opasnom radnjom, krivotvorenje novca, spolna zlorporaba djeteta mlađeg od 15 godina, protupravno oduzimanje slobode, iskorištavanje djece za pornografiju, ugrožavanje posebnih vrsta prometa, zločinačko udruženje, uništenje ili oštećenje javnih naprava) isključivo izrečena kratkotrajna kazna zatvora. Relativno češće izrečen zatvor nego rad za opće dobro je kod sljedećih kaznenih djela: teška krađa i teška krađa u pokušaju, prijevara, zlorporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju, neovlaštena proizvodnja i promet drogama, protupravna naplata, tjelesna ozljeda i teška tjelesna ozljeda, povreda dužnosti uzdržavanja, povreda vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga, izazivanje prometne nesreće u cestovnom prometu i kod teškog kaznenog djela protiv opće sigurnosti.

Rad za opće dobro isključivo je izrečen kod sljedećih kaznenih djela: zlorporaba položaja i ovlasti, računalna prijevara, ubijanje ili mučenje životinja, davanje lažnog iskaza, nepoštivanje sigurnosnih mjera, lančana igra, nedozvoljena uporaba osobnih podataka te omogućavanje i trošenja droga i tvari u sportu. Relativno češće je izrečen kod kaznenih djela (krađa, prikriivanje, prijetnja, nedozvoljena trgovina, protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u RH, oštećenje tuđe stvari i krivotvorenje isprava.

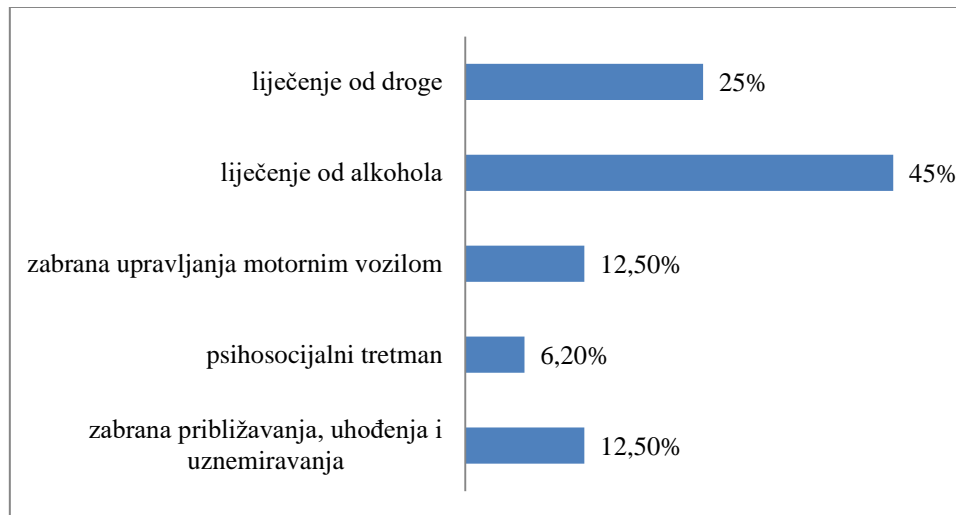
Kad su u pitanju kaznena djela (upoznavanje djece s pornografijom, razbojnička krađa, neovlaštena uporaba tuđe pokretne stvari i utaja poreza ili carine) u istom omjeru je izrečen zatvor i rad za opće dobro.

Međutim, s obzirom da su frekvencije u većini kategorija izrazito niske, dobivenu statističku značajnost treba promatrati sa oprezom.

Rezultati iz grafikona 31 opisuju u kojoj mjeri je uz kaznu zatvora ili rad za opće dobro izrečena pojedina sigurnosna mjera, međutim radi se o premalim frekvencijama. Sigurnosna mjera, gotovo da nije ni izricana, odnosno izrečena je samo kod 16 ispitanika. Najčešće je izricana sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti (alkohol, droga), slijedi zabrana približavanja, uhođenja i uznemiravanja te zabrana upravljanja motornim vozilima. Može se zaključiti da su sudovi uz kaznu vrlo rijetko počiniteljima izricali jednu od mogućih sigurnosnih mjera. Postoji mogućnost da primjerice ispitanici nisu bili pod utjecajem alkohola

ili opojne droge prilikom počinjenja djela, pa zbog toga nisu vještačeni i sigurnosna mjera im nije izrečena, što ne znači da oni nemaju problema i da bi im ona trebala biti izrečena.

Grafikon 31 Izrečena sigurnosna mjera (N=16)

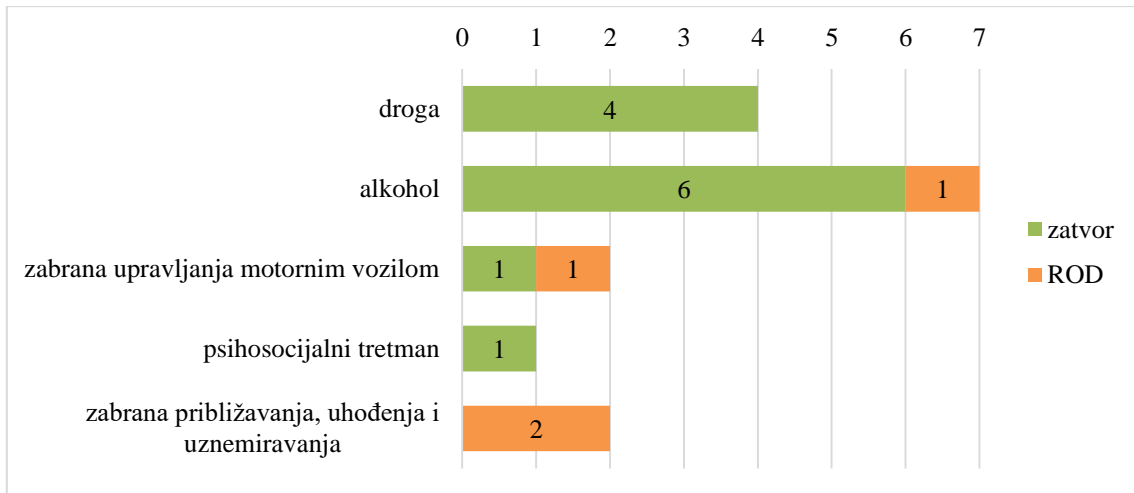
Rezultati ranijeg istraživanja⁴⁵¹ za koje su podaci prikupljeni retrospektivnom analizom podataka povijesti bolesti, vještačenja i osobnika zatvorenika koji su zatečeni na izdržavanju kazne zatvora u Zatvoru u Zagrebu te Centru za dijagnostiku u Zagrebu do travnja 2015. godine, pokazali kako zatvorenici koji uz kaznu zatvora imaju izrečenu neku od sigurnosnih mjera najčešće čine kaznena djela protiv imovine (43%), kaznena djela protiv života i tijela (30%) te kaznena djela protiv zdravlja ljudi (26%). Najmanju zastupljenost imala su kaznena djela protiv braka, obitelji i djece te kaznena djela protiv ljudskih prava i osobnih sloboda (2%). Zatvorenicima su najčešće izricane sigurnosne mjere obvezno liječenje od ovisnosti o opojnim drogama (61%), ovisnosti o alkoholu (22%) te psihijatrijsko liječenje (11%).

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na izrečene sigurnosne mjere.

S obzirom da se radi o izrazito niskim frekvencijama, u grafikonu 32 dat je prikaz podataka korištenjem apsolutnih brojeva i bez računanja statističkih parametara.

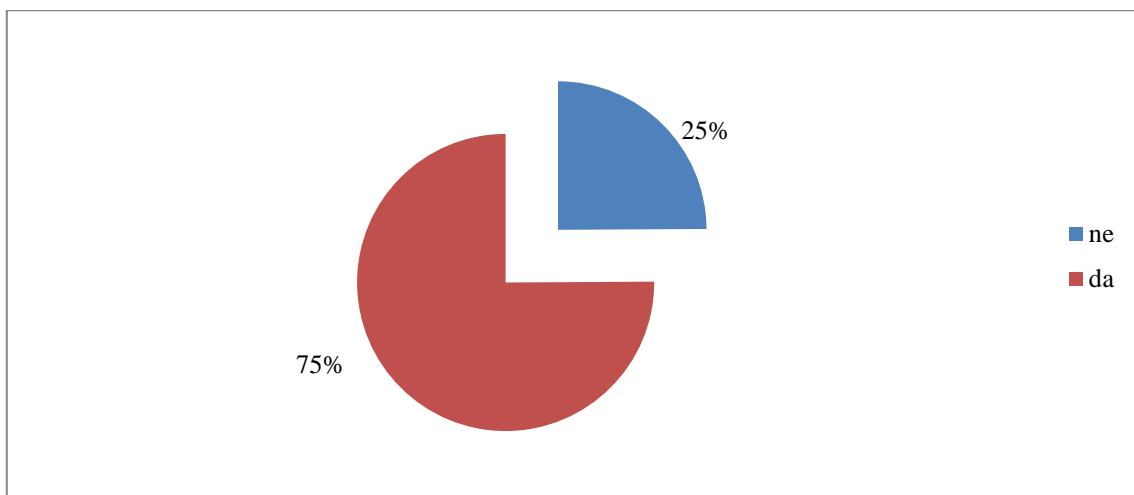
⁴⁵¹ Pereza Radovčić, E; Luketić, I.; Vlahović, K. (2015) Sigurnosne mjere zatvorenika s bolestima ovisnosti i komorbidnim poremećajima // Prvi hrvatski simpozij o bolestima ovisnosti i komorbidnim poremećajima s međunarodnim sudjelovanjem, Poreč, Hrvatska knjiga sažetaka str.2.

Grafikon 32 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na izrečene sigurnosne mjere (N=16)

Iz ovako niskih frekvencija vidljivo je da sudovi izriču sigurnosne mjere kako onima koji su osuđeni na kaznu zatvora tako i onima kojima je izrečen rad za opće dobro. U najvećem broju (na ovom uzorku) vidljivo češće je izrečena sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti (alkohol) onima koji su osuđeni na kaznu zatvora u odnosu na rad za opće dobro. Zanimljivo je da je sigurnosna mjera zabrana približavanja, uhođenja i uznemiravanja izrečena samo onima kojima je određen rad za opće dobro.

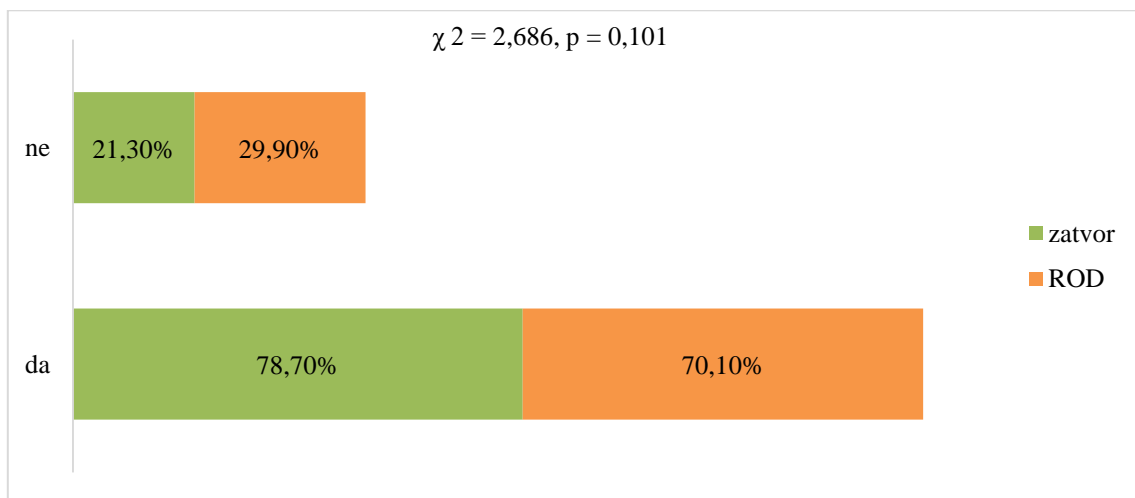
Grafikon 33 Ranija kriminalna aktivnost (N=277, n.p.=8,6 %)

Iz grafikona 33 vidljivo je da je tri četvrtine ispitanika imala ranije izrečenu neku od kaznenih sankcija, a o kojim je sankcijama riječ, analizira se nakon ispitivanja razlika među ispitanicima kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro prema kriteriju ranije kriminalne aktivnosti bez obzira na ranije izrečenu sankciju.

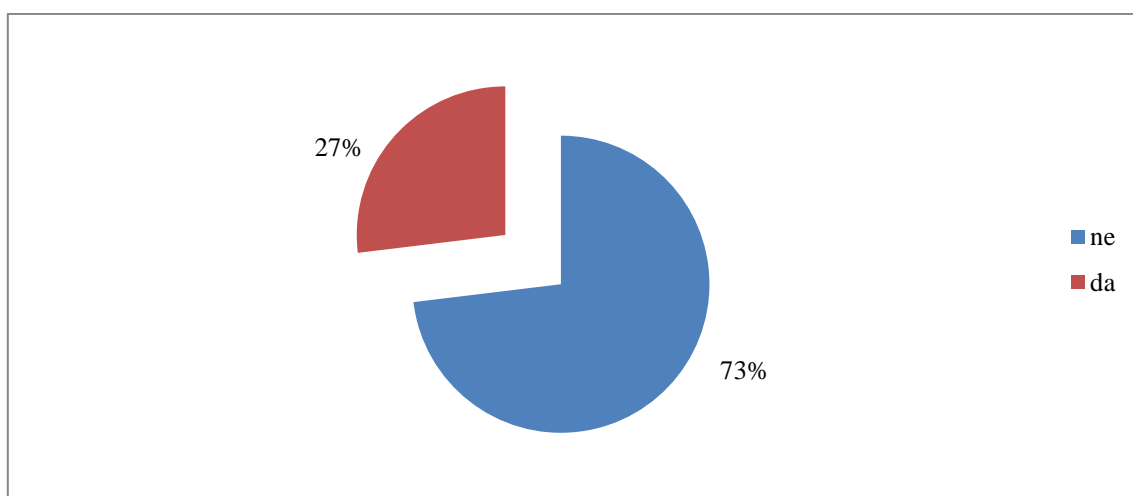
Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na raniju kriminalnu aktivnost. Ranija kriminalna aktivnost u ovom slučaju podrazumijeva podatke iz kaznene evidencije što uključuje informacije o ranijoj kažnjavanosti za kaznena djela. Ti podaci su u osobnicima počinitelja jedini dostupni (nalaze se u mapu unutar osobnika) što znači da ovdje u obzir nisu uzeti podaci o prijavama za kaznena djela i/ili prekršaje niti podatke iz prekršajnih evidencija.

Grafikon 34 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na raniju kriminalnu aktivnost (N=277, n.p.=8,6 %)

Iz grafikon 36 vidljivo je da razlike po ranijoj kriminalnoj aktivnosti između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora odnosno rad za opće dobro nisu statistički značajne, što znači da sudovima čista informacija o tome je li bilo ili nije bilo prethodne kriminalne aktivnosti nije bila presudna. Pretpostavka je, međutim, da su u obzir uzeli broj takvih prethodnih aktivnosti i njihovu vrstu, te da je to utjecalo na njihovu odluku.

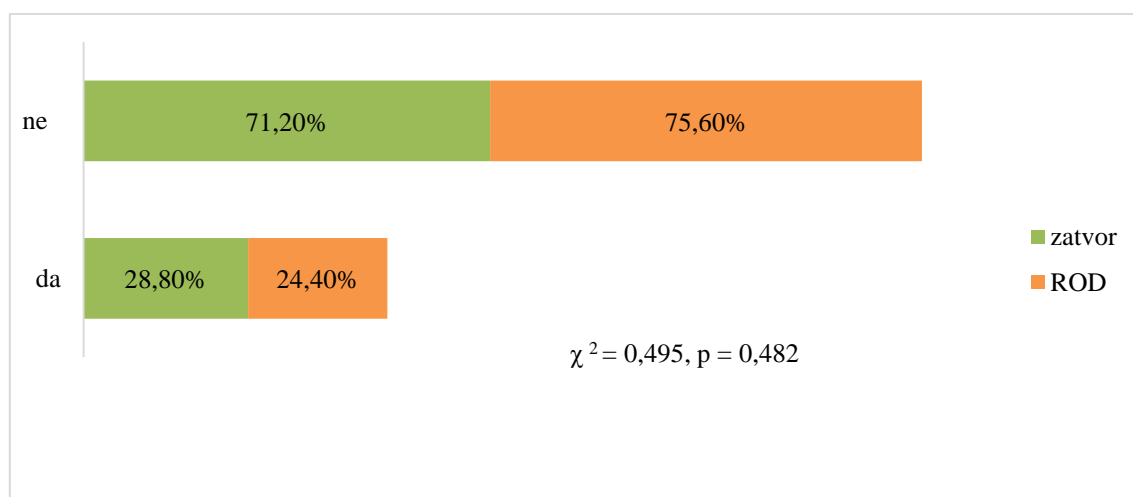
Grafikon 35 Ranije izrečena novčana kazna (N=208, n. p=31,4 %)

Promatrajući rezultate grafikona 35 može se primijetiti da je nešto više od jedne četvrtine svih ispitanika ranije imalo izrečenu novčanu kaznu.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu novčanu kaznu pri čemu je uzorak reduciran samo na one ispitanike koji su ranije imali kriminalnu aktivnost.

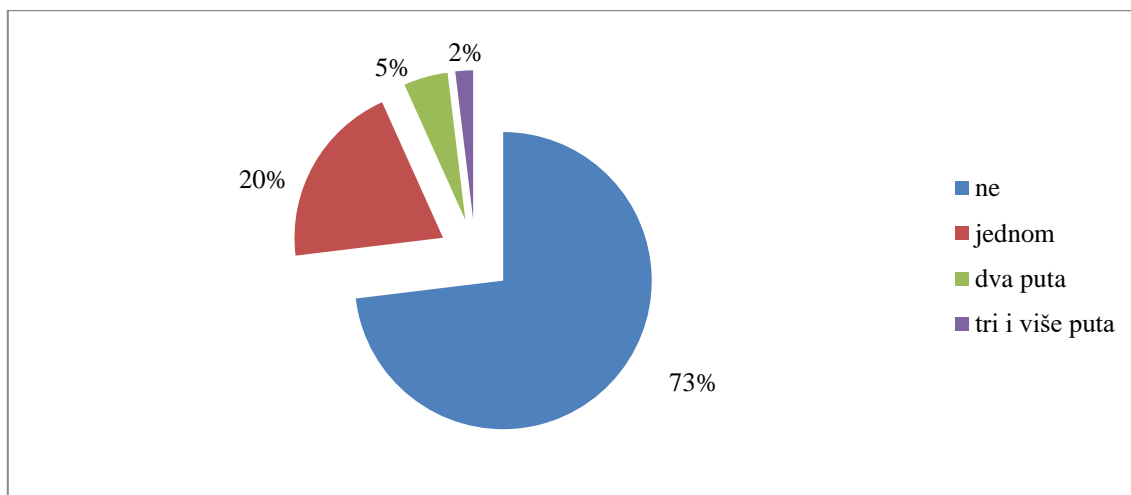
Grafikon 36 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu novčanu kaznu (N=208, n.p.=31,4 %)

„Ne“ se odnosi na osuđenike kojima prethodno nije bila izrečena novčana kazna, a „Da“ se odnosi na osuđenike kojima je prethodno bila izrečena novčana kazna.

Razlika između ranije osuđivanih ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu novčanu kaznu nije statistički značajna.

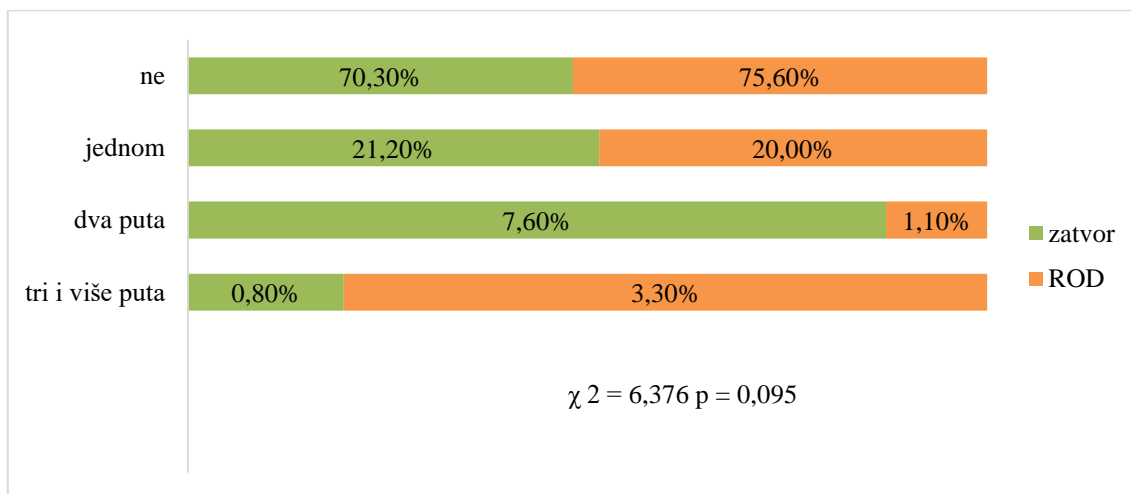
Grafikon 37 Broj ranije izrečenih novčanih kazni (N=208, n.p.=31,4 %)

Iz grafikona 37 vidljivo je da je nešto više od jedne četvrtine svih ispitanika ranije imalo izrečenu novčanu kaznu (ukupno 27 %) jednom, znatno manje su imali ranije izrečenu novčanu kaznu dva ili više puta.

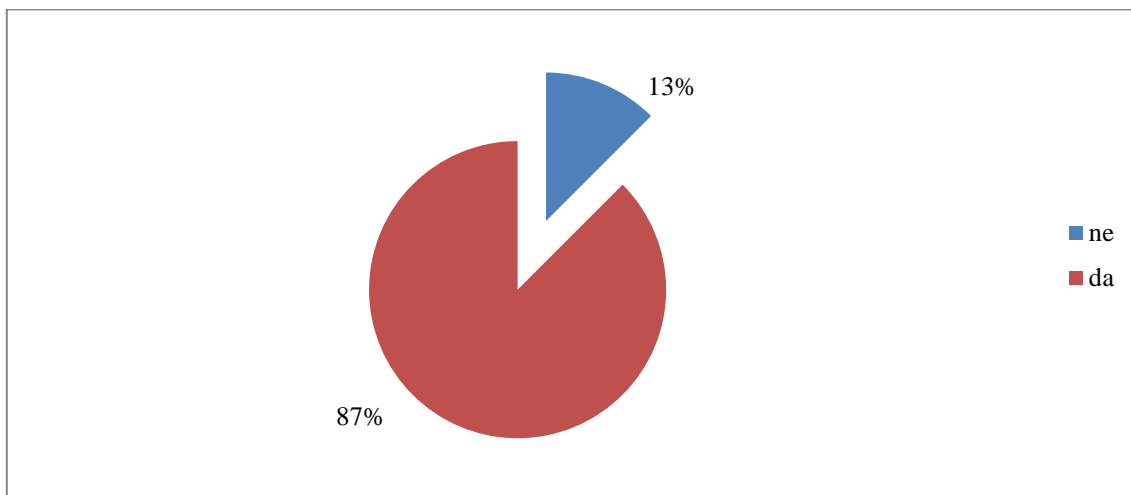
Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečene novčane kazne.

Grafikon 38 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih novčanih kazni (N=208, n.p.=31,4 %)

Razlike između ispitanika kojima nije izrečena novčana kazna i onih kojima je izrečena jednom ili više puta nisu statistički značajne. Rezultate treba uzeti s izvjesnim oprezom jer postoji određeni broj ispitanika (8,6 %) kod kojih je ranije izricanje novčane, pa tako i broj takvih kazni, nepoznat podatak.

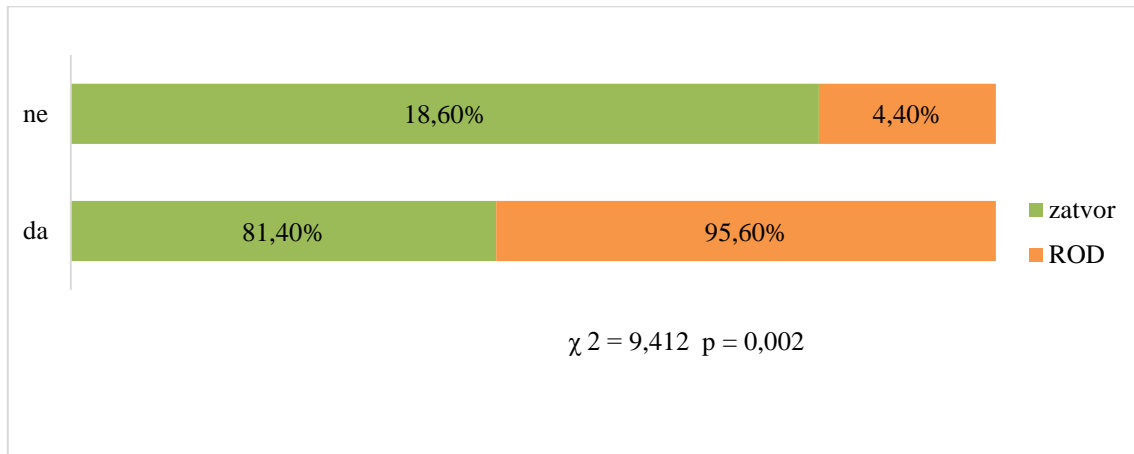
Grafikon 39 Ranije izrečena uvjetna osuda (N=208, n.p.=31,4 %)

Promatrajući sve ispitanike kojima je ranije izrečena uvjetna osuda (grafikon 39), vidljivo je da je u ukupnom uzorku njih 87 % imalo ranije izrečenu uvjetnu osudu. I ovdje je broj onih kod kojih je frekvencija „nepoznato“ relativno velika. S obzirom na ovaj rezultat, može se zaključiti da ranije izrečena uvjetna osuda, očito nije bila dovoljan poticaj da bi počinitelje odvratila od daljnjeg činjenja kaznenih djela.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu uvjetnu osudu.

Grafikon 40 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu uvjetnu osudu (N=208, n.p.=31,4 %)

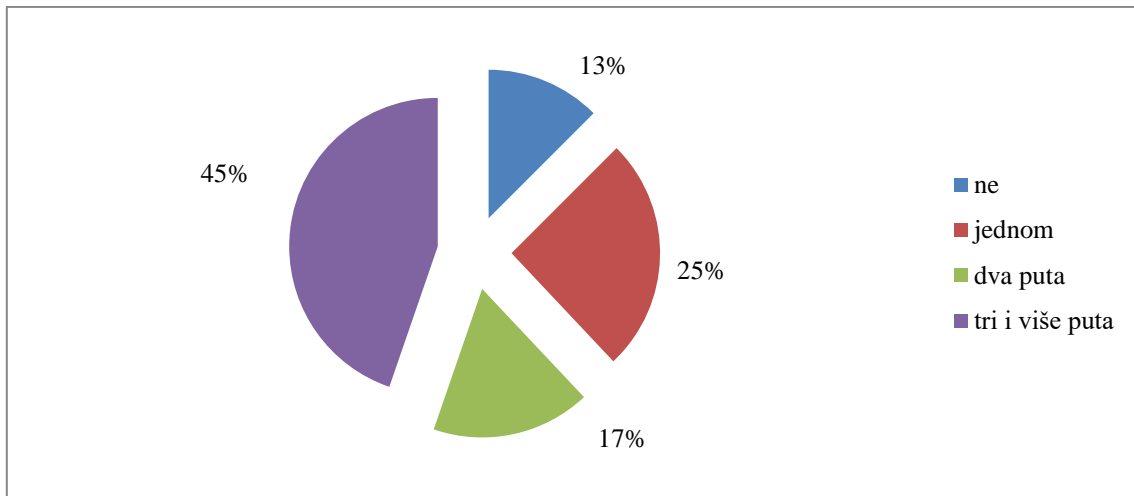
„Ne“ se odnosi na osuđenike kojima prethodno nije bila izrečena uvjetna osuda, a „Da“ se odnosi na osuđenike kojima je prethodno bila izrečena uvjetna osuda.

Razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu uvjetnu kaznu statistički je značajna. Pri tome je ispitanicima koji ranije nisu imali izrečenu uvjetnu osudu, relativno gledano,⁴⁵² oko četiri i po puta češće izricana kazna zatvora nego onima koji jesu.

Na isti način gledano, rad za opće dobro, nešto je relativno češće nego zatvor, izrican onima koji ranije jesu imali izrečenu uvjetnu osudu. Tek daljnje obrade podataka, koje slijede mogu pokazati jesu li ispitanici kojima je izrečena zatvorska kazna istodobno imali ranije izrečene druge sankcije, primjerice ranije izrečenu zatvorsku kaznu.

⁴⁵² Naime, od 100 % ispitanika kojima je izrečena zatvorska kazna (N1=167) njih 18,60 % nije ranije imalo izrečenu uvjetnu osudu, a od 100% ispitanika kojima je izrečen rad za opće dobro (N2=136) njih 4,40% nije imalo ranije izrečenu uvjetnu kaznu, a ove su kategorije u tom svom relativnom omjeru usporedive uz naznaku " relativno".

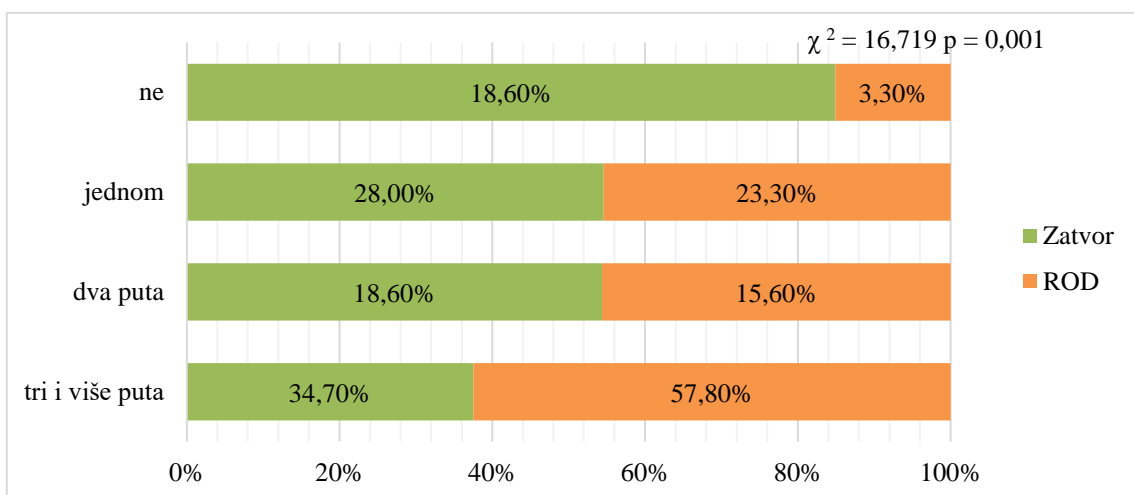
Grafikon 41 Broj ranije izrečene uvjetne osude (N=208,n.p.=31,4 %)

Promatrajući rezultate iz grafikona 40 vidljivo je da je uvjetna osuda ranije bila izrečena kod više od četiri petine svih ispitanika. Rezultati z grafikona 41 pokazuju da je uvjetna osuda ranije bila izrečena tri i više puta.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih uvjetnih osuda.

Grafikon 42 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih uvjetnih osuda (N=208, n.p.=31,4 %)

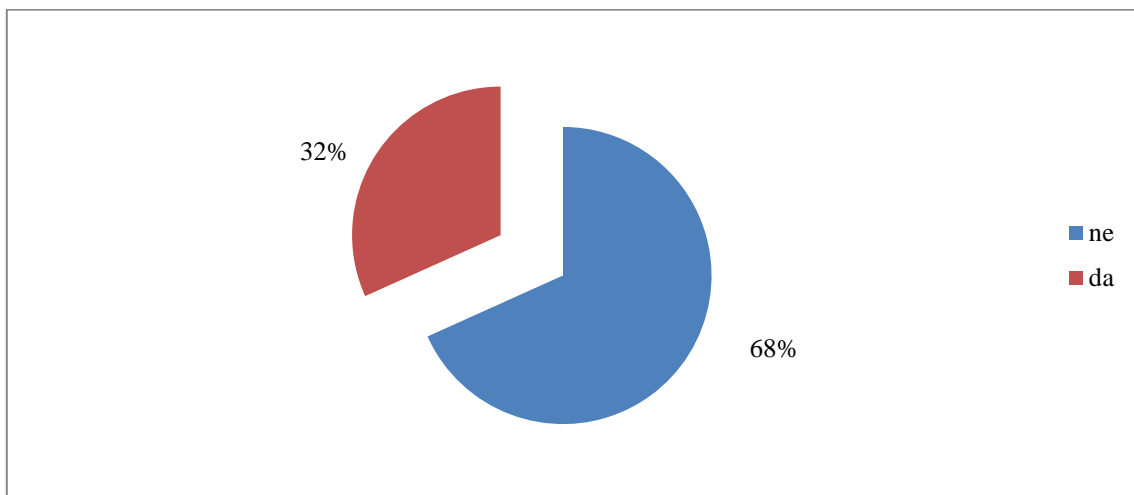

Razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih uvjetnih osuda statistički je

značajna. Analizom grafikona 42 vidljivo je da su obje kategorije ispitanika (izrečena kazna zatvora i izrečen rad za opće dobro) ranije u nekoj mjeri imale izrečenu uvjetnu osudu bez obzira na broj takvih osuda.

Zatvorska kazna relativno je najčešće izricana ispitanicima koji ranije nisu imali uvjetnu osudu. Kad su u pitanju ispitanici koji su ranije imali izrečenu uvjetnu osudu dva ili tri puta, relativno je neznatno veći udio onih kojima je izrečena zatvorska kazna. Zanimljivo je međutim, da je među onima koji su ranije imali izrečenu uvjetnu osudu tri i više puta, zamjetno relativno češće izrican rad za opće dobro. Ovi podaci ne omogućuju konačni zaključak jer su ispitanici koji ranije nisu imali izrečenu uvjetnu osudu, mogli imati neku drugu ranije izrečenu kaznu (primjerice zatvorsku) koja je mogla utjecati na izricanje zatvorske kazne iako ranije nije bilo uvjetnih osuda.

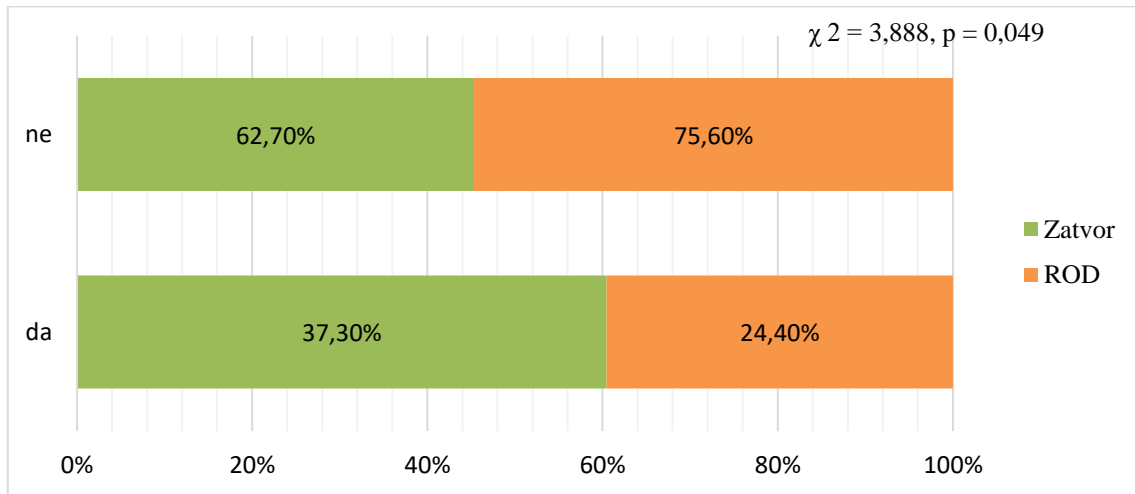
Grafikon 43 Ranije izrečen rad za opće dobro (N=208, n.p.=31,4 %)

Rezultati iz grafikona 43 pokazuju da je nešto manje od jedne trećine svih ispitanika kao raniju sankciju imalo rad za opće dobro.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečen rad za opće dobro.

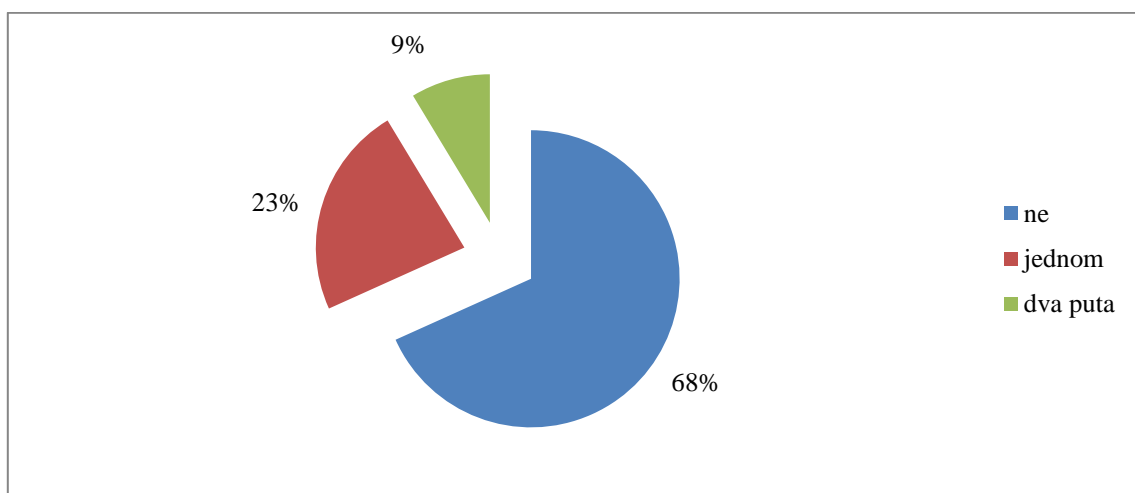
Grafikon 44 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je ranije izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečen rad za opće dobro (N=208, n.p.=31,4 %)

„Ne“ se odnosi na osuđenike kojima prethodno nije bilo izrečen rad za opće dobro, a „Da“ se odnosi na osuđenike kojima je prethodno bio izrečen rad za opće dobro.

Razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je ranije izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečen rad za opće dobro statistički je značajna. Rezultati su logični. Naime, zatvorska kazna relativno je češće izrečena onima koji su ranije imali izrečen rad za opće dobro, dok je ta alternativna sankcija relativno češće izrečena onima koji ranije nisu imali izrečen rad za opće dobro. Sud je ovdje mogao procijeniti da ta alternativna sankcija ranije nije bila uspješna pa vjerojatno neće biti niti sada ili je bio obvezan pa je izrekao zatvorsku kaznu.

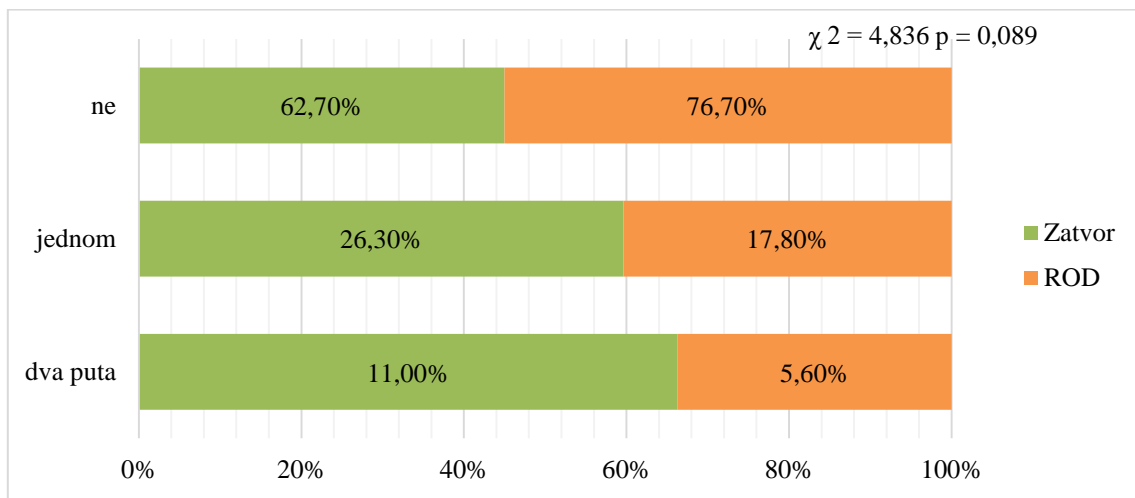
Grafikon 45 Broj ranije izrečenog rada za opće dobro (N=208, n.p.=31,4%)

Rezultati grafikona 45 pokazuju da je nešto manje od jedne trećine svih ispitanika ranije izrečen rad za opće dobro jednom odnosno dva puta.

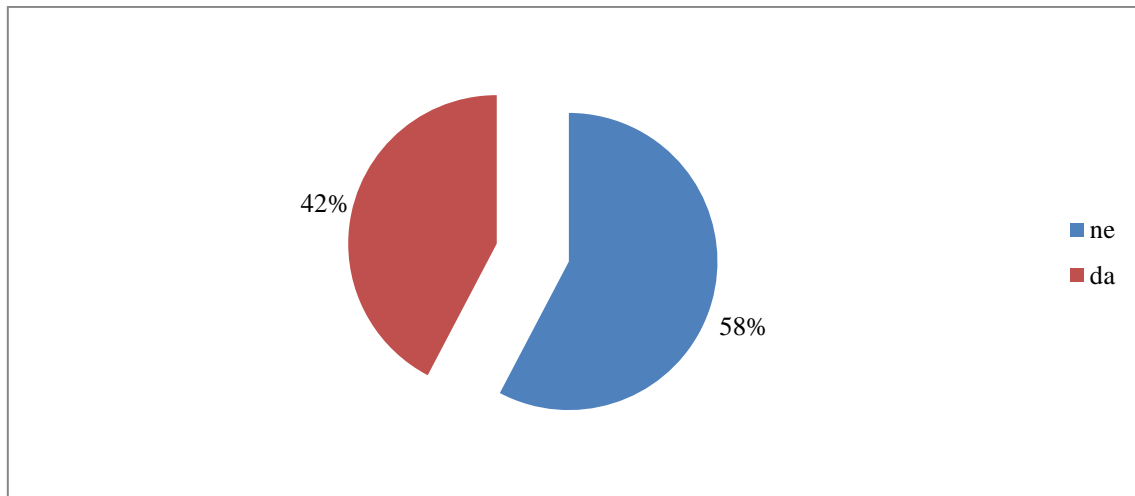
Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenog rada za opće dobro.

Grafikon 46 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je ranije izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenog rada za opće dobro (N=208, n.p.=31,4 %)

Razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je ranije izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenog rada za opće dobro nije statistički značajna. Grafikon, međutim pokazuje kako s porastom broja ranije izrečenog rada za opće dobro u relativnom smislu raste udio onih ispitanika kojima je izrečena kazna zatvora, a u relativnom smislu, smanjuje se udio onih kojima je izrečen rad za opće dobro.

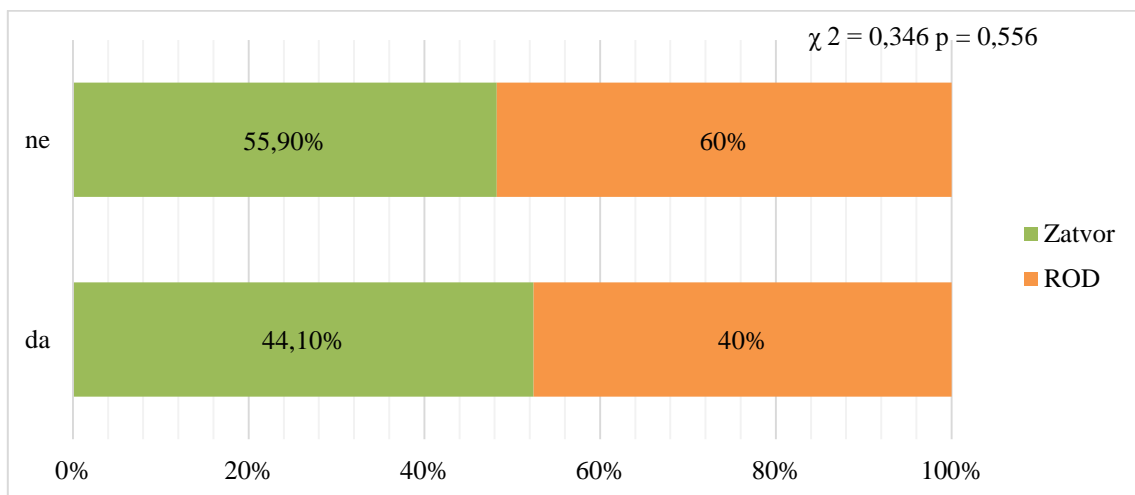
Grafikon 47 Ranije izrečena kazna zatvora (N=208,n.p.=31,4 %)

Promatrajući rezultate na svim ispitanicima iz grafikona 47 vidljivo je da je kazna zatvora ranije bila izrečena u nešto manje od polovine slučajeva tj. u 42 %.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu kaznu zatvora.

Grafikon 48 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu kaznu zatvora (N=208, n.p.=31,4 %)

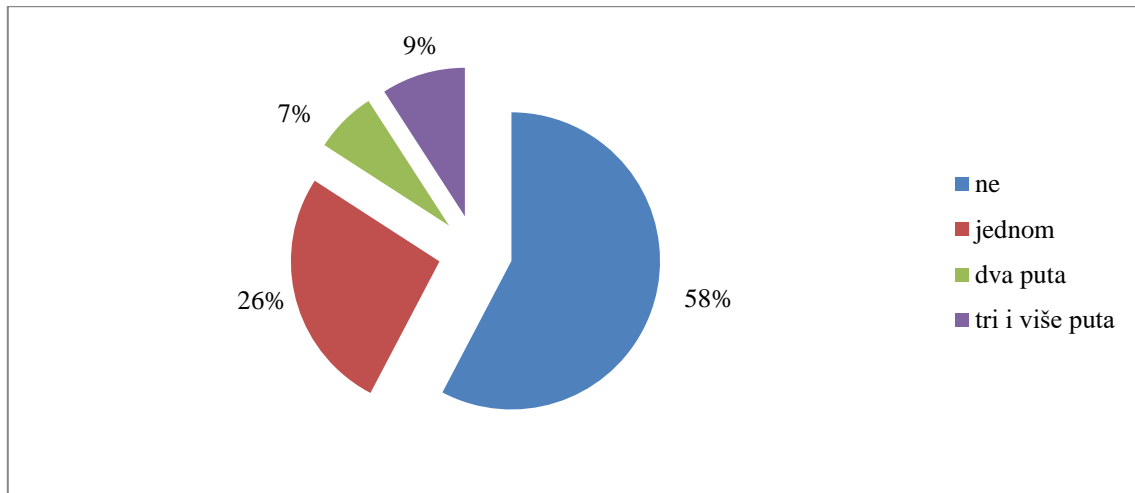

„Ne“ se odnosi na osuđenike kojima prethodno nije bila izrečena kazna zatvora, a „Da“ se odnosi na osuđenike kojima je prethodno bila izrečena kazna zatvora.

Razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu kaznu zatvora nije statistički značajna.

U gotovo 56 % slučajeva kada je izrečena kazna zatvora nije bila ranije izrečena kazna zatvora, a u 60 % slučajeva kada je izrečen rad za opće dobro ranije nije bila izrečena kazna zatvora.

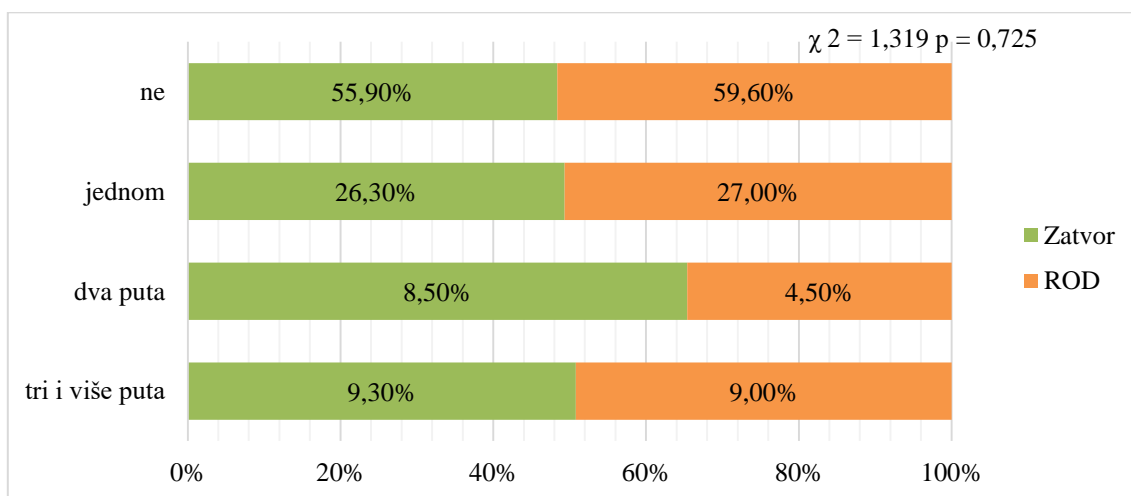
Grafikon 49 Broj ranije izrečenih kazni zatvora (N=208, n.p.=31,4 %)

Iz grafikona 49 vidljivo je da je, promatrajući sve ispitanike, kazna zatvora ranije izrečena (bez obzira na broj ranije izrečenih kazni zatvora) evidentirana kod 42 % ispitanika. Među njime je najviše onih kojima je takva kazna ranije izrečena jednom (26 %), potom tri i više puta (9 %), a u 7 % slučajeva ranije je izrečena dva puta.

Slijedi analiza razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na to koliko je puta ranije izrečena kazna zatvora.

Grafikon 50 Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih kazni zatvora (N=208, n.p.= 31,4 %)

Razlika između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih kazni zatvora nije statistički značajna. To znači da informaciju o broju ranije izrečenih kazni zatvora sudovi nisu smatrali presudnom prilikom donošenja odluke već su vjerojatno individualno procjenjivali kolike su ta kazne bile i zbog kojih kaznenih djela.

Zaključno, vezano za rezultate ispitivanja razlika pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na vrstu kaznenog djela i recidivizam, može se konstatirati sljedeće:

Ispitanici kojima su u promatranom razdoblju izrečene kratkotrajne kazne zatvora, bez obzira jesu li one zamijenjene radom za opće dobro ili nisu, po vrstama kaznenih djela i recidivizmu najčešće čine kaznena djela protiv imovine, a daleko rjeđe protiv slobode, gospodarstva i života i tijela. Kaznena djela po ostalim glavama Kaznenog zakona znatno su manje zastupljena. Sigurnosna mjera im je ranije izrečena u neznatnom broju slučajeva, a tamo gdje jest odnosi se na obvezno liječenje od ovisnosti od alkohola, a ranije su pretežito bili kriminalno aktivni (prema izvodima iz kaznene evidencije). Kod nešto više od četvrtine ispitanika ranije je izrečena novčana kazna, kod više od četiri petine ranije je izrečena uvjetna kazna, kod trećine ispitanika ranije je izrečen rad za opće dobro, a ranije izrečena kazna zatvora ranije je bila izrečena kod gotovo polovine ispitanika. Naravno, kod nekih ispitanika bile su prisutne kombinacije više ranije izrečenih sankcija.

Kod varijabli koje su se odnosile na raniju kriminalnu aktivnost i ranije izrečene sankcije u oko 9% slučajeva podaci su nedostajali zbog nepotpunih podataka u osobnicima.

Na tako reduciranim, uzorcima konstatirano je da statistički značajne razlike u izricanju kratkotrajne kazne zatvora i rada za opće dobro ne postoje na 7 od 12 promatranih varijabli varijabli kojima se mjerila vrsta kaznenog djela i recidivizam. Tih 7 varijabli su: ranija kriminalna aktivnost, ranije izrečena novčana kazna, broj ranije izrečenih novčanih kazni, broj ranije izrečenog rada za opće dobro, ranije izrečena kazna zatvora, broj ranije izrečenih kazni zatvora te izrečena sigurnosna mjera. To znači da te informacije nisu bile od presudnog značenja za odluku suda o tome hoće li izreći kratkotrajnu kaznu zatvora ili će ju zamijeniti radom za opće dobro već je uz njih sud procjenjivao i druge okolnosti.

Naprotiv, statistički značajne razlike utvrđene su, pet sljedećih varijabli i to: glava kaznenog djela, vrsta počinjenog kaznenog djela, ranije izrečenu uvjetnu osudu, broj ranije izrečenih uvjetnih osuda i ranije izrečen rada za opće dobro (da/ne). To znači da je sud ove informacije smatrao relevantnima, odnosno da distribucije ispitanika prema kriteriju vrste sankcije, nisu slučajne.

Tako je kazna zatvora izrečena isključivo za kaznena djela (razbojništvo, utaja, pronevjera, napad na službenu osobu, povreda dječjih prava, dovođenje u opasnost života i imovine opće opasnom radnjom, krivotvorenje novca, spolna zlorporaba djeteta mlađeg od 15 godina, protupravno oduzimanje slobode, iskorištavanje djece za pornografiju, ugrožavanje posebnih vrsta prometa, zločinačko udruženje, uništenje ili oštećenje javnih naprava) Relativno češće izrečen zatvor nego rad za opće dobro je kod sljedećih kaznenih djela: teška krađa i teška krađa u pokušaju, prijevarena, zlorporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju, neovlaštena proizvodnja i promet drogama, protupravna naplata, tjelesna ozljeda i teška tjelesna ozljeda, povreda dužnosti uzdržavanja, povreda vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga, izazivanje prometne nesreće u cestovnom prometu i kod teškog kaznenog djela protiv opće sigurnosti.

Rad za opće dobro isključivo je izrečen kod sljedećih kaznenih djela: zlorporaba položaja i ovlasti, računalna prijevarena, ubijanje ili mučenje životinja, davanje lažnog iskaza, nepoštivanje sigurnosnih mjera, lančana igra, nedozvoljena uporaba osobnih podataka te omogućavanje i trošenja droga i stvari u sportu. Relativno češće je izrečen kod kaznenih djela krađa, prikrivanje, prijetnja, nedozvoljena trgovina, protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u RH, oštećenje tuđe stvari i krivotvorenje isprava.

Isto tako, sud je statistički značajno češće izrekao zatvorsku kaznu nego rada za opće dobro ukoliko ispitanici ranije nisu imali izrečenu uvjetnu osudu, te ako su ranije imali izrečen rad za opće dobro.

4.2.4.3. Rezultati istraživanja o razlici pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na obrazloženja presuda (olakotne i otegotne okolnosti)

Prema *Horvatiću, Derenčinoviću i Cvitanoviću*⁴⁵³ olakotne i otegotne okolnosti utječu na to da kazna po vrsti i mjeri bude lakša ili teža. Sudu nije zakonski određeno koju okolnost će uzeti kao olakotnu a koju kao otegotnu. Moguće je da u jednom slučaju sud uzme jednom počinitelju pojedinu okolnost kao olakotnu, a drugom tu istu kao otegotnu.

Okolnosti se mogu podijeliti na: subjektivne, objektivne i na subjektivno-objektivne.⁴⁵⁴ Kao subjektivne okolnosti mogu se razmatrati pobude iz kojih je kazneno djelo počinjeno (npr. motivi i razlozi zbog kojih je djelo počinjeno) prijašnji počiniteljev život (npr. ranija osuđivanost ili neosuđivanost) počiniteljevo ponašanje nakon počinjenog djela (npr. odnos prema žrtvi i spremnost namirenja štete) te ukupnost osobnih uzroka koji su pridonijeli počinjenju kaznenog djela (npr. struktura ličnosti).⁴⁵⁵

Kao objektivne okolnosti mogu se razmatrati jačina ugrožavanja ili povrede kaznenim djelom zaštićenog dobra (koje čine temelj za propisivanje određenog ponašanja) te ukupnost društvenih uzroka koji su pridonijeli počinjenju kaznenog djela (temelje se na kriminološkim spoznajama o uzrocima kažnjivog ponašanja)⁴⁵⁶

Kao subjektivno-objektivne okolnosti mogu se razmatrati stupanj povrede počiniteljevih dužnosti (stupanj krivnje), način počinjenja te učinci kaznenog djela (jačina ugrožavanja ili povrede kaznenim djelom zaštićenog dobra) te okolnosti u kojima živi počinitelj nakon počinjenog djela (npr. školovanje, zaposlenje, obiteljske prilike i sl.)⁴⁵⁷

⁴⁵³ Horvatić, Ž.; Derenčinović, D. & Cvitanović, L. (2017) str. 240.

⁴⁵⁴ *Ibid.* str.241

⁴⁵⁵ *Ibid.* str. 241-248

⁴⁵⁶ *Ibid.* str. 248-249

⁴⁵⁷ *Ibid.* str.249-251

U ovom poglavlju najprije je dat prikaz najučestalijih olakotnih i otegotnih okolnosti koje je sud uzimao u obzir prilikom izricanja kratkotrajne zatvorske kazne odnosno njezine zamjene radom za opće dobro. Nakon toga računate su statistički značajne razlike među počiniteljima kojima je izrečena zatvorska kazna odnosno rad za opće dobro prema kriteriju svake olakotne i svake otegotne okolnosti.

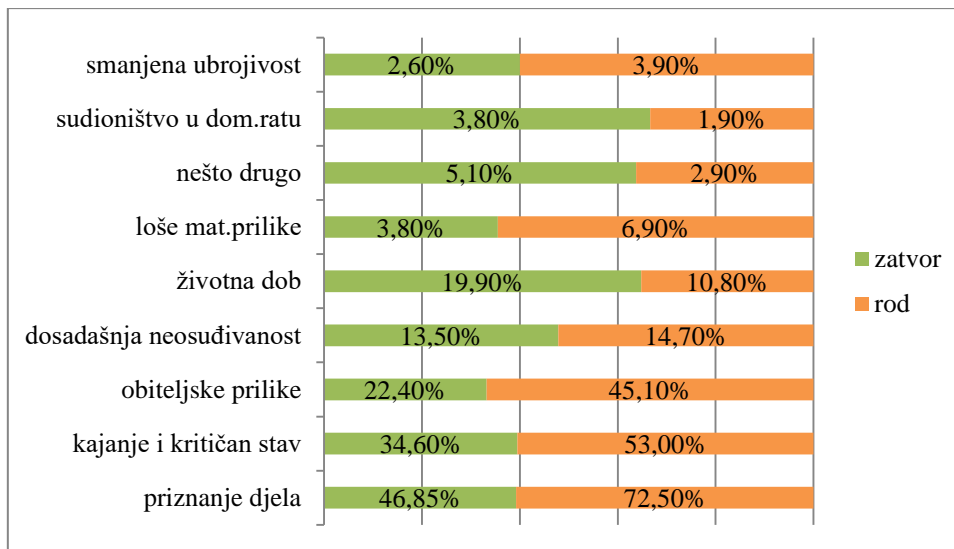
Obrazloženja presuda opisuje 15 varijabli koje se odnose na:

(1) olakotne okolnosti (ranija neosuđivanost, životna dob počinitelja, priznanje kaznenog djela, kajanje odnosno kritičan odnos prema kaznenom djelu, sudioništvo u domovinskom ratu, obiteljske prilike, smanjena ubrojivost, teška financijska situacija odnosno nešto je drugo). Obzirom da se radi o manjem broju olakotnih okolnosti one su stavljene pod „nešto drugo“, a obuhvaćaju sljedeće (uplata dijela novčanog iznosa, držanje pred sudom, zdravstveno stanje počinitelja, činjenica da je kazneno djelo ostalo u pokušaju) i

(2) otegotne okolnosti (dosadašnja osuđivanost, je li kazneno djelo počinjeno u roku kušnje, upornost, ovisnost počinitelja, je li kazneno djelo počinio s izravnom namjerom ili nešto drugo. Obzirom da se radi o manjem broju otegotnih okolnosti one su stavljene pod „nešto drugo“, a obuhvaćaju sljedeće (ranija prekršajna kažnjavanost, kazneno djelo počinjeno na drzak način, težina počinjenja kaznenog djela, dugo vremensko razdoblje činjenja kaznenog djela, jačina povrede kaznenim djelom zaštićenih dobara te nespремnost za podmirenje štete).

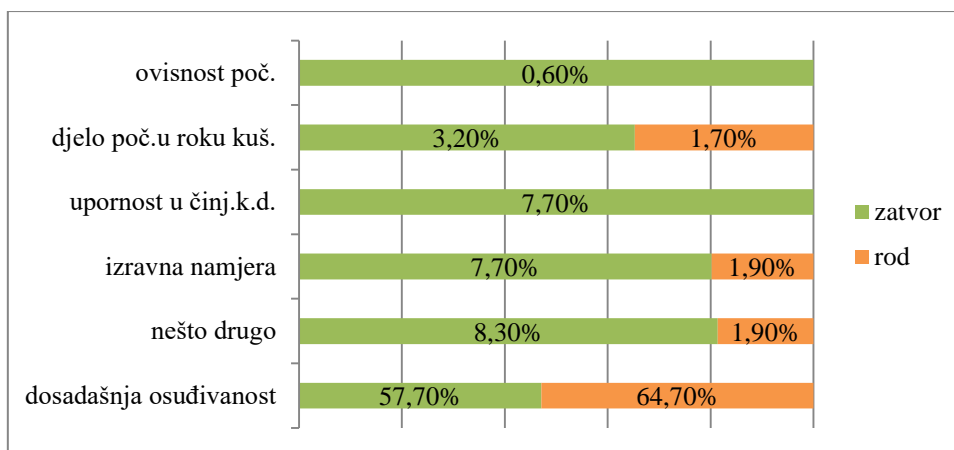
Sud je kod izricanja kazne zatvora odnosno rada za opće dobro najčešće uzimao u obzir sljedeće olakotne i otegotne okolnosti kako je i prikazano u grafikonima 51 i 52.

Grafikon 51 Najčešće olakotne okolnosti (zatvor N=156, n. p=7,0%) i (rad za opće dobro N=102, n. p= 25,0 %)

Najčešće olakotne okolnosti koje je sud relativno češće uzimao u obzir kada je izrekao kratkotrajnu kaznu zatvora su: priznanje djela, kajanje i kritičan stav te obiteljske prilike, dok su suci relativno češće kada bi izricali rad za opće dobro kao olakotno uzimali: priznanje djela, kajanje i kritičan stav te obiteljske prilike.

Grafikon 52 Najčešće otegotne okolnosti (zatvor N=156, n. p =7,0 %) i (rad za opće dobro N=102, n. p= 25,0 %)

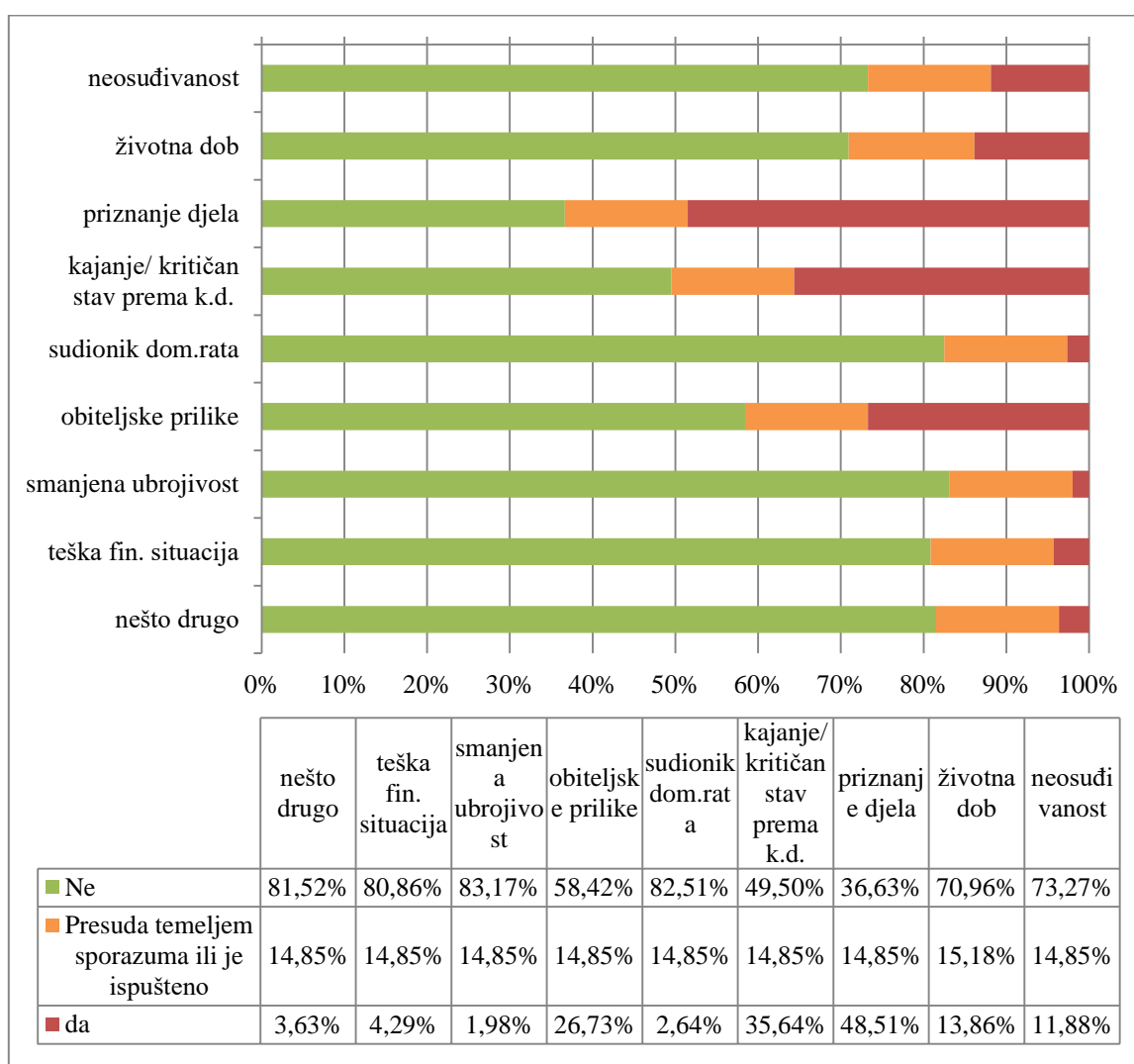
Nadalje kada bi sudovi izricali kratkotrajnu kaznu zatvora najčešće otegotne okolnosti koje su uzimali u obzir su: dosadašnja osuđivanost, upornost u činjenju kaznenih djela, te izravna namjera. Kada su počinitelji osuđeni na rad za opće dobro najčešće utvrđene otegotne okolnosti su bile: dosadašnja osuđivanost, djelo počinjeno u roku kušnje ili izravna namjera.

Podaci su prikazani u dva poglavlja. Prvo poglavlje se odnosi se na analizu olakotnih okolnosti koje su sudovi uzimali u obzir prilikom izricanja kratkotrajne kazne zatvora, odnosno rada za opće dobro. Dat je prikaz frekvencija olakotnih okolnosti na cjelokupnom uzorku, a potom su izračunate razlike između subuzoraka s obzirom na olakotne okolnosti.

Drugo poglavlje se odnosi na analizu otegotnih okolnosti na isti način kako je to opisano kod olakotnih okolnosti.

Olakotne okolnosti

Grafikon 53 Što je uzeto kao olakotna okolnost (N=303)

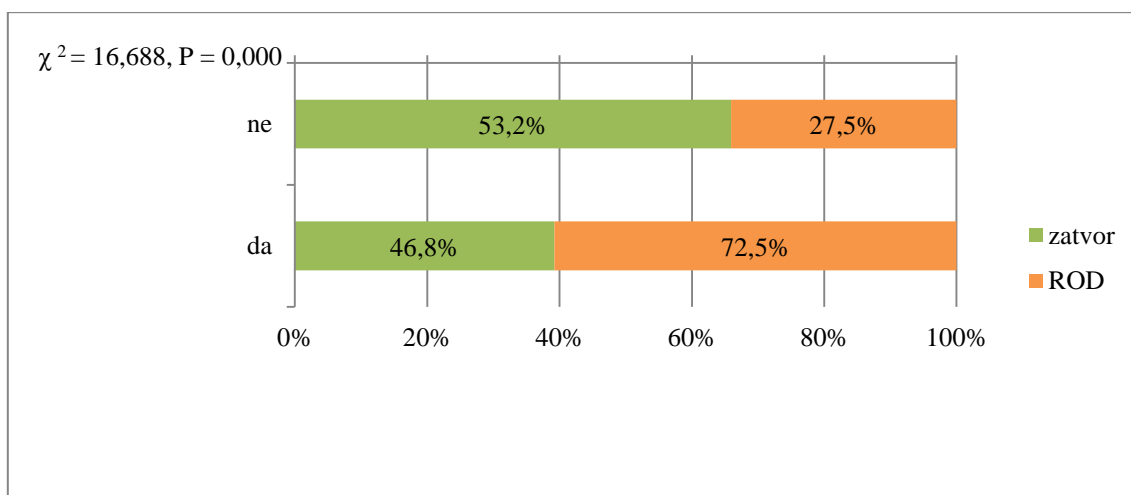
Grafikon 53 prikazuje koje su olakotne okolnosti ispitanicima uzete u obzir prilikom određivanja sankcije. Najčešće, kod gotovo polovine ispitanika (48,5%) kao olakotna okolnost uzeto je priznanje djela, zatim su s nešto manjim udjelom cijenjene obiteljske prilike

(26,7 %) te kajanje i kritičan stav prema djelu kod 35,6 % slučajeva. Sve ostale olakotne okolnosti (neosuđivanost, životna dob, sudjelovanje u Domovinskom ratu, smanjena ubrojivost, teška materijalna situacija ili nešto drugo) zastupljene su ukupno kod 38,3 % ispitanika. Treba imati na umu da je sud u jednom slučaju izrekao više olakotnih okolnosti, samo taj podatak ovdje nemamo, jer je svaka olakotna okolnost promatrana pojedinačno.

Analiza razlika u obrazloženjima presuda pri izricanju kratkotrajne kazne zatvora odnosno rada za opće dobro ne postoje statistički značajne razlike kad su u pitanju sljedeće olakotne okolnosti: neosuđivanost ($p=0,778$), životna dob ($p=0,051$), sudionik Domovinskog rata ($p=0,393$), smanjena ubrojivost ($p=0,753$), teška financijska situacija ($p=0,279$) i nešto drugo ($p=0,395$).

Statistički značajne razlike postoje na varijablama sljedećih olakotnih okolnosti: priznanje djela ($p=0,000$), kajanje i kritičan stav prema kaznenom djelu ($p=0,004$) i obiteljske prilike ($p=0,000$). Smjer tih razlika vidljiv je u grafikonima 57, 58 i 59.

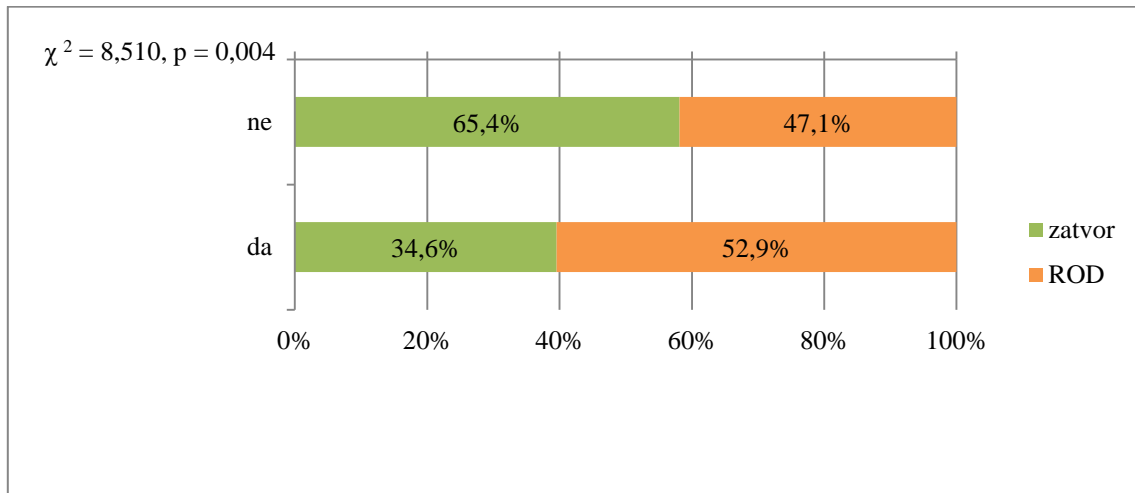
Grafikon 54 Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazne zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na olakotnu okolnost priznanje djela (N=258, n.p.=14,86 %)

Analizirajući rezultate iz grafikona 54, vidljivo je da su razlike u obrazloženju presude kod kratkotrajne kazne zatvora i rada za opće dobro kada je kao olakotna okolnost uzeta priznanje kaznenog djela statistički značajne. U slučajevima kada je sud cijenio priznanje djela kao olakotnu okolnost, relativno je značajno češće izrekao rad za opće dobro u odnosu na kaznu zatvora. S druge strane kada nije bilo priznanja djela tada je relativno dvostruko češće izrekao kaznu zatvora u odnosu na rad za opće dobro.

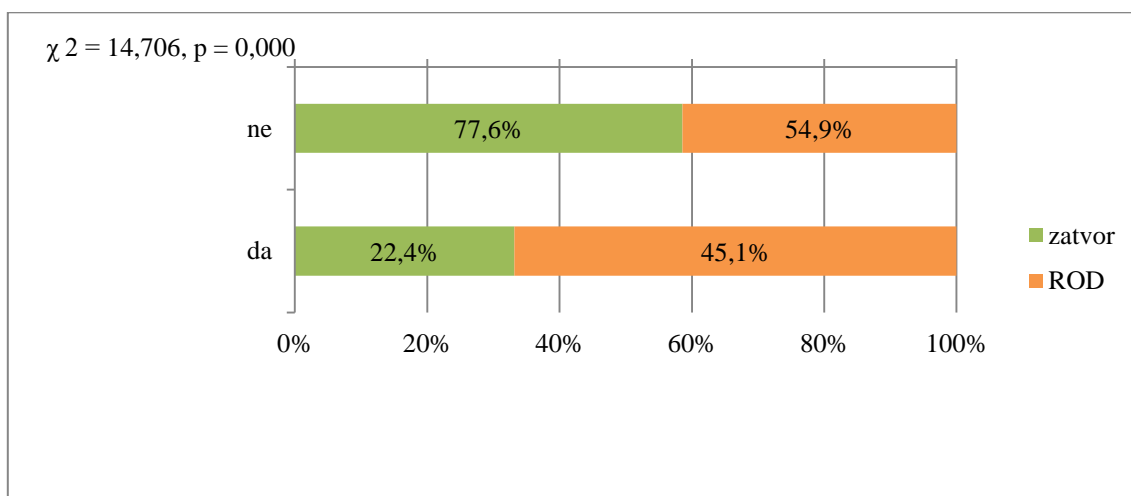
Slijedi analiza razlika u obrazloženju presuda pri izricanju kratkotrajne kazne zatvora odnosno rad za opće dobro kada je kao olakotna okolnost uzeto kajanje i kritičan stav prema kaznenom djelu.

Grafikon 55 Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na olakotnu okolnost kajanje i kritičan stav prema kaznenom djelu (N=258, n.p.= 14,86 %)

Analizirajući rezultate iz grafikona 55, vidljivo je da su razlike u obrazloženju presude kod kratkotrajne kazne zatvora i rada za opće dobro kada je kao olakotna okolnost uzeta kajanje i kritičan stav prema kaznenom djelu statistički značajne. U slučajevima kada je sud cijenio kajanje i kritičan stav prema kaznenom djelu kao olakotnu okolnost, relativno je značajno češće izrekao rad za opće dobro u odnosu na kaznu zatvora. S druge strane kada nije bilo kajanja i kritičnog stava prema kaznenom djelu tada je relativno češće izrekao kaznu zatvora u odnosu na rad za opće dobro.

Grafikon 56 Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onima kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na olakotne okolnosti obiteljske prilike (N= 258, n.p.=14,86%)

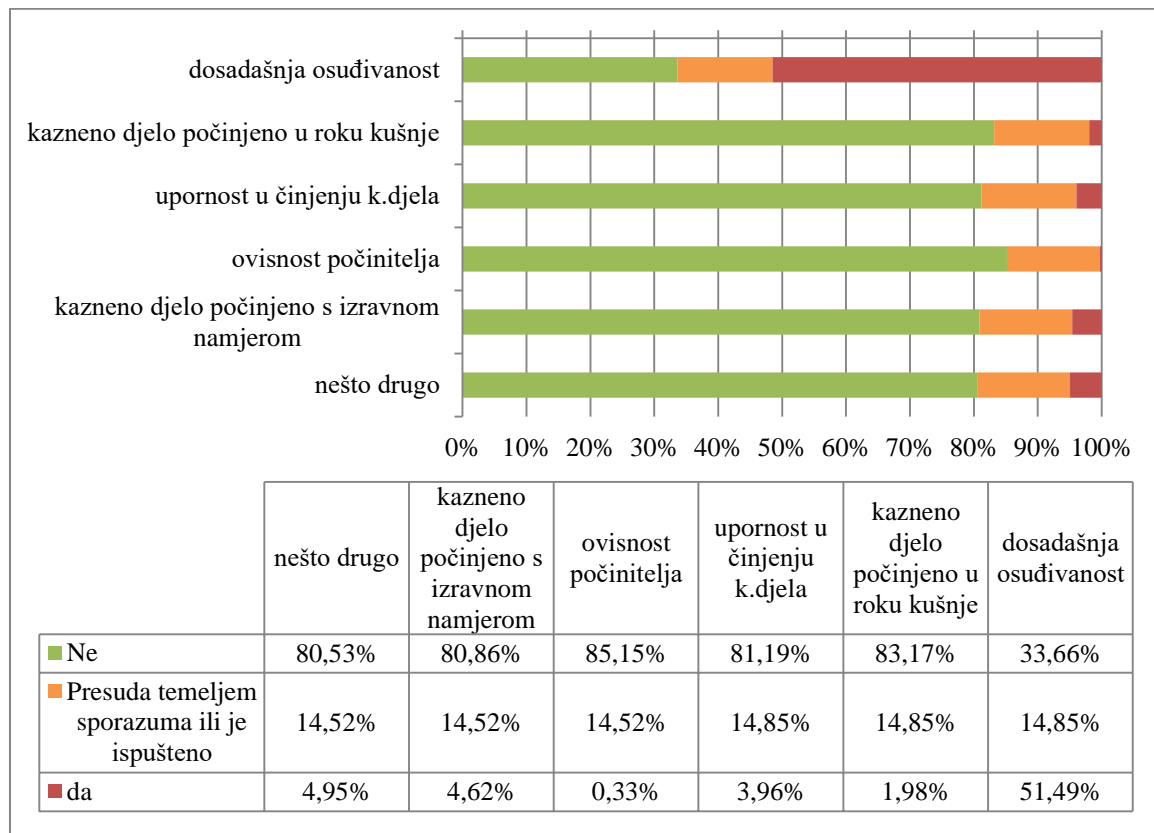

Analizirajući rezultate iz grafikona 56, vidljivo je da su razlike u obrazloženju presude kod kratkotrajne kazne zatvora i rada za opće dobro kada su kao olakotna okolnost uzete obiteljske prilike počinitelja statistički značajne. U slučajevima kada je sud uzeo u obzir tu olakotnu okolnost relativno je dvostruko češće izrekao rad za opće dobro u odnosu na kaznu zatvora. S druge strane kada nije bilo priznanja djela tada je relativno nešto češće izrekao kaznu zatvora u odnosu na rad za opće dobro. Kao obiteljske prilike smatrane su uvjeti odrastanja, da li je počinitelj u braku ili ne, da ima djecu, njegov obrazovni i radni status.

Zaključno se može konstatirati da postoje statistički značajne razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro na tri od devet analiziranih varijabli olakotnih okolnosti. Sud se, dakle, rukovodio priznanjem djela, kajanjem i kritičnim stavom prema djelu i obiteljskim prilikama počinitelja kako bi češće izrekao rad za opće dobro.

Otegotne okolnosti

Grafikon 57 Što je uzeto kao otegotna okolnost (N=303)

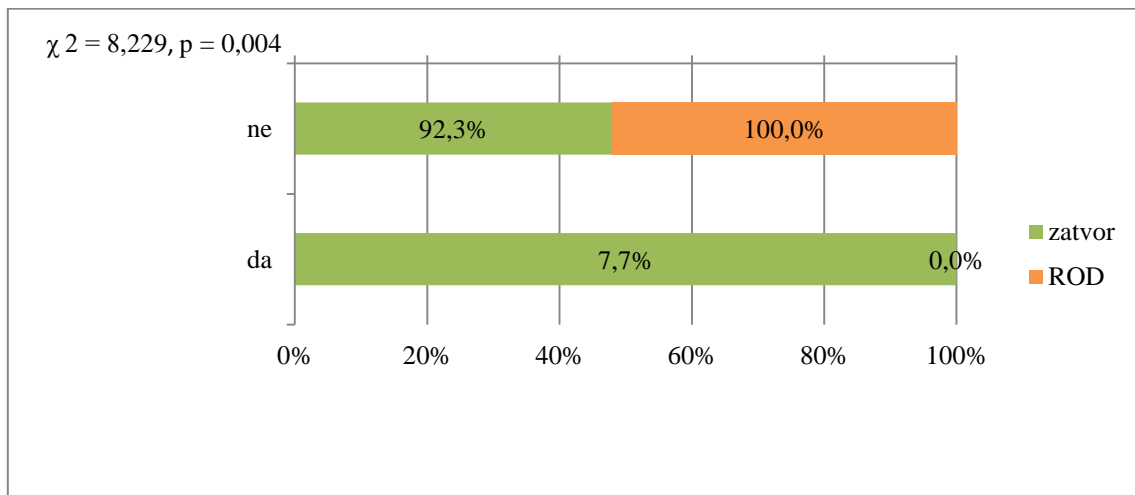
Grafikon 57 prikazuje koje su otegotne okolnosti ispitanicima uzete u obzir prilikom određivanja sankcije. Kao otegotne okolnosti navode se; dosadašnja osuđivanost, kazнено djelo počinjeno u roku kušnje, upornost u činjenju kaznenih djela, ovisnost počinitelja, kazнено djelo počinjeno s izravnom namjerom ili je kao otegotna okolnost uzeto nešto drugo.

U više od polovine slučajeva kao otegotna okolnost uzeta je dosadašnja osuđivanost, dok su ostale varijable uzete kao otegotna okolnost u neznatnom broju slučajeva (0,3 do 5 %).

Analiza razlika u obrazloženjima presuda pri izricanju kratkotrajne kazne zatvora odnosno rada za opće dobro ne postoje statistički značajne razlike kad su u pitanju sljedeće otegotne okolnosti: dosadašnja osuđivanost ($p=0,260$), kazнено djelo počinjeno u roku kušnje ($p=0,246$) i ovisnost počinitelja ($p=0,416$). To znači da ove informacije same po sebi, nisu bile presudne za odluku suda, te da je uz njih procjenjivao i neka druga obilježja djela i počinitelja.

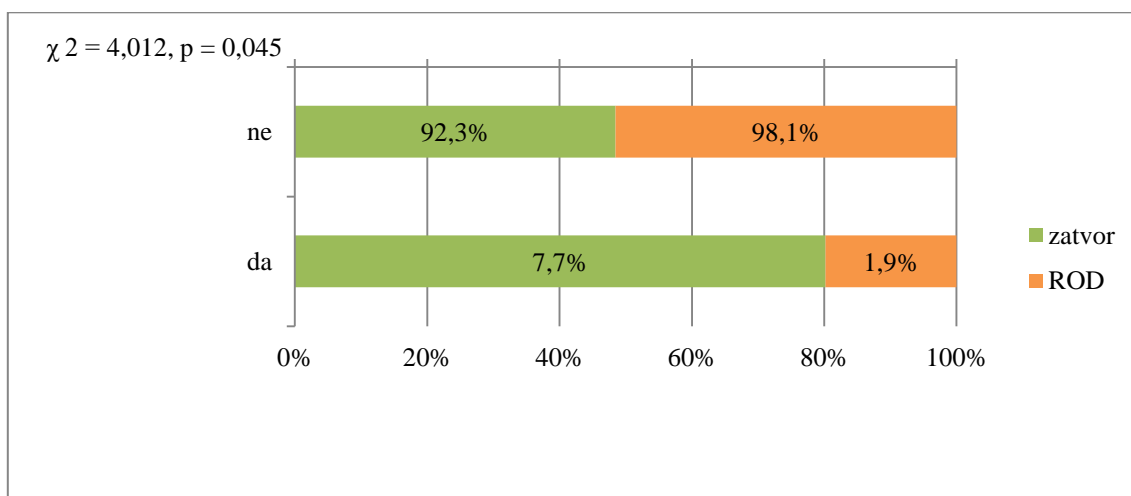
Statistički značajne razlike postoje na varijablama sljedećih otegotnih okolnosti: upornost u činjenju kaznenih djela ($p=0,004$), kazneno djelo počinjeno s izravnom namjerom ($p=0,045$) i nešto drugo ($p=0,031$). Smjer tih razlika vidljiv je u grafikonima 58, 59 i 60.

Grafikon 58 Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na otegotnu okolnost upornost u činjenju kaznenih djela (N=258, n.p.=14,86%)

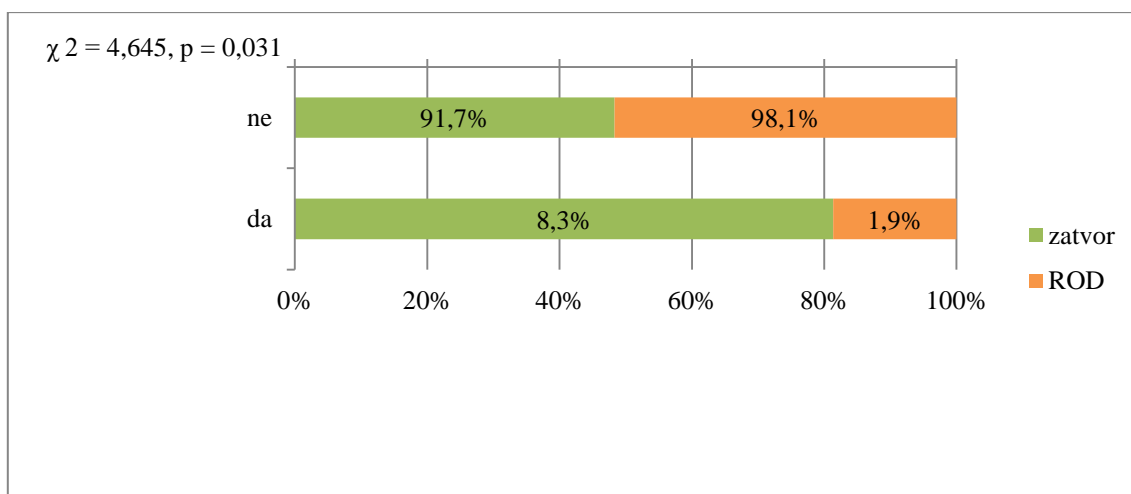
Analizirajući rezultate iz grafikona 58, vidljivo je da su razlike u obrazloženju presude kod kratkotrajne kazne zatvora i rada za opće dobro kada je kao otegotna okolnost uzeta upornost u činjenju kaznenog djela statistički značajne. U slučajevima kada je sud cijenio tu okolnost kao otegotnu, izrekao je samo kaznu zatvora. U slučajevima kad takvu okolnost nije spomenuo (bilo da je nije bilo ili nije naznačena kao takva), sud je relativno nešto češće izrekao rad za opće dobro.

Grafikon 59 Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na otegotnu okolnost kazneno djelo počinjeno s izravnom namjerom (N=259, n.p.=14,52%)

Analizirajući rezultate iz grafikona 59, vidljivo je da su razlike u obrazloženju presude kod kratkotrajne kazne zatvora i rada za opće dobro kada je kao otegotna okolnost uzeta činjenica da je kazneno djelo počinjeno s izravnom namjerom statistički značajne. U slučajevima kada je sud uzeo u obzir izravnu namjeru, gotovo je relativno četverostruko češće izrekao zatvorsku kaznu u odnosu na rad za opće dobro. S druge strane kada nije bilo izravne namjere u počinjenju djela sud je relativno nešto češće izrekao rad za opće dobro nego kaznu zatvora.

Grafikon 60 Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na otegotnu okolnost nešto drugo (N=259,n.p.=14,52%)

Analizirajući rezultate iz grafikona 60, vidljivo je da su razlike u obrazloženju presude kod kratkotrajne kazne zatvora i rada za opće dobro kada je kao otegotna okolnost uzeto "nešto drugo" statistički značajne. Pod nešto drugo podrazumijevaju se sljedeće okolnosti (ranija prekršajna kažnjavanost, kazneno djelo počinjeno na drzak način, težina počinjenja kaznenog djela, dugo vremensko razdoblje činjenja kaznenog djela, jačina povrede kaznenim djelom zaštićenih dobara te nespремnost za podmirenje štete). One su spomenute kod ukupno 15 ispitanika i nije imalo smisla iskazati ih zasebno jer zbog niskih frekvencija statistički parametri bili bi neuvjerljivi. Stoga su svrstane u zasebnu skupinu i zajedno pridonose konstatiranju statistički značajnih razlika među subuzorcima.

U slučajevima kada je sud cijenio te druge otegotne okolnosti, relativno je četverostruko češće izrekao kaznu zatvora nego rad za opće dobro. S druge strane kada nije bilo nekih drugih otegotnih okolnosti tada je relativno nešto češće izrekao rad za opće dobro nego kratkotrajnu kaznu zatvora.

Zaključno se može konstatirati da je postoje statistički značajne razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro na tri od šest analiziranih varijabli otegotnih okolnosti. Sud se, dakle, rukovodio upornošću u činjenju kaznenih djela, da je kazneno djelo počinjeno s izravnom namjerom ili nečim drugim kako bi češće izrekao kratkotrajnu kaznu zatvora u odnosu na rad za opće dobro.

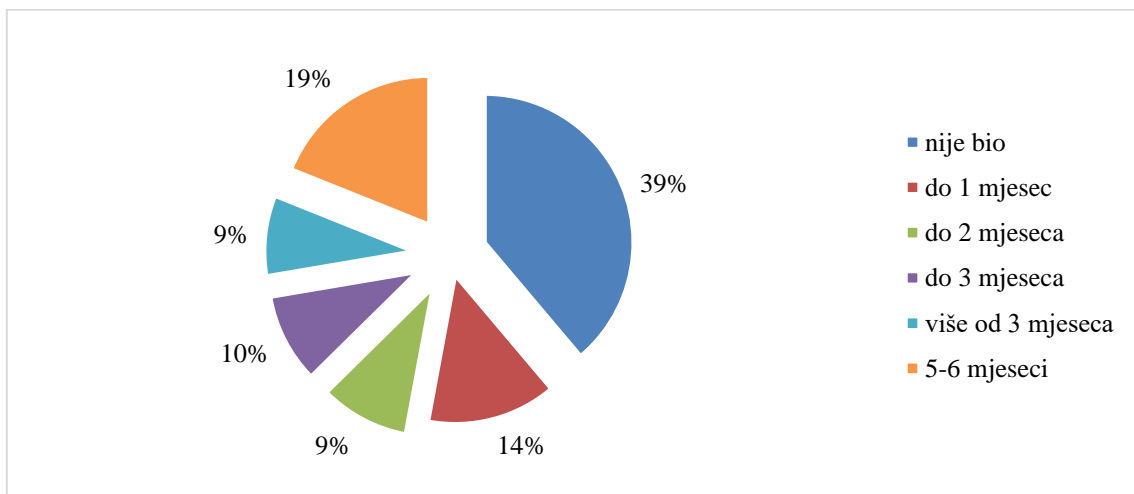
Sud je, naravno, procjenjivao sve dostupne informacije o počiniteljima i unutar njihovog konteksta bio skloniji izreći rad za opće dobro kad je počinitelj priznao djelo, pokajao se zbog počinjenja, a obiteljske prilike su bile takve da je ova sankcija procijenjena odgovarajućom. S druge strane, okolnosti izvršenja djela (upornost, namjera i druge slične okolnosti), presudnije su za izricanje zatvorske kazne, s istodobnim uvažavanjem zakonskih kriterija vezanih za izbor sankcije.

4.2.4.4. Penološka obilježja zatvorenika kod kratkotrajnih kazni zatvora

U prethodnim poglavljima (4.2.4.1., 4.2.4.2. te 4.2.4.3.) opisana su obilježja počinitelja, vrsta kaznenog djela i recidivizam te obrazloženja presuda s obzirom na olakotne i otegotne okolnosti, a potom i razlike po svakoj varijabli s obzirom na izrečenu kratkotrajnu kaznu zatvora odnosno rad za opće dobro kako bi se ocrtali kriteriji kojima se sudovi rukovode kod izricanja kazne zatvora s obzirom na "iznimnost" izricanja.

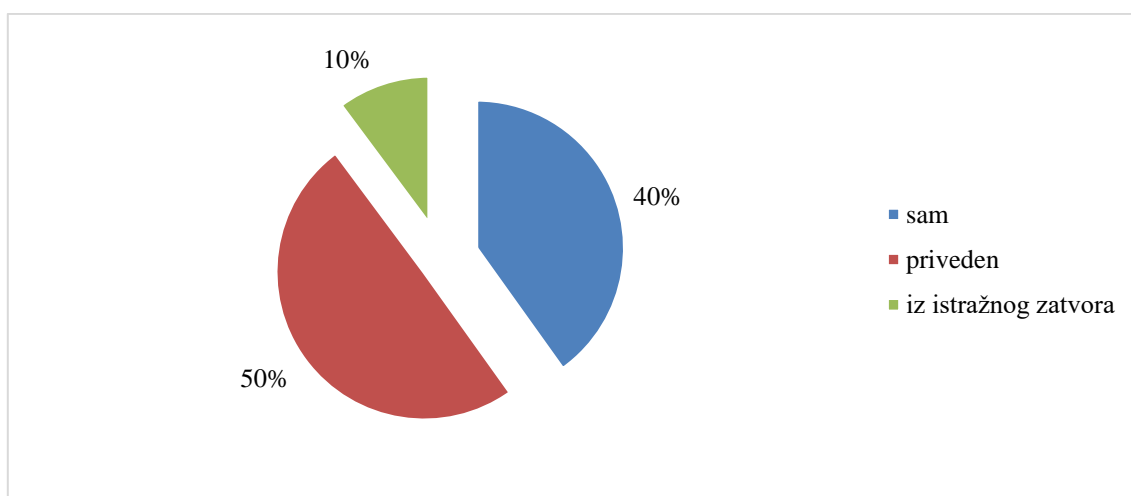
No, s obzirom na temu rada posebno su analizirane kratkotrajne kazne zatvora u penološkom smislu, na već opisanom subuzorku ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora (N1=167), što se referira na četvrti cilj ovog rada. U toj analizi vidljiv je tijekom izdržavanja kratkotrajne kazne zatvora te su dobivene i neke nove spoznaje o ispitanicima koji su kratkotrajnu kaznu zatvora i izdržavali. Tijek izdržavanja kratkotrajne kazne zatvora je prikazan kroz 20 varijabli: vrijeme provedeno u istražnom zatvoru, način dolaska u zatvor, vrijeme provedeno na izdržavanju kazne, uvjeti izdržavanja kazne, izvan zatvorske pogodnosti izlazak u grad i vikend u mjestu prebivališta (boravišta), želi li biti radno angažiran tijekom izdržavanja kazne, je li bio radno angažiran, je li bio uključen u nastavak rada kod poslodavca, je li bio uključen u obrazovanje u zatvoru, pokrenuti stegovni postupci, izrečene stegovne mjere, procjena rizičnosti za kriminalni povratak, uključenost u posebne programe po odluci stručnog tima, uspješnost u pojedinačnom programu izvršavanja kazne zatvora, planirani poslijepenalni prihvat, s kim je planiran poslijepenalni prihvat, uvjetni otpust i koja je bila osnova uvjetnog otpusta.

Grafikon 61 Vrijeme provedeno u istražnom zatvoru (N=167)

Promatrajući grafikon 61 može se vidjeti da je preko 60 % ispitanika osuđenih na kratkotrajne kazne zatvora provelo jedno vrijeme u istražnom zatvoru. Što znači da je izdržavanje same kratkotrajne kazne bilo umanjeno za vrijeme provedeno u istražnom zatvoru. Samim time se skratio tretmanski rad sa zatvorenikom. S obzirom na to da su određeni vremenski period proveli u istražnom zatvoru pretpostavka je da se radi o zatvorenicima koji su rizičniji u smislu boravka na slobodi, te bi baš s takvim zatvorenicima tretmanski trebalo pojačano raditi, odnosno uključiti ih u neki od posebnih programa.

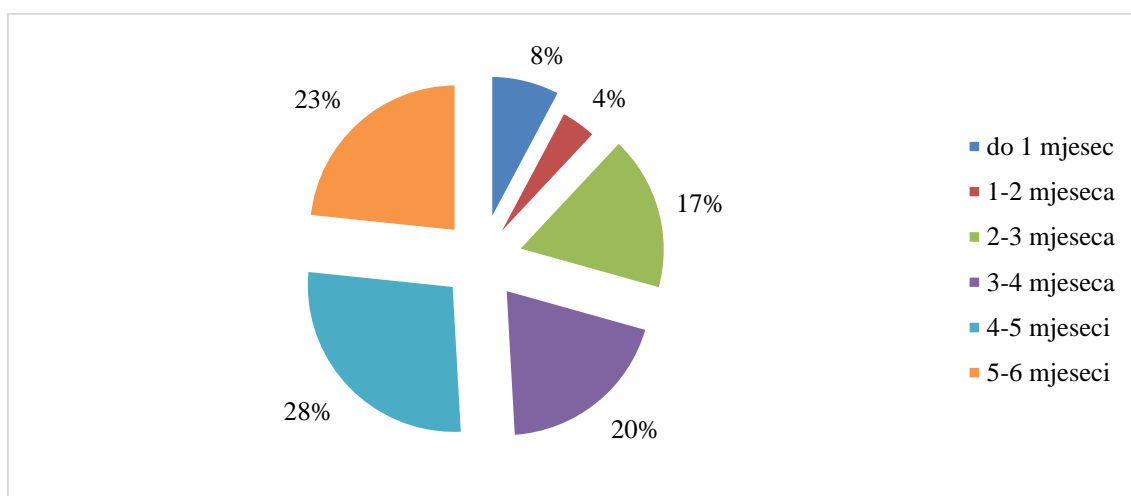
Grafikon 62 Način dolaska u zatvor (N=167)

Način dolaska u zatvor je vrlo bitan faktor, jer se vidi odgovornost samog zatvorenika. Nedolazak na izdržavanje kazne može značiti nepoštivanje pravosudnih institucija, a samim time taj podatak se uzima i prilikom donošenja pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora.

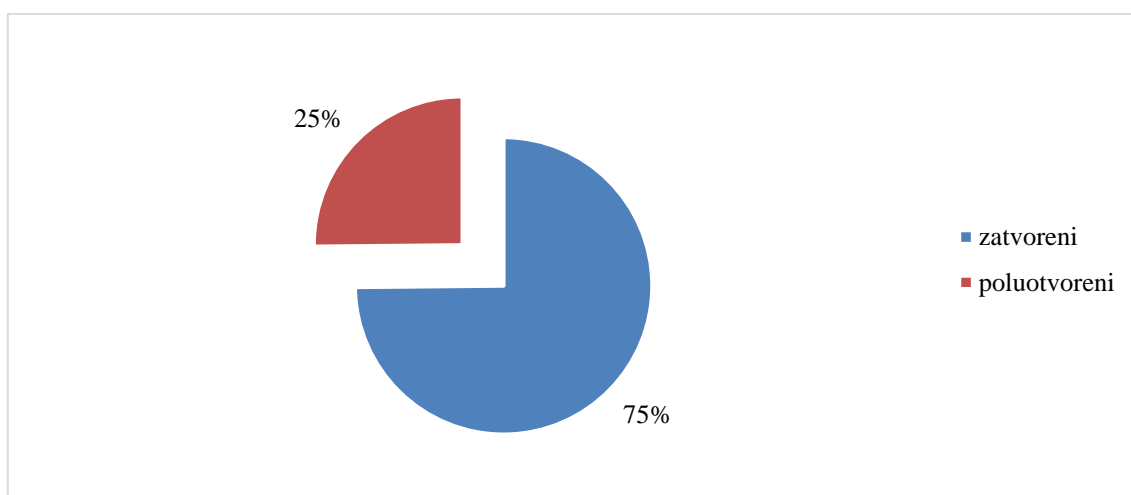
Iz grafikona 62 vidljivo je da se 60 % ispitanika nije samostalno javilo na izdržavanje kazne zatvora. Činjenica da se veliku većinu mora privoditi (po djelatnicima policije) iziskuje i značajna materijalna sredstva, a samom privođenju je prethodilo i raspisivanje naloga odnosno tjeralice za uhićenjem (dakle i dodatni angažman suda). Ovdje treba napomenuti da troškovi privođenja na izdržavanje kazne zatvora uglavnom padaju na teret državnog proračuna, a sam zatvorenik zbog toga što je izbjegavao dolazak na izdržavanje kazne, gotovo da ne snosi trenutno nikakve posljedice. No, ova činjenica (kako su došli na izdržavanje kazne zatvora) uzima se u obzir kod rasporeda (smještajnih uvjeta u kojima će izdržavati kaznu zatvoreni ili poluotvoreni uvjeti), odnosno kod razmatranja i odobravanja eventualnih pogodnosti, te uvjetnog otpusta.

Grafikon 63 Vrijeme provedeno na izdržavanju kazne (N=167)

Gotovo tri četvrtine zatvorenika provelo je na izdržavanju kazne zatvora više od tri mjeseca (grafikon 63), što opet daje donekle manju mogućnost da se oni uključe u provedbu većine programa koje penalni sustav nudi, ako se sa programom odmah i krene jer kako je ranije opisano program se donosi nakon 30 dana. Nadalje, penalni sustav bi trebao voditi računa da se prilagode rehabilitacijski programi i ovoj kategoriji zatvorenika.

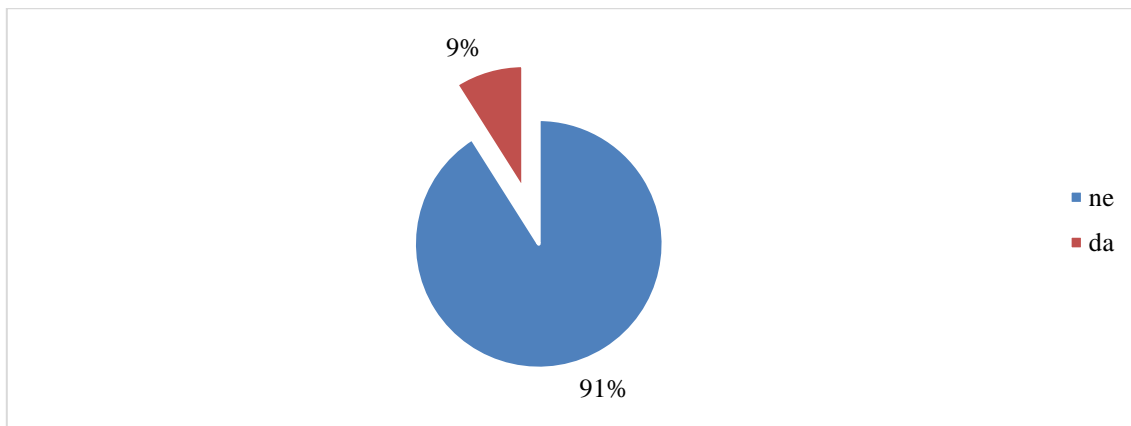
Grafikon 64 Uvjeti izdržavanja kazne zatvora (N=167)

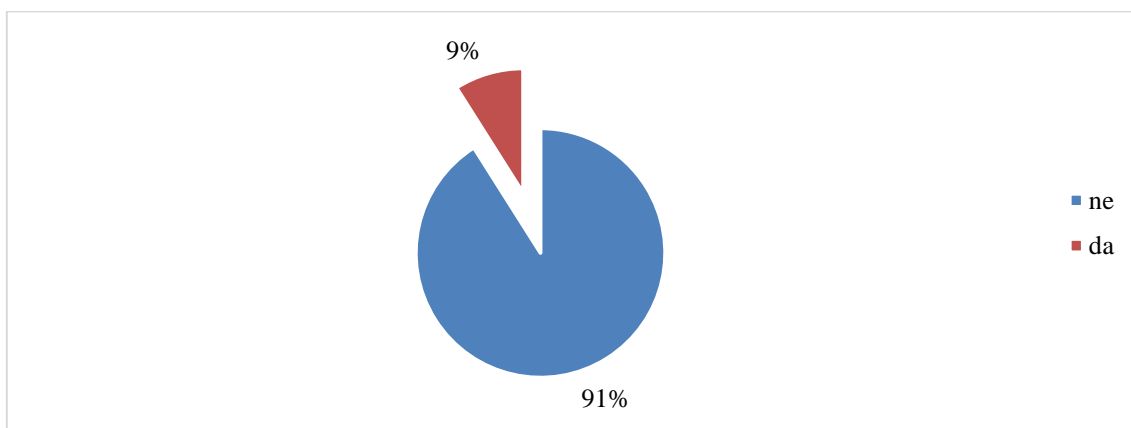
U grafikonu 64 prikazani su uvjeti smještaja u kojima su ispitanici bili na dan otpusta. Gotovo tri četvrtine zatvorenika kaznu je izdržavalo u zatvorenim uvjetima, dok je jedna trećina izdržavala kaznu zatvora u poluotvorenom odjelu Vukomerac koji je sastavni dio zatvora u Zagrebu. Za napomenuti je da se tamo mogu smjestiti samo muški zatvorenici, dok žene zatvorenice nemaju takvu mogućnost i one svoju kaznu moraju izdržavati u zatvorenim uvjetima. Postoji mogućnost da se zatvorenice premjesti u blaže uvjete izdržavanja kazne

zatvora, no tek temeljem rješenja Središnjeg ureda. U praksi je to iznimno rijedak slučaj, a ukoliko bi se to i ostvarilo, postoji i dodatan problem udaljenosti do Kaznionice u Požegi, pa stoga zatvorenice uglavnom ostaju u zatvorenim uvjetima, bliže mjestu stanovanja.

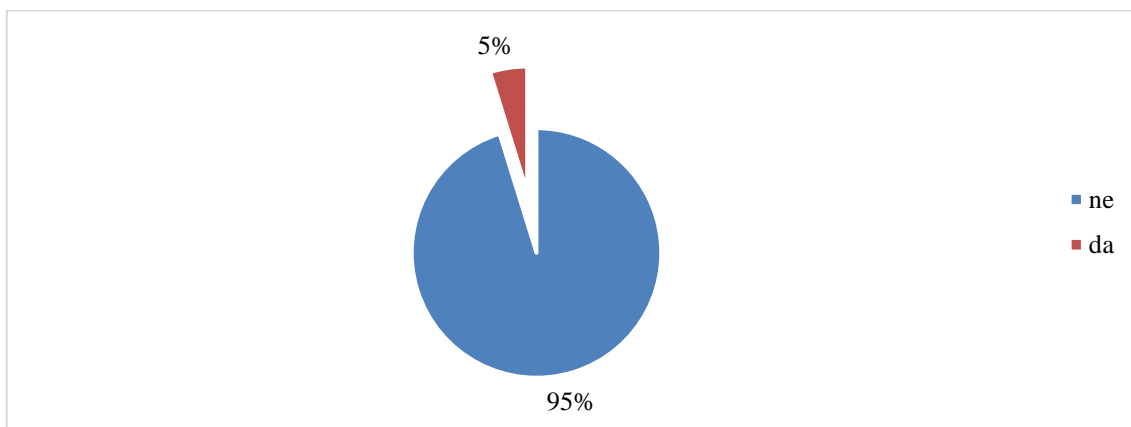
Grafikon 65 Udio ispitanika koji su koristili izvanzatsvorske pogodnosti (N=167)

Grafikon 66 Udio ispitanika koji su koristili izlazak u grad (N=167)

Grafikon 67 Udio ispitanika koji su koristili vikend u mjesto prebivališta (N=167)

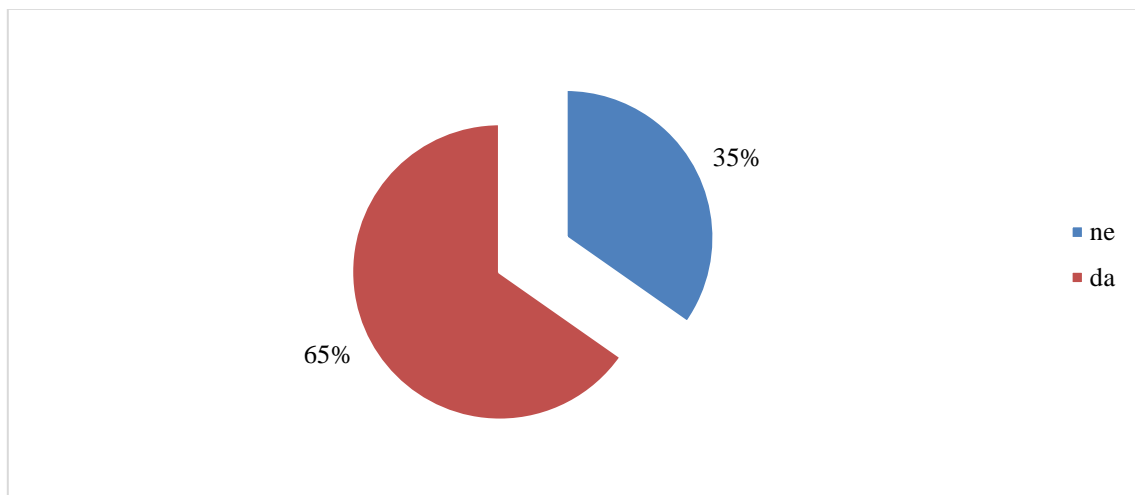

Analizirajući grafikone 65,66 i 67 možemo zaključiti da je relativno mali broj zatvorenika imao utvrđene izvan zatvorske pogodnosti i to svega njih 9 %. Najvjerojatniji razlozi za ovako mali broj onih kojima su bile utvrđene izvan zatvorske pogodnosti:

- da se radi o visoko rizičnim zatvorenicima koji ne udovoljavaju zakonskim i penološkim kriterijima za utvrđivanje izvan zatvorskih pogodnosti te
- obzirom na relativno kratko vremensko razdoblje provedeno na izdržavanju kazne zatvora nisu još stečeni uvjeti za odobravanje ovih pogodnosti

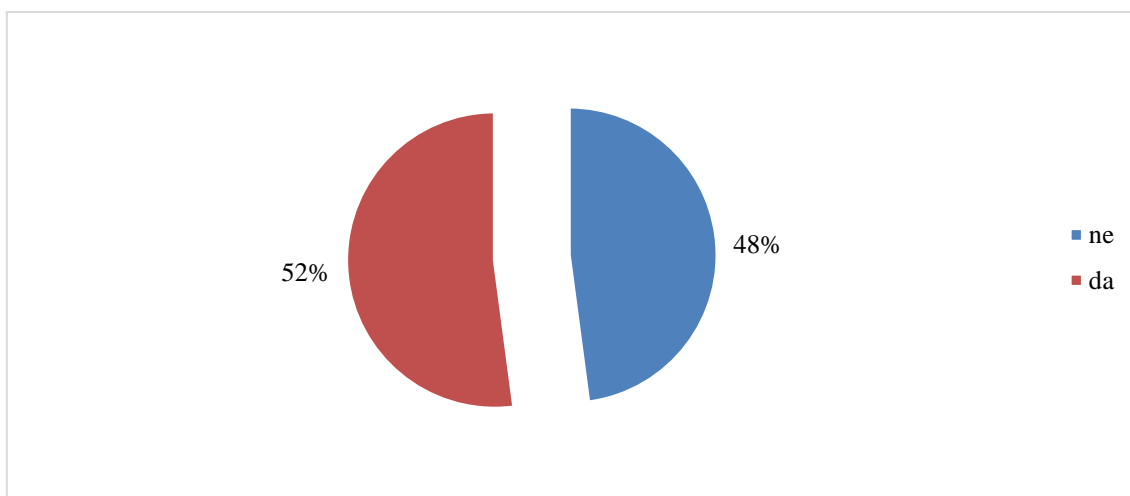
Spomenutih 9 % zatvorenika je koristilo pogodnost izlaska u grad u grad Zagreb a njih 5 % koristilo je i pogodnost vikend izlaska u mjesto prebivališta.

Grafikon 68 Želi li biti radno angažiran u zatvoru (N=167)

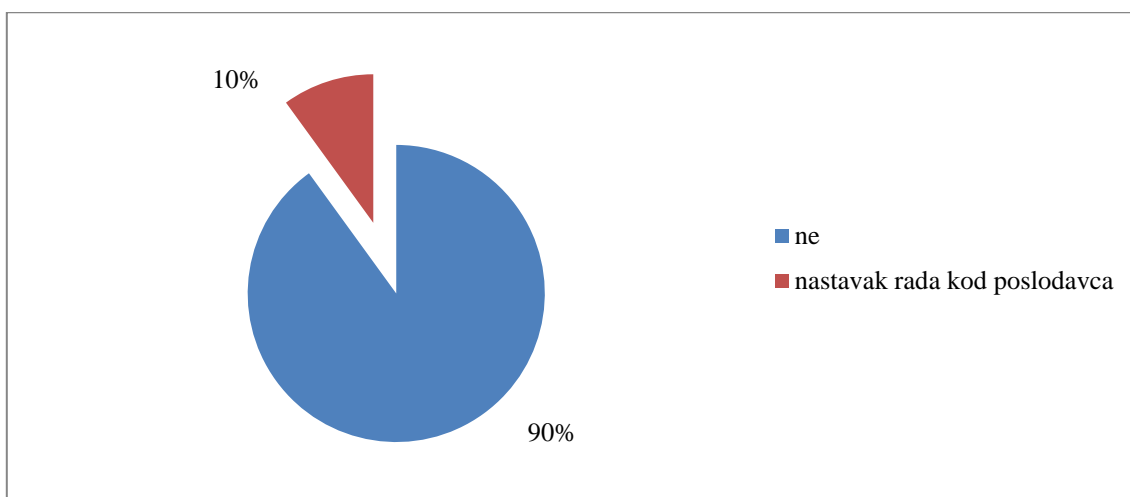
Vezano uz radni angažman, zatvorenik po dolasku na izdržavanje kazne zatvora, dobije obrazac u kojem izražava svoju volju i želju za radom. Ukoliko zatvorenik izrazi želju za radnim angažmanom izjava se odlaže u osobnik zatvorenika te se njegova želja evidentira u pojedinačnom programu izvršavanja kazne zatvora, no to još ne znači da će zatvorenik i biti radno angažiran. Vrlo je bitno, gotovo presudno mišljenje zatvorskog liječnika, koji procjenjuje zdravstveno stanje zatvorenika, te okvirno i ograničenja koja bi sprečavala uključivanje u pojedinu vrstu poslova. Tek kada upravitelj donese program izvršavanja kazne zatvora zatvorenik se može rasporediti na radno mjesto. Prije početka rada zatvorenici polažu ispit zaštite na radu. Često u praksi zatvorenici deklaratorno izjavljuju da žele biti radno angažirani, iako su ponekad i sami svjesni da nisu radno sposobni ili da nemaju uopće razvijene nikakve radne navike.

Grafikon 69 Radna angažiranost u zatvoru (N=167)

Rezultati grafikona 69 pokazuju da je gotovo polovina zatvorenika bilo radno angažirano tijekom izdržavanja kazne, te se ovdje primjećuje razlika u odnosu na grafikon 70. Vjerojatno se radi o zatvorenicima koji nisu procijenjeni kao radno sposobnima (nakon pregleda liječnika) ili jednostavno nije bilo raspoloživih radnih mjesta na koja bi se ti zatvorenici i rasporedili. U najvećem broju radi se o radnim mjestima u zatvoreničkoj kuhinji, redarima po odjelima, pomoćnim radnicima na održavanju, pomoćnim radnicima u zatvorskoj prodavaonici odnosno praonici rublja te knjižnici.

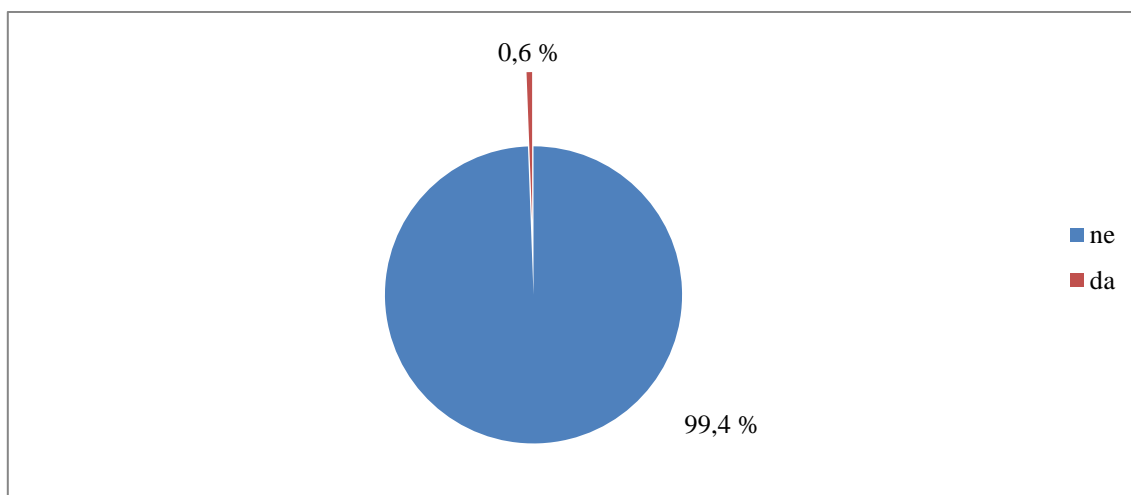
Grafikon 70 Nastavak rada kod poslodavca (N=167)

U grafikonu 70 prikazani su samo podaci za 30 ispitanika koji su u ukupnom uzorku bili prije dolaska na izdržavanje kazne zatvora u radnom odnosu, odnosno ako se promatra ukupan uzorak čine svega 17,9 %. Dakle, od mogućih 30 ispitanika, svega tri zatvorenika koristili mogućnost nastavka rada kod poslodavca, što znači da su prethodno morali biti u radnom

odnosu i da sada samo nastavljaju s daljnjim radom. Ta tri zatvorenika čine svega 10 % svih zatvorenika koji su radili prije dolaska na izdržavanje kratkotrajne kazne zatvora. Bitno je naglasiti, da ovdje postoji procedura vezana za odobravanje ovakve mogućnosti i to; nakon prikupljene dokumentacije od strane samog zatvorenika, upravitelj daje prijedlog, a Središnji ured za zatvorski sustav donosi odluku o nastavku rada kod poslodavca, pa potom upravitelj sklapa ugovor sa poslodavcem. U praksi je to dosta duga procedura u smislu prijedloga i suglasnosti, pa je vjerojatno zbog toga i ovako mali broj koristio ovu mogućnost. S druge strane pitanje je koliko sami zatvorenici znaju za mogućnost nastava rada kod poslodavca ili u vlastitoj djelatnosti, odnosno koliko i sama penalna ustanova želi poticati ovu mogućnost, s obzirom na to da tada postoji obveza službenika zatvora kontroliranja samog rada i troškovi rastu.

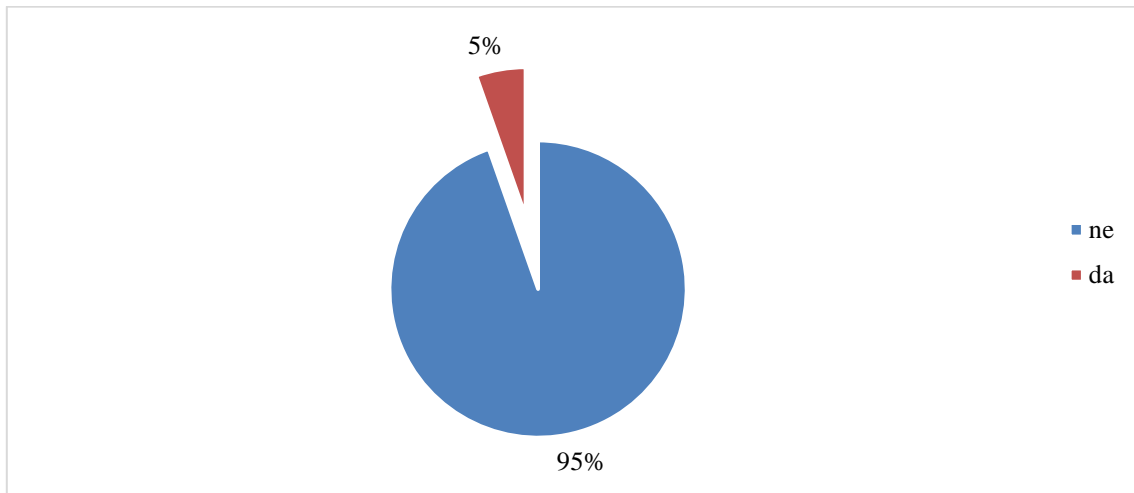
Grafikon 71 Uključenost u obrazovanje (N=167)

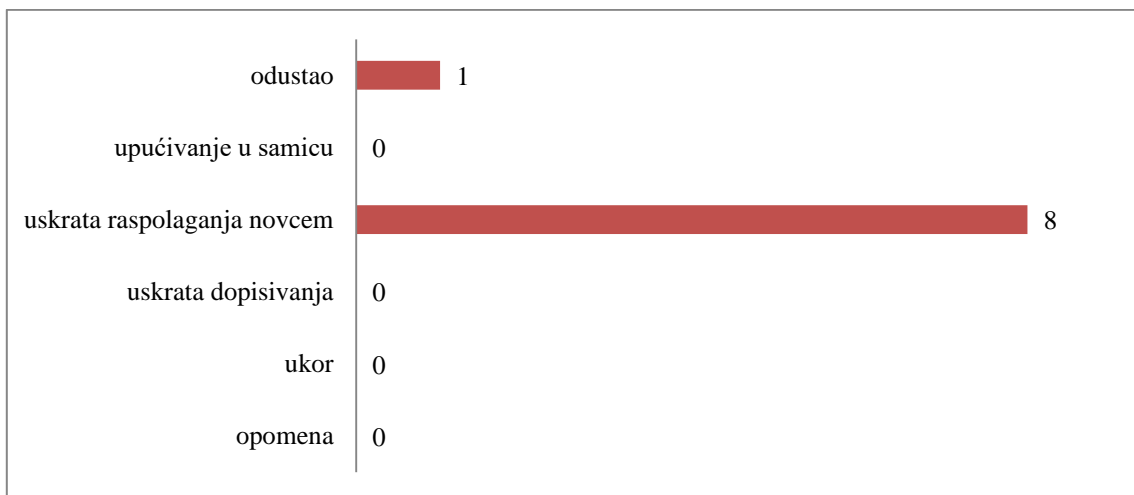
Analizirajući grafikon 71 može se vidjeti da je samo jedan zatvorenik bio uključen u obrazovanje. Ako se ovi rezultati usporede sa rezultatima grafikona 17 iz koje proizlazi da je 11 % zatvorenika bez završene osnovne škole a 28 % njih ima završenu samo osnovnu školu, postavlja se pitanje zašto se nije više zatvorenika u pojedinačnom programu obvezalo na obrazovanje. Ovdje se odmah nameće i odgovor s obzirom na činjenicu da se radi o kratkotrajnim kaznama zatvora te samim time vrlo su kratki rokovi i male mogućnosti organizacije obrazovanja. Ipak bi se ovu mogućnost trebalo više koristiti te bar kroz tretmanski rad raditi na poticanju zatvorenika za nastavkom obrazovanja, posebno kada su u pitanju zatvorenici koji nisu završio osnovnoškolsku izobrazbu. U praksi je vrlo često slučaj da zatvorenici ne žele samoinicijativno uključivanje u nastavak osnovnoškolskog obrazovanja, no kada bi ih se unutar penalne ustanove upisalo i poticalo na isto, postoji

mogućnost da bi netko od njih i po izlasku na slobodu nastavio sa započetim školovanjem, koje se organizira pri svakom Pučkom učilištu. Teže je ovdje uključiti zatvorenike u tečajeve koji se provode u samoj penalnoj instituciji, jer zbog kratkoće boravka na izdržavanju kazne ne bi iste mogli završiti a potom ni naknadno pohađati jer ne postoji mogućnost naknadnog ulaska u kazneno tijelo.

Grafikon 72 Pokrenuti stegovni postupci (N=167)

Grafikon 73 Izrečene stegovne mjere (N=9)

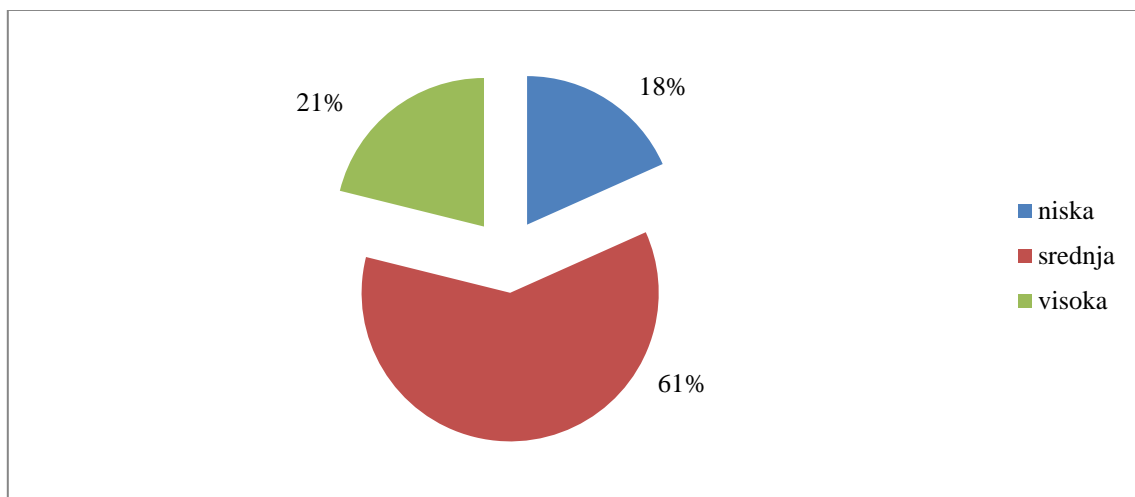

Ako se promatraju rezultati iz grafikona 72 i 73 vidljivo je da je relativno mali broj zatvorenika počinio stegovni prijestup, svega njih 5 %. Ovako malom broju vjerojatno ide u prilog činjenica da su zatvorenici kratko na samom izdržavanju kazne zatvora, da se možda još nisu uspjeli involvirati u neformalne zatvorske skupine i samim time činiti stegovne prijestupe.

Iz grafikona 73 vidljivo je da je osam zatvorenika zbog počinjenog stegovnog prijestupa kažnjeno stegovnom mjerom uskrate raspolaganja novcem, a jednom zatvoreniku premda je počinio stegovni prijestup nije izrečena nikakva stegovna mjera, odnosno upravitelj je odustao od daljnjeg stegovnog postupka.

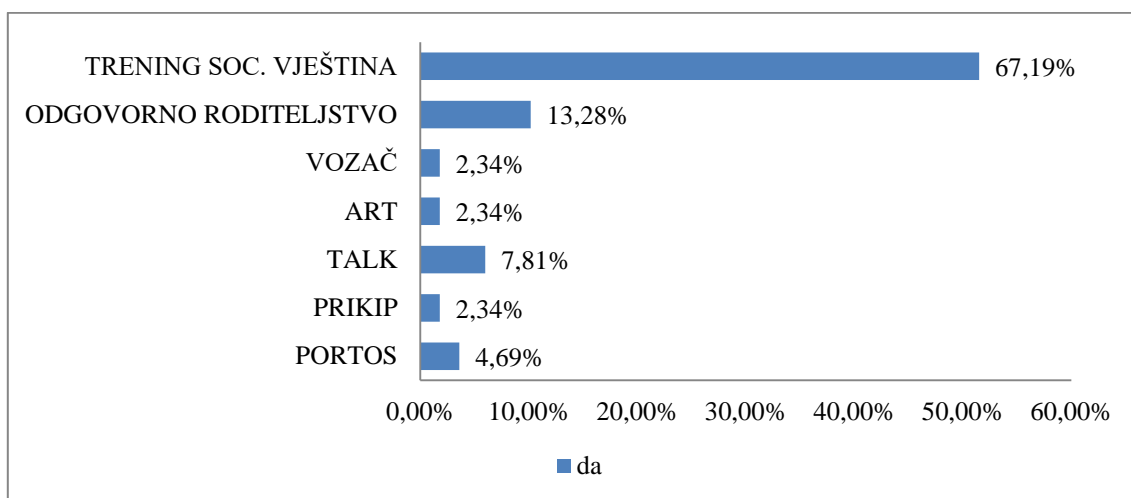
Kada je u pitanju procjena rizičnosti za kriminalni povrat, za napomenuti je da u penalnom sustavu nema standardiziranog upitnika za procjenu rizičnosti kod kriminalnog povrata, već se rezultat donosi na temelju procjene savjetnika za tretman uključujući sve relevantne pokazatelje i individualizirano za svakog zatvorenika.

Grafikon 74 Procjena rizičnosti za kriminalni povrat (N=142, n. p=15%)

Promatrajući rezultate iz grafikona 74 vidljivo je da je nešto više od četiri petine ispitanika procijenjeno kao srednje do visoko rizično. Uspoređujući ove rezultate s rezultatima iz grafikona 64 vidljivo je da je njih 75 % kaznu izdržavalo u zatvorenim uvjetima. Kada se to pogleda i s aspekta izvankaznioničkih pogodnosti (grafikoni 65-67) vidi se da je samo 9 zatvorenika koristilo odobrene izvankaznioničke pogodnosti, onda su ovi rezultati donekle očekivani. No, nije malo niti njih (15 %) za koje je nepoznata procjena rizičnosti za kriminalni povrat (nije napravljena). Kako je već navedeno, nameće se potreba uvođenja standardiziranog upitnika za procjenu rizika od kriminalnog povrata, jer procjenu kriminalnog povrata u praksi donosi savjetnik za tretman, te je ponekad pitanje stručnosti i kompetencije istoga. Kada su u pitanju kazne duže od šest mjeseci, ti zatvorenici prolaze dijagnostičku obradu stručnog tima Centra za dijagnostiku pa je samim time i obrada i procjena opsežnija.

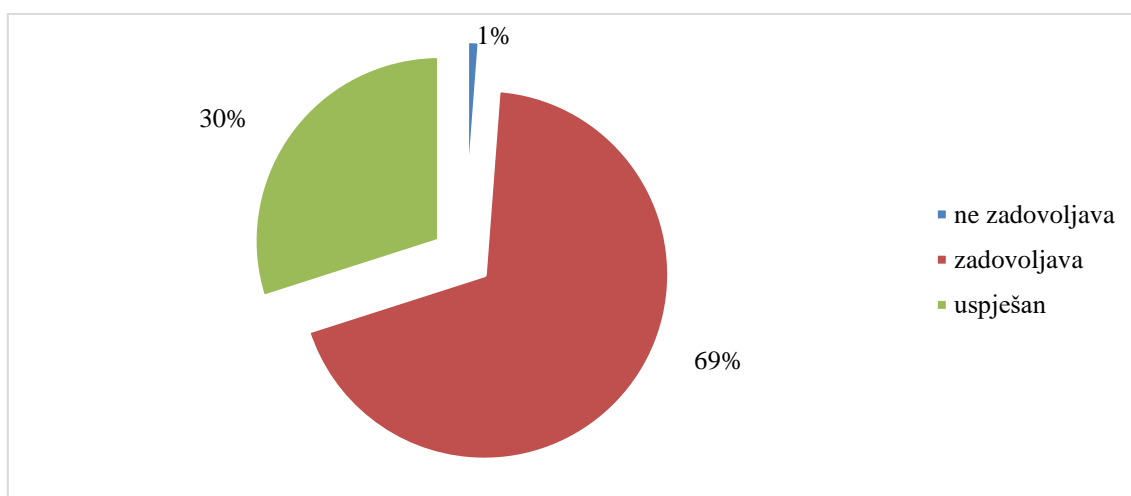
Grafikon 75 Posebni programi po odluci Stručnog tima⁴⁵⁸(N=128)

Kao što je već ranije i rečeno, obzirom na relativno kratko razdoblje boravka u penalnoj ustanovi velika većina njih ipak biva uključeno u jedan od posebnih programa, a koji će to biti donosi odluku upravitelj u sklopu pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora. Ovdje se ipak može vidjeti da je najveći broj zatvorenika bio uključen u trening socijalnih vještina 67,19 %, dok ih je samo 13,28 % bilo uključeno u program odgovornog roditeljstva. Upitno je jesu li zatvorenici mogli biti više uključeni u pojedine programe, odnosno je li bila spremnost stručnog tima da iste prilagodi potrebama zatvorenika koji su osuđeni na kratkotrajnu kaznu zatvora. Također postoji mogućnost da su zatvorenici i manje motivirani i nezainteresirani uopće za uključivanje u pojedine programe jer kako je ranije i opisano za gotovo sve je potrebna dobrovoljnost odnosno pristanak zatvorenika da se u istom angažira.

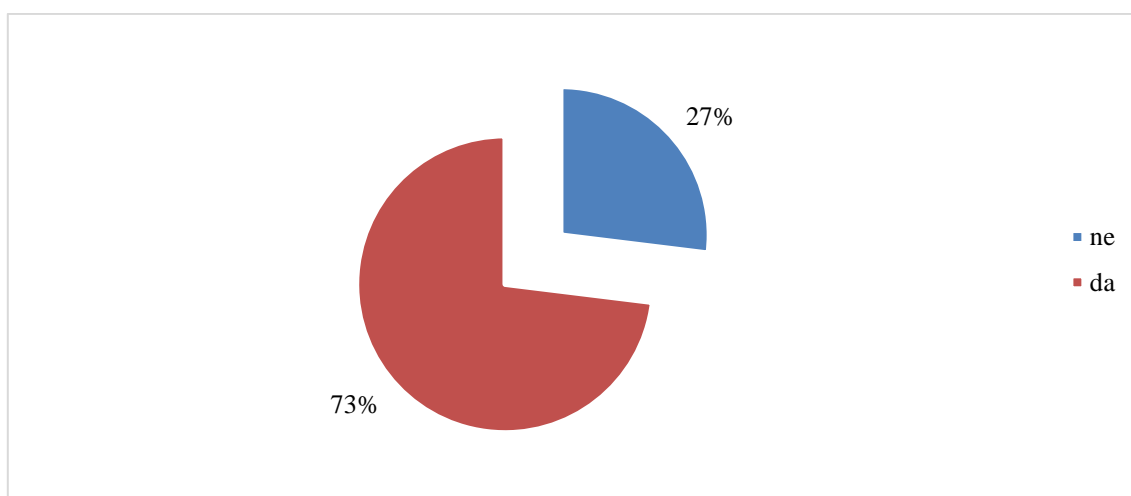
⁴⁵⁸ Posebni programi navedeni u grafikonu 77 odnose se na: Trening socijalnih vještina, Odgovorno roditeljstvo, Vozač čimbenik sigurnosti u prometu (VOZAČ), Tretman zatvorenika počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja (ART), Tretman ovisnika o alkoholu (TALK), Prevencija recidivizma i kontrola impulzivnog ponašanja (PRIKIP) te Prevencija ovisničkog recidiva treningom i osnaživanjem (PORTOS).

Grafikon 76 Uspješnost u programu izvršavanja kazne zatvora kod otpusta (N=167)

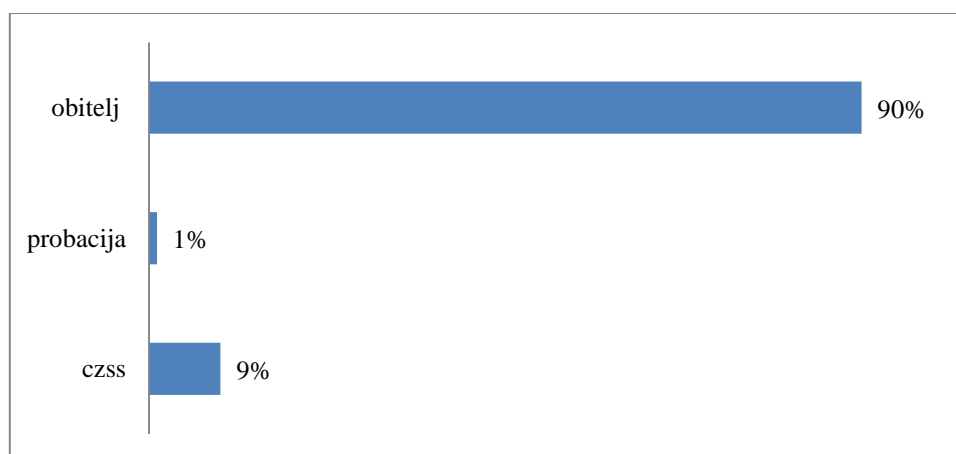
Što se tiče uspješnosti u programu izvršavanja kazne zatvora (grafikon 76) bitno je napomenuti da se procjena donosi na stručnom timu, a prva procjena je utvrđena uz donošenje individualiziranog programa. Kako na samom početku kazne još nema dovoljno elemenata (osim primjerice stegovnog prijestupa prije prve procjene) ona je u pravilu karakterizirana kao "zadovoljava", a nakon toga upravitelj preispituje program izvršavanja kazne zatvora. Prije donošenja razine uspješnosti samog programa, stručni tim tretmanske skupine koji čine savjetnik za tretman, odjelni pravosudni policajac te strukovni učitelj svaki mjesec vrše procjenu. Rezultati grafikona 87 pokazuju da je više od jedne četvrtine zatvorenika prilikom otpusta bilo procijenjeno razinom uspješan. Temeljem unaprijed zadatih kriterija procjene velika većina zatvorenika, njih gotovo 70 %, nije uopće napredovala, a kako je ranije navedeno, uglavnom su i krenuli sa razinom zadovoljava. Ako se uzmu u obzir rezultati grafikona 72 iz koje je vidljivo da je 9 zatvorenika počinilo stegovne prijestupe, dalo bi se zaključiti da vrlo vjerojatno pripadaju toj skupini.

Grafikon 77 Je li planiran poslijepenalni prihvat (N=167)

Sukladno zakonskim odredbama poslijepenalni prihvat se počinje organizirati već pri samom dolasku zatvorenika u penalnu ustanovu, upitno je zašto za više od četvrtine njih nije organiziran poslijepenalni prihvat. Kako iskustvo pokazuje ovdje se uglavnom radi o zatvorenicima koji imaju nove kaznene postupke ili se trebaju uputiti u Centar za dijagnostiku obzirom na nove presude, odnosno strani su državljani pa zbog toga nije organiziran poslijepenalni prihvat.

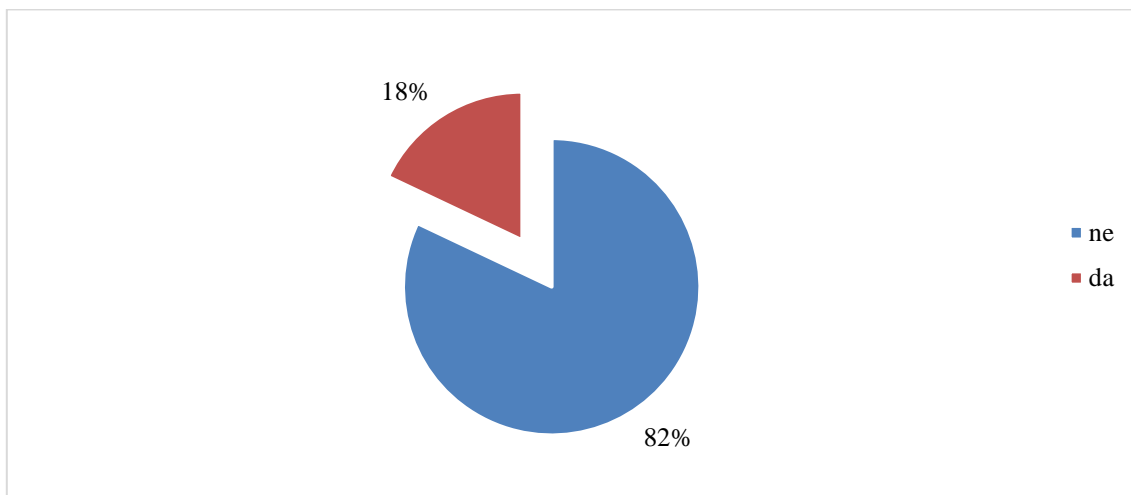
Grafikon 78 S kim je planiran poslijepenalni prihvat (N=122)

Iz grafikona 78 vidljivo je da najveći broj zatvorenika ima planiran organiziran poslijepenalni prihvat u obitelji. No ovo može biti i upitno jer samo kazneno tijelo nema mogućnost provjeravanja kako i na koji način obitelj može organizirati poslijepenalni prihvat, te bi se po tom pitanju trebalo više i češće koristiti usluge probacijske službe kako bi se dobila prava

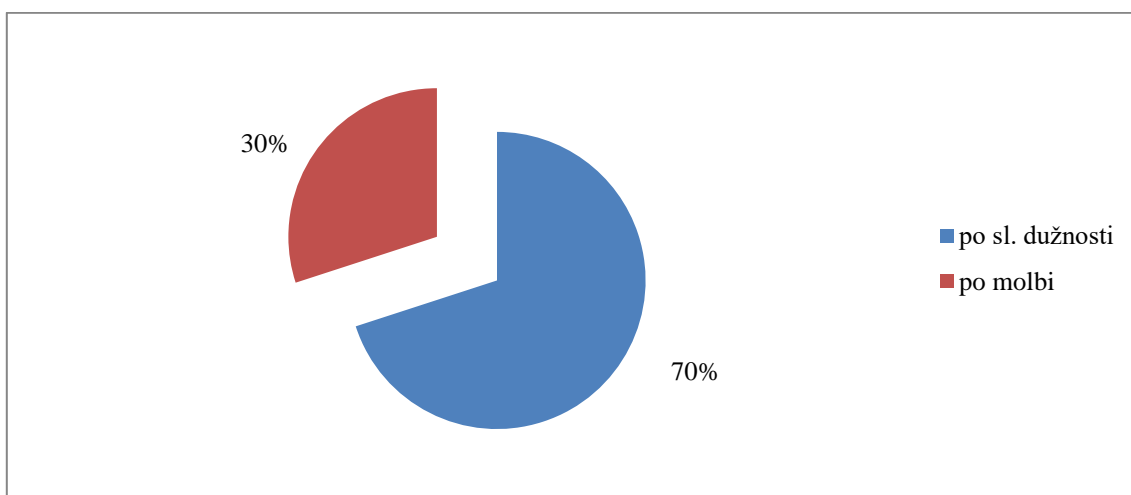
slika budućeg prihvata. Činjenica da za zatvorenike koji su osuđeni na kratkotrajne kazne zatvora u osobniku nema ni ispunjene socijalne ankete ide u prilog gore navedenom, jer se stručni tim tretmanske skupine uglavnom oslanja na one podatke koje dobije od samog zatvorenika.

Grafikon 79 Je li odobren uvjetni otpust (N=167)

Uvjetni otpust je inače jedan od značajnijih i bitnih pokazatelja uspješnosti cjelokupnog izvršavanja kazne zatvora, pa tako iz grafikona 79 vidljivo je da je samo nešto manje od jedne petine zatvorenika dobilo uvjetni otpust, odnosno ostali su u cijelosti izdržali izrečenu kaznu zatvora. Ovi rezultati su također donekle očekivani, posebice ako se uzme u obzir činjenica da je njih svega 40,1 % samo (sa slobode) došlo na izdržavanje kazne (grafikon 62), da je njih 25,1 % kaznu izdržavalo u poluotvorenim uvjetima (grafikon 64) te da je njih samo 15,5 % (grafikon 74) procijenjeno kao nisko rizičnih (te da se radi o kratkotrajnim kaznama zatvora).

Grafikon 80 Osnova uvjetnog otpusta (N=30)

Uvjetni otpust dobilo je 30 ispitanika ili (18%) gledajući ukupan uzorak. Među njima ga je 21 (70%) ostvarilo po službenoj dužnosti, a 9 (30%) po molbi samih zatvorenika. Uvjeti otpust po službenoj dužnosti bio je važeći do stupanja na snagu novog Zakona o izvršavanju kazne zatvora.⁴⁵⁹

4.2.5. Usporedni prikaz presuda

Kratkim prikazom dvaju slučajeva iz prakse želi se ilustrirati tema ovog rada koja se odnosi na kriterije kojima se sud rukovodi pri izricanju kratkotrajne kazne zatvora i njezine zamjene radom za opće dobro. Stoga su izabrana dva slučaja koja se odnose na isto kazneno djelo (prijetnja, čl.139 KZ⁴⁶⁰), ali je u jednom slučaju presuda bila kratkotrajna kazna zatvora, a u drugom je ona zamijenjena radom za opće dobro.

PRESUDA 1 – slučaj prijetnje s izrečenom kratkotrajnom kaznom zatvora⁴⁶¹

Činjenično stanje: Okrivljeni X. X. (sa završenom srednjom školom, nezaposlen, bez imovine, oženjen, otac četvero djece od kojih je dvoje malodobno, vojni rok služio, sudionik Domovinskog rata i nositelj Spomenice Domovinskog rata)

Kriv je jer je u hodniku zgrade, a nakon što je Y. Y. skinuo karton sa razvodne kutije, u nakani da ustraši Z.Z. izašao iz stana te je imenovanom rekao: „Pička ti materina, jebat ću ti mater, sad ćeš vidjeti, ubit ću te“, a potom je odmah ušao u svoj stan, dok je Y. Y. u strahu za vlastiti život i osobnu sigurnost napustio zgradu, te otišao događaj prijaviti u policijsku postaju. Dakle, drugom prijetio da će ga usmrtiti, čime je počinio kazneno djelo protiv osobne slobode-prijetnjom- opisano i kažnjivo po čl. 139.st.2 KZ/11.⁴⁶²

Upitan da se izjasni o osnovanosti optužbe, okrivljenik je izjavio da se ne smatra krivim za počinjenje kaznenog djela stavljenog mu na teret.

Okolnosti za izricanje kazne: Razmatrajući kaznenopravnu sankciju, sud je olakotnim cijenio okrivljenikovu činjenicu da je ranije neosuđivan u kaznenom postupku, te je otac četvero djece od kojih je dvoje malodobno, sudionik Domovinskog rata, odlikovan Spomenicom.

⁴⁵⁹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora(2021) Narodne novine 14/21.

⁴⁶⁰ Kazneni zakon (2011) Narodne novine 125/11.

⁴⁶¹ Presuda Općinskog kaznenog suda u Zagrebu broj: K-385/15 od 05. svibnja 2015. godine.

⁴⁶² Kazneni zakon (2011) Narodne novine 125/11.

Otegotnim je okrivljeniku cijjenjena činjenica da je prekršajno kažnjavan. Sud je smatrao da se svrha kažnjavanja u odnosu na okrivljenika može postići samo zatvorskom kaznom. Ovom vrstom izrečene mu kazne, sud je okrivljeniku dao do znanja da će u slučaju ponovljenog ponašanja protivno zakonu reagirati najstrožom vrstom kazne. Ovakvim odabirom vrste i mjere kazne, sud je nastojao okrivljeniku i drugim potencijalnim počiniteljima pokazati odlučnost u preveniranju ovakvog ponašanja u budućnosti te spremnost društva da na ovakvo ponašanje reagira represivno. S obzirom da je za kazneno djelo prijetnje iz čl. 139.st.2.⁴⁶³ propisana kazna zatvora u trajanju do tri godine, bez propisanog minimuma, sud smatra da je kazna u trajanju od šest mjeseci dostatna i podobna postići svrhu kažnjavanja, kako u odnosu na okrivljenika, tako i na druge potencijalne počinitelje kaznenih djela.

Odluka suda: temeljem čl. 139.st.2.⁴⁶⁴ X. X. osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) mjeseci, u kaznu se uračunava i vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 19.veljače 2015. godine na dalje.

PRESUDA 2 – slučaj prijetnje s izrečenom kratkotrajnom kaznom zatvora zamijenjenom radom za opće dobro⁴⁶⁵

Činjenično stanje: Okrivljeni Y. Y. iz X (vozač, neoženjen, bez djece, neosuđivan)

Kriv je što je u Z. uslijed dugotrajno teško narušenih obiteljskih odnosa, u nakani da prestraši S. Č. istu putem mobitela nazvao te joj rekao „Kujo jedna, izgorjet ćeš, zapalit ću te“ a što je kod oštećene izazvalo osjećaj straha i uznemirenost za njen život.

Dakle, drugome ozbiljno prijetio da će ga usmrtiti, a djelo je počinjeno prema bliskoj osobi, čime je počinio kazneno djelo protiv osobne slobode- prijetnjom opisano u čl. 139.st.2. i 4.⁴⁶⁶ kažnjivo po čl. 139.st.2.⁴⁶⁷

Pozvan da se očituje o osnovanosti optužnice, okrivljeni je izjavio da priznaje počinjenje djela za koje je optužen, smatra se krivim, te je suglasan s predloženom vrstom i mjerom kaznenopravnih sankcija. U svojoj obrani je naveo da je djelo koje mu je stavljeno na teret počinio na način opisan u optužnici te se kaje zbog počinjenja istog.

⁴⁶³ *Ibid.*

⁴⁶⁴ *Ibid.*

⁴⁶⁵ Presuda Općinskog kaznenog suda u Zagrebu broj K-719/17 od 09. lipnja 2017. godine.

⁴⁶⁶ Kazneni zakon (2011) Narodne novine 125/11.

⁴⁶⁷ *Ibid.*

Okolnosti za izricanje kazne: sud je cijenio priznanje počinjenog kaznenog djela, kajanje, te činjenicu da se suglasio sa predloženom kaznom.

Odluka suda: temeljem čl. 139.st.2,⁴⁶⁸ Y. Y. osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) mjeseci a u kaznu se uračunava i vrijeme provedeno u istražnom zatvoru do 09. lipnja 2017.godine. Temeljem čl. 55.st.1. i 2.⁴⁶⁹ okrivljenom se zamjenjuje kazna zatvora radom za opće dobro na način da se 1 (jedan) dan kazne zatvora zamjenjuje s 2 (dva) sata rada.

Temeljem čl. 73.⁴⁷⁰ okrivljenom je izrečena sigurnosna mjera zabrane, uznemiravanja i približavanja.

⁴⁶⁸ *Ibid.*

⁴⁶⁹ *Ibid.*

⁴⁷⁰ *Ibid.*

Tablica 1 Skraćeni prikaz najvažnijih razlikovnih obilježja: zatvoreniku kojem je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onom kojem je izrečen rad za opće dobro

	Presuda 1 (zatvor)	Presuda 2 (rod)
Kazneno djelo	prijetnja	prijetnja
Socijalno demografska obilježja počinitelja	dob: 54 godine, završio SŠ, nezaposlen, bez imovine, oženjen, otac četvero djece, vojni rok služio, sudionik Dom. rata, odlikovan.	dob.53 godine, vozač, neoženjen, bez djece, neosuđivan
Ranija osuđivanost	da - prekršajno	ne
Istražni zatvor	da	da
Priznanje djela	ne	da
Olakotne okolnosti	ranija kaznena neosuđivanost, obiteljske prilike, sudionik Domovinskog rata, odlikovan Spomenicom	priznanje kaznenog djela, kajanje
Otegotne okolnosti	ranija prekršajna kažnjavanost	nisu pronađene
Sigurnosna mjera	ne	da – zabrana uznemiravanja i približavanja
Izrečena sankcija	kazna zatvora u trajanju od 6 mjeseci	Kazna zatvora u trajanju od 6 mjeseci zamijenjena radom za opće dobro

Kod obje presude radi se o počiniteljima istovrsnog kaznenog djela, slične dobi i sličnog obrazovanja, a u oba slučaja je sud odredio mjeru istražnog zatvora. Međutim, kada je sud odlučivao o izboru i vrsti sankcije kod prve presude je uzeo u obzir kao olakotne okolnosti da ranije nije bio kazneno osuđivan, da je otac četvero djece, od kojih dvoje maloljetne, da je bio sudionik domovinskog rata odlikovan Spomenicom. S druge strane kao otegotno je uzeo u obzir činjenicu da je prekršajno kažnjavan, da ne priznaje kazneno djelo. Iako izrijeком sud nije napomenuo da je riječ o obrazloženju iznimnosti izricanja zatvorske kazne, no iz opširnijeg obrazloženja presude vidljivo da je to uzeo u obzir. Sud je, naime, smatrao da se svrha kažnjavanja u odnosu na okrivljenika može postići samo zatvorskom kaznom i to onom

u trajanju od šest mjeseci, premda je tužitelj predložio kaznu zatvora u duljem trajanju. Ovom vrstom izrečene mu kazne, sud je okrivljeniku dao do znanja da će u slučaju ponovljenog ponašanja protivno zakonu reagirati najstrožom vrstom kazne. Ovakvim odabirom vrste i mjere kazne, sud je nastojao okrivljeniku i drugim potencijalnim počiniteljima pokazati odlučnost u preveniranju ovakvog ponašanja u budućnosti te spremnost društva da na ovakvo ponašanje reagira represivno, te je izrekao kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci. U slučaju druge presude, sud je cijenio kao olakotno priznanje kaznenog djela, počiniteljevo kajanje, te mu je kaznu zatvora zamijenio radom za opće dobro, ali mu je izrekao i sigurnosnu mjeru u odnosu na žrtvu u kaznenom postupku.

Zaključno se može reći da ova dva slučaja, u osnovi potkrepljuju i nalaze u istraživačkom dijelu rada gdje su se priznanje i kajanje uz kritičan stav o kaznenom djelu pokazali značajnima u korist izricanja rada za opće dobro. Pri tome sud nije dao obrazloženje iznimnosti izricanja kratkotrajne kazne zatvora koja je u drugom koraku zamijenjena radom za opće dobro niti je, po mišljenju autora, to trebao učiniti. Naime, prema Kaznenom zakonu⁴⁷¹ kada izrekne kaznu zatvora u trajanju do 6 mjeseci sud će je zamijeniti radom za opće dobro osim ako se time ne može ostvariti svrha kažnjavanja. Sud je ocijenio da će se zamjenom kratkotrajne kazne zatvora radom za opće dobro svrha kažnjavanja postići. Obrazloženje iznimnosti odnosi na slučajeve kad kratkotrajna kazna zatvora nije zamijenjena radom za opće dobro.

4.2.6. Verifikacija hipoteza

U istraživačkom dijelu rada postavljene su tri hipoteze. Slijedi njihova verifikacija.

H1 - postoje razlike pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na obilježja počinitelja. Hipoteza je provjerena i može se smatrati djelomice potvrđenom.

Naime, promatrane su razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na 10 varijabli koje opisuju obilježja ispitanika.

Statistički značajne razlike postoje na četiri varijabli i to: mjesto stanovanja, radni status, zdravstveni status i vrste zdravstvenih problema. Tako su kratkotrajne kazne zatvora češće

⁴⁷¹ Kazneni zakon (2011) čl.55.

nego rad za opće dobro izricane ispitanicima koji: žive u urbanim sredinama, nisu zaposleni ili su povremeno radili te koji imaju zdravstvene probleme kako tjelesne tako i psihičke.

Obrnuto, sudovi su statistički značajno češće izricali rad za opće dobro nego kratkotrajnu kaznu zatvora ispitanicima koji: žive u ruralnim sredinama, zaposlenima ili umirovljenicima i koji su zdravi.

Kako su očekivane statistički značajne razlike utvrđene samo na dijelu varijabli, hipoteza se može smatrati djelomice potvrđenom.

H2 - postoje razlike pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na vrstu kaznenog djela i raniju kriminalnu aktivnost (po kriteriju izvoda iz kaznene evidencije). Hipoteza je provjerena i može se smatrati djelomice potvrđenom.

Naime, promatrane su razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i rad za opće dobro s obzirom na 12 varijabli koje opisuju vrstu kaznenog djela i recidivizam, no očekivane statistički značajne razlike utvrđene su na 5 varijabli (glava kaznenog djela, vrsta kaznenog djela, ranije izrečena uvjetna osuda te broj ranije izrečenih uvjetnih osuda i ranije izrečen rad za opće dobro).

Generalno gledano od šesnaest glava kaznenih djela vidi se da je kod njih devet (protiv imovine, protiv života i tijela, protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, protiv braka, obitelji i djece, protiv zdravlja ljudi, protiv opće sigurnosti, protiv sigurnosti prometa, protiv krivotvorenja i protiv javnog reda) relativno češće izrečen zatvor nego rad za opće dobro.

Rad za opće dobro je isključivo izrečen kod glava protiv: privatnosti, pravosuđa, okoliša, računalnih sustava programa i podataka te službene dužnosti, dok je relativno češće izrečen kod dvije glave (protiv slobode, protiv gospodarstva).

Kratkotrajne kazne zatvora su isključivo izrečene kod sljedećih kaznenih djela: razbojništvo, utaja, pronevjera, napad na službenu osobu, povreda dječjih prava, dovođenje u opasnost života i imovine opće opasnom radnjom, krivotvorenje novca, spolna zlorporaba djeteta mlađeg od 15 godina, protupravno oduzimanje slobode, iskorištavanje djece za pornografiju, ugrožavanje posebnih vrsta prometa, zločinačko udruženje, uništenje ili oštećenje javnih naprava. Relativno češće zatvorska kazna nego rad za opće dobro je izrečena kod sljedećih kaznenih djela: teška krađa i teška krađa u pokušaju, prijevarena, zlorporaba povjerenja u

gospodarskom poslovanju, neovlaštena proizvodnja i promet drogama, protupravna naplata, tjelesna ozljeda i teška tjelesna ozljeda, povreda dužnosti uzdržavanja, povreda vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga, izazivanje prometne nesreće u cestovnom prometu i kod teškog kaznenog djela protiv opće sigurnosti.

Rad za opće dobro isključivo je izrečen kod sljedećih kaznenih djela: zlouporaba položaja i ovlasti, računalna prijevarena, ubijanje ili mučenje životinja, davanje lažnog iskaza, nepoštivanje sigurnosnih mjera, lančana igra, nedozvoljena uporaba osobnih podataka te omogućavanje i trošenja droga i tvari u sportu. Relativno češće je izrečen kod kaznenih djela krađa, prikrivanje, prijetnja, nedozvoljena trgovina, protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u RH, oštećenje tuđe stvari i krivotvorenje isprava.

Kratkotrajnom kaznom zatvora također su statistički češće nego radom za opće dobro osuđivani oni počinitelji koji su kao raniju sankciju imali rad za opće dobro.

Radom za opće dobro su relativno češće nego kratkotrajnim kaznama zatvora osuđeni oni kojima je ranije izricana uvjetna osuda, posebno ako je broj ranije izrečenih uvjetnih osuda bio veći.

H3 - postoje razlike u obrazloženjima presuda (olakotne i otegotne okolnosti) pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro. Hipoteza je provjerena i može se smatrati djelomice potvrđenom.

Naime, očekivane statistički značajne razlike su dobivene na 6 varijabli, a nisu dobivene na 9 varijabli. Statističke obrade varijabli (9) na kojima nije bilo statistički značajnih razlika u radu nisu grafički prikazane, a to su: smanjena ubrojivost, sudioništvo u domovinskom ratu, nešto drugo (kod olakotnih okolnosti), loše materijalne prilike, životna dob, dosadašnja neosuđivanost, ovisnost počinitelja, djelo počinjeno u roku kušnje i dosadašnja osuđivanost.

Statistički značajne razlike postoje, međutim, na 6 varijabli i to: kad su u pitanju olakotne okolnosti: priznanje djela, kajanje i kritičan stav prema djelu i obiteljske prilike, a kad su u pitanju otegotne okolnosti: upornost u činjenju kaznenih djela, kazneno djelo počinjeno s izravnim namjerom i nešto drugo).

Kad su postojale olakotne okolnosti i kad ih je sud uzeo u obzir, utjecale su na izricanje rada za opće dobro, a otegotne, pod istim uvjetima, utjecale su na izricanje kratkotrajne kazne zatvora.

4.2.7. Rasprava

Empirijskom istraživanju u ovom radu prethodila je analiza građe koja je obuhvatila povijesni razvoj kazne zatvora s naglaskom na kratkotrajne kazne, teorijsku podlogu svrhe kažnjavanja, te međunarodne i nacionalne dokumente i propise o izricanju i izvršavanju kazne zatvora s naglaskom na kratkotrajne kazne. U tom kontekstu autor napominje da u svijetu nema jedinstvenog stava oko pojmovnog određenja kratkih kazni zatvora, posebice duljine njihova trajanja niti u zakonskom niti u kriminološkom smislu. Ovisno o kontekstu ukupne politike kažnjavanja, primjerice koliku je maksimalnu kaznu zatvora u nekoj zemlji uopće moguće izreći, europski autori uglavnom predlažu da kratkotrajnom kaznom bude definirana ona do 6 mjeseci (takva su uglavnom i zakonska rješenja u njihovim zemljama), poneki i do godinu dana, dok neki američki autori predlažu da se taj maksimum trajanja proširi čak i na dvije godine, naravno, u kontekstu visine maksimalnih kazni u SAD-u. Sve ovo, naravno, otežava usporedne analize i traži oprez kod primjene dobrih rješenja iz iskustva drugih zemalja.

Kazneni zakon Republike Hrvatske u čl. 45. naglašava iznimnost izricanja kratkotrajne kazne zatvora odnosno kazne zatvora u trajanju do najviše šest mjeseci. Sud ih može izreći samo ako se može očekivati da se novčana kazna ili rad za opće dobro neće moći izvršiti ili ako se novčanom kaznom, radom za opće dobro ili uvjetnom osudom ne bi mogla postići svrha kažnjavanja, što znači da se alternativnim sankcijama daje prednost u odnosu na kaznu oduzimanja slobode. U istom smislu i u njemačkom kaznenom zakonu izriječom se ističe „izuzetnost“ izricanja kratkotrajne kazne zatvora koja je inače definirana kao ona u trajanju do šest mjeseci.

Povrh preporuka i propisa, u posljednje vrijeme i u literaturi se sve više ističe potreba izricanja kratkotrajnih kazni zatvora u što je moguće manjoj mjeri ili ako se izreknu da budu, kada je to moguće, zamijenjene alternativnim sankcijama za što se navode brojni argumenti. Među najčešćim, u literaturi navedenim argumentima spominju se ekonomski razlozi i prenapučenost. Njih je, međutim, prema mišljenju autora, moguće svrstati u vanjske ili formalne pritiske koji ne zadiru u suštinu kažnjavanja u generalno i specijalno preventivnom smislu. S obzirom na nedavnu pandemiju COVIDA-19 koja je prisutna u vrijeme pisanja ovog rada, a koja je doista otežala život u zatvorskom sustavu kako za zatvorenike tako i za službenike, pitanje je, je li to jedan od razloga za snažnu primjenu politike izbjegavanja izricanja kratkotrajnih kazni zatvora. U kontekstu cjelokupne slike i suštinskih argumenata i

ovakva se nenadana pojava u osnovi može smatrati vanjskim ili formalnim pritiskom, a za nju (i slične situacije) postoje unaprijed predviđena zakonska rješenja: odgoda upućivanja na izdržavanje kazne, prekid kazne za one koji ju izdržavaju ako udovoljavaju uvjetima, prenamjena postojećih prostora i slično. Činjenica je da bi se počinitelji mnogo lakše izolirali i liječili da su kaznu mogli služiti u zajednici, ali pandemije kao izvanredna stanja, prema mišljenju autora, ne mogu biti suštinski razlozi potpunog odustajanja od izricanja kratkotrajnih kazni zatvora.

Naime, kad ne bi bilo dodatnih (izvan spomenutih formalnih pritisaka kakvima ih procjenjuje autor) razloga za iznimno izricanje kratkotrajnih kazni zatvora, problem prenapučenosti riješio bi se gradnjom novih zatvora, čime bi se, doduše, povećali ekonomski troškovi no tradicionalna filozofija kažnjavanja (u ovom slučaju odnosi se na rehabilitaciju unutar kazne, koja počiva na tendenciji prema mješovitim teorijama kažnjavanja) ne bi se narušavala. Spomenuti dodatni razlozi, međutim, leže u novijoj paradigmi koja se oslanja na načelo razmjernosti (oduzimanja slobode ili prava u odnosu na narav potrebe tog oduzimanja/ograničavanja). S tim je moguće složiti se, uz uvjet da alternativne sankcije ne urušavaju generalno preventivne svrhe kažnjavanja s jedne strane te da su učinkovitije ili barem jednako učinkovite kao i kratkotrajna kazna zatvora.

Što se tiče spomenutih dodatnih razloga u korist izricanja alternativnih sankcija, najčešće se navode deprivacije zbog boravka u zatvoru, primjerice: deprivacija slobode i aktivnosti, nedostupnost osobnih stvari, prekid veza s obitelji i prijateljima, gubitak posla, ali se nekako najvažnijim smatra vrijeme koje je u zatvoru (unutar kratkotrajne kazne zatvora) prekratko za tretman. No, temeljem analize građe, autor konstatira da malo tko obrazlaže suštinu tretmana za osobe kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora. Taj tretman ne mora biti isti kao kod počinitelja koji izdržavaju kaznu zatvora dulju od šest mjeseci iz više razloga, primjerice: njihovi rizici i potrebe nisu (ne moraju biti) isti. Nekima posebni programi tretmana nisu niti potrebni, oni ne moraju pristati na uključenje u programe tretmana definirane brojem susreta u grupnom radu. Moguće je grupne tretmane prilagoditi kraćem vremenu kako to pokazuju rezultati istraživanja u ovom radu, često se zanemaruje važnost individualnog tretmana kojeg provodi stručno osoblje o kojem se slabo govori. Moguć je i prisutan posebno u zemljama koje, poput Hrvatske, imaju zaposlen veći broj službenika tretmana, a ne oslanjaju se na tjedni dolazak stručnjaka zaposlenih u zajednici). Napokon, u konačnici strukturiranje kratkih i intenzivnih programa orijentiranih na život na slobodi može biti vrlo učinkovito.

Isto tako, moguće je pronaći i argumente u korist određenih prednosti boravka u zatvoru (umjesto izdržavanja kazne u zajednici), a da državne politike nisu spremne odustati od kratkotrajnih kazni zatvora govore i noviji pristupi tretmanu zatvorenika na izvršavanju kratkotrajne kazne zatvora koji uključuje visoko strukturirane i kontrolirane programe tretmana isključivo ciljane prema sadržajima koji osiguravaju dobru pripremu za život na slobodi u suradnji s institucijama u zajednici.

Kako bi se proširio sklop mogućih, spomenutih dodatnih razloga u korist izricanja alternativnih sankcija u odnosu na kratkotrajne zatvorske kazne, za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje, koje je usporedilo počinitelje kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i one kojima je ta kazna zamijenjena radom za opće dobro. U njemu su uspoređeni počinitelji kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora ili rad za opće dobro s obzirom na: dostupna socijalno demografska i zdravstvena obilježja, kriminološko pravna obilježja (kazneno djelo i recidivizam) te glavne elemente obrazloženja presude. Istraživanje se (barem neposredno) ne bavi učinkovitošću jedne ili druge vrste sankcija već više govori o razlikama u obilježjima počinitelja kojima sudovi izriču kratkotrajnu zatvorsku kaznu odnosno rad za opće dobro, što je i jedan od metodoloških problema u istraživanjima učinkovitosti sankcija općenito.

Glavne razlike su sljedeće:

Kratkotrajna kazna zatvora se statistički značajno češće nego rad za opće dobro (kao njezina zamjena) izriče počiniteljima:

- iz urbanih sredina, koji su povremeno radili ili nisu bili zaposleni, i koji imaju zdravstvene probleme, kako tjelesne tako i psihičke,
- koji su počinili kaznena djela razbojništva, utaje, pronevjere, napad na službenu osobu, povrede dječjih prava, dovođenje u opasnost života i imovine opće opasnom radnjom, krivotvorenje novca, spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina, protupravno oduzimanje slobode, iskorištavanje djece za pornografiju, ugrožavanje posebnih vrsta prometa, zločinačko udruženje, uništenje ili oštećenje javnih naprava te su ranije imali izrečen rad za opće dobro
- kojima je kao otegotna okolnost u obzir uzeta upornost u činjenju kaznenih djela, da je kazneno djelo počinjeno s izravnom namjerom i „nešto drugo“ (ranija prekršajna kažnjavanost, kazneno djelo počinjeno na drzak način, težina počinjenja kaznenog djela, dugo

vremensko razdoblje činjenja kaznenog djela, jačina povrede kaznenim djelom zaštićenih dobara te nespremnost za podmirenje štete)

Rad za opće dobro izrican je statistički češće nego kratkotrajna kazna zatvora počiniteljima:

- iz ruralnih sredina, koji su zaposleni ili u mirovini i koji su zdravi,
- koji su počinili kaznena djela omogućavanje trošenja droga i tvari zabranjenih u sportu, nedozvoljena uporaba osobnih podataka, davanje lažnog iskaza, lančana igra, računalna prevara, ubijanje ili mučenje životinja, zlouporaba položaja i ovlasti i nepoštivanje sigurnosnih mjera te kojima je ranije izrečena uvjetna osuda, posebno ako je broj takvih osuda bio veći,
- kojima je kao olakotna okolnost uzeto priznanje djela, kajanje i kritičan stav prema djelu i obiteljske prilike.

Nakon svega analiziranog, ne može se pobiti konstatacija da je od bitnog utjecaja za odluku o vrsti sankcije ipak bila "težina" kaznenog djela prema kriteriju izravnosti ugroze žrtve, ranija osuđivanost (rad za opće dobro i uvjetna kazna), upornost u činjenju kaznenog djela, izravnost namjere u počinjenju djela, priznanje djela, kajanje i kritičan odnos prema djelu.

Cjelokupni podaci sugeriraju da su se suci pri odluci o izricanju kazne zatvora ili njezine zamjene radom za opće dobro u pravilu, više rukovodili pravnim, a ne rehabilitativnim argumentima. Ovdje se misli na tretmanske potrebe počinitelja, određene garancije da će one biti adekvatno tretirane i posljedično tome rezultirati ispunjavanje svrhe kazne u specijalno preventivnom smislu. Iz mogućeg spektra socijalno demografskih i zdravstvenih obilježja samih počinitelja na odluku o vrsti sankcije utjecalo je sljedeće: mjesto stanovanja (ruralno/urbano), radni status i zdravstveni status.

Međutim, za većinu u ovom radu obzir uzetih obilježja počinitelja informacije su dobivene naknadno jer su prikupljene nakon donošenja sudske odluke. Sudovima bi možda bilo lakše da su za njih znali u vrijeme donošenja odluke, ali još bi važnije bilo da su imali procjene rizika i potreba jer bi, temeljem tih rezultata za svakog počinitelja, objašnjenje iznimnosti izricanja kratkotrajne kazne zatvora bilo gotovo automatsko uz uvjet da su upoznati s tipovima programa tretmana i njihovom učinkovitošću u zajednici i u zatvoru. Sudovi moraju biti dobro upoznati sa stvarnom situacijom u društvu i mogućnostima drugih institucija u zajednici da pod koordinacijom probacijskog ureda doista i provedu te mjere ili obveze.

Vjerojatno neće biti problem da probacijski ured kontrolira primjerice, redovito periodično testiranje na ovisnosti, pa čak i uključenost i psihoterapijske programe za ovisnike, ali će znatno teže naći resurse za, primjerice, tretman počinitelja seksualnih delikata u zajednici (ovo je, doduše, informacija sa stručnih sastanaka i edukacija probacijskih službenika, ali vrijedna za buduće analize). Pri tome treba voditi računa da je počinitelj kojem je kratkotrajna kazna zatvora zamijenjena radom za opće dobro vjerojatno zadržao svoj redoviti posao (to je jedan od glavnih argumenata za navedenu zamjenu), te da istodobno treba odraditi sate rada za opće dobro i povrh toga biti uključen u neki od programa psihosocijalnog tretmana kao posebne obveze, ako je, naravno, izrečena.

S obzirom na temu rada, posebno su analizirana penološka obilježja zatvorenika osuđenih na kratkotrajnu kaznu zatvora s aspekta kritika da je riječ o prekratkome vremenu za rehabilitaciju. Rezultati su pokazali da je zatvorenicima u većoj mjeri određen istražni zatvor, pa je samim time i skraćeno vrijeme sudjelovanja u programima penološkog tretmana. No unatoč tome zatvorenicima je, kako su pokazali podaci, u velikoj mjeri odlukom stručnog tima određeno uključivanje u neki od posebnih programa. Kako se, prema podacima ovog istraživanja, u pravilu radi o osobama koje nemaju razvijene radne navike dobro je da je preko polovice njih bilo radno angažiran u samom zatvoru. Doduše samo nekolicina je koristila mogućnost nastavka rada kod poslodavca, ali to je dobar put za unapređenje programa radnog angažmana za vrijeme služenja kratkotrajne kazne zatvora.

Među promatranim počiniteljima, u obrazovni program bio je uključen samo jedan zatvorenik, no preko polovice njih bilo je uključeno u neke posebne programe, najviše u trening socijalnih vještina, a potom program odgovornog roditeljstva, program ovisnosti o alkoholu, program ovisnosti o drogama, program za počinitelje iz područja prometnog kriminaliteta, program za kontrolu impulzivnog ponašanja te program za nasilnike. Svi programi imaju svoje ime, svoju strukturu i prilagođeni su za kratkotrajno sudjelovanje. Oni, naravno, ne mogu biti kvalitetni kao programi koji se provode unutar kazni zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci (za što postoje već razrađeni programi i u organizaciji Središnjeg ureda za zatvorski sustav, edukacije za osoblje se kontinuirano provode), ali mogu pokrenuti procese promjene u stavovima i ponašanju, posebno po uzoru na neke specifične programe u svijetu.

U tom smislu, na Edukacijsko – rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u tijeku je priprema edukacija koje naglašavaju najvažnije intervencije prema različitim tipovima

zatvorenika upravo u kratkom vremenu, ciljajući na njihov kratak boravak u zatvoru. Treba imati na umu da počinitelji, uvjetno rečeno, lakših djela (ili veći dio njih) možda i ne trebaju dugotrajne intervencije jer samo djelo, naravno u kontekstu prethodno počinjenih djela i sankcija, može biti prvi indikator intenziteta rizika i tretmanskih potreba. Upravo to, (dakle poznavanje rizika i potreba) bi trebao biti glavni kriterij pri izricanju zatvorske kazne ili njezine zamjene sa specijalno preventivnog aspekta. No, tu se javlja i dodatni problem. Naime, pretjerano izricanje striktno individualiziranih kazni narušava principe dosljednosti i blagosti/strogosti kažnjavanja za iste vrste kaznenih djela čime se javnosti šalje poruka da sustav izvršavanja kaznenih pravnih sankcija na neki način narušava ravnotežu u odnosu kažnjavanja i rehabilitacije. Kada ovo sagledamo u dijelu kratkotrajnih kazni zatvora odnosno njihove zamjene radom za opće dobro, kazna postaje neka vrsta "lječilišta" prvenstveno orijentirana na specijalnu prevenciju koja ponekad može biti i upitna.

U prilog diskusiji o kriterijima za izricanje zatvorskih kazni ili njihove zamjene radom za opće dobro uzimamo u obzir i neka ranije obrazložena stajališta koja ovdje vrijedi ponoviti. Naime, u svom radu *Mišić te Bartolin Vojta*.⁴⁷² navode da "sudske ocjene i stavovi ne moraju biti u skladu sa zakonskim ciljevima kažnjavanja ukazujući na postojanje vidljive razlike između zakonske i sudske linije kažnjavanja do koje dolazi, između ostalog, i zbog toga jer sam zakon ne određuje značenje same ličnosti počinitelja kaznenog djela". Prema njima, u zakonu nisu dovoljno jasno razrađeni stavovi o ciljevima kažnjavanja i njihovoj međusobnoj povezanosti, zbog čega je teško uspostaviti zakonski standardni kriterij za izbor kazne kao i to koja kazna u dovoljnoj mjeri odgovara krivnji počinitelja, potrebnoj represiji zbog pravednosti prema počinitelju i žrtvi kaznenog djela, zahtjevima resocijalizacije osuđene osobi i slično. Upravo stoga, autor ovog rada smatra vrijednima neka inozemna iskustva u smislu izrade određenih vodiča za izricanje sankcija uz diferencijaciju kriterija za izricanje (kratkotrajnih) zatvorskih kazni i alternativnih sankcija.

Stoga bi, u ovom području, trebalo pronaći mjeru koju proklamiraju mješovite teorije kažnjavanja.

⁴⁷² Mišić, G. & Bartolin Vojta, G. (2017) str. 337.

5.ZAKLJUČAK

Mnogi autori, kako je u radu navedeno, argumentirano zagovaraju iznimnost izricanja kratkotrajnih kazni zatvora,⁴⁷³ a slijede ih zakonska rješenja u pojedinim zemljama uključujući i Republiku Hrvatsku (čl.45. Kaznenog zakona). Međutim, iskustva drugih zemalja nije moguće jednostavno primijeniti (preslikati) u Hrvatsku praksu jer postoje značajne razlike kako u sudskoj praksi tako i u organizaciji tretmana u zatvorima i u zajednici gdje se provode alternativne sankcije. U radu se otvorilo pitanje formalnih (ekonomski, prenapućenost) i suštinskih razloga za spomenutu iznimnost izricanja. Ukoliko je suvremeno društvo odustalo od definiranja cilja same kazne temeljenog na odmazdi za onoga tko kažnjava i ispaštanju za onoga tko je kažnjen (apsolutne teorije o svrsi kazne), a još nije spremno za potpunu primjenu relativnih teorija o svrsi kažnjavanja (teorije prevencije ili teorije obrane usmjerene na sprečavanje činjenja kaznenih djela u budućnosti), preostaje problematiku izricanja kratkotrajnih kazni zatvora promatrati u svjetlu mješovitih teorija prema kojima kazna predstavlja sredstvo prevencije, ali je okrenuta kako prema prošlosti tako i prema budućnosti; kažnjava se zato što se pogriješilo, ali i zato da se ne bi griješilo. Kratkotrajna kazna zatvora, dakle, jest opravdana u smislu kažnjavanja zato "što se pogriješilo". No, pitanje je koliko je učinkovita u smislu da se ne bi griješilo; naime koliki je njezin zastrašujući učinak na počinitelja (i građane) i koliki je njezin rehabilitativni učinak. Povrh toga, novija paradigma oslanja se na načelo razmjernosti (oduzimanja slobode ili prava u odnosu na narav potrebe tog oduzimanja/ograničavanja) s jedne strane i za sad nedovoljno istraženih i potvrđenih pretpostavki o boljoj učinkovitosti sankcija koje su alternativa kratkotrajnoj kazni zatvora. Naime, istraživanja i njihovi rezultati u smjeru navedene bolje učinkovitosti provedena su uglavnom u razvijenim zemljama koje osiguravaju dostupnost raznovrsnih programa tretmana u zajednici. Stoga oni nisu automatizmom primjenjivi u manje razvijenim zemljama.

Istraživanje u ovom radu usporedilo je počinitelje kaznenih djela kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i one kojima je ona zamijenjena radom za opće dobro kao njezinom alternativom, po socijalno demografskim, zdravstvenim, kriminološkim i penološkim obilježjima s ciljem utvrđivanja kriterija kojima se sudovi rukovode pri svojim odlukama o kazni. Postavljene su tri hipoteze s očekivanjem da će postojati statistički značajne razlike među ispitanicima kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih

⁴⁷³ Nagin, D.; Cullen, F.T. & Jonson, C.L. (2009) str. 115-200.

kojima je ona zamijenjena radom za opće dobro s obzirom na navedena kriminološka i penološka obilježja. Hipoteze su tek djelomice potvrđene jer je unutar svakog područja mjerenja postojao dio varijabli na kojima su dobivene i dio varijabli na kojima nisu dobivene statistički značajne razlike. To znači da se ne može govoriti o dovoljno dobro definiranim kriterijima.

Zaključno, vezano za rezultate ispitivanja razlike pri izricanju kratkotrajnih kazni zatvora i rada za opće dobro s obzirom na socijalno demografska obilježja počinitelja te zdravstveno stanje, može se konstatirati sljedeće: ispitanici kojima su u promatranom razdoblju izrečene kratkotrajne kazne zatvora, bez obzira jesu li one zamijenjene radom za opće dobro ili nisu, po socijalno demografskim i zdravstvenim obilježjima uglavnom su muškarci s boravištem u gradskim sredinama, neznatno češće u braku ili nekom obliku izvanbračne zajednice (i s djecom) nego izvan takve zajednice, najčešće sa završenom srednjom školom, ali dosta često i samo sa završenom osnovnom školom ili bez nje, pretežito nezaposleni ili tek povremeno rade, pretežito bez riješenog stambenog statusa i zdravi. Problem kod prikupljanja podataka bio je što osobnici ispitanika nisu uvijek bilježili sve podatke pa je zbog nekih varijabli socijalno demografskog statusa broj nepoznatih podataka reducirao uzorak za 3,00 % do 21,00 % ispitanika, a na varijablama zdravstvenog statusa za čak 24,00 % ispitanika što, naravno utječe na daljnje obrade u smislu traženja razlika po vrsti sankcije. Tako se kazna zatvora, za razliku od rada za opće dobro relativno češće izriče ispitanicima koji žive u gradu (59,22 %), nezaposlenima (63,60 %) ili bez redovitih primanja (14,90 %), te onima sa zdravstvenim problemima (43,10 %).

Statistički značajne razlike utvrđene su kod sljedećih varijabli i to: glava kaznenog djela, vrsta počinjenog kaznenog djela, ranije izrečenu uvjetnu osudu, broj ranije izrečenih uvjetnih osuda i ranije izrečen rada za opće dobro (da/ne). To znači da je sud ove informacije smatrao relevantnima, odnosno da distribucije ispitanika prema kriteriju vrste sanckije, nisu slučajne.

Tako je kazna zatvora izrečena isključivo za kaznena djela (razbojništvo, utaja, pronevjera, napad na službenu osobu, povreda dječjih prava, dovođenje u opasnost života i imovine opće opasnom radnjom, krivotvorenje novca, spolna zlorporaba djeteta mlađeg od 15 godina, protupravno oduzimanje slobode, iskorištavanje djece za pornografiju, ugrožavanje posebnih vrsta prometa, zločinačko udruženje, uništenje ili oštećenje javnih naprava). Relativno češće izrečen zatvor nego rad za opće dobro je kod sljedećih kaznenih djela: teška krađa i teška krađa u pokušaju (69,05 %), prijevara (76,92 %), zlorporaba povjerenja u gospodarskom

poslovanju (75,00 %), neovlaštena proizvodnja i promet drogama (93,20 %), protupravna naplata (66,67 %), tjelesna ozljeda i teška tjelesna ozljeda (57,90 %), povreda dužnosti uzdržavanja (77,78 %), povreda vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga (66,67 %), izazivanje prometne nesreće u cestovnom prometu (75,00 %) i kod teškog kaznenog djela protiv opće sigurnosti (66,67 %).

Rad za opće dobro isključivo je izrečen kod sljedećih kaznenih djela: zlouporaba položaja i ovlasti, računalna prijevara, ubijanje ili mučenje životinja, davanje lažnog iskaza, nepoštivanje sigurnosnih mjera, lančana igra, nedozvoljena uporaba osobnih podataka te omogućavanje i trošenja droga i tvari u sportu. Relativno češće je izrečen kod kaznenih djela krađa (59,42 %), prikrivanje (75,00 %), prijetnja (56,76 %), nedozvoljena trgovina (73,33 %), protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u RH (60,00 %), oštećenje tuđe stvari (66,67 %) i krivotvorenje isprava (57,14 %).

Isto tako, sud je statistički značajno češće izrekao zatvorsku kaznu nego rada za opće dobro ukoliko ispitanici ranije nisu imali izrečenu uvjetnu osudu (95,60 %), te ako su ranije imali izrečen rad za opće dobro (37,30 %).

Sud se, nadalje rukovodio upornošću u činjenju kaznenih djela, da je kazneno djelo počinjeno s izravnom namjerom ili nečim drugim kako bi češće izrekao kratkotrajnu kaznu zatvora u odnosu na rad za opće dobro. Sud je, naravno, procjenjivao sve dostupne informacije o počiniteljima i unutar njihovog konteksta bio skloniji izreći rad za opće dobro kad je počinitelj priznao djelo (72,50 %), pokajao se zbog počinjenja (53,00 %), a obiteljske prilike (45,10 %) su bile takve da je ova sankcija procijenjena odgovarajućom. S druge strane, okolnosti izvršenja djela (upornost (7,70 %), namjera (7,70 %) i druge slične okolnosti (8,30 %)), presudnije su za izricanje zatvorske kazne, s istodobnim uvažavanjem zakonskih kriterija vezanih za izbor sankcije.

U radu su posebno analizirana penološka obilježja zatvorenika, a rezultati su pokazali da je zatvorenicima u većoj mjeri bio određen istražni zatvor, dok njih (39,00 %) nije bilo u istražnom zatvoru. Na izdržavanje kratkotrajne kazne zatvora sa slobode je došlo (40,00 %), privedenih je bilo (50,00 %) dok je iz istražnog zatvora došlo (10,00 %). Gotovo tri četvrtine ispitanika provelo je na izdržavanju kratkotrajne kazne zatvora više od tri mjeseca, pa je samim time i skraćeno vrijeme sudjelovanja u programima penološkog tretmana. Kako se, prema podacima provedenog istraživanja, u pravilu radi o osobama koje nemaju razvijene radne navike, preko polovice njih bilo je radno angažirano u samom zatvoru. Doduše samo

nekolicina je koristila mogućnost nastavka rada kod poslodavca, ali to je dobar put za unapređenje programa radnog angažmana za vrijeme služenja kratkotrajne kazne zatvora. Među promatranim počiniteljima, u obrazovni program bio je uključen samo jedan zatvorenik, no preko polovice njih bilo je uključeno u neke posebne programe, najviše u trening socijalnih vještina (67,19 %), a potom program odgovornog roditeljstva (13,28 %), nešto manje u program ovisnosti o alkoholu, program ovisnosti o drogama, program za počinitelje iz područja prometnog kriminaliteta, program za kontrolu impulzivnog ponašanja te program za nasilnike. Ovi programi naravno, ne mogu biti kvalitetni kao programi koji se provode unutar kazni zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci (za što postoje već razrađeni programi i u organizaciji Središnjeg ureda za zatvorski sustav, edukacije za osoblje se kontinuirano provode), ali mogu pokrenuti procese promjene u stavovima i ponašanju, posebno po uzoru na neke specifične programe u svijetu. Istraživanje je nadalje pokazalo da su kaznu zatvora uglavnom izdržavali u zatvorenim uvjetima (75,00 %), a svega (9,00 %) je koristilo izvanzatvorske pogodnosti (izlazak u grad), dok je (5,00 %) koristilo vikend izlazak u mjestu prebivališta, što je odraz i činjenice da je više od četiri petine ispitanika procijenjeno kao srednje do visoko rizično, te ocjenjeno razinom zadovoljavanja (69,00 %). Za gotovo sve ispitanike je poslijepenalni prihvat organiziran sa obitelji (90,00 %) a njih (18,00 %) dobilo je odlukom suca izvršenja raniji otpust sa izdržavanja kratkotrajne kazne zatvora.

Ono što se, kao opći rezultat, može potvrditi je da se sudovi prije svega rukovode pravnim, a znatno manje rehabilitativnim argumentima. No, mnogi podaci o počiniteljima, u ovom su radu prikupljeni nakon što su oni nastupili na izdržavanje kazne ili rada za opće dobro, pa nije u potpunosti poznato kojim su sve podacima sudovi raspolagali prilikom donošenja odluka.

Temeljem analiziranja prikupljene građe kao i rezultata istraživanja u ovom radu, moguće je dati neke preporuke kako za poboljšanje prakse tako i za smjer daljnjih istraživanja vodeći računa o tome da se dobra rješenja iz pojedinih zemalja ne mogu jednostavno preslikati na Hrvatsku. Prijedlozi:

- po uzoru na neka inozemna iskustva, izraditi vodič za sudove koji uključuje diferencijaciju kriterija za izricanje (kratkotrajnih) zatvorskih kazni i njezine zamjene nekom sankcijom u zajednici, kako bi objektivnije obrazložili iznimnost izricanja kratkotrajne kazne zatvora;

- u nastavku, odrediti koji podaci o počinitelju sudovima moraju biti poznati kao relevantni (socijalno-demografska, zdravstvena, psihološka obilježja, procjene rizika i tretmanskih potreba) te od koje institucije ih trebaju pribaviti
- uz rad za opće dobro, a i druge alternativne sankcije potrebno je češće izricati odgovarajuće posebne obveze i/ili sigurnosne mjere
- zbog nelogičnosti u činjenici da se kratkotrajna kazna zatvora po sadašnjim propisima izvršava u zatvorima kao kaznenim tijelima zatvorenog tipa, a njezina zamjena izvršava u zajednici, potrebno je približiti uvjete izdržavanja za počinitelje; stoga bi svaki zatvor trebao imati barem poluotvoreni odjel ili bi zakonom trebalo omogućiti upućivanje na izdržavanje kratkotrajne kazne zatvora u poluotvorenim ili otvorenim kaznenim tijelima
- zakonski regulirati putne troškove osuđenika kojima je kratkotrajna kazna zatvora zamijenjena sankcijom u zajednici zbog udaljenosti od institucija u kojima ispunjavaju posebne obveze (kako su za zatvorenike regulirani kod dolaska i odlaska s izdržavanja zatvorske kazne)
- educirati suce o postojećim programima tretmana u zatvoru i zajednici i njihovim stvarnim dometima (što pretpostavlja njihovu evaluaciju koja u Republici Hrvatskoj još ne postoji) kako bi lakše donijeli odluku u kontekstu iznimnosti izricanja kratkotrajne zatvorske kazne
- u okolnostima stvarnog stanja rehabilitativnih mogućnosti razvijati povjerenje sudaca u alternativne sankcije uz razumne argumente; dodatno je važno to činiti neprestano tijekom procesa kontinuiranog unapređivanja kvalitete rehabilitacijskih programa u zatvoru i zajednici (koje se samo po sebi) podrazumijeva, kako ne bi pribjegavali izricanju kazni zatvora duljih od šest mjeseci zbog teškoća u obrazlaganju iznimnosti izricanja kratkotrajne kazne zatvora
- osigurati jednaku dostupnost svih programa tretmana zatvorenicima i osuđenicima kojima je izrečena zamjena kratkotrajne kazne zatvora te ju izdržavaju u zajednici
- osigurati kompletno popunjavanje dokumentacije (s nepotpunošću podataka kako u zatvorskom sustavu tako i u probaciji što proizlazi iz ovog istraživanja); neophodna je česta i sveobuhvatna edukacija službenika u smislu potrebe kvalitetnog unosa podataka, te njihova pravovremena izmjena, a zatim i kontrola unesenog što za sada ne postoji u dovoljnoj mjeri. Preporuka je dana jer su potpuni i valjani podaci iz dokumentacije podložni analizi i predstavljaju važne pokazatelji za procjenu kvalitete interveniranja u praksu.

Nadalje, ukoliko cilj jest samo iznimno izricanje kratkotrajnih kazni zatvora, onda je potrebno načiniti dodatna istraživanja upravo za područje Republike Hrvatske. Neka od najvažnijih istraživačkih pitanja su:

- dobro definirati pojedine rehabilitacijske programe i kvalitetu njihova provođenja (evaluacije) kako u zatvorima tako i kod alternativnih sankcija i istražiti njihovu učinkovitost
- utvrditi kojem tipu počinitelja po različitim vrstama obilježja bolje odgovara zatvorska, a kojima alternativna sankcija
- utvrditi koji tipovi programa nedostaju kako u zatvorima tako i u zajednici

Dakle, intencija prema iznimnosti izricanja kratkotrajne kazne zatvora u korist njezine zamjene alternativnih sankcijama je opravdana i temeljena na nizu argumenata, što temeljenih na ekonomskim, ali još važnije, rehabilitativnim učincima, no treba imati na umu da stupanj razvijenost pojedinih zemalja diktira dinamiku ostvarenje te intencije.

S obzirom na sve navedeno, zaključno se može konstatirati da kratkotrajna kazna zatvora treba ostati u kaznenoj politici i praksi, ali naravno postoji opravdani interes da se u što je mogućoj većoj mjeri ona zamijeni nekom alternativnom sankcijom. Preduvjet za značajniji otklon prema zamjeni kratkotrajne kazne zatvora alternativnom u praksi je daljnji razvoj probacijske službe u Republici Hrvatskoj.

6.LITERATURA

Aarten, P. G., Denkers, A., Borgers, M. J. & Van der Lean, P. H. (2014) Suspending re-offending: Comparing the effects of suspended prison sentences and short-term imprisonment on recidivism in the Netherlands. European journal of criminology, vol.11 no (6) 702 - 722.

Abramović, Đ. (2017). Kažnjavanje počinitelja kaznenih djela – osnovni modeli i mogućnosti pastoralnog rada, Završni specijalistički, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu.

Ajduković, D. & Ajduković, M. (1991) Alternativne sankcije: putevi smanjenja zatvorske populacije. Penološke teme, 6 (1-4), 47 - 56.

Aos, S., Drake, E. (2013) Prison police and programs: Evidence based options that reduce crime and save money, Olympia, Washington State Institute for Public Policy 1 - 24.

Apel, R. (2013) Sanctions, Perceptions, and Crime: Implications for Criminal Deterrence, J Quant Criminol str. 67 - 101.

Armstrong, S. & Weaver, B. (2013) Persistent Punishment: user Views of Short Prison Sentences, Howard Journal of Criminal Justice 52 (3) 285 - 305.

Babić, V., Josipović, M. & Tomašević, G. (2006) Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu vol. 13, (2) 685 - 743.

Bagarić, Ž. & Mikšaj-Todorović, Lj. (2014): Čitanje u rehabilitaciji zatvorenika. Čitalište - Naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva, 13, (25) 70 - 84.

Bagarić, Ž., Mikšaj-Todorović, Lj., Butorac, K. (2015): Guided Reading Programme for Prisoners: An Outcome - Oriented Approach. Defektološka teorija i praktika, Journal of special education and rehabilitation, 16, (1-2) 85 - 104.

Barić, S. & Bodiroga-Vukobrat, N. (2002) Povelja temeljnih ljudskih prava Europske unije s komentarom, Zagreb, Organizator.

Baranček, S. (2017) Priručnik za provođenje NAS programa, Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav.

Barić, M., Jandrić, Nišević, A. (2015) Priručnik za provedbu programa u kaznenim tijelima, Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav.

Bassiouni Cherif M. (2015) « AIDP: Over a Century of Dedication to Criminal Justice and Human Rights », *Revue internationale de droit pénal*, 3-4 (Vol. 86) 1 - 56.

Beard, J., Sturge, G., Lalic, M., Holland, S. J. (2019) General debate on the cost and effectiveness of sentences under 12 months and consequences for the prison population <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cdp-2019-0063/> (20. 06. 2021.).

Berman, G. (2013) Prison population statistics http://www.antonioacasella.eu/nume/Berman_2013.pdf (01. 09. 2022.).

Bernsten, K. & Christiansen, K. O. (1954) Resocialization of Short-Term Offenders (With Special Reference to the Danish Prison System), *The International Review of Criminal Policy* (6) 25 - 41.

Bojanić, I. & Mrčela, M. (2006) Svrha kažnjavanja u kontekstu šeste novele Kaznenog zakona, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol.13, (2) 431 - 449.

Bol, M. S. & Overwater, J. J. (1986) Recidive van dienstverleners: In het strafrecht voor volwassenen 1 - 21.

Bradford, B., Hohl, K., Jackson, J., & MacQueen, S. (2015). Obeying the rules of the road: Procedural justice, social identity, and normative compliance. *Journal of contemporary criminal justice*, 31(2), 171-191.

Brinc, F. (1989) Izvrševanje kratkotrajnih kazni zavora, *Revija za kriminalistiko i kriminologiju* št. 2, 24 - 35.

Brkić, L. (2013) Djeca čiji su roditelji na izdržavanju kazne zatvora, *Socijalna politika i socijalni rad*, 1 (1) 8 - 37.

Brozić Perić, T., Zelić, R. & Tepšić, M. (2017) Postupanje Centara za socijalnu skrb u odnosu na korisnike u zatvoru i povratnike iz zatvora U.K.Radat, Majdak, Jovović (ur.) Zbornik radova 1. konferencije prevencije i smanjenja socijalne isključenosti: Integrirani osuđenici- socijalno pravednije društvo, Društvo za socijalnu podršku, Zagreb 43 - 51.

Bubić, J. (2006): Terapijske zajednice u penalnim ustanovama. *Kriminologija i socijalna integracija*, 14 (1) 33 - 50.

Buergenthal T. (1997) Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku, Zagreb Hrvatski helsinški odbor i Constitutionland Legislative Policy Institute Budapest.

Bundesministerium der Justize (2023) https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_47.html (11.svibnja 2023)

Cirkveni, N. (2010) Zastrašivanje u kaznenoj politici Republike Hrvatske, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci v. 31 (1) 559 - 598.

Conklin, J. E. (1991), *Criminology*, McMillan Publishing Company, 4th edition, New York

Council of Europe (2021) Annual Penal Statistics (2010-2021) <https://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/>(12. 06. 2021.).

Council of Europe (2021) Annual Penal Statistics European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics (2000-2021) <https://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/> (16. 11. 2021.).

Council of Europe (2021), Croatia carried out by the European Committee <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=%20090001680695591>(26.07.2021).

Council of Europe (2018) Report to the Croatian Government on the visit to Croatia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 14 to 22 March 2017 <https://rm.coe.int/16808e2a0e> (26. 07. 2021.).

Council of Europe (2018): Report to the Croatian Government on the visit to Croatia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 19 to 27 September 2012 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?DocumentId=090001680695591> (26. 07.2021.).

Council of Europe (2014) Report to the Croatian Government on the visit to Croatia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 19 to 27 September 2012 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090001680695591>(26. 07. 2021.).

Cullen, F.T., Smith, P., Lowenkamp, C.T., Latessa, E.J. (2022) Nothing Works Revisited: Deconstructing Farabee's Rethinking Rehabilitation https://www.researchgate.net/publication/228617191Nothing_Works_Revisited_Deconstructing_Farabee's_Rethinking_Rehabilitation(02.10.2022.) Maxwell, Canada, Toronto.

Cvitanović, L. & Glavić, I. (2011) Kritički o pojedinim aspektima problematike uvjetne osude i nužnost njezine revitalizacije u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 18, broj 1/2011, str. 83-111.

Cvitanović, L. & Pastović, D. (2018) Opchinska naredba od zločinstavah i njihovih pedepsah iz 1788. kao kaznenopravni izvori u Hrvatskoj i Slavoniji; sustav kazni i pravila o njihovom izricanju, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* vol. 39 (2) 857 - 896.

Ćopić, S., Šaćiri, B. & Radovanović, U. (2015) Stavovi građana o alternativnim sankcijama i merama restorativne pravde: rezultati istraživanja u. Stavovi građana i stručnjaka o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi, *Viktimološko društvo Srbije* 50 - 96.

Damjanović, I.; Jandrić, A. & Doležal, D. (2002) Uloga rehabilitacije u svijetu novih promjena unutar Zakona o izvršavanju kazne zatvora, *Kriminologija i socijalna integracija* 10 (1) 49 -58.

Damjanović, I.; Kokić-Puce, Z. & Klarić-Baranović, S. (2004) Uvjetni otpust s izdržavanja kazne zatvora (od 1998. do 2002.), *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 11, (2) 867 - 892.

Danas.hr. (2023) 4 zatvorenika služe kaznu u svom domu. Otkrivamo i tko su kandidati za narukvice, <https://danas.hr/hrvatska/doznajemo-4-zatvorenika-sluze-kaznu-u-svom-domu-otkrivamo-i-tko-su-kandidati-za-narukvice-165d2d9a-bddb-11ed-8cbc-52ec36d6dc77> (11.04.2023.)

De Jonge, Gerard (1999) Still 'Slaves of the state': Prison Labour and International Law, in Van Zyl Smit, Dirk & Dünkel, Frieder (eds.), *Prison labour: salvation or slavery?: international perspectives*, Ashgate, Aldershot.

DeLisi, M. & Conis, P.J. (2018) *American Corrections: Theory, Research, Policy, and Practice: Theory, Research, Policy, and Practice 3rd Edition*: <https://www.amazon.com/American-Corrections-Theory-Research-Practice/dp/128415307> (17. 03. 2021.).

Department of Corrections (2021) A Historical Overview of Inmate Labor in Pennsylvania, The Pioneer in United States Prison Labor <https://www.cor.pa.gov/PCI/Pages/History.aspx> (01. 10. 2022.).

Derenčinović, D., Dragičević Prtenjača, M. & Gracin, D. (2018) Alternative kazni oduzimanja slobode, u: Bejatović, S.; Jovanović, I. (ur.) Alternativne krivične sankcije (regionalna krivična zakonodavstva, iskustva u primeni i mere unapređenja) 109 - 130.

Doležal, D. (2006) Voditelj zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rad za opće dobro na slobodi, *Kriminologija i socijalna integracija*. Vol. 15 (2006) Br. 2, 1-100.

Donnell, I.O (2020) An Evidence Review of Recidivism and Policy ResponsensInstitute of Criminology and Criminal Justice School of Law, University College Dublin
<https://assets.gov.ie/122885/3eb38b9b-0c5e-4269-86d3-a6a778a89208.pdf> (13. 10. 2022.).

Državni zavod za statistiku (2021) Statistička izvješća, Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude, (2000-2020), Zagreb <https://podaci.dzs.hr/hr/> (16. 05. 2021.).

Državni zavod za statistiku (2022), Statistički podatci https://www.dzs.hr/hrv/system/_stat_databases.htm (17. 01. 2022.).

Durin, I. (2017) Opći programi tretmana - rad i izobrazba u funkciji rehabilitacije, diplomski rad Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Eaton, G. & Mews, A. (2019) The impact of short custodial sentences, community orders and suspended sentence orders on reoffending https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/814177/impact-short-custodial-sentences.pdf (10. 01. 2023.). str.1 - 21.

European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics (2022) About the European Sourcebook (ESB) <https://wp.unil.ch/europeansourcebook/> (13. 10. 2022.).

Europska zatvorska pravila (2006) https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc201303190_53_9_5600_cro.pdf (11. 12. 2021.).

Eur. lex, Pristup zakonodavstvu Europske unije (2021): <https://eur-lex.europa.eu/legal-ontent/HR/TXT/HATML/?uri=CELEX:52017IP0385&from=EN> (26. 07. 2021.).

Franjić, Ž., Frljak, A. & Baranček, S. (2015) Priručnik za provoditelje preventivnog programa u kaznenim tijelima, Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav.

Friday, P. C. & Peterson, D. M. (1973) Shock of imprisonment: Comparative analysis of short-term incarceration as treatment technique. *Canadian Journal of Criminology and Corrections*, 15 (3) 281 - 291.

Frljak, A.; Pavešić Herkov & Đ., Baranček, S. (2013) Zatvorenik kao roditelj- Priručnik za provođenje programa, Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav.

Getoš Kalac, A-M; Bezić, R. & Šprem, P. (2021) „Ružno pače“ hrvatskoga kaznenog pravosuđa – zatvorski sustav u svjetlu domaćih i europskih trendova, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol. XII (1) 83 - 112.

Getoš Kalac, A-M (2022) Materijali uz Okrugli stol Pritvorski sustav: ružno pače hrvatskog kaznenog pravosuđa? Organiziran u sklopu projekta „Istraživanje percepcije kaznenopravnih znanosti u praksi i medijima“ u suradnji s Ministarstvom pravosuđa i uprave 11.studenoga 2022., 8.

Generalna skupština UN-a, Rezolucija 70/175, „Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima (Nelson Mandela pravila)“, 17. prosinca 2015. <https://www.osce.org/files/f/documents/a/d/540602.pdf> (11.srpnja 2023.).

Harold G. Grasmick & George J. Bryjak (1980) The Deterrent Effect of Perceived Severity of Punishment, Social Forces, Volume 59, Issue 2, 471–491.

Griffiths, C. T., Dandurand, Y. & Murdoch, D. (2007) The Social Reintegration of Offenders and Crime Prevention, Public Safety Canada (2) 1 - 44.

Grimshaw, R. & Fraser, P. (2008) Prisoner Resettlement and Accommodation; challenges for the new corrections, Criminal Justice Matters 56 (1) 18 - 43.

Grozdanić, V. & Rittosa, D. (2011) Povijesni razvoj kaznenopravnog statusa žena. U: Grozdanić, V. (ur.) Kada žena ubije, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci 15 - 100.

Gruber, E., Sušić, E., Rendulić, K. & Marković, B. (2013) Terapijska zajednica Odjela forenzičke psihijatrije Zatvorske bolnice Zagreb, Kriminologija & socijalna integracija 21 (2) 143 - 153.

Harris, R. J., Wing Lo, T. (2002) Community service: its use in criminal justice. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 46, 427 - 444.

Haney, C. (2003) The psychological impact of incarceration; Implications for post-prison adjustment; Prisoners once removed: The impact of incarceration and reentry on children families and communities 77 - 92.

Henrichson, C. & Delaney, R. (2012) The Price of Prisons What Incarceration Costs Taxpayers <https://shnny.org/uploads/Price-of-Prisons.pdf> (02. 10. 2022.).

Herceg Pakšić, B. & Jukić, M (2016): Primjena konvencijskog prava u području zabrane ropstva i prisilnog rada: Europski standardi i hrvatska postignuća, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, (2) 281 - 310.

Hillier, J. Mews, A. (2018) Do offender characteristics affect the impact of short custodial sentences and court order on re-offending, Analytical Services, Ministry of Justice, Engleska.

Hirtenlehner, H. (2022). Kriminalitätsangst – klar abgrenzbare Furcht vor Straftaten oder Projektionsfläche sozialer Unsicherheitslagen? Ein Überblick über den Forschungsstand von Kriminologie und Soziologie zur Natur kriminalitätsbezogener Unsicherheitsgefühle der Bürger (2009). In: Legnaro, A., Klimke, D. (eds) Kriminologische Diskussionstexte II. Springer VS, Wiesbaden

Horvatić, Ž; Derenčinović, D. & Cvitanović, L. (2017) Kazneno pravo opći dio 2.

Howard, D.L. & Methuen & Co Ltd (1960) London International Journal of Social Psychiatry, vol.7 (1), str.80 <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001112876200800124> (17. 03. 2021.).

Hrvatska enciklopedija (2021) mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46397> (19. 10. 2021.).

Hrvatski Sabor (2022) Izvješće o radu probacijske službe za 2020. . https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-09-02/154201/IZVJESCE_PROBACIJSKA_SLUZBA_2020.pdf(14.10.2020.).

Ilić, Z. Jovanić, G. (2011) Zatvor i/ili sloboda pod nadzorom, Beograd, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

Ilijić, Lj. (2014) Osuđeni i deprivacije - uticaj karakteristika ličnosti na intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija, Beograd.

Interna uputa (2021) Ministarstva pravosuđa i uprave, Uprave za zatvorski sustav i probaciju, Središnjeg ureda za zatvorski sustav.

Ivičević Karas, E. (2014) Ljudska prava i temeljne slobode u hrvatskom penitencijarnom pravu, u.: Krapac, Davor (ur.) Profili hrvatskog kaznenog zakonodavstva, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.

Ivičević Karas, E. (2016) Penitencijarno pravo, Narodne novine.

Izješće o provedenom projektu i rezultatima projekta (2005) Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod nazivom Evaluacija modela intervencije u institucionalnom i poslijepenalnog tretmanu osuđenih ovisnika, za potrebe Središnjeg ureda za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa i Ministarstva znanosti, tehnologije i sporta, neobjavljeni materijal.

Jackson, J., Bradford, B., Hough, M., Myhill, A., Quinton, P., & Tyler, T. R. (2012). WHY DO PEOPLE COMPLY WITH THE LAW? Legitimacy and the Influence of Legal Institutions. *The British Journal of Criminology*, 52(6), 1051–1071.

Jadrešin, A. & Mustapić, J. (2014) Žene koje čina kaznena djela, *Život i škola, Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, Osijek, 60 (32) 129 - 135.

Janković, R. (2020) Kratkotrajna kazna zatvora u Krivičnom zakoniku Republike srpske, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, broj 10, 210 - 231.

Johnson, E. H. (1968) *Crime, correction, and society: Introduction to criminology*, Homewood, The Dorsey Press.

Johnston, E. H. & Godfrey, B. (2013) The perennial problem of short prison sentences *Horward Journal of Criminal Justice*, 52 (4) 433 - 437.

Josipović, I. (2018) *Funkcioniranje zatvorskog sustava u drugoj polovici 19.stoljeća*, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji.

Jovašević, D. & Stevanović, Z. (2012) *Kazne kao oblik društvene reakcije na kriminal*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.

Jukić, R. & Sabljo, M. (2017) Penološka andragogija - zatvorski tretman i mogućnost resocijalizacije zatvorenika, *Andragoški glasnik*, vol. 21 (1-2) 27 - 36.

Jurčić, N. (2016) *Oblici služenja kazni i kaznionice kroz povijest*, Pula, završni rad, Sveučilište „Jurja Dobrile“ u Puli, Fakultet ekonomije, turizma dr. Mijo Mirković.

Kanduč, Z. (2001) O nekim kriminološkim aspektima „ženskog pitanja“u kriznom (post) modernom društvu // *Kada žena ubije/ ur. V. Grozdanić*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci 153 - 195.

Karabec, Z.; Diblikova, S. & Machačkova, R. (2000) *Kratkodobe tresty odnety svobody: Zaverěčna studie z vyzkumu*, Institut pro kriminologii a socialni prevenci, Praha 4-89.

Kazenski zakonik (2012). <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050> (11.05.2011)

Kazneni zakon (2011) Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22.

Killias, M.; Aebi, F. M. & Ribeaud, D. (2000) Does Community Service Rehabilitate better than Short-term Imprisonment? Results of a Controlled Experiment, *The Harward Journal of Crime and Juctice* 39 (1) 40 - 57.

Klein, A., Centerbar, D., Keller, S. & Klein, J. (2013): Impact of Differential Sentencing Severity for Domestic Violence Offences and All other OffencesOver Abusers' Life Spans. NCJRS project, Document No: 244757 ward Number: 2011-WG-BX-0001 [https:// nij.ojp.gov/library/publications/impact-differential-sentencing-severity-domestic-violence-offenses-and-all](https://nij.ojp.gov/library/publications/impact-differential-sentencing-severity-domestic-violence-offenses-and-all) (17. 09. 2021.)

Knežević, M. (2008) *Penologija u socijalnom radu (i socijalni rad u penologiji)* Zagreb, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zavod za socijalni rad.

Knežić, B. (2017) *Obrazovanje osuđenika- način da se bude slobodan*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd 127 - 146.

Knight, B. (2020) Do harsher punishments deter crime? <https://newsroom.unsw.edu.au/news/business-law/do-harsher-punishments-deter-crime> (13. 10. 2022.).

Knjižek, D., Mihalj, M. & Mirčeta Mikulić, M; (2017) Izazovi rada s uvjetno otpuštenim osuđenicima- probacijska perspektiva, Zbornik radova 1. konferencije prevencije i smanjenja socijalne isključenosti, Društvo za socijalnu podršku, Zagreb 32 - 42.

Koceić, V. & Šimpraga, D. (2013) Interdisciplinarna suradnja u tretmanu nasilničkog ponašanja u okviru izvršavanja probacijskih mjera i sankcija. . *Socijalna psihijatrija*, Vol. 41 br. 3, str. 197-203.

Kokić, Puce, Z., Kovčo & Vukadin, I. (2006) *Izvršavanje alternativnih sankcija u Republici Hrvatskoj* Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 13, (2) 745 - 794.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1997) Narodne novine, pročišćeni tekst MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

Kovčo, I. (2001) Kazna zatvora- zašto i kuda? Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu Zagreb vol.8 (2) 117 - 136.

Kovčo Vukadin, I., Rajić, S. & Maloić, S. (2011) Izazovi u izgradnji probacijskog sustava u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 18 (2) 717 - 735.

Kovčo Vukadin I. & Špero J. (2015) Hrvatski probacijski sustav: postignuća i perspektive, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 22 (2) 671 - 715.

Kranželić, V. & Jeđud Borić, I. (2016) Jačanje unutarnje snage-JUS-TSV- Priručnik za provoditelje, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav.

Kranjčević, V. (2014) Odgojno-obrazovni rad s odraslim osobama u penalnim ustanovama, diplomski rad, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Diplomski studij filozofije i pedagogije.

Krstulović, A. & Šćepanović, M. (2006) Utjecaj izmjena kaznenog zakona na mogućnost i učestalost primjene uvjetne osude (i njihov daljnji utjecaj na primjenu instituta kaznenog materijalnog i procesnog prava), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 13, broj 2/2006, str. 617-655.

Kučni red Zatvora u Zagrebu (2013) od 11.listopada 2013. godine.

Kurtović Mišić, A. & Krstulović Dragičević, A. (2014) Pravno uređenje i primjena rada za opće dobro nakon reforme materijalnog i izvršnog prava alternativnih sankcija, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 859 - 894.

Lazarević, D. (1974), Kratkotrajne kazne zavora, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja Beograd.

Lochner, L. (1999) Education, Work and Crime: Theory and Evidence, University of Rochester 1 - 52.

Mac Kenzie, D. L. (2006) What Works in Corrections: Reducing the Criminal Activities of Offenders and Delinquents. Cambridge: Cambridge University Press <https://doi.org/10.1017/CBO9780511499470> (22. 03. 2021.).

Maculan, A.; Ronco, D., Vianello, F. (2013.) Prison in Europe: overview and trends European Prison Observatory, 1 - 62.

Makarios, M.; Steiner, B. & Travis, L. (2010) Examining the Predictors of Recidivism Among Men and Women Released From Prison in Ohio. *Criminal Justice and Behavior*, 37 (12), Pg. 1377 - 1391.

Maloić, S.; Rajić, S. & Mažar, A. (2015) Značaj suradnje probacijskog i zatvorskog sustava u prevenciji kriminalnog povrata, *Kriminologija i socijalna integracija*, 23 (1) 129 - 156.

Maloić, S. & Brkić G. (2019) Razvoj suradnje probacijskog i zatvorskog sustava- idemo li u dobrom smjeru? *Kriminologija & socijalna integracija*, 27 (1) 100 - 119.

Maloić, S. (2020) Pojam i značaj poslijepenalne zaštite-koga štiti, zašto i kako?, *Kriminologija i socijalna integracija* vol. 28 (1) 11 - 46.

Maloić, S., Nišević & Jandrić, A. (2020) Reintegracija zatvorenika u društvo – Možemo li bolje? *Kriminologija i socijalna integracija* Vol 28 (2020) 1, 47 - 77.

Martinović, I. (2011) Specifičnosti ženskog kriminaliteta iz aspekta bihevioralne biologije// Kada žena ubije/ur.V.Grozdanić, *Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci* 101 - 152.

Maruna, S. & King, A. (2004) Public opinion and community, u: A.E.Bottoms,S.Rex and G.Robinson (eds.) *Alternatives to Prison: Options for an Insecure Society*, Portland, USA: Willian Publishing 98 - 99.

Marušić, B. (2016) Teorijski prijevori oko opravdanosti smrtne kazne, *Pravnik*, 50, 1 (100) 75 - 94.

Matković, A. (1969) Postanak opće deklaracije o pravima čovjeka Origo *Declarations generalis de hominis iuribus*, *Crkva u svijetu* 4 (1) 5 - 16.

Mejovšek, M.; Lebedina -Manzoni, M; Lotar, M. & Šarić, J. (2007) Percepcija psihosocijalne klime i osobine ličnosti zatvorenika, *Kriminologija i socijalna integracija*, 15 (1) 1 - 12.

Mendes, S. M. (2004) Certainty, Severity, and Their Relative Deterrent Effects: Questioning the Implications of the Role of Risk in Criminal Deterrence Policy, *The Policy Studies Journal*, vol.32 (1) str. 59 - 73.

Mikuš, Lj. & Franjić, Ž. (2010) Program psihosocijalnog tretmana počinitelja prekršajnih i kaznenih djela iz prometa, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 7 (2) 659 - 668.

Mikšaj Todorović, Lj. & Buđanovac, A. (1999): Socijalno pedagoški programi: Uvjet za komunikaciju između struke i javnosti. *Kriminologija i socijalna integracija*, 7 (1) 57 - 64.

Millie, A. & Erol, R. (2006) Rehabilitation and Resettlement: A Study of Prolific Offender Case Management in Birmingham, United Kingdom. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50(6), Pg. 691 - 710.

Mills, H. (2019) Stopping short? Sentencing reform and short prison sentences, str.2 <https://www.crimeandjustice.org.uk/sites/crimeandjustice.org.uk/files/Sentencing%20reform> (26. 01. 2023.).

Mišić, G. & Bartolin Vojta, G. (2017), Zamjena kazne zatvora radom za opće dobro, *Zbornik Sveučilišta Libertas* (1-2) 335 - 346.

Ministarstvo pravosuđa i uprave (2021) Aktivnosti u tijeku: [https://mpu.gov.hr/?id=21683&pregled=1&datum=Wed%20Mar%2004%202020%2010:16:39%20GMT+0100%20\(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://mpu.gov.hr/?id=21683&pregled=1&datum=Wed%20Mar%2004%202020%2010:16:39%20GMT+0100%20(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme)) (16. 10. 2021.).

Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022) *Izješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda i centara od 2010-2021* <https://mpu.gov.hr/izvjesca-24343/24343> (17. 01. 2022.).

Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022) *Izješće o radu probacijske službe od 2009-2020* <https://mpu.gov.hr/pristup-informacijama-26221/izvjesca-19834/19834> (07. 03. 2022.).

Ministarstvo pravosuđa i uprave (2020) Vijesti; Mjere i aktivnosti u zatvorskom sustavu usmjerene prevenciji širenja korona virusa, <https://mpu.gov.hr/vijesti/mjere-i-aktivnosti-u-zatvorskom-sustavu-usmjerene-prevenciji-sirenja-korona-virusa/21722> (19. 10. 2020.).

Ministarstvo pravosuđa i uprave, (2021) Vijesti; Mjere u zatvorskom sustavu od 14. ožujka 2020. do 01. travnja 2020. godine: <https://mpu.gov.hr/vijesti/mjere-u-zatvorskom-sustavu-od-14-ozujka-2020-godine-do-01-travnja-2020-godine/21710> (19. 10. 2021.).

Ministarstvo pravosuđa i uprave, (2020) Vijesti; Preporuke za prevenciju prenošenja i suzbijanje epidemije novim koronavirusom (SARS-CoV-2) bolesti (COVID-19 :<https://mpu.gov.hr/vijesti/preporuke-za-prevenciju-prenosenja-i-suzbijanje-epidemije-novim-korona-virusom-sars-cov-2-bolesti-covid-19/21707> (19. 10. 2020.).

Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022) Najčešća pitanja i odgovori: <https://mpu.gov.hr/o-ministarstvu-15/djelokrug/najcesca-pitanja-i-odgovori/zatvorski-sustav-7140/7140> (17. 01. 2022.).

Ministarstvo pravosuđa i uprave (2021) Vijesti; Prva faza ublažavanja mjera u zatvorskom sustavu: <https://mpu.gov.hr/vijesti/prva-faza-ublazavanja-mjera-u-zatvorskom-sustavu/21970> (19. 10. 2021.).

Ministarstvo pravosuđa i uprave (2021) Ostale informacije, Tijela zatvorskog sustava: <https://mpu.gov.hr/ostale-informacije/zatvorski-sustav/tijela-zatvorskog-sustava/zatvori/zatvor-u-zagrebu/6590> (20. 10. 2021.).

Ministarstvo unutarnjih poslova (2021) Statistički pregled [https://mup.gov.hr/UserDocs Images /statis tika /2021/Statisticki_pregled_2020_web.pdf](https://mup.gov.hr/UserDocs/Images/statis_tika/2021/Statisticki_pregled_2020_web.pdf) str. 77 (27. 10. 2021.).

Ministarstvo unutarnjih poslova (2022) Službene statistike <https://mup.gov.hr/statistika-228/228> (17. 01. 2022.).

Nacional (2021) Kako se u hrvatskim zatvorima diskriminiraju zatvorenici s najblažim kaznama: <https://www.nacional.hr/kako-se-u-hrvatskim-zatvorima-diskriminiraju-zatvorenici-s-najblazim-kaznama/> (12. 05. 2022.).

Pučki pravobranitelj (2021) Izvješća <https://www.ombudsman.hr/hr/izvjesca-puckog-pravobranitelja/> (6. 11. 2021.).

Međunarodni ugovori (1993) Narodne novine broj 12/93.

Međunarodni ugovori (2005) Narodne novine broj 2/05.

Milivojević, L. & Tomašković, R. (2011). Sustav probacije u Republici Hrvatskoj i alternative kazni zatvora. *Policija i sigurnost*, 20 (1), 47-58.

Mlinarić, R. (1996) Tijek i uspješnost tretmana osoba osuđenih na kratke kazne zatvora, Magistarski rad, Fakultet za defektologiju, Sveučilište u Zagrebu.

Morić, M. (2017) Proces motivacije zatvorenika unutar provođenja posebnog programa tretmana u zatvorskom sustavu, diplomski rad, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Zagreb.

Muiluuvuori, M. (2001) Recidivism among people sentenced to community service in Finland, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 2, 72 - 82.

Mujoska, E. (2014) Helping or hurting: Short-term imprisonment in macedonian system of criminal sanctions. *Iustinianus Primus Law Review*, 5 (1) 1 - 14.

Nagin, D. (1978) Crime rates, sanction levels and constraints on prison population; *Law and Society Review*, 341- 366.

Nagin, D.S. (2018) Deterrent Effects of the Certainty and severity of Punishment. U: Nagin, D.S.; Cullen,F.T.; Lero Johnson, C. (ur.): *Deterrence, Chioce and Crime. Advances in Criminological Theory*, Vol. 23, Routledge, New York and London 157 - 185.

Nagin, D. D., Cullen, F. T. & Jonson, C. L. (2009) Imprisonment and reoffending. *Crime and justice*, vol. 38 (in press) 115 - 120.

Nellis A., (2016) *The color of justice: Racial and Ethnic Disparity in State Prisons (the sentencing project*, Washington, DC) 3 - 16.

Nirel, R.; Landau, S. F.; Sebba, L. & Sagiv, B. (1997) The effectiveness of service work: an analysis of recidivism. *Journal of Quantitative Criminology*, 13, 73 - 92.

No winners; The reality of short term prison sentences, A report written for the Howard League for Penal Reform by Dr Julie Trebilcock, Imperial College, University of London str. 37. <https://howardleague.org/wp-content/uploads/2016/03/No-Winners.pdf> (20. 03. 2023.)

Novoselec, P. & Bojanić, I. (2013) *Opći dio kaznenog prava, četvrto izmijenjeno izdanje*, Zagreb.

Nugent, B. & Pitts, S (2009) Resettling Adult Offenders – a perfect oportunity for European Collaboration? *Euro Vista*1 (1) 38 - 43.

Nastavni zavod za javno zdravstvo (2021) Obavijesti <https://www.zzjzpgz.hr/obavijesti/2020/Naj%C4%8De%C5%A1%C4%87a%20pitanja%20i%20odgovori%20za%20koronu.pdf> (19. 10. 2021.).

O biheviorizmu – kritike (2022) https://www.learning-theories.org/doku.php?id=hr:learning_paradigms:behavior_ism_kritike pristupljeno (02. 10. 2022.).

Opća deklaracija o ljudskim pravima (2009) Narodne novine 12/09.

O projektu "e radio za drugu šansu": <https://eradio-za-drugu-sansu.unin.hr/emisije/> (12. 05. 2022.).

Osher, R.C. (2007), Short-term Strategies to Improve Reentry of Jail Populations: Expanding and Implementing the APIC, *American Jails* January-February, str. 9-18, dostupno online:

https://bja.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh186/files/media/document/apic_model.pdf (2. 10. 2022.).

Palatinuš S. (2018) Kazna zatvora u hrvatskom kaznenom pravu i njene alternative, Pravni fakultet u Osijeku, Diplomski rad.

Pavčnik, M. (1971) Kratkotrajne prostorne kazne, *Revija za kriminalistiku in kriminologiju*, Ljubljana 193 - 201.

Pavešić, Herkov, Đ. & Baraček, S. (2015) Osnovni program tretmana zatvorenika s alkoholom uzrokovanim poremećajem, Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav.

Pereza Radovčić, E; Luketić, I. & Vlahović, K.(2015) Sigurnosne mjere zatvorenika s bolestima ovisnosti i komorbidnim poremećajima // Prvi hrvatski simpozij o bolestima ovisnosti i komorbidnim poremećajima s međunarodnim sudjelovanjem, Poreč, Hrvatska, knjiga sažetaka.

Perry, A, E. (2016) Sentencing and deterrence. In (David Weisburd, David P. Farrington, and Charlotte Gill, eds.), *What Works in Crime Prevention and Rehabilitation: Lessons From Systematic Reviews*. New York: Springer, 18.

Petersilia, J. (2004) What Works in Prisoner Reentry? Reviewing and Questioning the Evidence, *Federal Probation*, 68 (2) 4 - 8.

Peto Kujundžić, L. & Vukota, Lj. (2009) Čemu nas je podučio prikaz probacijskog sustava u Engleskoj i Welsu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 16 (1) 319 - 328.

Petrović, V. & Jovanić, G. (2018) Deprivacija slobode tokom izvršenja zatvorske kazne, *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, Beograd, vol.17, br.4. 477 - 500.

Pleić, M. (2010) Međunarodni instrumenti zaštite prava zatvorenika i nadzor nad sustavom izvršavanja kazne zatvora, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (1) 307 - 331.

Ploeg, G. (2012): Norway Prisons Are Doing Something Right, *New York Times*, <https://www.nytimes.com/roomfordebate/2012/12/18/prison-could-be-productive/norways-prisons-are-doing-something-right> (12. 05. 2022.).

Povelja Europske unije o temeljnim pravima (2016/C 202/02), Službeni list Europske unije, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO> (10.svibnja 2023.).

Pravilnik o matici, osobniku i drugim evidencijama koje se vode u kaznionicama i zatvorima (2006) Narodne novine 96/06.

Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova (2019) Narodne novine 68/19.

Pravilnik o načinu provedbe inspeksijskog nadzora nad radom kaznionica, zatvora i Centra za izobrazbu (2002) Narodne novine 43/02.

Pravilnik o pogodnostima zatvorenika (2010) Narodne novine 66/10,126/13.

Pravilnik o tretmanu zatvorenika (2021) Narodne novine 123/21.

Rajić, S. (2005) Izvršavanje uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rad za opće dobro na slobodi Alternativne sankcije u RH - stanje i perspektive, Kriminologija i socijalna integracija. Vol. 13 (2005) Br. 1, 119-132.

Rezolucija Europskog parlamenta od 5. listopada 2017. o zatvorskim sustavima i uvjetima u zatvorima (2015/2062 (INI)) (2018/C 346/14 u poglavljima 15-19 i poglavlju M : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017IP0385&from=EN> (26. 07. 2021.).

Rošić, M. & Hržina, D. (2020) Izvanredne okolnosti: utjecaj bolesti COVID-19 na učinkovitu međunarodnu pravosudnu i policijsku suradnju i zaštitu ljudskih prava, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb) vol. 27, (2) 771 - 797.

Sandhu, H. S.(1964) The impact of short-term institutionalism on prison inmates British Journal of Criminology 4 (5) 461-474.

Sapouna, M.; Biset, C.; Conlong, A-M. & Matthews, B. (2015) What Works to Reduce Reoffending: A Summary of the Evidence Justice Analytical Services Scottish Government, Crime and Justice, Social research. p. 26 - 27.

Schinkel, M. & Lives Sentenced Participants, (2021) Persistent short-term imprisonment: Belonging as a lens to understand its shifting meanings over the life course, Sage Journals, vol.2. (1) str. 14. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2632666321989018> (20.03.2023.).

Schweizerisches Strafgesetzbuch, <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/26328/versions/150942/de>

(11.05.2023.).

Short prison sentencing, Centre for Crime and Justice Studies <https://www.crimeandjustice.org.uk/project/short-prison-sentencing> (20. 03. 2023.).

Short prison sentence leads to more repeat crime, (2022) Universiteit Leiden, <https://www.universiteitleiden.nl/en/news/2022/11/short-prison-sentence-leads-to-more-repeat-crime> (20.03.2023.).

Slobodna Dalmacija (2021) Tomislav Horvatinčić prvih šest dana u Remetincu ima tretman kao i svi drugi zatvorenici: <https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/zadar/forum/tomislav-horvatincic-prvih-sest-dana-u-remetincu-ima-tretman-kao-i-svi-drugi-zatvorenici-dobro-spava-ali-zali-se-na-hranu-i-bolove-u-nozi-1114124> (12. 10. 2021.).

Smerdel, B. & Sokol, S. (2009) Ustavno pravo, Narodne novine.

Spaans, E. C. (1994) Appels en peren: Een onderzoek naar de recidive van dienstverleners en kortgestraften. Arnhem: Gouda Quint <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:000778708> (11. 12. 2021.).

SPACE - Council of Europe Annual Penal Statistics (2022) <https://www.coe.int/en/web/prison/space> (17. 03. 2022).

Stephan, J. J. (1999) State prison expenditures, US Department of Justice, Programs, Bureau of Justice Statistics, 1 - 23.

Stevens, D. J. (2006). Community corrections: an applied approach. Upper Saddle River, N.J., Pearson/Prentice Hall.

Studentski.hr.:, *eRadio za drugu šansu*” (2022): projekt Sveučilišta Sjever namijenjen društvenoj inkluziji ranjivih skupina: <https://studentski.hr/studenti/vijesti/eradio-za-drugu-sansu-projekt-sveucilista-sjever-namijenjen-drustvenoj-inkluziji-ranjivih-skupina> (12. 05. 2022.).

Steurer, S. J. & Smith, L. G. (2003) Education Reduces Crime: Three-State Recidivism Study Executive Summary. Correctional Education Association. www.Ceanational.org/PDFs/EdReducesCrime.pdf (05. 03. 2021.).

Sušić, E. (2009) Strategija organizacije zdravstvene zaštite zatvorenika, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 16 (1) 99 - 115.

Sušić, E. & Pleše, S. (2006): Aktualni problemi primjene i provođenja sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 13 (2) 915 - 932.

Šeparović, Z. (2003) Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju, Pravni fakultet u Zagrebu, Poslijediplomski studij iz kaznenopravnih znanosti, Zagreb.

Šeparović, Z. (2003) Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju.

Škorić, M. & Kokić-Puce, Z. (2009) Nova uloga rada za opće dobro na slobodi, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu vol.16 (2) 687 - 709.

Špehar, I. (2007) Pokretanje, prekid, odgoda i nadzor izvršenja kazne zatvora:prikaz rada sudaca izvršenja pri Centru za izvršenje kazni zatvora Županijskog suda u Zagrebu u 2006.godini- praksa i dileme, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol.14 broj 1/2007, 141 - 171.

Šućur, Z. (2001) Obilježja primarne obitelji i fenomen povratništva U. M. Mejovšek (ur.) Prema modelu intervencija u kaznenim zavodima, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Sveučilišta u zagrebu, 163 - 181.

Teague, M. (2000): Short term prisoners. Probation Journal, 47 (4) 282.

The Guardian (2021) Short jail terms fail to prevent reoffending, says former England and Wales magistrate <https://www.theguardian.com/society/2021/oct/05/short-jail-terms-fail-to-prevent-reoffending-says-former-england-and-wales-magistrate> (20.03.2023.).

Tomičić, Z &, Horvat, V. (2018) Zaokret kaznene politike i suvremeni zatvorski sustav u Nizozemskoj, Pravni vjesnik god. 34 (1) 125 - 145.

Tonry, M. & Bijleveld, C. (2007) Crime,Criminal Justice,and Criminology in the Netherlands, Crime and Justice vol. 35 No.1 The University of Chicago, 1 - 30.

Tot, B. (2007) Alternativa kazni zatvora-rad za opće dobro na slobodi, Policija i sigurnost, Zagreb, godina 16 , broj 1-2, 21 - 39.

Turković, K. (2009). Okviri reforme sustava kaznenopravnih sankcija u republici hrvatskoj. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 16 (2), 809-841.

Turković, K. & Maršavelski, A. (2012) Reforma sustava kazni u novom Kaznenom zakonu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 19 (2) 795 - 817.

Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava – Novi rok za podnošenje zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava <https://uredzastupnika.gov.hr/vijesti/novi-rok-za-podnosenje-zahtjeva-europskom-sudu-za-ljudska-prava/774> (14.05.2021.)

Uredba o unutarnjem ustrojstvu (2017), Ministarstva pravosuđa Narodne novine 98/17, 97/20.

Ustav Republike Hrvatske (1990) Narodne novine 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10.

UN News Global perspective Human stories, Impact of COVID-19 'heavily felt' by prisoners globally: UN expert <https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802> (10.11.2021).

Ustavni sud Republike Hrvatske (2014) Izvješće o uvjetima života u zatvorima broj: U-X-5464/2012 od 12. lipnja 2014.:https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_07_86_1739.html (11. 10. 2021.).

Uzelac, S., Žakman Ban, V. & Farkaš, R. (2008) Rad zatvorenika u fazi adaptacije na zatvorske uvjete u hrvatskoj kaznionici, Kriminologija i socijalna integracija 6 (1) 79 - 108.

Van Voorhis, P., Braswell, M. & Lester, D. (2000): Correctional Counseling & Rehabilitation. Anderson Publishing Co. Cincinnati, OH, 4th edition.

Videc, Z. (2005) Program rada s ovisnicima o drogama u Kaznionici u Lepoglavi, Kriminologija i socijalna integracija 13 (2) 115 - 122.

Vrhovni sud Republike Hrvatske (2022) Portal sudske prakse <https://www.vsrh.hr/portal-sudske-prakse.aspx> (02. 10. 2022.).

Vukušić, I. (2012) Povijest i sadržaj kazne zatvora, Pravni fakultet u Splitu, Zavod za kaznenopravna i kriminološka istraživanja „Ivan Vučetić“, Split, 16 - 18.

Wermink, H., Apel, R., Nieuwbeerta, P. & Blokland, A.A.J. (2013) The Incapacitation Effect of First- Time Imprisonment: A. Matched Samples Comparison, Journal of Experimental Criminology 29 (4) 579 - 600.

Wexler, H. K. & Love, C. T. (1994) Therapeutic Communities in Prison, In: Therapeutic Community: Advances in Research and Application. Eds.: Frank M. Tims, George De Leon, Nancy Jainchil. NIDA Research Monograph 144, 181 - 209.

Zagorec, M. (2018) Pravo na odgovarajući smještaj zatvorenika s osvrtom na presudu Europskog suda za ljudska prava "Muršić protiv Hrvatske" Policija i sigurnost Zagreb, godina 27. broj 4, 407 - 434.

Zakon o izvršavanju kazne zatvora (1999) Narodne novine 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/11, 150/13.

Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021) Narodne novine 14/21.

Zakon o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (2011) Narodne novine 18/11,33/15.

Zakon o probaciji (2009) Narodne novine 153/09, 143/12.

Zakon o probaciji (2018) Narodne novine 99/18.

Zakon o provedbi opće uredbe o zaštiti podataka (2018) Narodne novine 42/18

Zlatarić, B. (1960) Drugi kongres UN za sprečavanje zločina i postupanje s prijestupnicima, Naša zakonitost (11-12) 596.

Zorica, B. (2001) Rad za opće dobro na slobodi, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb) vol. 8, broj 2, 179 - 187.

Žakman Ban, V., Mikšaj Todorović, Lj. & Romić, P. (1994) Mogućnosti probativnog pristupa u okvirima alternativnih sankcija u Republici Hrvatskoj, Kriminologija i socijalna integracija, vol. (2) 77 - 86.

Presude

Općinski kazneni sud u Zagrebu broj: K - 385/15.

Općinski kazneni sud u Zagrebu broj K - 719/17.

Prilog 1

Podaci o *missing data* po varijablama

Varijabla	Uzorak (N)	% missing data (n.p.)
Bračni status	294	3
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na bračni status	294	3
Broj djece ispitanika	289	4,6
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj djece	289	4,6
Školska sprema ispitanika	289	4,6
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na školsku spremu	289	4,6
Radni status ispitanika	286	5,6
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na radni status	286	5,6
Stambena zbrinutost ispitanika/stambeni status	239	21,1
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na stambeni status	239	21,1
Zdravstveni status ispitanika	229	24,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na zdravstveni status	229	24,4
Vrsta zdravstvenog problema kod ispitanika	229	24,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na vrstu zdravstvenih problema	229	24,4
Ranija kriminalna aktivnost	277	8,6
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na raniju kriminalnu aktivnost	277	8,6
Ranije izrečena novčana kazna	208	31,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu novčanu kaznu	208	31,4
Broj ranije izrečenih novčanih kazni	208	31,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih novčanih kazni	208	31,4
Ranije izrečena uvjetna osuda	208	31,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu uvjetnu osudu	208	31,4
Broj ranije izrečene uvjetne osude	208	31,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i	208	31,4

onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenih uvjetnih osuda		
Ranije izrečen rad za opće dobro	208	31,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečen rad za opće dobro	208	31,4
Broj ranije izrečenog rada za opće dobro	208	31,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na broj ranije izrečenog rada za opće dobro	208	31,4
Ranije izrečena kazna zatvora	208	31,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu kaznu zatvora	208	31,4
Broj ranije izrečenih kazni zatvora	208	31,4
Razlike između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na ranije izrečenu kaznu zatvora	208	31,4
Najčešće olakotne okolnosti (zatvor)	156	7
Najčešće olakotne okolnosti (rad za opće dobro)	102	25
Najčešće otegotne okolnosti (zatvor)	156	7
Najčešće otegotne okolnosti (rad za opće dobro)	102	25
Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na olakotnu okolnost priznanje djela	258	14,9
Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na olakotnu okolnost kajanje i kritičan stav prema kaznenom djelu	258	14,9
Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na olakotne okolnosti obiteljske prilike	258	14,9
Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na otegotnu okolnost upornost u činjenju kaznenih djela	258	14,9
Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na otegotnu okolnost kazneno djelo počinjeno s izravnom namjerom	259	14,5
Razlike u obrazloženju presuda između ispitanika kojima je izrečena kratkotrajna kazna zatvora i onih kojima je izrečen rad za opće dobro s obzirom na otegotnu okolnost nešto drugo	259	14,5
Procjena rizičnosti za kriminalni povrat	142	15